

Радостина Константинова

Моето ЗАЩО

*Сборник с разследвания,
репортажи и интервюта
от три десетилетия*

София, 2018

Със съдействието на:

Даниела Величкова

Димитър (Джими) Найденов

Огнян Ангелов

Петя Бахарова

Петя Минкова

Съставител: Катя Янева

Редактор: Даниела Доковска

Мениджър: Емил Петков

Художник на корицата: Илиян Германов

Издател: Фондация „Радостина Константинова“

ISBN .....

I.

ВЪВЕДЕНИЕ

Радостина Константинова е една от емблематичните личности в съвременната ни журналистика. Посмъртно бе удостоена с наградата „Черноризец Храбър“ – приза на Съюза на издателите за автори, чието творчество представлява съществен принос за развитието и авторитета на българската журналистика и свободата на словото. В много публикации я нарекоха „първа дама на перото“.

Но Радостина не се мислеше за първа дама, защото не беше суетна. Тя просто беше отдадена на работата си със сърце, мисъл, талант и труд.

Стандартите, които са библията на професията в цял свят, за нея бяха задължителни. Креативност, любопитство, проверки, достоверни източници, обективност, смислен и атрактивен текст – това правеше Радостина и това искаше от колегите си. Плюс истината за тайните на властта, докато не се стигне до отговора на всяко „Защо?“. Този въпрос Радостина не спираше да задава.

Не правеше компромиси и стоеше на дистанция от суетата на четвъртата власт. Но и без фойерверки присъствието ѝ в професията бе достатъчно ярко, за да я направи част от историята на новата българска журналистика.

Започна кариерата си във в. „Отечествен фронт“ и кореспондентското бюро на „Асошиейтед прес“ в София. Тя беше сред създателите на легендарната Пресгрупа „168 часа“ и вестник „Монитор“. Нейният седмичник „Политика“ беше проект, който опита да покаже един различен професионален профил.

Не само това обаче поставя името на Радостина в лийда на историята на новата българска журналистика. Тя заслужава място в първото изречение на тази история, защото имаше таланта и куража на истински журналист.

Имаше дарбата да измисля интересни идеи и упоритост, за да ги осъществи перфектно. Притежаваше уменията и усърдието да направи истински текст. Държеше на принципите, без които професията олеква. Обърна се към документалното кино, за да намери отново своята територия на обективност и честност. Повече от 20 години правеше журналистика по истинската рецепта и опитваше да научи на това младите колеги.

След смъртта ѝ щафетата бе поета от фондация „Радостина Константинова“, основана на 11 май 2011 година. Целта на сдружението е да работи за развитието и утвърждаването на журналистиката като професия с голяма отговорност към гражданското общество, свободата на личността, правата на човека.

Фондацията подкрепя репортери, които се занимават с разследвания. Дава стипендии на студенти, а най-изявените изпраща на стажове в авторитетни издания в Европа и САЩ. Част от дейността на фондацията е и тази книга – опит да бъде представено творчеството на Радостина.

Сдружението продължава нейната каузата за свободна, обективна и честна журналистика. Към него се присъединиха много съмишленици, защото медиите имат нужда от достойно лице – онова, което Радостина защитаваше с всеки свой ред.

Алисън Смейл: Тя беше журналист пионер с уникален усет

„Радостина Константинова бе скъп приятел и колега, журналист пионер и пример за много жени със своята забележителна кариера в една държава, която прекалено често и незаслужено е забравяна в Европа. Радостина притежаваше уникален усет, отличен поглед и истинска дарба да изразява наблюденията си с ясни понятни думи.“ (Алисън Смейл, ръководител на бюрото на „Асошиейтед прес“ за Централна и Източна Европа по времето, когато Радостина е кореспондент на световната информационна агенция.)

II.

ВЪЗГЛЕДИ ЗА ЖУРНАЛИСТИКАТА

За журналистиката има много определения и рецепти. Но за истинската журналистика съществува само едно правило – не се получава добре, ако не казва истината, ако не разбулва лъжите. Така, както Ориана Фалачи хвърли фереджето в краката на аятолах Хомейни или както успя да накара Хенри Кисинджър да си признае, че войната във Виетнам е била безсмислена и вредна. Зад всичко това и зад още много подобни примери стои истинското призвание на журналистиката.

Онази журналистика, за която Радостина Константинова казва в едно интервю, че е нейната кауза. А в друго добавя: „Нашата роля е да вадим нещата, които институциите не искат да излизат на бял свят“.

Ето откъс от това интервю, показващо част от нейните възгледи за журналистиката и за състоянието на медиите в България. (Интервю за агенция „Фокус“ от 10 август 2006 г. По това време Радостина Константинова е главен редактор на седмичния вестник „Политика“ – нейния най-голям самостоятелен проект в сферата на пресата и последния вестник, в който работи.)

Фокус: Принципно, не за интервюто, готови ли сте да платите за информацията?

Радостина Константинова: Никога. Плащането на една информация е абсолютно извън принципите на обективната журналистика. В света няма уважаващо себе си издание, което да плаща за информацията.

Фокус: Реакцията на институциите показателна ли е за отношението им към свободното слово?

Радостина Константинова: *Никъде по света власт имащите и институциите от този тип не обичат някой журналист да вади неща от вътре.* Показателна е съдбата на големия американски журналист Сиймор Хърш, който разкри клането в Ми Лай във виетнамската война и който през 2004 г. извади на показ зверствата, извършени в Абу Гариб. Тогава всички американски институции отричаха до последно и твърдяха, че са неправомерни действията му. А после се оказа, че той е напълно прав. Нашата роля е да вадим нещата, които институциите не искат да излизат на бял свят.

Фокус: Как се прави вестник, интересен за четене и стоящ далеч от жълтия подход към нещата?

Радостина Константинова: С мерак. С един много професионален екип. Тук работят едни от най-добрите разследващи журналисти.

Фокус: Как Ви звучи определението казионни медии?

Радостина Константинова: Познато.

Фокус: Има ли независима медия в България, която да не е превърната в инструмент за обществена манипулация от политическите елити?

Радостина Константинова: Да, разбира се.

Фокус: Посочете една медия.

Радостина Константинова: Аз ще кажа в „Политика“, вие – Агенция „Фокус“. Проблемът на българската журналистика е повече в това, че т.нар. политически елит се държи високомерно спрямо нея. Когато българските журналисти правят разследвания и вадят на показ неудобни факти, обикновено тези факти се подминават с мълчание. И когато ти правиш някакви разкрития, от това няма никакви последици в обществото. Това обезсмисля усилията ти. Това е проблемът, за който си мисля, че в момента стои повече в обществото.

Фокус: Но журналистите се държат фамилиарно с политическия елит.

Радостина Константинова: Има го и това, но за мен по-големият проблем е в това, че никакви журналистически усилия не водят до промяна на установения ред. Надявам се, че и под натиска на ЕС започна раздвижване в държавата.

Фокус: Защо в повечето печатни издания присъства негативизмът, внушението за апатия? Представя се картина на безизходност от положението.

Радостина Константинова: Аз мисля, че това започва да се променя. За едно общество като нашето, което не е отдавна установена демокрация и е в преход – защото аз въобще не си мисля, че преходът в България е свършил – самата ситуация диктува такъв тип отразяване във вестниците. Вестниците, в крайна сметка, отразяват това, което се случва, това, което е обществената нагласа. Затова са ми много смешни политиките, които обвиняват медиите за някакви неща, които се случват. Има една много хубава мисъл, която казва, че политик, на който му пречат медиите, е като капитан на кораб, на който му пречат вълните.

Това „вадене на показ“ е кредо на журналистиката десетилетия наред. Джордж Оруел го обяснява с думите „да публикуваш това, което някой друг не иска да бъде публикувано, всичко останало е връзки с обществеността“. Всъщност именно то очертава разделителната линия между професионалиста, за когото журналистиката е кауза, и онзи, за когото тя е просто занимание.

„В журналистиката само един неверен факт компрометира цялата статия“, категоричен е Габриел Гарсия Маркес. Това „предписание“ е професионален рефлекс за онази част от журналистите, към която принадлежи и Радостина Константинова.

Педантизмът, проверките, консултациите, засичането на информацията от различни източници бяха част от нейната технология на работа. Те създаваха и в нейните авторски материали, и в изданията, които редактираше, непоклатимата конструкция на достоверността и обективността. На страниците на вестниците това изглеждаше като сензация, като разбулен скандал или интересна „находка“. И предизвикваше у читателите доверие – за разлика от мътните чувства, които пораждат повърхностните материали, наситени с псевдосензации и псевдоскандали.

В творческия похват на Радостина Константинова и като автор, и като редактор важна роля играеше и факторът, наричан „усет“. На пръв поглед изглежда като дарба, но всъщност е резултат от комбинирането на задълбочено мислене, ерудиция и контакти. Казано иначе, това бе непрестанната провокация, създавана от въпроса „Какво още остава скрито тук?“. Разгадаването на ребусите, създавани от действителността, винаги я тласкаше към стремежа да стигне до първоизточника и я отвеждаше до големите попадения.

В едно интервю за списание „Тема“ на въпроса „Кога за последно направих удар?“ тя отговаря: „Искрено се надявам, че той предстои. А иначе последният ми „удар“ така и не видя бял свят. Работехме по случая „Моторна лодка“. Ако си спомняте, италианският сенатор Паоло Гудзанти обяви, че атентатът срещу папата е бил поръчан на българските тайни служби от ГРУ – руското военно разузнаване. Сенаторът се позова на български агент на ЦРУ под кодовото име „Моторна лодка“, който уведоми тогавашния резидент на управлението в Рим. Въпросният резидент е Олдрич Еймс – човекът, който излежава доживотна присъда в САЩ по обвинение в шпионаж в полза на КГБ. Успях да открия в кой затвор е Еймс, но се оказа, че с него може да има контакт само по пощата. Написах му въпросите си и след два месеца получих отговор. Но след изречението „Всичко, което мога да кажа за „Моторна лодка“, е... „пасажът беше изтрит. Властите в затвора бяха цензурирали писмото. Така увехна този удар“.

Но дори историята на тази несъстояла се публикация говори ясно за почерка на Радостина Константинова. За нейната тръпка да сваля фереджетата, забулващи фактите.

„Изпитвам невероятно удоволствие от това да напиша страхотен журналистически материал“, признава Маркес. Радостина Константинова усещаше същото невероятно удоволствие да създава интересни текстове, които не са компрометирани от нито една невярна дума. Защото каузата, зад която заставаха всеки ден, я караше да търси сериозните проблеми на сложното време и тяхната проекция в живота на хората.

„Това, което един журналист иска да обясни на читателя, трябва да бъде видяно, почувствано, помириено“, съветва Ърнест Хемингуей. С други думи, да не се пестят усилия – журналистът да бъде на мястото, на което трябва да бъде, да разговаря с хората, които знаят фактите, да намери детайлите, които сглобяват целия пъзел, да открие същността, която стои зад видимата картина, зад повърхността на събитията.

С този похват Радостина Константинова създаваше своите журналистически материали в продължение на повече от две десетилетия и стана една от най-ярките фигури в българската журналистика след Десети ноември 1989 година.

Тя беше известен журналист не само в България. Дейността ѝ като кореспондент на „Асошиейтед прес“ в София и пътуванията в САЩ я свързват с доста професионалисти отвъд Океана.

В специално интервю Дейвид Байндър*, дългогодишен кореспондент на „Ню Йорк таймс“ в Германия и Източна Европа, прави красноречива характеристика на своята българска колежка.

Дейвид Байндър: Тя беше олицетворение на честност

Имаше точен усет за добрия материал, присъщ ѝ беше интересът да открие какво мотивира хората и институциите в техните действия

– Кога се запознахте с Радостина? Опишете я, моля. Как изглеждаше тя? Спомняте ли си какво си помислихте за нея?

– На 80 години съм и паметта ми вече не е каквато беше, но мисля, че за първи път срещнах Радостина Константинова във Вашингтон през 1999 г. или 2000 г. във вашингтонското бюро на „Ню Йорк Таймс“, където работех. Дойде при нас като гостуващ журналист, предполагам по програма за обмен.

– Кога, в кой момент почувствахте, че станавте приятели?

– Почти от пръв поглед. Веднага, щом я видях, бях впечатлен от нейната непринуденост, естествено поведение, от перфектния ѝ английски, от високата ѝ интелигентност, от ненаатрапчивото ѝ, но силно изразено чувство за хумор, от привлекателната ѝ външност и от скромността ѝ.

– Приятелството ви било ли е подложено на изпитание? Как поддържахте контакт?

– Приятелството ни никога не е било подлагано на изпитание. Поддържахме контакт по електронна поща, а понякога и по телефона.

– Какво Ви привлече у Радостина? Кои нейни качества най-много харесавте?

– За мен Радостина беше олицетворение на човек, какъвто винаги съм се надявал да срещна, но рядко съм успявал: спокойна, скромна, задълбочена и одухотворена, истински български патриот.

– С какво Радостина се отличаваше от Вашия свят?

– Тя се беше оформила като човек в условията на диктатура, докато аз съм живял в свободна страна. Но въпреки всички привилегии, от които аз съм имал възможност да се възползвам, а Радостина не е имала, тя ме порази като един много светски, съвременен човек.

– Разкажете, моля, за най-ярките Ви спомени с Радостина. Кога и къде са се случили? Споделяла ли е Радостина свои проблеми с Вас? И ако да, какви бяха те? Помогнахте ли ѝ да се справи с тях?

– Един ден, когато Радостина беше за втори път в американската столица и придружаваше българска правителствена делегация, тя ми се обади, леко отчаяна. От вестника ѝ в София бяха поискали спешно да напише материал за ... хайвера и тя имаше нужда от помощ. За щастие тъкмо бях написал голяма статия за есетрите и за хайвера в САЩ – навремето в Големите езера имаше огромни количества богата на хайвер есетра. Успях бързо да събера материали за световната популация на есетра, включително в България, и това ѝ стигна, за да напише репортажа си.

А ето какво ми написа тя за работата си в София през август 2004 г.: „Работя много усилено за вестника – не само като журналист, но и като мениджър по продажбите и като рекламен агент. Вестникът се приема добре от колегията и от експертите в София, но все още не може да стигнем до хората от провинцията. Тиражът засега е катастрофален – хората просто не познават „Политика“ – около 6000. Сега започвам рекламна кампания по телевизиите. Малко късно, но до момента нямах пари. Хубавото е, че ние предоставяме теми, които другите вестници после използват; лошото е, че не ни цитират в повечето случаи, но така е в България“.

– С какви качества бихте описали качествата ѝ на професионалист?

– Радостина Константинова беше олицетворение на честност в работата си като журналист. Целенасочено следваше призиванието си. Имаше точен усет за добрия материал, присъщ ѝ беше интересът да открие какво мотивира хората и институциите в техните действия.

Един американски дипломат ми каза, че посолството на САЩ в София имат резерви към Рада, тъй като тя не винаги преценявала политиката или действията на Вашингтон като добри за света или България (аз бях на същото мнение като нея). Но, когато я запознах с въпросния дипломат, той веднага я хареса и станаха приятели.

Удоволствие за мен беше, когато Рада ме помоли да напиша няколко материала за нейния вестник – тя ги преведе великолепно и ги публикува в изданието.

Интервю на Зоя ДИМИТРОВА
(превод от английски език Елияна Генчева)

---

* Дейвид Байндър работи във вашингтонския офис на вестник „Ню Йорк Таймс“ от 1973 г. първо като дипломатически кореспондент, по-късно като редактор на новините и отново като кореспондент. Преди това е кореспондент на изданието в Германия и Източна Европа. В началото на кариерата си е бил журналист в „Минеаполис Трибюн“, „Лондон Дейли Мейл“, „Луисвил Таймс“ и др. След приключване на активната си професионалната дейност продължава да пише основно за събитията в Централна и Източна Европа и често пътува в региона. Снима документални филми за Балканите. Изнася лекции и публикува статии в Германия, Австрия, страните от бивша Югославия, Албания, Македония, Румъния, Финландия, Япония, Канада и САЩ.

III.

ВЕСТНИК „ОТЕЧЕСТВЕН ФРОНТ“ – СТРЕМЕЖ КЪМ МОДЕРНОСТ (1985 – 1990)

Радостина Константинова започва своята журналистическа кариера като репортер във вестник „Отечествен фронт“ през 1985 година, още преди да се дипломира във Факултета по журналистика на Софийския университет „Свети Климент Охридски“.

По онова време това беше може би единственото печатно издание в България, което се опитваше да разчупи каноните на казионната журналистика и да ѝ вдъхне малко модерност. В общественно-политическата реалност преди Десети ноември 1989 г. съдържанието на медиите се подчиняваше на определени идеологеми и ортодоксални партийни рамки. Но вестник „Отечествен фронт“ успя да намери приложима формула за експерименти и като тематика, и като начини за поднасяне на информацията, и като графическо оформление. Той просто имаше по-модерна физиономия и говореше „по-нормално“ от другите медии, т.е. с по-голяма доза критичност и с по-човешки тон.

„Ако днес попрелистим страниците на който и да е брой (петнадесет години по-късно), ще се убедим, че в значителна степен този вестник е говорил от името на българската общественост. Именно на неговите страници е била демонстрирана възможната за онова време свобода на словото и проява на различни от официозната позиция мнения“ – така през 2005 г. издателят Иван Гранитски характеризира легендарния вестник „Отечествен фронт“. Определя го като *„един от най-широко разпространените и интелигентно списваните всекидневници до 10 ноември 1989 година“*.

Изданието спира да излиза през 1990 г., но неговият принос за развитието на българската журналистика се оценява високо и днес. „Отечествен фронт“ успяваше да мине отвъд границите, да търси теми и информация, които бяха встрани от официозните параметри на вестникарското съдържание, но по-близо до истинските проблеми на хората и обществото. Нарушени бяха и тогавашните журналистически модели, заставащи репортери и редактори да обуздават своя индивидуален почерк и да го изравняват с „правилното“ писане, което често граничеше със сивотата.

Авангарден за времето си беше петъчният брой, който приличаше повече на седмично издание с по-големия си обем, обхват на теми и подход за тяхното разработване. Имаше всички отличителни белези на качествената журналистика, въпреки господстващите по онова време професионални щампи, официозен стил, идеологически клишета и цензура. Той може да се разглежда като предшественик на съвременната свободна преса заради богатата информация, която предлагаше. Включваше над 150 заглавия на брой, отбелязва главният редактор Генчо Бъчваров, който беше начело на „Отечествен фронт“ през последните десет години от съществуването му.

„Искам да сравня подхода на извличане на информация тогава и сега. В петъчния 12-страничен брой на „Фронт“ излизаха най-малко 152 заглавия на различни материали с оригинална информация – казва Генчо Бъчваров. – Това беше задължителна норма, стандарт. Сега нещата са други. Тогава не можеше да се позовеш в материал на каквато и да е пресконференция. Пресконференциите не се отразяваха като събитие, а се ползваха за информиране и идеи за теми, които журналистите сами развиваха чрез свои източници след това. Това, което са ни учили нас Владимир Топенчаров и Стефан Станчев, е как се става обществен вестник“. (Из интервю за сайта Bulgaria-news, 30.08.2008 г.)

Тази различност, с която е запомнен „Отечествен фронт“, бе утвърдена с професионалните критерии и изисквания на Генчо Бъчваров. Иван Гранитски ги описва така: *„Вълнуваха го световните събития, научните открития, търсеше и намираше новините като истински вестникар. Защото един*

от важните му принципи бе култът към качествения текст, такъв печат остави и върху "Отечествен фронт" – легендарния, както сам го наричаше. Колегите му го помнят като точен и толерантен редактор. Имаше в него уважение, дори преклонение към текста на другия. А по-младите и до днес го помнят с благодарност, не само защото при него вестникарството беше на първия ред, но и защото той ги водеше в занаята без високомерие. Посрещаше ги в кабинета си с неизменното кафе и беше готов да говори с тях дори когато поредният брой се работеше на бързи обороти".

Тези „по-млади“ впоследствие станаха едни от най-известните български журналисти, някои от тях създадоха модерните вестници на нова България. Сред тях бе и Радостина Константинова. Именно в „Отечествен фронт“ тя мина периода, който може се сравни с „първите седем години“ по своето значение за формиране на отношение към професията, рефлексии към проблемите и стил на писане. А редакционният дух, даващ максимална възможност за изява в рамките на позволеното тогава – а и малко извън него – помогна за съхраняването на нейната творческа индивидуалност.

В тази среда Радостина успя да приложи в своите публикации редица техники, познати по света, но все още малко използвани у нас. Интересно информативно начало, известно като „лийд“, многопластово разглеждане на проблемите, изчистена фактологичност, аналитичност, критически поглед, четивен стил, съсредоточаване върху човека – тези елементи на качествената журналистическа творба присъстват още в най-ранните ѝ материали. По-късно те ще се доразвият в система от правила и изисквания, ориентирана към създаването на текстове, в чийто контекст се преплитат много нишки, за да се очертае мрежата от зависимости между факти, причини, следствия, интереси и гледни точки.

ЛИЙД

Интересното, интригуващо и информиращо начало на текста, което кратко и ясно въвежда в съдържанието и атмосферата на историята, е канон в световната журналистика десетилетия наред. У нас то се появява едва след 1990 г. в първите модерни вестници.

Но и преди това не липсват опити за доближаване до световните стандарти. Страниците на „Отечествен фронт“ са пример за пропукването на шаблона. Вместо формулата „дълъг увод – изложение – заключение“, навяваща скука при четенето на материалите, се използва „ударното въведение“. Основните изисквания към него са: да бъде атрактивно; да носи информация за същността на събитието, което е обект на материала; да бъде не абстрактно, а конкретно, изградено от ярки детайли, даващи представа за цялостната картина.

За Радостина този похват е познат от американски издания по теория на журналистиката и практика на писането, които проучва при подготовката на курсови работи по време на следването си. Повечето от нейните материали, публикувани в „Отечествен фронт“, започват по начин, който е много близък до модерния похват, известен като „лийд“.

Пример 1:

„В залата журналистите задаваха въпроси – отговаряха им представители на ръководството на Асоциация „Индустрия за човека“. През прозорците се виждаха поизпразнените витрини на „Валентина“. Вътре говорехме за успешно приключило първо тримесечие. Отвън жените се трупаха за вносни блузки. Производителите всяка година бележат ръстове, а пазарът поглъща усилията им като бермудски триъгълник.“ (начало на материала „Леката промишленост подава ръка на селското стопанство“, 11.04.1988)

Този лийд е построен върху противопоставянето на официозната информация с реалността, за да покаже разминаването между тях, което е тенденция в онзи период. По принцип темата за социалистическия пазар, който не задоволява търсенето и изискванията на потребителите, не е нова. Това е един от сериозните проблеми на тогавашното общество. Но подходът към нея не е абстрактен или морализаторски, а типично журналистически – представяне чрез факти. С конкретни детайли се показват преживяванията на двата „лагера“ (производители и потребители), за да се открои голямата дистанция между пропаганда и действителност, стоящи сякаш на двата полюса. Това е внушено и чрез опозицията „вън – вътре“. Накрая се прави обобщение на примерите, насочващо към същността на публикацията.

Пример 2:

„Всичко започна като в японски филм. Един директор се обади по телефона в редакцията, за да си направи „харакири“, както сам се изрази. Канеше ни в Плевен, за да обясни какво не върви в предприятието му. И поставяше под съмнение необходимостта от неговото съществуване – поне в този му вид. Още с пристигането разбрахме, че паралелите с Япония са дотук. Защото в страната на изгряващото слънце, знаем, доставките са с точност до минута. А директорът Петко Кръстев започна с това как е забавил една доставка с ... месеци.“ (начало на материала „Лихвата на замръзналите влогове“, 23.08.1989)

Тук лийдът е изграден като паралел. Отново с конкретен детайл се прави съпоставка между българската икономика и икономиката на една развита западна държава (Япония), за да се насочи вниманието към недъзите на първата. Началото (японски филм, харакири) е атрактивно за читателя и дава заявка, че сложната икономическа проблематика ще бъде „преведена“ на разбираем език. Всъщност това е едно от основните изисквания на модерната журналистика – сложните неща да бъдат представяни и обяснявани разбираемо.

Силен момент е използването на парадокса, че един директор на завод поставя под съмнение необходимостта от съществуването на предприятието. С него се подсказва, че отклоненията от икономическата логика и принципи са стигнали до крайност, граничеща със срив.

Интересен похват е и „преобръщането“ на съпоставката с Япония. Приликата е само във външното, екзотичното, а в същественото разликата е огромна, и то не в полза на България. Така вниманието е насочено към сериозните проблеми на родната икономика, за които ще се говори в текста.

Пример 3:

„Три от тринадесет – звучи като нов вид лотария. И е доста близо до правилата на тази игра, макар че освен късмет тук има значение и непретенциозността. Защото в случая става дума за избора на купувачите: от тринадесетте модела палатки на комбинат „Спортпром“ в ЦУМ могат да се намерят само три – при това от по-скъпите ...“ (начало на материала „Какво се крие зад отговора „И в склада няма“, 12.06.1986)

В цитирания лийд е използван обрат от забавното към сериозното. В подтекста обаче ясно личи посланието, че пазарът е силно изкривен и неадекватен спрямо потребителското търсене, каквато е и темата на материала.

Пример 4:

„На 8 юли тази година Заводът за многослойни картони в Никопол получи 180 тона отпадъчна хартия. На следващия ден доставеното количество е ... 11 тона. Само тези две цифри доказват неритмичността в снабдяването на този голям потребител на вторична хартия у нас.“ (начало на материала „Летни лавини в планините от хартия“, 08.07.1987)

Тук за въвеждащо начало са използвани данни от дейността на завода, но са подбрани така, че да бъдат ярка илюстрация на тенденцията, която е предмет на публикацията, и да насочват към нейната същност.

Пример 5:

„Две канцеларии – в противоположните краища на една и съща трамвайна линия в София. Купища папки, изпълнени с официални писма: „На Ваш номер ... наш номер“ (двусмислицата е случайна, но симптоматична). Кореспонденцията се води между бивши колеги – бивши, защото са се разделили в отделни ведомства. По същество – хора, които би трябвало да са обединени от съвместната дейност – оползотворяването на вторичната хартия. Само че отношенията между тях напомнят познатото определение за общ интерес – „кръг, в който центърът е навсякъде, а периферията – никъде.“ (начало на материала „В чия полза брои междуведомственото сметало“, 19.08.1986)

В този пример е използван друг лийдов похват – представяне на проблема в синтезиран вид. Но той отново се гради не на абстрактни разсъждения, а на конкретни детайли, създаващи ясна картина на ставащото.

МНОГОПЛАСТОВОСТ

Една от отличителните черти на подхода на Радостина към разработването на темите е широкият обхват от аспекти, които се изследват. Не само повърхностното проявление на проблемите, а

и техният генезис, развитие, допирни точки с други явления от действителността. През този период тя е репортер в отдел „Стопанство“ и това определя кръга от теми, с които се занимава. Но дори и сложната икономическа проблематика е разработена с инструментариум от журналистически техники, които правят материалите задълбочени като съдържание и атрактивни като форма, разбираеми за широката аудитория от неспециалисти.

Един от примерите е публикацията „Мозъчна атака за високо качество“ (01.05.1985), описваща центъра по управление на качеството в електрокарния завод „Шести септември“ в София. В нея са показани конкретни постижения на екипа, но се влиза и в дълбочината на проблема за повишаване на качеството – психология, начин на мислене, фактори, препоръки. Така се избягват банализирането или излишното „героизиране“ на изобретателите, които биха се получили при един по-повърхностен прочит и интерпретация на фактите, акцентира се на същността.

Друг пример е материалът „Какво се крие зад отговора „И в склада няма“ (12.06.1986), посветен на дефицита от стоки. Липсата или недостигът на търсени от потребителите изделия е един от вечните проблеми на търговията по времето на социализма. Заради наложените рамки обаче той често се разглежда едностранчиво, като вината основно се приписва на производителя, който не е изпълнил плана си. В случая тази щампа е избегната. Проследява се цялата верига – от щанда в магазина и оплакванията на потребителите през проблемите на снабдяването на производителите с материали до ролята на Стопанско обединение „Търговия на едро“, което би могло не само да констатира проблемите, но и да регулира доставките за пазара. Така са показани ефектите от дефицита и в живота на хората, и в икономиката, причините за явлението и възможните решения.

По същия модел е направено и проучването „Зад притворената врата на смесения магазин“ (11.07.1986). То също се занимава с дефицита в търговската мрежа, но в малките градове, и описва парадоксите, които го предизвикват. Тук отново се проследява цялата верига и се акцентира на различните причини за явлението, като началото и краят са рамкирани с примери за последствията върху живота на хората.

Именно стремежът да се открият различни аспекти, общата картина да се изгради от повече пластове е важен елемент от почерка на Радостина, който по-късно става водещ принцип.

ФАКТОЛОГИЧНОСТ И КРИТИЧНОСТ

Триединството от факти, аргументи и критичен поглед към действителността е онзи фундамент, който прави материалите солидни и задълбочени. Това е движещата сила, която ги отвежда извън повърхностното описание и фокусирането върху отделния случай сам по себе си – подход, който е характерен по онова време, за да се внуши, че негативните явления са единични изключения, а не тенденция.

В журналистическите проучвания на Радостина се акцентира повече на тенденцията и това определя тяхното критично звучене. Тръгва се от конкретен проблем, но в крайна сметка се разкрива, че той е общ, че може да се срещне навсякъде, защото не е изолиран случай, а резултат от действието на системата.

Всяка медия застава между нас и реалността и въздейства върху начина ни на възприемане на света, казва известният медиен теоретик Маршал Маклуън. И тъй като журналистиката е изкуство на фактите, от тяхната наличност или липса, от техния подбор и от начина, по който са включени в текста, до голяма степен зависи представата за действителността, която си изгражда читателят, зрителят или слушателят. Затова е особено важно какви и кои факти присъстват в журналистическия материал – дали такива, които ще разкрият същността, или такива, които ще отклонят вниманието от нея, завоалирайки я с пикантерии и псевдоскандалност. Изборът на журналиста отвежда или към обективността, или към манипулацията.

Ако анализираме публикациите на Радостина Константинова дори от този ранен период на нейното творчество, ще видим ясно заявления и реализиран стремеж да се подбират детайли, маркиращи много по-сериозно съдържание, отколкото показва тяхната привидност. Те са превърнати в своеобразен шифър, който носи ясни послания за ставащото и в същото време привличат вниманието на читателя със своята конкретност и картинност, говорят на „неговия език“.

След това фактите се свързват в обща мрежа, която, от една страна, разкрива цялостната картина, а от друга – навлиза в същината на проблема и причините за него. Именно така се постига

острата критичност. Тя не се изразява с епитети или с ефектни, но безсъдържателни изрази, а чрез широкия периметър на изследването и подбора на най-показателните факти.

АНАЛИТИЧНОСТ

С присъщия си стремеж да изследва обекта на своята публикация от различни страни Радостина работи и в така наречените интерпретативни жанрове – коментар и анализ. И в тях рефлексът за намиране на най-изразителните детайли помага да се влезе в същността на ставащото.

Пример за това е коментарът „Опитомяване на „дивите“ цехове“ (22.07.1987). На пръв поглед съществуването на тези стопански субекти, базирани на частната инициатива, е натоварено с много минуси, станали причина на тях да се гледа негативно и дори да се забранят. Но те продължават да съществуват по вече проявяващата се пазарна логика, защото много по-бързо от държавните предприятия отговарят на потребителското търсене.

В материал, написан според казионните за онова време щампи, тези цехове би трябвало да бъдат остро критикувани, тъй като в тях се правят редица нарушения. В коментара обаче тяхното право на съществуване е аргументирано именно с адекватното поведение спрямо пазара, т.е. с „нормалната“ икономическата логика, която в онези години е по-присъща на капиталистическите страни, отколкото на социалистическите. Като противодействие на негативите, се предлага тяхната дейност да бъде по-добре регламентирана и контролирана вместо да се забраняват – позиция, която също се базира на по-дълбоко вглеждане в същността на процесите, а не на идеологеми.

Всъщност анализите и коментарите в техния чист вид не са много в този период от творчеството на Радостина Константинова. Публикациите може по-точно да се определят като журналистически проучвания заради тяхната полиаспектна фактологичност. Тя обаче е комбинирана и с обобщения на фактите, с онова извличане на „есенцията“ на техния смисъл, което отвежда в територията на анализа, подчертава значимостта на отделните фрагменти и ги свързва в една обща картина, илюстрираща дадена тенденция. Подобни примери са материалите „Ако панаирът беше магазин“ (12.05.1989 – за проблемите на текстилната и шивашката промишленост), „Скокът е планиран, засилването продължава“ (21.03.1988 – за проблемите на керамичната промишленост) и „Предсказанията на астролозите са в ръцете на индустрията“ (02.01.1989 – за проблемите на леката промишленост или така наречената „индустрия за човека“).

Очевидно още тук се слага началото на модела, по който по-късно Радостина прави своите разследвания. При него се напластяват факти, но се отива отвъд видимостта и повърхността, търсят се причини и връзки, предлага се по-различен поглед към действителността.

РАЗШИРЯВАНЕ НА КРЪГОВЕТЕ

Един друг модел, който Радостина използва, може да се нарече „разширяване на кръговете“. Изразява се в представянето на ситуации чрез различни жанрове – от информацията до пълното журналистическо проучване и анализ. Това не е неин „патент“, но го прилага много по-методично, отколкото е обичайно в масовата журналистическа практика тогава, а и сега.

По тази схема са създадени поредици публикации за вторичните суровини, за модната индустрия, за хранително-вкусовата промишленост, за търговията на дребно и други сектори от икономиката. Най-често се тръгва от конкретен случай, но после темата се доразвива в материали, описващи състоянието на даден сектор и разкриващи причините за явленията. Така отделният случай не остава сам за себе си, а повдига завесата към по-важни проблеми. Емоцията, предизвикана от стартовата ситуация, се трансформира в представяне на цялата верига от явления, които са я зародили. А това помага на читателя да се ориентира по-добре в действителността, предлага му един начин за по-задълбочено осмисляне на ставащото, каквато е обществената роля на журналистиката.

Подобен подход не е типичен за възприетите по онова време начини за интерпретиране на негативните факти от действителността. Обикновено те се представят като случайни явления с конкретен виновник, а не като причинени от самата система и нейните дефекти. „Разширяването на кръговете“ преобръща тази схема, доказвайки, че причината е в системата.

Именно това критично вглеждане в системата и непрестанно повдигане на завесите пред нейните скрити механизми става характерна част от стила на Радостина.

СТИЛ

Още в тези години стилът на Радостина е близо до модела на американската журналистика. Освен ефектното начало, в материалите се открояват лек хумор, ирония, интересни детайли, аналогии, контрасти. Така се постига по-добра четивност, без да се опростяват езикът и изказът, без да се прибегва до псевдоразговорен и псевдосензационния стил, граничещ с елементарност.

***

Това са най-важните основни характеристики от творческия почерк на Радостина Константинова във вестник „Отечествен фронт“. По-нататък през годините те се запазват и усъвършенстват, както може да се види в нейните материали във вестниците „168 часа“, „Монитор“ и „Политика“.

IV.

ПРЕСГРУПА „168 ЧАСА“ – НАЧАЛОТО НА СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА ЖУРНАЛИСТИКА (1990 – 1997)

На 26 април 1990 г. излиза първият брой на седмичника „168 часа“. След фурора, който предизвиква, българският печат вече има ново лице. А читателите – нови изисквания към медиите. Защото „168 часа“ направи революция и в графичния дизайн, и в съдържанието, и в начина на работа, и в стила.

Пресгрупа „168 часа“ постави основите на модерната българска журналистика след Десети ноември 1989 година. Първият пробив към територията на свободното, обективно и независимо слово беше именно седмичникът „168 часа“, последван от всекидневника „24 часа“.

„Тогава излизаха много нови вестници, но „168 часа“ ги удари в земята всичките. Хората го грабеха като топъл хляб“, пише Валери Найденов (в книгата „24 часа. Вестникът“). Известният журналист е участник в създаването на първия брой и автор на коментари, а по-късно – заместник-главен редактор на седмичника и главен редактор на всекидневника „24 часа“.

„168 часа“ беше най-скъпият вестник по онова време, но се купуваше и четеше заради разследванията, анализите и истините за тогавашната сложна действителност у нас.

Вестникът е основан от петима приятели – Петьо Блъсков, Емил Петков, Радостина Константинова, Драгомир Василев и Владимир Райчев, които си и колеги във в. „Отечествен фронт“. Малко по-късно към тях се присъединява Валери Найденов. Така се създава легендарната Пресгрупа „168 часа“.

Идеята е да се направи вестник, който да отговаря на модерните критерии за журналистика, да не се поддава на влияния, да бъде опонент на властта. За да я осъществят, петимата напускат сигурната си работа, влагат лични средства, теглят кредити и месеци наред усъвършенстват проекта си.

Когато излиза на бял свят, „168 часа“ преобръща представите на българите за печатно издание. Много са новите неща в нашата журналистика, които въвежда за пръв път: знаменитите колажи на първа страница, експресивните заглавия, уважението към фактите и детайлите, търсенето на причините и различни гледни точки, усетът към интересното, портретите на актуални личности, острата критичност към управляващите.

Петьо Блъсков бе двигателят на всичко, категоричен е Валери Найденов. И добавя: „Разбира се, главната работа я вършеха Радостина, Емил, Владо и Драго – все кадри изгонени или обидени напуснали „Фронт“. Радостина бе много талантлив, работлив и опитен вестникар. И което е особено важно, тя имаше много добър информационен опит, тъй като тогава работеше в бюрото на „Асошиейтед прес“ в София“.

Радостина е кореспондент на световноизвестната информационна агенция в периода 1990 – 1992 година. Тя печели конкурса за сътрудник с много добри професионални умения и перфектен английски език. Така попада в софийския офис, ръководен от Веселин Тошков.

Работата в „Асошиейтед прес“ ѝ дава възможност да се запознае подробно с критериите, изискванията и начина на писане в една водеща световна медия, които после прилага и като автор, и като редактор. В този период създава и много контакти с чуждестранни журналисти, с чиято помощ по-късно успява да интервюира личности от световния политически и икономически елит.

Практиката в „Асошиейтед прес“ е продължение на изследванията на Радостина Константинова

ва върху западната журналистика, които прави като студентка. Тя оформя и нейните професионални възгледи, които също допринасят изданията на Пресгрупа „168 часа“ да станат нещо ново и различно в българския печат.

Като един от създателите на седмичника, Радостина Константинова има съществена роля за бързия трансфер на възгледите за съвременните медии у нас. Така бяха създадени и първите образци на разследвания в нашия модерен печат.

Промените в обществото премахнаха много табута, ограничаващи медиите. Те бяха сферата, която най-бързо се преобразува върху принципите на демокрацията и свободната конкуренция.

Обществото беше жадно за истината и я получи от „168 часа“. Хората бяха жадни за истинска журналистика и я намериха там – без забранени теми, без компромиси, без замаскиране. На това се дължеше и широката мрежа от информатори, които имаше вестникът. Представители на различни групи и прослойки помагаша в журналистическите разследвания, защото бяха убедени, че скритото ще бъде извадено на показ.

В това отношение професионалният опит на Радостина Константинова в „Отечествен фронт“ и особено в „Асошиейтед прес“ се оказа един от факторите за успеха на вестника и за нейната ярка изява като автор. През този период тя написа някои от най-добрите си разследвания, анализи, коментари и интервюта.

Изборът на тези жанрови форми не е случаен. Те са най-подходящите за пълноценно отразяване и – което е най-важното – за пълноценното осветляване на важни събития и процеси в променящата се българска действителност.

Личният почерк на Радостина Константинова добави към тях и един елемент, който бе много съществен по онова време. Това беше разширяването на рамките, в които се ситуираха събитията и процесите, за да се направи съпоставка между България и света. В интервюта с личности от световен мащаб и примери от практиката на други държави се търсеха обяснения и аналогии за ставащото у нас, за да се осмисли то по-добре.

Описателството бе заменено от изследователство, наднационалните стандарти изместиха нашенските критерии за оценка на обществените явления. Това беше период не само на преобръщане на модела на медиите, но и на преобръщане на гледната точка към българската действителност.

В началото Радостина е заместник-главен редактор на седмичника и на практика върши голяма част от работата около неговото списване. След блестящите си авторски изяви в „Отечествен фронт“ показва друг аспект на своя професионализъм – редакторски умения и интересни идеи, станали основа за множество значими публикации.

Едва ли са много редакторите, готови часове наред да се ровят в документация, да търсят консултации, да поправят и дори пренаписват чужди текстове, докато станат както трябва. За нея фразата „Е, и така може“ не важеше.

Връщаше текстове, които са едностранчиви или биха били неразбираеми за читателя. Изискваше допълнителни източници и проверки. И разбира се, държеше на атрактивния стил на писане, като много ценеше леката ирония и умния хумор. Притежаваше уменията и усърдието да направи истински текст.

Като заместник-главен, а по-късно и като главен редактор, има съществен принос за това „168 часа“ да бъде различен от другите вестници. Впрочем изискването за различност беше основен закон във вестника. Случваше се понякога да бъде изхвърлен половината брой, защото всекидневниците вече са изчерпали темата и „168 часа“ няма какво ново да каже по нея. Но в повечето случаи не се вървеше само след текущите събития, с които всички се занимаваха, а се разработваха собствени „находки“ и именно те бяха отличителната черта на вестника.

От своите широки контакти и добра осведоменост Радостина успяваше да извлече много идеи. Други се раждаха от нейния усет, който можеше да види значима тема дори в кратка дописка. Този нестандартен поглед обогати вестника с много теми и сюжети.

Радостина имаше дарбата да измисля интересни идеи и упоритостта да бъдат осъществени перфектно, независимо дали автор е тя самата, или някой колега от екипа. Нейните публикации нагледно показват резултата от съчетаването на креативност и перфекционизъм, опит и талант.

РАЗСЛЕДВАНИЯ

Радостина Константинова е един от създателите на разследващата журналистика у нас.

Главната отличителна черта на нейните текстове е **многопластовост**. Творбите ѝ са наситени с

факти, връзки, причини, следствия, мнения на участници в събитията и на експерти, ретроспекции и прогнози – необходимите детайли, даващи отговор на всички въпроси и представящи пълната картина без едностранчивост и субективизъм.

Другата важна характеристика е **автентичност**. Тук най-съществена роля има стремежът да се стигне до надеждни източници, а не да се преразказват и интерпретират факти и мнения, вече публикувани в други медии и приети „на доверие“. Радостина успяваше да открие действащите лица в една история и да говори с тях, за да има информация „от първа ръка“ и много конкретика в детайлите. Така показваше онова, което се крие зад завесата. Изваждаше наяве обществения скандал с неговите действителни измерения, а не със словесни фойерверки, които често прикриват липсата на задълбочено проучване.

Третата съществена особеност е **разбираемост на текстовете**. И най-сложната тема е представена на достъпен стил и език, с интересни сравнения и препратки, обясняващи непознатите неща. Всъщност разследването губи смисъла си, ако читателят не схване сложния пъзел на събитията. Затова добрият „превод“ е много важен за комуникативността на публикацията и за нейната ефективност.

Нека припомним накратко историята на някои от най-значимите ѝ разследвания.

По следите на изчезналите капитали

„Остров Ман – златният сандък“ е едно от емблематичните журналистически проучвания на Радостина, направено в съавторство със Зоя Димитрова* през 1994 година. До тогава никой в България не е чувал за офшорни зони, където се крият огромни богатства. Двете започват разследване къде е отишла част от банковите авоари на България и стигат до остров Ман и Лондон.

Разкриват схемата с подставените лица и тайните фирми, станала особено популярна от скандала „Офшор лийкс“, разгорял се през 2013 и 2016 година. За да осветлят детайлите, разговарят с високопоставени служители и банкери в остров Ман, наречен „голямата пералня за пари“. Така става ясен пътят за износ на капитали от Източна Европа, който минава именно през офшорните фирми.

„Двете поставиха началото с многопластови текстове, които ще се изучават в учебниците по журналистика. Един от първите им удари бе през далечната 1994 г. Правеха проучване къде изчезват парите на тогавашната банка „Биохим“. За целта тръгнаха по следите на офшорния бизнес – от меката му на остров Ман до финансовия център на Европа – Лондон. По това време малко хора у нас бяха чували за офшорни фирми и за това как се управлява бизнес, без да се плащат данъци. На остров Ман Зоя и Радостина установяват, че статутът на подставено лице е официален. И че там има поне 1000 подобни фирми, които предлагат услугите си на всеки чужденец. Срещите им продължават с високопоставени служители и банкери в островната държава. След десетки разговори те правят извода, че това всъщност е пътят на червените пари, които изтичат от Източна Европа към офшорните зони по света“, пише вестник „168 часа“ на 05.03.2015 година.

Умишленото съсипе на „Нефтохим“

Сблъсъкът на интереси около единствената у нас петролна рафинерия е в основата на разследването „Нефтохим“ е унищожен за България“ (1994 г.). От стратегическото предприятие зависи бюджетът на страната и нейният енергиен баланс. Който контролира рафинерията, на практика контролира държавата. В публикацията са включени изявления на експерти, документи, статистически данни, разкриващи защо „Нефтохим“ умишлено е държан на ръба на фалита и кой печели от това.

---

* Зоя Димитрова беше разследващ журналист с интереси в областта на националната сигурност, организираната престъпност, разузнаването и прехода. Тя започва кариерата си в списание „Общество и право“, дълги години работи във в. „168 часа“, а след това – във вестниците „Монитор“ и „Политика“. Тя е първият говорител на Държавната агенция „Национална сигурност“ (ДАНС) от създаването ѝ през 2008 година. След напускането на ДАНС става главен редактор на в. „Галерия“. Автор е на документалните книги „Любен Гоцев – човекът в сянка“ и „Спомени за Огнян Дойнов“. Последно Зоя работеше във фондация „Радостина Константинова“. Тя си отиде от този свят на 25 февруари 2015 година.

Разграбването на Черноморието

Ярки фрагменти от тъмната история на завземането на най-привлекателните места по крайбрежието стават известни на обществото от множество разследвания, публикувани в „168 часа“. Сред тях са „Приватизацията край Несебър завърши, без да се продаде нито един хотел“ (1992 г.) и „Шайката на проф. Лозанов плячкосва Черноморието“ (1994 г.), в които се описва как групировките се сдобиват с хотели и заведения в курортите „Слънчев бряг“ и „Златни пясъци“, как действат корупционните схеми и какво губи държавата. Аргументационната част е базирана основно на документи и разкази на участници в събитията, за да се представят различни гледни точки.

Скандалите около банките

Скандали около банките избухват не веднъж през 90-те години на 20. век. „168 часа“ вади на показ много тайни, свързани със стремежите за овладяване на един от най-важните икономически, а и политически, лостове. Банките са финансовото сърце на държавата, от тях зависят и развитието на икономиката, и политическата стабилност. Около тяхната работа обикновено са спуснати плътни завеси, защото „парите обичат тишината“, както казват bankerите. „168 часа“ за първи път повдигна тези завеси, за да се види истинското състояние на банките и най-вече – политическите и икономическите интереси в тях.

Радостина Константинова също прави няколко проучвания за банковата система: „Тъмносин шут се прицели в централната банка“, „Тодор Вълчев защитава позициите на чуждите банки кредиторки“, „Закъсалите банки са параван за бюджетния дефицит“, „Аферата Мицев – II“ (в съавторство със Зоя Димитрова) и др.

Особено важно е разследването „Тодор Вълчев защитава позициите на чуждите банки кредиторки“ (1993 г.), в което са осветени тайни разговори на управителя на Българската народна банка с чуждестранни финансови институции за решаване на проблема с външния ни дълг. В тези разговори ръководителят на нашата централна банка заема позиция, която е вредна за страната, но печеливша за нейните кредитори.

По това време се водят преговори за огромния външен дълг към частни банки в Западна Европа. Комитетът на кредиторите настоява да се подпише споразумение за по-бързо връщане на парите. България иска разсрочване, тъй като прекалено големи вноски по дълга ще блокират икономиката и може да доведат до фалит на държавата.

Тодор Вълчев изразява мнение, че е добре споразумението да се сключи, а ако не можем да го изпълняваме, след време да преговаряме отново. Според експерти обаче това би означавало България отново да обяви мораториум върху плащанията по дълга, което е равносилно на банкрут, и да попадне във финансова изолация. Текстът показва, че позицията на управителя на БНБ, който би трябвало да защитава интересите на страната, всъщност обслужва чужди интереси. Тезата е доказана с мнения на водещи експерти, свидетелства на преки участници, позовавания на публикации в чуждестранния печат и други достоверни източници.

ИНТЕРВЮТА

Изкуството на жанра е в това да се задават точните въпроси, фокусирани върху най-съществените проблеми, и да не се оставят без отговор. В журналистическата практика е известно, че понякога интервюта се правят заради самите въпроси, дори предварително да е ясно, че няма да получат отговор или поне той няма да е достатъчно конкретен, изчерпателен и правдив. Но самото задаване на точни въпроси понякога говори достатъчно за проблема. Стига въпросите наистина да са смислени, а не псевдоостри и само имитиращи търсене на истината.

Що се отнася до точността на въпросите и избора на хора, които да бъдат интервюирани, Радостина Константинова проявява безпогрешен професионализъм. Например тя първа разговаря с американския експерт Роналд Ът. Той и Ричард Ран са автори на национална стратегия за икономически растеж и преход към пазарна икономика в България, разработена през 1990 г. и предизвикала бурни дискусии. Като автор или участник в творчески екип, тя успява да застане лице в лице с редица ключови фигури и да им зададе въпроси, насочени към същността на един или друг проблем. Тези интервюта са добър пример за активната роля, която журналистът трябва да играе по време на интервюта, а не да бъде само ретранслатор на нечия позиция и послания, продиктувани от определен интерес.

Когато гледат към света, американските бизнесмени все още не мислят за България

(Интервю с Майкъл Гелнер, първи секретар по икономическите и търговските въпроси в посолството на САЩ в София; 1990 г.)

Едно интервю, в което са фиксирани важни икономически и политически проблеми на отношенията между България и САЩ в началото на прехода, изяснени са пречките пред българския бизнес за по-активни отношения с американски компании и начините за преодоляване на препятствията. Темата е особено актуална в онзи момент, когато зараждащото се частно предприемачество у нас търси нови възможности за развитие.

Огнян Дойнов: Няма да купувам България

(Интервю с Огнян Дойнов, високопоставен функционер на БКП по време на социализма и почти митична личност в началото на прехода; 1994 г.)

Самият факт, че Огнян Дойнов, който по това време не общува с български медии, е убеден да даде това интервю, е истински журналистически „удар“. Но шансът не е пропилян в безсмислени въпроси по всякакви теми. Питанията са концентрирани именно върху най-важните проблеми, с които е бил свързан Огнян Дойнов – износ на капитали и пране на пари. Заради тях е повдигнато обвинение и е отправено искане за екстрадирането му от Австрия.

Разбира се, не липсва и част за личната съдба на Дойнов, за неговото превръщане от политическа личност при комунистическия режим в предприемач, работещ в Западна Европа, за неговите контакти с български политици и бизнесмени след 1990 година. Но „пикантните“ подробности са само детайли за изграждане на образа, а не съществената част от текста.

Някои въпроси са задавани по различни начини, за да се провокира интервюираният да даде по-ясен отговор. Интервюто е придружено с материали, представящи гледната точка на прокуратурата и внасящи допълнителни детайли в портрета на Огнян Дойнов.

Това интервю, направено съвместно със Зоя Димитрова, е своеобразно продължение на разследването „Остров Ман – златният сандък“, защото добавя нови факти към темата за износа на капитали от България.

Двадесет години по-късно вестник „168 часа“ дава следната оценка за интервюто и неговата значимост: *„Търсейки нишката на бившите соцкапитали, двете направиха уникално за времето си интервю и с митичния Огнян Дойнов. През 90-те години той живееше във Виена и отказваше да се върне в България, за да не му губят времето по следствените арести. Самото интервю е достойно за всяка школа по журналистика. Въпросите им към него са със съответните кукички, с които да извлекат истината. Същевременно внимателно слушат опитния си събеседник, управлявал цялата индустрия и високите технологии на социалистическа България. От всеки негов отговор двете изграждат цяла нова тема с въпроси. Когато той казва, че заплата при мистериозния милиардер Робърт Максвел му стига за нормален начин на живот, Зоя и Радостина моментално го питат какво означава това за него. Така въпрос след въпрос установяват, че годишната му заплата при тайнствения бизнесмен е била 110 хиляди паунда. В хода на разговора той споделя, че заедно с доходите главоломно са се увеличили и разходите му. Зоя и Радостина го провокират всячески, за да извлекат от събеседника си истинските отговори, а не тези, които първоначално Дойнов дава.“*

И в Англия правителството не плаща на оцетените от пирамидите

(Интервю с Антъни Колман, съдия във Върховния съд на Англия и Уелс; 1995 г.)

Това интервю е провокирано от огромния скандал с финансовите пирамиди, в които изчезнаха спестяванията на хиляди българи в средата на 90-те години на 20. век. Идеята е да се покаже как юридически е регламентирана отговорността на държавата и на централната банка при явни финансови измами. Темата е изключително актуална в онзи момент и интервюто внася нов елемент в нейното разискване.

КОМЕНТАРИ

В своите коментари Радостина Константинова използва похвати, които са типични за жанра, но по начин, разкриващ абсурдността в определени събития, явления и тенденции. Показва тяхната обратна и тъмна страна със средствата на иронията, като влага и ясни послания за това как действат упра-

вляващите. Коментарите изглеждат като контрапункт на сериозните журналистически разследвания и анализи, но всъщност ги допълват, като разглеждат проблема и от друг ракурс.

Интересни примери са: „Товарете портокалите в бурета“, „По следите на изгубеното време“, „След Живков нищо свежо в родината“, „Да платим топлата вода като минерална“.

АНАЛИЗИ

Радостина Константинова пише едни от най-добрите анализи в „168 часа“. Техните отличителни черти са многопластовост и разбираемост.

Проблемът се разглежда от всички аспекти, които са необходими за неговото изясняване. Това означава, първо, вникване в същността, и второ – задълбочено проучване, подкрепено не със субективни разсъждения, а с обективни факти и мнения на експерти.

Текстът е четивен дори когато темата е сложна. Тази „трансформация“ от езика на бюрокрацията или на специалистите към общодостъпен и разбираем език никак не е лесна за автора. Тя изисква задълбочени познания по темата и умение да се извеждат най-ярките и същностни акценти.

В своите анализи Радостина Константинова използва различни аргументи в защита на основната теза: статистически данни, конкретни примери, паралели, експертни мнения. Самото структуриране на текста и последователността на използване на отделните аргументи създават логическа градация, отвеждаща към основните изводи.

Един от примерите е „Закъсалите банки са параван за бюджетния дефицит“ (1995 г.). В него тезата е поставена в самото начало, а след това, по метода на разширяващите се концентрични кръгове, се навлиза в проблема. Така той е представен в целия му обхват, причини и последствия.

Интересен пример е и материалът „Два века назад и 45 години встрани“ (1990 г.), в който някои много болезнени проблеми на българската икономика, определени като „парадокси“, се разглеждат чрез съпоставки с практиката в САЩ и се дават препоръки от американски експерти. А на финала сложната икономическа материя е „преведена“ на езика на обикновения човек, за да се подчертае обобщението, че действията на правителството рефлектират върху всекиго: „... Икономическите статистики показват, че колкото по-силен е контролът на правителството върху икономиката, толкова по-нисък е стандартът на живот“.

(Публикации в „168 часа“ – в Приложение 1)

***

В „168 часа“ Радостина Константинова доизгражда своя журналистически профил, очертан още в „Отечествен фронт“. В този период съществено влияние оказва възможността за творческа свобода при подбора и интерпретирането на темите. Именно тя позволява още по-силно да се проявят професионалните умения, с които са създадени образци на разследващата журналистика, интервюто, анализа и коментара с пълноценно съдържание и интересен стил. Този подход после се пренася във вестниците „Монитор“ и „Политика“.

V.

ВЕСТНИК „МОНИТОР“ – РАЗЛИЧЕН ПОГЛЕД КЪМ СЛОЖНА ЕПОХА (1998 – 2004)

През месец август 1997 г. основателите на Пресгрупа „168 часа“ я напускат, след като продават дяловете си на германската компания „Вестдойче алгемайне цайтунг“. После в продължение на почти една година работят в телевизия „7 дни“.

През пролетта на 1998 г. Радостина отива на свои разноски в САЩ на специализация в „Ню Йорк Таймс“ и „Портланд Трибюн“, издаван в град Портланд, Орегон. По време на тримесечното си пребиваване там търси идеи за вестника, който тя и съдружниците ѝ възнамеряват да издават. Върна се не само с нови идеи, но и с името – „Монитор“, спомня си Зоя Димитрова.

Вестник „Монитор“ стартира на 28 септември 1998 година. Той продължава традициите на „168 часа“ и поддържа същите високи професионални стандарти, опитвайки да направи по-мощен гласа на медиите, който по онова време започва да губи сила. Разликата е в значително по-бързото темпо, налагано от всекидневника. И в сложността на времето.

България е в навечерието на приемането ѝ в НАТО и в Европейския съюз, тя прави своя кардинален „цивилизационен избор“, както бе наричан тогава историческият обрат. Светът също се променя бързо. Глобални икономически и политически проблеми рефлексират в България и се усилват, туншират или преформатират в зависимост от текущите интриги сред управленския елит. Обществената действителност е много по-сложна, а нейното представяне в медиите изисква доста по-голяма доза информираност и аналитичност.

Проблемът за откриването на истината става въпрос не само на настоящето, чийто хроникьор е журналистиката, а и на бъдещето на страната. Изминалите години на прехода бяха поохладели еуфорията и натрупали достатъчно исторически материал, за да може да се проследят генезисът на някои важни тенденции и последици от не по-малко важни решения, взимани вътре или вън от страната. Не всички отговори може да се открият сред тайните на българския политически и икономически живот. Затова Радостина прави следващата крачка, като започва да ги търси от източници, принадлежащи към европейския и световния елит. Така се раждат много интервюта с известни личности, фокусирани върху съдбата на Източна Европа и на България от времето на големите промени. Както и много анализи, разбулващи перипетиите на прехода.

В „Монитор“ Радостина Константинова заема длъжността заместник-главен редактор, но Валери Найденов смята, че е „гръбнакът“ на вестника.

Въпреки многото си редакторски и мениджърски ангажименти, Радостина създава редица материали, засягащи важни събития, процеси и личности. Те се базират не на готова информация, предоставена от пресслужбите на правителството, министерствата и институциите, а на задълбочени проучвания и търсене на автентичните факти от достоверни източници. Това обяснява многото интервюта с политици и икономисти от Европа и САЩ – центровете, където по онова време се решава съдбата на България.

Темите, по които работи Радостина, са свързани с най-острите проблеми на страната и на света. Те са разработени по каноните на истинската разследваща журналистика: представяне на различни аспекти, изявления от преки участници в събитията, конкретика, разкриване на връзки, причини и последици. И отново – характерната многопластовост на текстовете, която дава отговори на всички въпроси, възникващи около предмета на разследването.

Тук, както и след това в седмичника „Политика“, може да се открият блестящи примери на майсторско интервю. Изчистено от псевдоскандалност, но „притискащо“ интервюирания с въпроси, които са резултат на задълбочена подготовка и познаване на събитията и обществените процеси. Интервюта, в които журналистът играе активна роля, за да разкрие цялата картина на случващото се.

Показателна е и значимостта на интервюираните личности – издателя на списание „Форбс“ Стив Форбс, нобеловия лауреат по икономика Джозеф Стиглиц, бившият шеф на ЦРУ Джеймс Улси и редица други имена от световен мащаб. Професионално постижение е дори самият факт, че са били убедени да говорят пред медия от една почти неизвестна страна. Но стойностната журналистическа работа е в подбора на въпросите и фокусирането върху горещите проблеми, тяхното изясняване от различни ракурси.

Със същата задълбоченост и изчерпателност, водещи до обективното представяне на истината, се отличават и разследванията за продажбата на Булбанк, съдбата на АЕЦ „Белене“, приватизацията в енергетиката и на стратегически предприятия. Тогава това са най-големите скандали в икономиката, тъй като става дума за компании, които имат ключова роля за стопанското развитие на страната. В тези скандали ясно личи и отпечатъкът на политически сблъсъци.

Сложната проблематика, информацията и анализите са поднесени така, че да бъдат разбрани от всички – на достъпен език и стил, без излишна елитарност, която би отблъснала читателя, но и без неуместно профанизиране и жаргонизиране. Този стил модел не е избран случайно. Смесът от една публикация ще е нулев, ако не стигне до съзнанието на аудиторията заради прекомерна сложност. Същият би бил резултатът, ако се даде елементарен прочит на важни теми, и в този „превод“ се загубят съществени детайли от проблема. Затова балансът между сериозност на съдържанието и „лекота“ на формата е изключително важен.

(Публикации в „Монитор“ – в Приложение 2)

***

В този период Радостина трансформира познанията и опита си в нов подход към журналистическата дейност. На пръв поглед тя сякаш се ориентира повече към външнополитически теми, но всъщност това е един по-различен начин да се говори за случващото се в България, по-различна позиция за представяне на събитията у нас, а именно – те да се вписват в контекста на много по-сложни световни или европейски тенденции. Това съотнасяне променя критериите и ги прави по-точни мярка за случващото се, по-прецизен инструмент за наблюдение и анализ.

Новата тенденция по-късно е доразвита в седмичника „Политика“, който си извоюва реномето на изключително сериозен и авторитетен вестник.

VI.

ВЕСТНИК „ПОЛИТИКА“ – В ТЪРСЕНЕ НА НЕУДОБНИТЕ ОТГОВОРИ (2004 – 2008)

Проектът за вестник „Политика“ най-ярко показва творческите възгледи на Радостина Константинова. Тя измисля концепцията и името, подбира екипа и създава уникален за времето си модел на работа. Седмичникът бързо си спечели прозвището Българския „Тайм“ сред влиятелните политически и делови кръгове заради сериозната и интересна проблематика, начина на разработване на темите и стила си.

Ето как го вижда Радостина в редакционния коментар, който пише за първия брой, излязъл на 24 април 2004 година.

„Политика“ идва, за да ви каже кога няма река

През есента един дипломат, чиято държава също има войски в Ирак, ме попита защо у нас не се публикуват социологически проучвания за настроенията на хората. В неговата страна, каза той, имало много ясно изразени антивоенни настроения. И на правителството му се наложило дълго и аргументирано да обяснява защо се е присъединило към коалицията.

У нас трябваше да загинат петима български войници, за да се сетят социолозите, че може и да ни попитат дали искаме държавата ни да участва във войната. Това беше половин година, след като батальонът бе заминал.

Но дори и тогава на никой от дългата редица опечалени политици, която се виеше край ковчезите, не му хрумна да попита народа си дали е съгласен да става част от окупационните сили в Ирак.

Задавали ли сте си въпроса защо?

Не е защото у нас няма гражданско общество, или защото интелектуалците ни са се затворили в себе си. (Ще забележите, че в първия брой на „Политика“ темата за войната в Ирак се повтаря в размислите на няколко от авторите. И това не е съзнателно търсен ефект от редакторите на вестника.)

У нас на политиците не им се налага да стават патриоти, за да запазят работата си. Те не си създават това главоболие.

Вътрешната политика на България отдавна вече не се прави вътре в България. Тя е само пряко отражение на дипломатията на големите сили. Затова между две предизборни кампании никой не ви пита какво мислите и дали сте съгласни с някакво решение. Просто ви свеждат до знание командите, дошли отвън.

Затова когато в САЩ попитат президента Буш „не е ли неудобен факт за вас, че подведохте народа си да вкара войската във война и да пролее кръв“, той чинно отговаря.

А у нас Соломон Паси, помолен за коментар на заплахите на шейх Каис ал Хазали във "Всяка неделя" срещу българските войници, нагло заявява: „Не бих искал да коментирам думите на такъв човек, смятам нещо повече – че отговорност на всички нас, на нашето общество и на нашата преса е да си даде сметка на кого и доколко може да даваме дума по националния ефир“.

Точно за това се появява „Политика“ – за да задава неудобни въпроси, но и да намира неудобните отговори. Да търси връзките между това, което става в света, и това, което става в страната. За да ви информира какви интереси стоят зад решенията, които управляващите взимат.

През 1960 г. по време на посещение в Ню Йорк Никита Хрущов казва, че „политиците са еднакви навсякъде. Те обещават да построят мост, дори когато няма река“.

Амбицията на „Политика“ е да ви казва, когато няма река.

Така започва най-зрелият творчески период на Радостина Константинова, който продължава до началото на 2008 година. Ето как изглежда той в спомените на Кристи Петрова*, която работи в „Политика“ от самото начало:

Залагахме на теми, които караха другите да ни следват

*Настояваше да пишем „вкусно“ и всеки текст да може да се чете както от сноби с претенции, така и от по-обикновени хора
Основно правило беше при разработването на ключовите публикации да има повече от един източник и много конкретика*

„Винаги плувам навътре в морето“, обичаше да казва Радостина Константинова. Това се отнасяше и за журналистиката. Там тя плуваше в свои води. Уверена, решителна и смела. Тя беше човек, който увеличаваше даже и тези, които не се чувстваха толкова сигурни като нея в дадена кауза.

Нейната сбъдната мечта в журналистиката беше седмичникът „Политика“. Тя беше човекът, обмислил всяка рубрика и всеки детайл в изданието. Същата педантичност проявяваше и към текстовете, които излизаха във вестника. Имаше страхотен вестникарски нюх и не се налагаше да бъде убеждавана, че дадена тема става. Още при анонсирането ѝ тя вече правеше няколко хода напред и знаеше дали журналистът, който я предлага, ще съумее да я изработи по най-добрия начин, дали ще има отзвук, дали ще се говори за нея, дали читателят ще си купи и следващия брой на „Политика“, защото е бил заинтригуван.

Радостина беше перфектен редактор и перфектен ръководител. В същото време имаше нещо, което я отличаваше от всички останали главни редактори. Повечето имат едно много тясно близко обкръжение и се дистанцират от редовите репортери или се държат с тях наставнически и пренебрежително, докато с нея всички водеха приятелски и открит диалог, обичаха я и се стараеха два пъти повече заради това. Любовта към нея се предаваше и на работата.

Стартът на в. „Политика“ премина през няколко етапа. Радостина Константинова си беше набелязала много прецизно всеки журналист от първоначалния екип на вестника и проведе лични разговори с всеки, защото държеше хората ѝ да са наясно какво се изисква от тях и в какво се състои проектът.

Водила съм няколко подобни разговора с Радостина Константинова, свързани с покани за работа във в. „Монитор“, и в тези случаи не бях убедена, че ще бъда на мястото си, затова не приемах. Когато ми се обади да ме покани отново, тя започна с думите: „За друго те търся, не бързай да ми отказваш! Този път наистина не можеш да откажеш!“.

С новия ѝ проект нещата стояха различно, защото тя имаше много конкретна визия за това, което ще се получи, а и е предизвикателство да започнеш едно издание от нулата и да го доведеш до успех. Освен това беше много видимо, че в „Политика“ тя влага както амбициите, така и сърцето си.

Въпреки това най-вероятно щях да откажа, защото по това време бях в сп. „Тема“, което много ми харесваше и се чувствах напълно удовлетворена от работата си там. Дори не знам как точно Радостина ме убеди да приема и с какво ме накара да ѝ повярвам. В последния момент приех малко на инат и никога не съжалявах за това, защото от главен редактор като Радостина може да се почерпи много ценен опит, и всички, които имаха честта и удоволствието да работят с нея, го разбраха. Може би това, което надделя при избора, беше, че Радостина знаеше точно какво иска и вдъхна увереност на всеки поотделно, че проектът не е просто поредният седмичник на пазара. В това също беше нейната уникалност – умееше да убеждава хората и да ги мотивира.

Започнахме с един месец „сухи тренировки“, но реално работехме по темите, които излязоха в нулевия и първия брой. Радостина Константинова беше заложила акцентите още на първата планьорка и знаеше какво точно очаква от всеки.

Повечето от журналистите в екипа не бяха работили с нея и я познаваха бегло, но в този предстартов месец тя направи така, че всички да се почувстват като един екип. Това беше един от талантите ѝ като ръководител – успяваше да сплотява хората и да ги кара да дават максимума от себе си.

Практиката в много седмични издания е да се следи да няма изпуснати теми и да се щрихира всичко, което е станало. Получава се нещо като преглед на печата, от което седмичната периодика само губи. Радостина залагаше на друг тип теми, които караха останалите да ни следват, а не ние тях.

Така се родиха някои публикации, които наистина предизвикаха фурор и вестникът успя да навакса много бързо преднината, която останалите седмичници имаха.

Не на последно място, вестникът беше замислен като списание, но на вестникарска хартия. Радостина държеше много на това материалите да хващат окото и визуално, а графиката на вестника беше направена много добре. Амбицията ѝ беше някой ден вестникът да се превърне действително в списание и в този си вид изданието щеше да придобие наистина още по-голям авторитет, защото екипът беше много добре подбран и всеки си тежеше на мястото, рубриките бяха прецизирани и оставаше само да се въведат някои дребни детайли, които отличават списанието от вестника.

При разработването на всяка от темите, които изискват повече време, нямаше никакви ограничения откъм ресурси. Можеше да се отиде за най-дребния детайл в командировка, при все че имаме и кореспондент в района на събитието или явлението. Изисквах се и се изчаквах всевъзможни справки. Нямаше прищипване със срокове. Ако някоя тема налагаше да се работи повече време, журналистът или екипът, който я подготвяше, получаваше възможността да се съсредоточи върху нея.

Имаше и рубрики, на които Радостина Константинова упорито държеше, като т.нар. „балони“ – шеговит текст, свързан със снимката на броя и вкаран в нея посредством балонче. Най-често самата тя пишеше текста в балончето. Колкото и маловажно да изглежда отстрани, това е потвърждение на факта, че държеше действително на всеки детайл.

Четеше и редактираше даже една рубрика, към която някои от нас бяха скептични – „Любимият ресторант на ...“. В нея се канеха известни и влиятелни хора – артисти, певци, политици, в избран от тях ресторант и вестникът поемаше сметката. Това може да изглежда като ненужен разход, но Радостина беше убедена, че рубриката е интересна и трябва да се поддържа.

Колкото и дълбоки резерви да имах лично аз към рубриката (мислех, че това е ненужен харч и едва ли читателите се вълнуват какво предястие и десерт ще избере даден човек и дали при избора на ресторанта се води от кухнята, интериора или обслужването), трябва да призная, че Радостина имаше право – в такава неформална обстановка се постига много по-голяма близост със събеседника, отколкото в което и да е интервю в кабинет. Това беше и една от многото различни рубрики във вестника, които липсваха в останалите седмичници и се явяваха нещо като подправки за „Политика“, които допринасяха за индивидуалния облик на вестника – нещо, на което Радостина много държеше. Влагаше еднакво усърдие както в тежките, така и в по-леките теми.

Във вестника нямаше теми табу и нямаше свещени крави. Всяка тема, която може да предизвика по-голям отзвук или просто е различна и любопитна, се толерираше. Никога не се е държало на присъствие в редакцията, ако журналистът няма какво да върши там. Главният редактор толерираше „движението“ и срещите с максимален брой хора, които могат да бъдат източник на информация. Ресорните политически журналисти трябваше да бъдат постоянно в парламента и да са в час. Набелязваха се и интересни теми в комисиите, предизвикваха се дискусии, противопоставяха се мнения.

На първата среща коментирахме името на вестника. Казах ѝ, че според мен това име не е добро, защото българите като цяло се отнасят с голямо недоверие и неодобрение към политиките, а вестник с това име може да ги отблъсква. Нейният аргумент беше, че политиката не е само в парламента, а навсякъде около нас.

Още в първите седмици се убедих, че това не е клише за нея. Тя не налагаше никакви изкуствени рамки и изискваше и теми, които изглеждат много встрани от политиката. За пример ще дам първата тема, която поиска аз и една колежка да разработим – „Клубът на вдовиците“ – за жените на разстреляни и взривени босове на силови групировки. Темата беше с жълт привкус и всяко „несериозно“ издание би се гордяло извънредно много с нея, докато „сериозните“ издатели щяха да кажат, че това е нещо лековато и не подхожда на авторитетно седмично издание. Когато я написахме, тя я прочете и каза, че е искала от нас точно това.

В това беше най-голямата ѝ сила – като професионалист тя отлично осъзнаваше, че клишетата и претенциите за елитарност не водят до създаването на по-добър продукт, а напротив. Настояваше да пишем „вкусно“ и всеки текст да може да се чете както от сноби с претенции, така и от по-обикновени хора. С финия си редакторски нюх тя шлифоваше текстовете и ги правеше още по-четивни и атрактивни.

Радостина Константинова четеше всякакви вестници – сериозни, икономически, жълти. И навсякъде съзираше теми между редовете. Това е талант.

Въпреки ангажираността си, Радостина се срещаше постоянно с външни за гилдията ни хора – политици, лекари, магистрати. По този начин тя получаваше информация и възлагаше немалко теми. В

същото време поощряваше инициативността на всеки журналист от екипа си и безпогрешно усещаше къде може да се предизвика сензация.

Материалите, в които може да има „подводни камъни“ или може да бъдат атакувани съдебно, се четяха от адвокат. Това също даваше сигурност на работещите в изданието, дори когато юристката, която четеше материалите, често вместо юридически корекции правеше повече смислови поправки. Радостина държеше на адвокатския прочит най-вече заради нашата сигурност, знаейки отлично, че журналистът сам по себе си е незащитен при липсата на сериозен медиен съюз, който да ни гарантира тази сигурност.

На бюрото на Радостина Константинова постоянно имаше изваден диктофон. Включваше го и по време на новинарски емисии, когато искаше по-късно да прослуша нещо, което е провокирало интереса ѝ. В дамската ѝ чанта също винаги имаше диктофон, готов да влезе в употреба.

Нейният кабинет почти винаги беше отворен, освен когато провеждаше наистина конфиденциални срещи или разговори, които не трябва да се водят на всеослушание. Кабинетът беше отворен както за обсъждане на темите, по които се работеше, така и за лични разговори. Радостина изслушваше всеки, който иска да сподели нещо с нея, с безкрайно търпение и доброта. Журналистите я възприемаха като приятел и я товареха със странична информация, но нейният живот по това време беше съсредоточен върху работата ѝ, така че не връщаше никого и не проявяваше припряност. Правеше тиймбилдинги, включително и в дома си, така че в един момент се бяхме превърнали в нещо като семейство, в което нямаше тайни. Това беше изцяло заслуга на Радостина.

Като отявлен професионалист, тя държеше всичко в текста, който ще излезе във вестника, да е изпитано до съвършенство. Основно правило в журналистиката, което стриктно се спазваше, беше при разработването на ключовите публикации да има повече от един източник и да има много конкретика.

Радостина Константинова редактиреше текстовете точно толкова, колкото трябва, дори ако това означава да бъдат пренаписани и пренаредени. В същото време при редактирането тя не променяше стила на автора, така че намесата не бе видима, но във всички случаи редактирането беше продиктувано от нейния перфекционизъм.

Тя казваше, че приема журналистиката като кауза, и не преувеличаваше ни най-малко. Тя беше честен, принципен, решителен, чувствителен и фин човек. Беше невероятен професионалист.

В този портрет повече се акцентира на редакторската и организационната работа на Радостина Константинова. Те обаче също са съществен фактор за създаването на цялостния журналистически продукт. Същите подходи Радостина използва и във вестник „168 часа“, където нейната редакторска намеса е подчинена на две основни изисквания – усъвършенстване на текста, като изчерпателност и аргументация, и запазване на характерния за автора стил. Така хем се спазват високите критерии, хем вестникът не се лишава от многообразието на различните гласове.

Още информация за начина на работа в „Политика“ добавят и спомените на Зоя Димитрова, която също е част от екипа.

Показа ново равнище на вестникарската журналистика

Наследството на „Политика“ – задълбоченост, обективност и уникални разследвания

От създаването си до 2008 г. „Политика“ показва ново равнище на вестникарската журналистика в България. Главният редактор никога не направи компромис с фактите. Вестникът бе много популярен сред интеллигентната публика.

---

* Кристи Петрова е дългогодишен разследващ журналист. Завършила е специалност „Журналистика“ в СУ „Св. Климент Охридски“. Работила е във вестниците „Поглед“, „Стандарт“, КЕШ и списанията „Клуб М“ и „Тема“. Носител е на поощрителна награда „Паница“ в категория „Журналистическо разследване“ през 2004 г., втора награда в конкурс на Висшия съдебен съвет и втора награда в конкурс на Асоциация на разследващите журналисти и Британския съвет през 2005 г. Автор е на документалните книги „Войната на групировките“ и „Царете на контрабандата“.

На тържеството за първата си годишнина през април 2005 г. той събра много политици от различни партии, което бе сигурен знак за неговата обективност. Успехът беше безспорен.

В същото време се сблъскваше със съпротива и ревност – до вестника трудно достигаха реклами, имаше проблеми с разпространението, нямаше пари дори за елементарна разгласа при тръгването му. Финансовият проблем на моменти бе толкова голям, че през 2006 г. Радостина няколко пъти даде лични средства, за да се платят заплатите на журналистите.

Няколко са нещата, свързани с наследството на „Политика“, които се помнят.

В седмичника излизаха най-задълбочено разработените теми от политическия живот на страната. Информацията за процесите в политическите партии бе най-пълна и достоверна. Екипът, който работеше по тях, включваше Ива Николова, Иглика Горанова, Росица Цонева. Те публикуваха изпреварваща информация далеч преди своите колеги.

Второто много важно нещо бе екипът за журналистически разследвания, който имаше запомнящи се постижения. Елена Кодинова и Борислав Попов първи в България разработиха темата за продажба на бърбери. Невена Панайотова публикува знаково разследване за екологичните поражения, които канадска фирма нанася с цианидната си технология в България, Румъния, Украйна и Турция. То беше отличено с Европейска награда за журналистика.

„Политика“ е място, където журналистите се учеха на най-добрите принципи на класическата журналистика: обективност, доказване на една теза по различен начин, честност към професията.

(Публикации в „Политика“ – в Приложение 3)

***

През август 2007 г. Пресгрупа „Монитор“, към която принадлежеше и „Политика“, преминава в ръцете на друг собственик – Нова българска медийна група. Радостина остава главен редактор на седмичника, но не за дълго. Напуска в края на януари 2008 година.

Какво всъщност направи вестник „Политика“ през тези четири години? – Да, това не беше тоталният обрат, предизвикан от „168 часа“, но безспорно има принос в съвременната българска журналистика. Той се опита да я доближи до облика на най-авторитетните и сериозни издания в Западна Европа и САЩ, да пренесе техния метод на работа, подход към темите, начин за осмисляне на събитията и личности, форма за поднасяне на информацията и анализите.

По ред обективни причини проектът „Политика“ – такъв, какъвто го създаде Радостина, не просъществува дълго. Въпреки това обаче, той показва, че българската журналистика има потенциал да работи на най-високо ниво. Даде надежда за промяна на медийната среда у нас.

VII.

ДОКУМЕНТАЛНИТЕ ФИЛМИ – ИСТИНИ, КОИТО ДУМИТЕ СКРИВАТ (2008 – 2010)

Няколко месеца (в края на 1997 и началото на 1998 г.) Радостина излезе за кратко от вестникарството, за да се изправи пред предизвикателството на различен тип медия – телевизията.

Ето как е описано началото на този експеримент в интервю за списание „Тема“: *„За много кратък период работих в телевизия „7 дни“ и се занимавах с новините. На втория или третия ден, след като отидох там, се появи някаква новина, свързана с аферата „Сапио“. Имахме почти две минути текст по случая, но проблемът беше, че нямаше достатъчно кадри. Тогава реших, че текстът може да мине на фона на стопкадър – абсолютно вестникарско решение. Как ли не ме убеждаваха редакторът и репортерите, че това не става за телевизия. Аз – не и не, ще върви така. После, като видях емисията, ми прилоша. Но поне събрах всички и си признах, че те са били правите“.* Бърза реакция за важната новина и почтеност да се признае грешката, а и да се научи нещо от нея.

Във времето, когато работеше в телевизия „7 дни“, Радостина често споделяше, че много би искала да зададе „на живо“ някои въпроси на важни тогава в държавата личности. *„Искам да видя реакцията им, изражението им в този момент. Думите могат да скрият нещо, но лицата – не“*, казваше тя.

Всъщност телевизията даде на Радостина нова територия за изява, която по-късно стана от правна точка за нейните документални филми. Към рефлекс за стойностна информация се добавиха изразните средства на директното общуване пред камерата. Радостина доразви нещо, на което много държеше и във вестникарството – разкриването на състояния и детайли. Понякога те се описват трудно и дори губят стойността си, облечени в думи, но показани директно разкриват много.

С тази нагласа тя създаде документалните си филми. Опитът от телевизия „7 дни“ ѝ помогна за хармоничното изграждане на визуалната тъкан на творбите и тяхната вътрешна динамика.

„Джефри Уайганд – Вътрешният човек“ и „Бъз Олдрин – Близки срещи с втория на Луната“ са нейни авторски ленти, а на „Последният лов“ и „Тайната история на операция „Подкова“ е редактор и продуцент. Тя снима, но не успява да завърши „Вярвам в мисията“, който е финализиран от Станислава Калчева и Иван Тонев.

Във филмите, които направи, редактира или продуцира, Радостина налагаше същите високи професионални стандарти, както във вестникарските си материали – детайлно проучване, показване на различни аспекти, интересни ракурси и достоверни източници. Подборът на темите и героите говори за безпогрешен усет да се представят значими личности (Джефри Уайганд, който беше основният свидетел по мегаделото срещу седемте големи цигарени компании в САЩ, и Бъз Олдрин, който беше част от първия космически екипаж, стъпил на Луната) и сериозни проблеми (причините за войната в бивша Югославия и опитът България да бъде ориентирана към Западна Европа по времето, когато все още е част от социалистическия Източен блок). Начинът за тяхното представяне е сплав от разследваща журналистика и собствен кинематографичен език.

Това е нов жанр в документалистиката, смята Боряна Пунчева, режисьор и сценарист на повече от 30 документални творби.

„За мен беше изключително удоволствие да видя двата филма, които Радостина е направила в САЩ. В тях е оставила рецепта за един нов, бих казала дори непознат, за българската документалистичка жанр – коментира Боряна Пунчева. – Лентите са създадени с огромно вдъхновение и с изключителна всеотдайност. Явно Радостина се отнасяла към киното по същия начин, по който е възприемала

„писаната“ журналистиката – като мисия, макар то да има свършено различни изразни средства, и е открила своя път. Излъчването на тези филми е комплимент за всяка телевизия.

Последният филм на Радостина съдържа посланието за една нова тема. Той е за именитата българска музикантка Павлина Доковска. Имам удоволствието да познавам Павлина, знам от какъв мащаб е нейната личност. Давам си сметка, че наистина е изключително предизвикателство да бъде представена в цялата ѝ пълнота, с всичко, което тя носи в себе си не само като човек на културата, а и като човек с мисия – мисията да представлява България от другата страна на Океана. Но онова, което видях в незавършената лента, буди моето професионално възхищение.

Направени са прекрасни филми, а това е предизвикателство за всички нас.“

Филмът за Бъз Олдрин завършва с една фраза, изречена в края на полета до Луната: „Ние го усещаме като символ на неутолимото любопитството на цялото човечество да изследва непознатото“.

Същият изследователски порив накара Радостина Константинова да отвори нова страница в своята журналистическа биография и да се заеме с правенето на документални филми. Като истински изследовател тя колекционираше факти и разкази, за да пресъздаде автентично събития и съдби.

(Подробности за историята, съдържанието и създаването на документалните филми на Радостина Константинова – в Приложение 4)

***

Това се оказа последната част от нейния творчески път. Събрала неотклонно следваните професионални стандарти и натрупания с годините опит. Заредена с ентузиазма на търсенето и откриването на нови територии, заради които Алисън Смейл нарече Радостина „журналист пионер“.

VIII.

АВТОПОРТРЕТ

Известно е, че запознанството с един човек е най-истинско, когато той заговори сам за себе си. Каква беше Радостина извън редакцията – вижте в едно интервю за рубриката „Последният път, когато ...“ на списание „Тема“ (2007 г., бр.7, 19-25 февруари).

Последният път, когато ...

Главният редактор на в. „Политика“ Радостина Константинова

Бях прочела някъде изречението: „Тя не плачеше без публика“. Явно много ме е впечатлило, защото всеки път се сещам за него, когато ми се доплаче и наоколо има хора

...танцувах.

Беше в един пиано-бар. Стана страхотен купон, а музикантите отказваха да изсвирят „Лейла“ на Ерик Клептън, защото не била подходяща за танцуване. Аз пък се заинатих и направих така, че накрая всички в заведението скандираха „Лейла“. Е, музикантите я изсвириха.

...бях на масаж.

По-скоро въпросът в моя случай би трябвало да е „последният път, когато пропуснах масаж“. Непрекъснато си записвам часове и не отивам, защото изниква нещо по-важно. Та последният път, когато не отидох, беше във вторник.

...си купих книга.

На площад „Славейков“ има една сергия – на нея можеш да намериш всякакви книги, които са издавани отдавна и е проблем да се открият дори в интернет книжарниците. Последният път, когато пазарувах там, си купих всичко на Казандзакис – все книги, които обичам, но които нямам, защото съм ги раздавала.

...разтърдвах кучето си в градинката.

Не искам да говоря за това. Преди две години редакцията ми подари една много сладка кокерка – Сара, но ми я откраднаха. Пусках обяви един месец, но никой не се обади. Малко след това взех друго кокерче, което умря. И се зарекох повече да не си взимам куче. Или поне – не кокер.

...капнах от умора.

Вчера. Защото освен работата по броя подготвяме и церемонията по награждаването на „Лицата на България“ – една награда, която вестникът учредява и която тази година ще бъде връчена за първи път.

...четох жълт вестник.

Днес. Аз съм „всеядна“ в четенето на вестници.

...включих репортерския касетофон.

Непрекъснато го правя. Последният път беше, когато течеше скандалът с архонта Бинев. Тогава намерих телефона на катедралата „Санта Мария Маджоре“ и говорих с един от братята там. После помолих за помощ кореспондента ни в Италия Румен Михайлов, защото отецът, който бе присъствал на церемонията, говореше само италиански.

...направих „удар“.

Искрено се надявам, че той предстои. А иначе последният ми „удар“ така и не видя бял свят. Работехме по случая „Моторна лодка“. Ако си спомняте, италианският сенатор Паоло Гудзанти обяви, че атентатът срещу папата е бил поръчан на българските тайни служби от ГРУ – руското военно разузнаване. Сенаторът се позова на български агент на ЦРУ под кодовото име „Моторна лодка“, който уведомил тогавашния резидент на управлението в Рим. Въпросният резидент е Олдрич Еймс – човекът,

който излежава доживотна присъда в САЩ по обвинение в шпионаж в полза на КГБ. Успях да открия в кой затвор е Еймс, но се оказа, че с него може да има контакт само по пощата. Написах му въпросите си и след два месеца получих отговор. Но след изречението „Всичко, което мога да кажа за „Моторна лодка“, е:...” пасажът беше изтрит. Властите в затвора бяха цензурирали писмото. Така увехна този удар.

...застанах зад кауза.

Надявам се да е всеки ден. Защото приемам, че журналистиката е кауза.

...исках да сменя професията си.

Като дете исках да стана лекар. Баща ми беше дерматолог и ходех всеки ден в кабинета – научих се да познавам краста, розов лишей, даже гледах препарати под микроскоп. И досега мога да поставям някои диагнози. Съжалих, че не съм станала лекар само веднъж – когато баща ми се разболя тежко. Но като изключим този случай, май не съм искала да сменя професията си. Понякога се уморявам и се изнервям, защото работата е напрегната. Но пък не може да ти омръзне – а най-важното в една професия е да ти е хоби.

...срещнах интересен човек.

На остров Крит има едно малко селце – Ставрос, където е сниман филмът „Зорба гъркът“. Преди три години там видях възрастен човек, който се появи на плажа със статуетка „Оскар“. Донесе я от кръчмата досами морето. Оказа се, че това е операторът на филма – Уолтър Ласали, който е получил наградата точно за този филм. По-късно се върнах да го интервюирам и разбрах, че е дошъл да изживее старините си в Ставрос, когато се оженил за първи път в живота си – на 71 години. Дал е „Оскар“-а в една от трите кръчми в селото – тази, в която е най-добрата готвачка. И всяка седмица прави безплатни прожекции на стари филми за местните. Защото киното, както го разбираше той, е мъртво.

...се почувствах безсилна.

Най-страшно е безсилието да спреш смъртта. Има диагнози, с които човек не може да се пребори, дори да има страхотен дух. Изпитах това безсилие – да усетиш, че животът на най-близкия ти човек се крепи на една тънка паяжинка и тя се къса, а ти не можеш да направиш нищо.

...избухнах.

Беше по изключително глупав повод – някаква дреболия, която си бях навила на пръста. Обикновено избухвам пред най-близките си хора и те, без да имат вина, поемат напрежението, което ми се е натрупало от други през деня. След това винаги съжалявам, но се повтаря отново и отново.

...плаках.

Като малка бях прочела някъде изречението: „Тя не плачеше без публика“. Явно много ме е впечатлило, защото всеки път се сещам за него, когато ми се доплаче и наоколо има хора. Гледам да се наплача, когато съм сама и да нямам публика, но невинаги успявам.

...направих нещо на инат.

Съвсем не е последният път, но имам един емблематичен пример в живота си. За много кратък период работих в телевизия „7 дни“ и се занимавах с новините. На втория или третия ден, след като отидох там, се появи някаква новина, свързана с сферата „Сапио“. Имахме почти две минути текст по случая, но проблемът беше, че няхахме достатъчно кадри. Тогава реших, че текстът може да мине на фона на стопкадър – абсолютно вестникарско решение. Как ли не ме убеждаваха редакторът и репортерите, че това не става за телевизия. Аз – не и не, ще върви така. После, като видях емисията, ми прилоша. Но поне събрах всички и си признах, че те са били правите.

...бях безразсъдна.

В морето. Имам някаква много странна фобия от очила и водолазни маски – просто не мога да ги търпя на лицето си. А една от мечтите ми е да видя небето от дъното на морето – през пластове вода. Уж тренирам с маска и уж започнах да свиквам... Точно бях влязла навътре с маска и шнорхел, когато изведнъж ме хвана фобията. Ужасно се паникьосах.

...се влюбих в място.

Влюбвам се в острови и винаги, когато мога, гледам да избягам до някой остров. Но колкото и да ме привличат екзотични места, никога не изневерявам на Несебър, където съм отраснала.

...повярвах в чудеса.

Не си спомням. Май не вярвам в чудеса. В сферата на ирационалното повече вярвам в предопределеността, в това, че има съдба и не можеш да избягаш от нея.

...уволних някого.

Това е едно от нещата, с които не мога да свикна. Последния път уволних един изключително талантив репортер, който беше влязъл в цикъл – спря да пише, успиваше се за събития. Тогава решението беше много трудно – защото, от една страна, той е перо, а от друга – започна да тежи на останалите колеги, които трябваше да го „покриват“. Когато най-накрая го извиках да му кажа, притеснената бях аз. А репортерът ми каза: „Просто се чудя как издържа досега“. И останахме приятели.

...приятел ме разочарова.

Аз преброих приятелите си преди почти десет години, когато заедно с моите колеги напуснахме Пресгрупа „168 часа“, която бяхме създали. В началото, когато започнаха да оредяват хората около мен, се почувствах много зле. После си дадох сметка, че това всъщност ме е обогатило и ми е помогнало да осмисля истинските стойности. Покойната Ориана Фалачи казва, че болката в живота е като солта – тя му придава вкус. Така че сега имам по-малко приятели, но знам, че са истински.

...получих комплимент.

Някак не умея да получавам комплименти. Може би ми липсва достатъчно кокетност или самоувереност, не знам. Но съм по-скоро подозрителна към комплиментите и обикновено реагирам неадекватно – или благодаря сухо, или се впускам в обяснения, че не е точно така.

...направих подарък.

Съвсем скоро подарих една много красива мида от океана – казва се пясъчен долар, която ми беше любимата. Пазех си я от години, но много ми се прииска да я подаря точно на този човек. Мисля, че това са най-истинските подаръци – когато са без повод и са свързани с частица от теб.

...се влюбих.

Беше край морето, там, където някога беше къщата на вуйчо ми, с която свързвам най-хубавите мигове в детството си.

...плувах навътре в морето.

Винаги плувам навътре.

***

БИОГРАФИЯ

Радостина Константинова е родена на 11 май 1961 г. в Бургас. Завършва Английската гимназия в Бургас.

През 1980 г. е приета с най-висок бал във Факултета по журналистика на Софийския университет „Свети Климент Охридски“. Дипломира се през 1985 г. и веднага започва работа във вестник „Отечествен фронт“. Работила е и в кореспондентското бюро на „Асошиейтед прес“ в София в периода 1990 – 1992 година.

Напуска „Отечествен фронт“ през 1990 г., за да стане един от създателите на легендарната Пресгрупа „168 часа“. Била е заместник главен и главен редактор на седмичния вестник „168 часа“, който постави основите на модерната българска журналистика.

От 1998 до 2004 г. работи като заместник главен редактор във вестник „Монитор“, където също е сред основателите. През 2004 г. слага началото на свой собствен проект – седмичния вестник „Политика“. Напуска през 2008 г., тъй като е несъгласна с линията, налагана от новите собственици.

В периода 2008 – 2010 г. снима и продуцира документални филми.

Почина на 4 август 2010 г. в Ню Йорк.

Има един син – Константин Кирил.

▲ Радостина и вестниците – любов от пръв поглед

В сградата на ул. „Съборна“ в София, където се намираха първите офиси на вестник „168 часа“ ▼

◀ Среца с Тодор Живков, една от многото известни и влиятелни личности, с които я сблъсква журналистиката

▲ С приятелите Емил Петков и Милена Попова

◀ На интервю с премиера Симеон Сакскобургготски

▶ Министър-председелят Симеон Сакскобургготски на посещение в редакцията на вестник „168 часа“, който вече е станал най-влиятелната медия в България

▶
Минути след емблематичното интервю с Огнян Дойнов, заедно с адвокат Даниела Доковска

▶
С екипа на вестник „168 часа“

▶
Последният час на основателите на легендарната Пресгрупа „168 часа“ в редакцията на седмичника

Вестникът, който ви отвори очите

"168 часа" от първи си брой прави разследвания, които провалят представите ни за живота. Защото показва малкия, който са пред нас, но нимаме да ги забележим. Вкарва истинските проблеми в дневния рад на обществото. На това се дължи мисленото на "168 часа", който троякво различава: външни и падания, но остава верен на своята същност - аптаждане под повърхността, истинско, сарказно и достояние на разпадащата журналистика.

През далечната 1994 г. почти никой не бе чувал за офшорни фирми, нито как се управлява бизнес, без да се плащат данъци. Днес почти цялата световна икономика се контролира от офшорни компании с цял новалезан на малките.

Експерт на западна преса 18 години търза по следите на офшорния бизнес на място - в Меката му остров Ман и във финансовия център на Европа - Лондон. Представяме разследването със скаршания.

Остров Ман - Меката

В далечната 1994 г., когато никой в България не е чувал за офшорни фирми, замглавният редактор на "168 часа" Радостина Константинова и журналистът Зоя Димитрова започват свое разследване по следите на изчезналите пари на банка "Бизнес". За целта правят проверки на място на остров Ман и във финансовия център на Европа - Лондон.

на червените пари

В далечната 1994 г. „168 часа“ тръгва по следите на изчезналите капитали от Източна Европа

които да стане ясно кой точно е собственик на фирмата и от кои държави е той. Забележително е увеличаване на потока прехвърляния от Бившия Съветски съюз. Но кой може да каже дали те идват за законен бизнес или по меките омаи деста?

"Щом тази фирма е регистрирана на остров Ман, значи през нея минават крупни суми, които собственикът не иска да бъдат облагани с данъци", коментират посетите.

"Остров Ман не смята, че влиза в задълженията му да поддържа държавна страна да събира данъците си - казва Майкъл Уелдън, експерт в отдела "Банки" към комисията за финансов надзор. - Това е основната разлика между Обединеното кралство и остров Ман. Разбира се, най-важната дейност на фирмите тук е така нареченото международно планиране на данъци. Но ние не смятаме, че това е престъпление и не осъждаме подобен род дейност."

"Да се опитам да спреш притока на пари, е все едно да се опитам да избутам морския прилив извън", казва Джеф Алтън.

Алтън през миналата година близовете на остров Ман са сигнализирани за 103 случая на съмнителни трансакции. Досега са блокирани около 2,5 милиона лири.

Сред тези трансакции има случаи от Източна Европа. "Аз нямам никакви доказателства, че източноевропейски фирми пратат пари на остров Ман - споделя Алтън. - Това обаче не означава, че те го правят. По-скоро е обратното - много бис се изненадали, ако се установи, че източноевропейците не пратат пари на остров Ман"

През последните 12 месеца и Ман се усеща увеличение на потока бизнесмени от Бившия Съветски съюз. Никой обаче не може да каже какъв е броят на идващите източноевропейци. Прочината е съвсем проста - влизаните работи на острова се ръководят от Обединеното кралство и при влизане на острова не се прави дори елементарна паспортна проверка.

РАДОСТИНА КОНСТАНТИНОВА
ЗОН ДИМИТРОВА,
НАШИ ХОРА НА ОСТРОВ МАН
И В ЛОНДОН

Тамте установяват, че статутът на поставено лице на остров Ман е официален. 1000 фирми за поставени лица предлагат услугите си на всеки чуждеец.

Срещите им продължават с висококвалифицирани служители и банкири в островната държава.

"Цените при нас, в сравнение с другите офшорни центрове, са една от най-ниските, обслужването е квалитративно, а добрата инфраструктура е улеснение за бизнесмените" - казва Стивън Бийър, висококвалифициран служител в Комисията за разпитване на търговците към Министерството на финансите на остров Ман.

Според Закона за международния бизнес от 6 април 1993 година чуждестранни местни (non-resident) фирми, регистрирани на остров Ман, плаща 500 английски лири при регистрация и 642 английски лири годишна такса. Таксите са по-ниски от тези на Кайманските острови, островите на Ламанша, Либерия, прилежащите на тези в Жонкинг и по-ниски от Белизските острови, Памята и Ирландия.

Далеч от бреговете
Ман, остров в Ирландско море между Великобритания и Ирландия, провежда дългоото си законодателство в края на 60-те години.

В началото на века масовното се е издържало от риболов, оскъдно стопанство и туризъм. До 70-те години почти 70 процента от националния доход тук е бил формиран от приходите от туризма. Доказано в момента процентите са само шест.

През 1994 г. 35 процента от 70-договарното население на Ман се изхранва от финансови услуги. 45 процента от националния доход на острова днес идват от дейностите, които Ман осъществява като офшорен банков и финансов център, предлагайки на чужди лица по-благприятни данъчни условия от тези в обикновените страни. Островът има различни закони, различни данъци, различни банки и различни поддържае марири. Починалите дни на банките не са смятани. Дори и откритите тук са без опаски. Остров Ман е част

от Обединеното кралство. Народът на острова се подчинява на английската корона, но не на Устенствителния парламент. Той има собствен парламент - Тиниуди. И до днес всяка година на 5 юли парламентът и хората се събират на хълма Тиниуди, за да поставят законите - така както са го правили в продължение на 1000 години. Това е най-стария парламент в света, който действат без прекъсване. Главата на правителството се избира от парламента сред неговите членове. Ман има най-много политици на глава от населението. Директорите от пътнически туризъм.

Ако дейността на дадена фирма се извършва извън острова и участието в нея е на местен жители, тя се освобождава от всички данъци.

"Създайки фирма тук, ние връщаме да плащате данъци. От гледна точка на фирмата това е изгодно, от гледна точка на държавата - това може да не е изгодно. Значително по-голяма същност българска фирма прехвърля на плаща данъци в България - казва Венелод Михайлов, главният руски - главен консултат в "Адмуранс Груп", месна финансов група със седището на острова.

Дивидендите, които се изплащат, също се отбавят от печалбата на фирмата. На острова няма данък върху наследството,

никой не знае къде в трансферът на капитали

От проверката в общия регистър на острова става ясно, че до края на септември 1994 година тук са регистрирани 33 387 фирми, от които 22 090 са местни фирми. От тях само 4618 имат регистрация по ДДС, тоест упражняват някаква дейност и плащат данъци. Трансферът на капитали, който минава през местните фирми, не е известен никому - нито на манската полиция, нито на комисията по финансов надзор към правителството.

Известно е единствено числото на банковите депозити - за една година от 31 декември 1992 година до 31 декември 1993 година банковите депозити са нарастнали почти с 6 процента - на 10,375 милиарда лири.

"Няма никаква сензационна бронт на фирмите от Източна Европа, които са регистрирани на остров Ман - казва Джеф Алтън, шеф на Отдела за борба с финансовите престъпления към манската полиция. - Това е така, защото в общия регистър няма никаква информация, от

▲ Факсимиле от публикация на в. „24 часа“, припомняща огромната значимост на разследването за офшорните фирми и укриването на капитали „Остров Ман – златният сандък“

▶ На снимачната площадка, където Радостина отваря нова страница в творческата си биография – документалните филми

▼ Началото на нов проект – всекидневника „Монитор“

▲ С Джефри Уайганд, прототипа на главния герой от филма „Вътрешен човек“

▶
Пред редакцията
на вестник „Ню Йорк Таймс“,
където обогатява своя
професионален опит

◀
Неутолимото любопитство отвежда
Радостина на необичайни места.
Тук е в подводницата Growler

В Ню Йорк ▶

Радостина с майка си и новородения син

Факсимиле от програмната статия в първия брой на вестник „Политика“

6 ПОЛИТИКА редакцията

КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ

"Политика" игва, за да ви каже кога няма река

През есента един дипломат, чиято държава също има войски в Ирак, ме попита защо у нас не се публикуват социологически проучвания за настроенията на хората.

В неговата страна, каза той, имало много ясно изразени антивоенни настроения. И на правителството му се наложило дълго и аргументирано да обяснява защо се е присъединило към коалицията.

У нас трябваше да загинат петима български войници, за да се сетят социолозите, че може и да ни попитат дали искаме държавата ни да участва във войната. Това беше половин година, след като батальонът бе заминал.

Но дори и тогава на никой от дългата редица опечалени политици, която се висеше край ковчезите, не му хрумна да попита народа си дали е съгласен да става част от окупационните сили в Ирак.

Задавали ли сте си въпроса защо? Не е защото у нас няма гражданско общество, или защото интелектуалците ни са се затворили в себе си. (Ще

РАДОСТИНА КОНСТАНТИНОВА

забележите, че в първия брой на "Политика" темата за войната в Ирак се повтаря в размислите на няколко от авторите. И това не е съзнателно търсен ефект от редакторите на вестника.)

У нас на политиките не им се налага да стават патриоти, за да запазят работата си. Те не си създават това главоболбе.

Вътрешната политика в България отдавна вече не се прави вътре в България. Тя е само пряко отражение на дипломатията на големите сили. Затова между две предизборни кампании никой не ви пита какво мислите и дали сте съгласни с някакво решение. Просто ви свеждат до знание команди-те, дошли отвън.

Затова когато в САЩ попитат президента Буш "не е ли неудобен факт за вас, че подведохте народа си да вкара войската във война и да пролее кръв", той чинно отговаря.

А у нас Соломон Паси, помолен за

коментар на заплахите на шейх Каисал Хазали във "Всяка неделя" срещу българските войници, нагло заявява: "Не бих искал да коментирам думите на такъв човек, смятам нещо повече - че отговорност на всички нас, на нашето общество и на нашата преса е да си даде сметка на кого и доколко може да даваме дума по националния ефир".

Точно за това се появява "Политика" - за да задава неудобни въпроси, но и да намира неудобните отговори. Да търси връзките между това, което става в света и това, което става в страната. За да ви информира какви интереси стоят зад решенията, които управляващите взимат.

През 1960 г. по време на посещение в Ню Йорк Никита Хрущов казва, че "политиките са еднакви навсякъде. Те обещават да построят мост, дори когато няма река".

Амбицията на "Политика" е да ви казва, когато няма река.

Факсимиле от интервюто с Уолтър Ласали, оператор на филма „Зорба гърка“, който му донесе наградата „Оскар“

На петайсетина километра от Ханя, на плажа в Ставрос, където е сниман „Зорба гърка“, е пълно с туристи. Странен разговор на странна тройка привлича вниманието ми. Един парализиран англичанин, обвил краката си в одеяло през юли, обикновена съпругата на брат си, че го е обидяла. Обичието е изтъчано и извместено – болезненост, която може да се роди само от съчетанието на англичанин и инвалид. Болезненост, която те кара да подслушваш.

В един миг мъжът с мъгровите крака сменя израза си. Дори се

усмихва. При странната тройка е дошъл техен възрастен приятел, който говори английски без акцент, но пък ваю е местен. „Уолтър, хайде да се сешимаме за спомен!“, казва англичанинът.

Възрастният човек пресича пътя, влиза в ресторанта срещу плажа и се връща оптам със статуетка на Оскар. Снимат го. После той ги сима.

Когато Уолтър си тръгва и минава покрай мен, не издържах: – Истинска ли е? – Не само е истинска, но е и моя.

Същата вечер, в Ханя, в първия интернет-клуб на пристанището, ще открия, че Уолтър е Уолтър Ласали, операторът на филма. За да се върна, да чакам два дни Ласали на плажа и да му кажа, че този филм е един от любимите ми. Той ще се появи с кучето си, което, също като моят тогава, се казва Лиза.

„Всякош, кучетата винаги са били три. Но само Лиза има привилежията да идва тук, на плажа“, ми казва Ласали две години по-късно. Когато съм се върнала в Ставрос с бутилка българско вино за него и с жаждата да чуя неговия разказ.

РАДОСТИНА КОНСТАНТИНОВА

Операторът, който на Холивуд

Десетилетия, след като заснема прочутия танц на Зорба на пясъка на Ставрос, Уолтър Ласали се връща, за да заживее постоянно тук

Три кръчми в едно малко селце на остров Крит са в комшийска война от осем години насам. Враждата е подпалена от една златна статуетка. Селцето се казва Ставрос и на неговия плаж през 1963 г. Антъни Куин изигра своя критски танц касапико в „Зорба гърка“. Златната статуетка е „Оскар“-ът, който операторът на филма – Уолтър Ласали, получава за него. От 1997 г. той се е преместил да живее постоянно тук.

Уолтър дал „Оскар“-а в кръчмата на Мария – най-добрата готвачка в Ставрос, сред него.

Една нощ стопанката на другия ресторант – Елени, му вдигнала страхотен скандал. „Дойде посред нощ и започна да тропа на вратата ми. Развика се: „Защо си дал статуетката на Мария? Аз бях тази, която готвеше на Антъни Куин“. Това са пълни измислици – тя е била малко момиченце тогава.“

Не е съвсем прав. Ако не крие пет-шест години от възрастта си, Елени тогава е била на 23 и се казала: „Лиза Керова – ми амика“. Смръщва се, като разбира, че с Уолтър сме обядвали при Мария. И промърморва, че той вече много се обърквал в спомените си.

Собственикът на третата кръчма пък е кръстил таверната си „Зорба“ и е създавал легендата, че като дете е участвал във филма. Както

и баща му. Както и брат му. „Той няма нищо общо с филма. Всичко е измислица“. „Ако е играл, е било в масовките“.

Но на Крит всичко е легенда. Сега „Оскар“-ът го няма в Ставрос. Изпратен е в Атина, за да го ползват отново, защото от пиане съвсем се е изтрил.

Иначе статуетката стои под стъклен покулпак в

кръчмата на Мария и гледа как планината надвисва над залив.

Бази: Какво е това? Зорба: Планина. Омази планина

Планината няма име. И има много имена. Пригълката Сузи я нарича Голата жена. Местната Елени е сигурна, че това е Спящата жена. И за двете това е Хера, жената на Зевс, който се е родил на Крит. „Няма име“, отсича Уол-

„Мария готви най-хубаво в селото“, твърди Ласали и неизменно се храни в нейния ресторант.

СНИМК: АВТОРЪТ

Операторът на „Зорба гърка“ УОЛТЪР ЛАСАЛИ:

Уолтър в действие през 60-те години.

– Защо кръстите филма „Зорба гърка“? Зорба е кританин. Трябваше да улесните американците, които не са чували за Крит ли?

– О, не, няма връзка с американците. Всякош романиът в Англия бе преведен като „Зорба гърка“. В други държави в Европа излезе с оригиналното си заглавие – „Алексис Зорбас“. Но английският превод бе „Зорба гърка“.

– Кой избра Ставрос за снимките на филма?

– Режиорът – Майкъл Каковинс, заедно с судожника и някои местни хора.

– Как подбирате актьорите?

– Моят партньорка в живота и в професията Кейт предложи да вземем Антъни Куин за ролята на Зорба.

– А Алън Бейтс?

– Какоеинс го избра. Ние предложихме друг актьор – не толкова известен, но също толкова добър. Но Каковинс реши, че иска някой, който да

е по-известно име.

– А за музиката, Микис Теодоракис безспорният композитор ли беше?

– Теодоракис беше работил с Каковинс и преди това – в „Електра“.

– Какво представляваше Антъни Куин? Лесно ли се работеше с него?

– Като цяло да. Макар че в началото, само за няколко дни, имаше това... да го нарежем „напасване“. Когато дойде, той каза: „Вие, техниците, си правете репетиции и си се подготвяте, а аз ще се появявам накрая и ще правя по един дубъл. Защото аз съм добър само в първия дубъл“. И никои нищо не посмя да му каже, освен мен. Аз му казах: „Господин Куин, ние тук не работим така. Ние също имаме право да правим грешки понякога.“

– Как реагира Куин?

– Той беше много изненадан, но за много кратко време стана ясно, че той отдавна е копнел за някаква съпротив-

Антъни Куин четирима да

Куин ми каза, че има нужда от това. Големите звезди са много несигурни и това съвсем не е необичайно, твърди носителът на „Оскар“ за операторско майсторство

ва. Защото той доведе четирима души със себе си – секретарки, фотограф и истинската причина та да са с него, беше да го тупат по гърба и да му повтарят през целия ден: „Тони, това беше чудесно! Тони, ти си велик! Тони, ти си най-великият!“. И в един по-късен момент аз му казах: „Какво правиш – та ти плащаш на тези хора, за да те хвалят“. Той отговори: „Знам, но се нуждая от това“.

– Той беше звезда по това време, нали?

– Да, голяма звезда. Но винаги ме е изненадало, че дори големите звезди са много несигурни. Много несигурни. Това не е необичайно. В същност това е обичайното.

– Но Антъни Куин не взе „Оскар“, въпреки че е много добър в тази роля...

– Да, ролята му прилегна като ръкавица. Въпреки че... Сценарият съдържа някои непочтителни реплики за Господ. Защото Казацзакис не е точно добър пра-

вославен. Нали знаете, отгърчен е от гърквата... Антъни Куин се страхуваше да каже нещо, което би могло да се изтъкува като богохулство. Дребни неща. Защото в сценария има много хубав хумор, но ако си силно религиозен... имаше хора в Америка, които биха могли да възроптаят.

– Куин беше ли много религиозен?

– Не. Но той имаше силно развито съзнание, че публиката може да е. Така че той не искаше да направи каквото и да е, което би могло да я разстрои.

– И какво – той отказане да изрече реплика? Кон бяха те?

– Трябваше да го убеждаваме да казва някои съвсем прости неща. Например в един момент той трябваше да каже – „Господ, който е един много умнен Дявол“. И после, омази прочута реплика, която се отнася до вдовщата. Той казва на Алън Бейтс

много натъртено, категорично: „Има само един грях, който Господ не би простил, и той е – ако една жена те повика в леглото си и ти не отидеш“. Тази реплика предизвика големи проблеми. Той я каза най-накрая, но имаше огромни проблеми. Обсъждахме я часове наред.

– Но тази реплика е толкова човешка...

– Да, много човешка, но как щяха да реагират религиозните фундаменталистки организации в Уисконсин? В Америка полудяха от таква неща. Въпреки че Куин наистина я каза накрая. Освен това в оригинала той казва на няколко пъти Goddam (буквалният превод е „прок-

ва човешка...

– Да, много човешка, но как щяха да реагират религиозните фундаменталистки организации в Уисконсин? В Америка полудяха от таква неща. Въпреки че Куин наистина я каза накрая. Освен това в оригинала той казва на няколко пъти Goddam (буквалният превод е „прок-

Отказа

Уолтър Ласали на плажа в Ставрос през 2003 година.

гър. – Планината минава през целия полуостров (Акротири – б.а.) – другият ѝ край има име – казват му Скълъко. А Скълъко всъщност не означава нищо".
 А на планината най ѝ отива да се нарича Магносиата – величествена, мрачна и гола. Дълга ти погледа до небето и не го пука.
 – Това място е поразително казвам на Уолтър.
 Да, има дух. Има силен дух.
 В Ставрос са снимани прочутите кадри от финала на "Зорба гъркът", когато възгънатата линия се срутва, а англичанинът Базил (Алън Бейтс) се научава да танцува

и да се смее.
 Когато екшънът отива там през 1963 година, на мястото има две-три схлупени рибарски колиби.
 Уолтър Ласали не бил стъпвал в Ставрос почти 4 десетилетия. Както, впрочем, и повечето хора от екипа на филма. Преди години Антъни Куин идва до Регино, който е само на 70 км на изток, но не пожелала да види Ставрос. Микс Теодоракис чества своята 80-годишнина тази година в Ханя, но и той не се връща на плажа, където звучи най-известната му мелодия.
 Човек има нужда от малко лудост, за да може да

пререже въжето и да бъде свободен.
 Зорба
 Уолтър се връща тук, когато се жени за първи път в живота си – на 71 години.
 Само го ползваха. ("Тук беше толкова хубаво"). И решава да остане завинаги.
 "Жена ми беше белгийка", казва. После мълква и ме гледа изпитателно. "Всъщност, тя беше циганка".
 Всъщност, Уолтър е Валтер. Роден е в Берлин преди 79 години. Баща му е германец, а майка му – полякиня. Един от дядовците му по майчина линия е евреин. И макар че са протестанти, през 1939 г. семейството е

принудено да бяга от Германия. Искат да отидат в Канада, но не успяват и остават в Лондон. "Бяхме достатъчно евреи за Хитлер, но не бяхме достатъчно евреи за еврейските благотворителни организации", казва 60 години по-късно Ласали.
 Казват, че възрастна убива огъня у човека. Това са куклушки
 Зорба
 Когато е 15-годишен Уолтър Ласали разбира, че иска да стане оператор. На 79 е убеден, че никога не е искал да бъде нещо друго.
 След като получава "Оскар"-а има предложения да работи в Холивуд. Отказва.

Не иска да стане "част от машината". Нарича себе си "странстващият оператор". Работи в Гърция, Англия, Канада, Пакистан, Мароко. А в САЩ? "Нямаш много общо със Съединените щати до 80-те години".
 Сега всяка седмица събира местните на своите "съботни проекции" в дома си. Малко преди да се срещнем е проектирали "Момиче в черно" – филм, който правят заедно с Майкъл Какоянис. "Това сякаш не е филм на 50 години – много гледаем е".
 Винаги е предпочитал черно-бялото кино. Той се противопоставя, когато Антъни Куин почти е убедил Какоянис да снимат филма цветно. Първият му цветен филм е "Том Джоунс", който прави с Тони Ричардсън по романа на Хенри Фолдинг. Нарича го "една екстравагантност, от която доста се страхувах. Но се получи".
 "Оскар" а.
 Ласали мечтае да си купи лодка – омази там, жълтата, за да ходи до Ханя с нея.
 И си спомня за последните си щастливи години – тук, в селото.
 Преди да срещне Надя е Кейт – "Бяхме партньори в работата и в живота. Но тя имаше и съпруг и беше малко сложна. През 1972 г. – Кейт, нейният съпруг Пийт

и аз купихме къща във вътрешността на Англия. Там живях 25 години".
 В пиенето и в свиренето аз съм си господар. Искам да кажа – свободен.
 Зорба
 – А Надя?
 – Аз я познавах повече от 20 години и тя беше женена за друг, имаха син, после тя го напусна, после имаше други. Но през всички тези години аз бях в контакт с нея.
 – Влюбен ли бяхте?
 – Винаги ме е привличала много, да. После тя се забърка в една невъзможна ситуация. Имаше един луд, който я преследваше с ножове – като в лоша мелодрама. Така че аз си помислих, че мога да се оженим за Надя, за да ѝ дам малко повече сигурност. Но по това време тя вече бе започнала да мисли и това я уби накрая. Ние бяхме тук – отсреща, на онези плаж. Но само за две години и половина. И тя умря.
 – Това е тъжна история.
 – Знам, че шансът ѝ да живее е не повече от 50 на 50. Ако тя бе успяла да спре да пие напълно, може би щеше да живее. Може би. Но тя не може да спре напълно. Тя пиеше по-малко и аз правех каквото можех, но не можех да настигна никого...
 Не може да спре да говори за Надя.
 Спри го. Ще се разплаче.
 Спри го. Питай го за филма.

Плащаше на го хвалят

Знаменитата сцена от финала на "Зорба гъркът" с танца на Антъни Куин и Алън Бейтс. Снимки: ИНТЕРНЕТ

лет да е господ" – б.а.), това трябваше да се промени. Филмовата компания – "Фокс" по онова време не можеше да го приеме. Тези реплики трябваше да се дублират.
 – Отпадна ли по време на монтажа някоя сцена заради религиозни съображения?

– Не, не по тази причина.
 – А отпадна ли някоя сцена, за която съжалявате?
 – Има някои сцени, които бяха отрязани, но само поради съображения за дължина. Филмът беше прекалено дълъг. По онова време филми над 90 минути бяха необичайни.
 – Но има ли сцена, за която

то да съжалявате, че е изрязана?
 – Не. Всъщност сцените, които изрязавме, бяха лоши. Например в една от сцените "Зорба отива в Русия. Това е една сцена, дълга десетина минути, в която той прави нещо като оргия. Има още една сцена, която е изрязана. Първоначално филмът започваше една сцена на небето, където Куин седи на един облак и играе Господ. Затова филмът започва с облаци.
 – А кой научи Антъни Куин да танцува? Все пак той е мексиканец, а не гърк.
 – Има един местен тук – Филипас. Филипас имаше камюни и продаваше бензин, но по онова време ръководеше и танцов състав. Та той научи Куин на танца. Всъщност, когато камерата е отпаднала, танцува Филипас. И в близките кадри краката са на Филипас.
 – Разкажете за медам Ортанс. Лиля Кедрова изе "Оскар" за тази роля.
 – В началото медам Ортанс беше Симон Синьоре. Но след като направихме една от главните сцени тук, за всички стана ясно, че тя не може да изиграе тази жигя. Синьоре не беше достатъчно слаба. Не можеше да ѝ изиграе. Не беше достатъчно уязвима. Така че Синьоре се съгласи да подаде оставка. Това беше изключително решение, нямаше

враждебност. И Какоянис отлетя за Париж. Остана там само два дни и се върна в Лиля Кедрова.
 – Как ѝ откри? Тя не е била известна по това време.
 – Тя беше в Париж. Не беше известна, но беше направила доста филми. Но пък тя не знаеше една дума на английски. Лиля си научи ролята наизуст и 24 часа след пристигането си изигра гърватата сцена.
 – За какво време зазвонихте "Зорба гъркът"?
 – 15 седмици. И после трябваше да се върнем и да заснемем наново срутването на възгънатата линия.
 – Защо?
 – Защото първото срутване не беше добро – беше твърде бързо. В единия кадър цялата възгъната линия е там, а в следващия я няма. Така че след две седмици аз се върнах и снимавме още един ден – само падането на линията.
 – Запазена ли е изгледната версия на филма? Вие имате ли я?
 – Не. Не знам. Преди много време говорих с Какоянис и го питах дали материалът, в който играе Симон Синьоре, още е запазен. Той се ужаси: "Да не би да искаш да кажеш, че ще ѝ хвърлиш провала в лицето, след смъртта ѝ?". Аз не го гледах по този начин, мислех си, че след толкова го-

дини това би могло да представлява исторически интерес, но... Ако тази сцена съществува, той не говори за нея. Но по-вероятно не съществува. Понякога тези неща просто изчезват.
 – Къде живее Какоянис сега?
 – В Атина. Сега е към 82-годишен. Вчера даде интервю по телевизията. Непрекъснато е по телевизията. Но аз го видях за последно преди три или четири години.
 – Но вие сте приятели, нали?
 – Сега почти изгубихме връзка. След като спряхме да работим заедно, много рядко се чуваме. Всъщност той не ми беше приятел.
 – Повече професионална връзка?
 – Да. Понякога, когато отивах в Атина, си правех труда да го посетя. Но сега нямам голямо желание да го видя. В някои отношения той е доста странен. Преди беше стоворчив човек. Но сега седи в офиса си, който е в къщата му, която е къща на богат човек – той има прислуга, ба-сейн, живее в много добър квартал. Но има нещо странно в това. Защото той седи в офиса си, който е покрит отгоре до долу с грамоти за награди, които е получавал. Няма една картина, или рисунка, или фотография – само тези грамоти за награди.
 – Кой е любимият ви филм от тези, които сте снимали?
 – "Електра". Но преди "Зорба гъркът" всички филми, които съм правил с Какоянис, имат някакво мое интересно сцени в тях. Те са черно-бели. И разбира се, от английските ми филми харесвам много тези с Тони Ричардсън – "Том Джоунс" и особено "Вкус на мед". Много хубав филм. Харесвам и "Самотният бегач на дълги разстояния".

Но като цяло смятам, че "Електра" е най-добрият. Има много сериозен стил, който много стриктно спазвахме. И открихме, че една стълба изстрани го развали. Беше доста трудно да го спазваме. Но ако видите този филм днес, ще си кажете – да това е един много, много добър филм. И Ирене Папас е толкова велика в него.
 – А какво харесвате от съвременното кино?
 – О, в днешно време аз казвам – киното е мъртво. Киното – така, както аз го разбирам, не съществува вече.
 – Защо?
 – Не е същото. Не е визуално. Повечето от добрите неща, които съществуват, сега са почти винаги от Изток. На изток от тук – имам пред вид Корея, Китай, Тайван. И много, много малко – от Западна Европа. Те съществуват, но те са големите изключения сега. Индустрията се промени напълно.
 – По-комерсиална ли стана?
 – Не, не стана по-комерсиална, но се концентрира върху младите хора. Холивуд, който управлява мисленето в Западния свят, се концентрира да прави филми за публика на възраст от 17 до 17 години. Те не се интересуват от публика над тази възраст. Те не смятат, че нещо подобно прави пари в днешно време. И са прави. Защото хората над 40 го света спреха да ходят на кино. Но това е порочен кръг – те не ходят на кино, защото няма нищо, което да ги заинтересува, а не се прави нищо, което да ги заинтересува, защото те не ходят на кино. Това, което аз разбирам под кино, не съществува вече. Това, което сега се прави, често са просто илюстрирани радиопиеси. Но няма информация в картината. Няма филм. И това е много тъжно.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ I

ПУБЛИКАЦИИ ВЪВ ВЕСТНИК „168 ЧАСА“

Два века назад и 45 години встрани

Много моменти в разговора с Роналд Ът и Марк Блумфийлд напомнят за стария виц Американските експерти предлагат безплатни съвети за икономиката ни в "168 часа"

Млади, напористи, контактни, с чувство за хумор – изобщо като бизнесмени от холивудски филм. Закъсняват за срещата с каубойска непринуденост. С широки усмивки стопяват неудобството. Марк, разбира се, не пуши. Рон е по-старомоден, но все пак набляга на „по-лекото“ „Марлборо“.

И двамата представляват „адвокатурата“ на американския бизнес и имат доста точна представа за бюрокрацията (и в Щатите имало бюрокрация, твърдят), но българските парадокси ги зашеметяват. Все пак успяват да не зяпат съвсем с уста, защото са възпитани.

Между другото те са и едни от най-добрите експерти по защита на бизнеса в САЩ. **Роналд Ът** е вицепрезидент на Търговската камара на САЩ – организация, създадена през 1921 г., за да противодейства на неумелите политици. „Бюджетът на камарата е 60 млн. долара, а моят е само милион и половина, но аз съм много по-добър – перчи се **Марк Блумфийлд**, президент на Американския съвет за развитие на капитали. – Ние се конкурираме в различни неща, но имаме две общи цели – да въздействаме на правителството и да развиваме програми за обучение.“

Въпреки непрекъснатите спорове с правителството и двамата се отнасят към него незлобливо, като към палаво дете, което трябва да бъде смърряно от време на време.

„Правителството си е правителство навсякъде по света“

Роналд Ът си настоява на своето, което значи, че или той не е много запознат с българската административна икономика, или че ние храним илюзии за американската действителност: „Естествена тенденция на всяко правителство е да се бърка в работата на предприятията, дори когато не ги притежава. Причината да има организации като моята и на Марк е да се защити бизнесът от държавното регулиране, от високите данъци, от контрола върху експорта. Вижте, винаги има по някой от нашия Конгрес, който смята, че е гениална идея бизнесът да се грижи за здравеопазването на бедните.“

Марк Блумфийлд: „Разбирате ли, правителството няма своя програма за здравеопазването, но заповядва на фирмите да се грижат за това. Идеален пример е и екологията. Конгресът реши, че американците ще дишат чист въздух и ... въведе закони. Това постави в много тежко положение бизнеса. Една американска фирма за производство на стомана не може вече да се конкурира успешно с японците, защото голяма част от средствата ѝ отиват за това, което правителството е наредило“.

Роналд Ът: „Това, за което спорим, е не дали да имаме чист или мръсен въздух, а кой е най-ефективният начин да получим чист въздух, без да нарушаваме нормалния икономически процес“.

Марк Блумфийлд: „Много е лесно да си политик и да нареждаш на другите да правят нещо – можеш да искаш невъзможното...“.

Роналд Ът: „В Търговската камара приемаме за наша основна цел икономическия растеж. Винаги, когато разглеждаме проект на правителството за регулиране или за данъци, си задаваме един и същ въпрос: „Какъв ефект ще има това върху икономическия – ще го намали ли или ще го стимулира?“ Затова понякога се противопоставяме на някакво решение на правителството, а понякога казваме: „О' кей, целта си струва, но има по-добър начин да я постигнем.“ Задачата ни е да постигнем същите обществени цели, но по път, който ще позволи на икономиката да се развива и на жизнения стандарт

– да се вдига.

Шестстотин души се грижат за това в Търговската камара. Това са все специалисти, и то с марка „най“. Те правят експертизи, имат радиостанция, списание, вестник. Дотук добре, само не ясно как успяват да повлияят на правителството. В края на краищата българинът също знае как се правят законите...

Файв о'клок в Овалния кабинет

Американският специалист влиза в Белия дом по пътя на следобедното кафе.

– Всичко е въпрос на лични контакти, нямаме никакви официални уговорки – твърди Роналд Ът. – Когато си експерт, когато имаш сериозни доводи и ценна информация, тогава членовете на правителството сами те търсят, искат да знаят твоето мнение.

Марк Блумфийлд разказва как е направил големия си „удар“ с данъка, при който се облага само чистата печалба: „Ричард Рон и аз имахме предложение за този данък. Ричард и няколко други хора говориха с Буш, когато той беше вицепрезидент. Буш направи идеята част от своята предизборна кампания. Но той има нужда от подкрепа в Конгреса. Така че Буш идва при Ричард Рон и при мен и търси нашата поддръжка в три области. Първата е експертизата – има много повече експерти извън правителството, отколкото вътре в него, в края на краищата много повече хора се занимават с бизнес, отколкото с политика. Втората област е политическата поддръжка. В Търговската камара членуват много бизнесмени и когато те с а съгласни с една идея, могат да повлияят на много други хора, които пък могат да настояват пред своите конгресмени да поддържат идеята. Трето – Търговската камара е бизнес общност – бизнесмените говорят по телевизията, пред пресата и думите им са различни от тези на политиците“.

Роналд: „Аз например говоря пред ученици, пред млади чиновници, пред пресата, пред конгресмени – изобщо пред всеки, който би ме слушал. А Марк има много светски и изтънчен подход“.

Марк не чака да го подканят: „Правя икономически салон и той е много популярен. На всеки шест седмици каня четирима членове на Конгреса, четирима журналисти и осем бизнесмени и имаме приятелски разговор, обсъждаме различни проблеми“.

Как шашнахме американеца

Американският бизнес явно е намерил своята Гертруд Стайн. Но дори толкова изтънчена и светска личност като Марк Блумфийлд изхълца, като чу, че българската фирма плаща 63-процентен данък, а бизнесменът – по 85 на сто от всеки 100 000 лева личен доход: „О, това е ...това е ...“

На това място г-н Ът се прояви като по-хладнокръвния от събеседниците:

– Ако вашата страна запази данъците толкова високи и след реформите, които се кани да направи, това ще обезкуражи развитието на бизнеса. Хората поемат много голям риск – те рискуват парите си, кариерите си и накрая, ако рискът е сполучлив, те трябва да дадат повечето от спечеленото на държавата.

– Не мисля, че ще вляза в беля с това, което ще ви кажа. Ако аз решавах данъчната ви политика, бих снижил размерът на данъците и бих въвел данък сам върху добавената стойност – намесва се Марк Блумфийлд, вече поокопител се. – Образно казано, това е данък върху това, което ядеш, това, което си изнесъл извън бизнеса, а не което влагаш в развитието. Освен това 46 държави работят с данък върху добавената стойност – значи по-лесно ще се интегрирате със света.

В Съединените щати фирмите плащат данъци на две равнища според обема си: 15 и 34 процента. Роналд Ът добавя още нещо, особено важно за България: „Малките фирми в Америка, които са под един обем, плащат данък само върху това, което собственикът е „извадил“ от печалбата за лично ползване. Това дава възможност спечеленото да се запази и да се вложи в инвестиции. Тоест данъчната система окуражава дребния бизнес, позволява му да расте, като акумулира необходимите средства. И не забравяйте азиатските страни, които направиха икономически бум през последните години, имат най-ниските данъци в света.“

Роналд Ът: „Равнището на данъците в САЩ е по-ниско, отколкото в България, тоест нашите бизнесмени са в по-добро положение от вашите. (Това си личи по всичко – б.а.) Данъците върху личния доход също са съвсем умерени – под 10 000 долара не се плаща нищо, а над тях – по 15 и 28 процента. Но структурата на данъците в САЩ е много усложнена. А когато имате много и различни данъци, това означава, че имате много и различни канцеларии, в които те се изчисляват. Преди време Търговската

камара беше направила сметка на разходите, които прави държавата, за да управлява данъчната система, и на времето, което губят фирмите в изчисления. Цифрите бяха огромни. А това пречи предимно на дребния бизнес – по-големите фирми по-лесно преглъщат тази цена.“

– На всяка цена трябва да имате опростена данъчна система – допълва г-н Ът. – Защото иначе, вместо да произвежда, бизнесменът седи и попълва формуляри.

Експертите предлагат една
блестяща данъчна формула

Данъците имат три основни цели: 1. Честност 2. Икономическа ефективност и 3. Простота
В. „168 часа“ пък я предлага на Министерството на финансите. Заедно с още една формула: Колкото по-високи са данъците, толкова по-ниска е степента на икономически растеж.

„Ние сменяме данъците си всяка година и понякога – доста драматично“ – оплака се Марк Блумфийлд, без изобщо да подозира какво значи нормативен хаос. Но част от хаоса в икономиката ни експертите са подразбрали още в самолета за София. В него са се запознали с една финландка, която им разказала потресаваща (за тях) история. Тя била сключила договор с едно българско предприятие за конфекция. Договорът се провалил, защото българите нямали валута да си купят ... ципове. „Разбирате ли, вместо срещу малка отстъпка в цената на дрехите да получи циповете от Финландия, българският директор дори не предупредил нашата позната. Така и двете фирми загубили, вместо да потърсят някакво общо решение“ – възкликна Роналд Ът и като вижда, общо взето, снизходителните български усмивки, допълва: „но разбира се, вие разбирате много по-добре от тези крейзи* работи.“

Повечето от половината американци работят в малки фирми на частния бизнес. (Под малка фирма в САЩ разбират предприятие с по-малко от 500 души работници.)

Двамата експерти виждат бъдещето на българската икономика също в дребния бизнес – не толкова по стопански, колкото по социални причини.

„На вас ви трябва активен и разрастващ се малък бизнес – натъртва думите Рон Ът. Сега у вас съществува тенденция да се закриват неефективни предприятия и да се намали броят на държавните служители – тези хора трябва да имат къде да отидат, след като бъдат съкратени. Така че процесът на закриване на големите предприятия трябва да се съпътства от разкриване на нови малки фирми, които да осигуряват нови работни места. Иначе ще си имате сериозни социални проблеми.“

Безплатните съвети са си чиста аванта. Когато идват от двама от най-добрите експерти на Съединените щати, те стават безценни. Преди да си тръгнат, те казват още нещо – заслужава си да го запомнят и тези, за които се отнася. А „нещото“ е: Икономическите статистики показват, че колкото по-силен е контролът на правителството върху икономиката, толкова по-нисък е стандартът на живот.“

Без много увъртания, съвсем по американски, а?

* Крейзи (луд – англ.) не идва от криза. Но кризата в родното ни стопанство идва точно от поредицата подобни крейзи постъпки (б.а.)

(1990 г.)

Когато гледат към света, американските бизнесмени все още не мислят за България

*Г-н Майкъл Гелнер, първи секретар по икономическите и търговските въпроси
в Посолството на САЩ у нас, предлага хапче за печалба*

Златно правило: щом другите не те търсят, потърси ги ти на телефон 88-48-01

В биографията му се кръстосват пътищата до Хонгконг, Тайван, Виена, Китай, София. Най-силни впечатления има от Хонгконг – не само защото там започва кариерата му: „Това е място, където няма никакви природни ресурси. Но има хора – с тяхното желание да работят и с интелекта си те са постигнали забележителни икономически резултати“. В началото на 40-те си години Майкъл Гелнер има сериозен опит в „търговската дипломатия“. Явно умее и да го използва добре – той е първи секретар по икономическите и търговските въпроси в Посолството на САЩ у нас от година и половина, а през 1989-а търговският обмен между България и Съединените щати скочи на 260 милиона долара.

Разликата в плюс от 1988 г. е ... 100 милиона долара. Г-н Гелнер обаче насочва коментара си в друга посока: „Това все още е много малко за възможностите на двете икономики“.

– Кои са пречките?

– Не бих ги нарекъл пречки. Основните фактори са в географската одалеченост на двете страни, както и в сериозните разлики между политическата, икономическата и социалната им система. Американците, които търсят възможности за бизнес в България, се стремят да правят пари. Ако не могат да правят пари тук, се насочват към други страни в света.

– Вероятно отрицателно влияние има и фактът, че българският лев не е конвертируем ...

– Това действително е част от въпроса. Левът не е пречка за онези, които идват в България да произвеждат или имат съвместна търговия с трети страни. Но фактът, че левът не е конвертируем, наистина се отразява върху цялостната дейност на българския пазар. Той до голяма степен задържа развитието на българската икономика и възпира бизнесмените, които биха искали да обслужват вашия пазар. Няма много смисъл в това да свършиш огромна работа, да направиш много пари и да се окаже, че те не са „работещи“ в друга страна.

– Наскоро американската фирма „Минтех“ и българската Минералбанк постигнаха договореност да създадат холдинг в подкрепа на частния бизнес. Може ли да се каже, че интересът на американските делови кръгове към България е нараснал с политическите промени и икономическото разкрепостяване у нас?

– Този холдинг ще бъде добър канал за бъдеща дейност – с банката до себе си човек по-лесно рискува. Но деловите отношения между двете държави не могат да зависят от една или пет отделни фирми – те са хиляди. Бизнесът е нещо комплексно – той включва условията, които са създадени за работа на фирмите. Такси, мита, регулиране, цялостното законодателство трябва да създава възможности за печалба.

За да поставим въпроса в правилния контекст, ще кажа и друго. Повечето американски бизнесмени не мислят за България, когато гледат към света. Тя се появява, когато погледнат към Източна Европа. Но и тогава деловите хора търсят първо по-големите пазари – Полша, ГДР, Унгария, Чехословакия. България има по-малка икономика като цяло, по-малобройно население и често остава извън обсега на интересите.

В същото време един поглед отблизо показва, че тук идват много американски бизнесмени. Наскоро в страната бяха представители на една нова американска група за инвестиции, които останаха с добри впечатления. Така че известен интерес има. Но информацията на моите колеги в останалите посолства показват, че равнището на интереса към България е много, много по-ниско, отколкото към останалите страни от Източна Европа.

– В такъв случай може би българите трябва да са по-активната страна. Някои специалисти обаче долавят известна пасивност, изчакване сред нашите бизнесмени. И го обясняват със страха от търговските ограничения ...

– Не бих говорил за никакви сериозни ограничения, като изключим няколко закона в областта на здравеопазването, които засягат предимно хранителни продукти. Разбира се, една област, която не е била засягана в миналото, е, че България няма статут на най-облагодетелствана нация. Според мен хората не разбират напълно, че това не е ограничение. Имам предвид, че истинските ограничения в някои случаи са свързани с в повишени митнически тарифи. Но българските стоки са толкова евтини, че дори митото да е 25 на сто, пак могат да се продават изгодно. И още – българският експорт за САЩ миналата година нарасна, въпреки че нямаше никаква промяна в условията.

– Все пак има ли шанс България да получи статут на най-облагодетелствана нация?

– В момента Съединените щати обсъждат активно този въпрос. Решението до голяма степен ще зависи от начина, по който ще преминат изборите у вас през юни. Надявам се те да бъдат демократични.

– Никой в България не оспорва необходимостта от пазарна икономика. Споровете обаче са за начина, по който да се стигне до нея. Какъв трябва да е преходът според вас – бърз или по-бавен?

– По-бърз или по-бавен – това са относителни понятия. Не мисля, че познавам достатъчно детайлите в българската икономика, за да дам точен отговор. Разбира се, Съединените щати биха искали българската икономика да е пазарна, но как ще се стигне до нея е въпрос на българите. А най-общият ми отговор е такъв – ако човек има главоболие и аспириин, той може да смуче хапчето няколко дни, а може и да го глътне наведнъж.

Какъв практически съвет ще дадете на онези частни бизнесмени в България, които искат да установят контакт с американски компании?

Основното е да се опитат да контактуват пряко. Има няколко начина да се осигури пряка връзка. Например те могат да пишат до Търговската камара на Съединените щати. Ако вече са се ориентирали към конкретна фирма, могат да пишат директно до нея. Хората, които имат интерес в дадена област, но не знаят към коя фирма да се обърнат, могат да ползват услугите на специализираната търговска библиотека към посолството. А тези, които не знаят английски, биха могли да потърсят помощта на нашия местен търговски помощник г-н Денчо Христов. Него те могат да се свържат чрез централата на посолството – 88-48-01.

(1990 г.)

Бедна Ви е фантазията, г-н Шекспир!

В България няма ескалация на исканията.

Студентите отказаха да ги правят повече на будали и поискаха истината за Младенов. Интелектуалците ги подкрепиха, направиха бивак и поискаха оставката на Младенов и публичен съд за Живков.

Студентите благодариха и подкрепиха интелектуалците.

СДС подкрепи града на истината и поиска Тодор Живков да отговаря пред Народното събрание.

Тодор Живков подкрепи СДС и прие. Луканов и Джуров се въздържаха. Лилев също – и отиде да с срещне с бившето величие.

Градът на истината подкрепи СДС и постави срокове.

СДС подкрепи сроковете и помоли града да не се разтурва.

Както казва Енчо Мутафов, „без улицата СДС ще остане птица без крила“.

Прокънтяха слова.

Великото народно събрание се превърна във Велик Народен театър.

Затова пък Народният театър заработи вместо парламент.

Междувременно няколко излъгаха: сред тях 54 (по слухове) с папки доноси в Шесто и един йеромонах.

Моралните изисквания на демокрацията незабелязано бяха заменени със стратегията и тактиката на обикновената борба за власт.

В методиката влезе раздел плюнки и раздел цветисти изрази.

Депутатите се оказаха на равнище.

Симпатизантите отвън – също. В конкурса пред телевизията победители не бяха излъчени.

Депутатките заплашиха, че ще напуснат. Все пак – дами са.

Парламентът пред Президентството обаче работи по-добре от този пред Коня – нямат спорове по процедурни въпроси.

А иначе в него също има представители на най-различни движения, партии и фракции.

Но да се надяваме, че поне е чисто: къмпинговата култура на българина, за разлика от политическата, се оказа на висота.

Затова и в Парламента има чистачки на щат.

Очаква се през тази седмица да им се отвори много работа, господин Шекспир!

(1990 г.)

Товарете портокалите в бурета

Шамарът с бензина е само началото на ценовия побой, който очаква българина. Естествено – всичко се произвежда с енергия, енергията се произвежда с гориво, горивото идва от Съветския съюз, а Съветският съюз ни би дузпата. Така че кръгът се затваря. За съжаление в позната до болка посока.

На пресконференция в Министерството на вътрешната търговия и услугите миналата седмица се очертаха и други познати кръгове. От тези, омагьосаните, за които Тодор Живков си разви цяла теория.

Например: за полугодieto софийнци са изяли повече мляко, отколкото миналата година. Вероятно защото „ядат“ по-бързо – до 8,30 млякото свършва. Олио има, но никой не е в състояние да накара

столичните търговци да го продават наливно. Така де – столица е. Яйца уж има, но няма. Прах за пране няма, но трябва да има. Сигурно е само едно – няма захар.

Според експертите това може да се оправи само по два начина – или с купони, или с по-високи цени. Защото държавата плащала от джоба си по 2,50–3 лева за всеки килограм захар. Разликите в дотациите зависят от това дали вносът е от Тайван или от Канарските острови. Логиката на експертите е следната: не може да се разчита на доброволно самоограничаване на потребителите, значи трябва да се въведат принудителни ограничения. Другарите са съвсем прави. Тезата им има достатъчно доказателства в миналото – и с тока, и с водата, и с какво ли не още. Изобщо всеки път, когато се срути някоя грандиозна концепция за развитие, тя се срутва върху потребителя. Не за друго, а защото (както стана ясно) той няма никакво чувство за граждански дълг.

Сладкият дефицит не прави изключение. И той започна с програма за изграждане на мощна захарна индустрия в страната. Докато заводите гиганти никнеха там, където не им е мястото, захарното цвекло потъна вдън земя. След като се разправихме доста успешно с цвеклото, братска Куба ни помогна и проблемът стана несъществен. Сега обаче Куба се държи като по-далечен роднина, а цвеклото ни излезе конвертируемо. За което трябва да бъде наказан някой. Е, как кой – купувачът, който е решил да прави компоти. А той иска да прави компоти, защото се чу, че цената им се вдига двойно. И защото и те взеха да чезнат от магазините. Обаче, както казва министър Екатерина Маринова, и това, дето го има в магазините, ни било много, защото ние съвсем сме спрели да работим. От друга страна, ако сравним средната производителност на труда с тази на народните представители, съпоставката не е в полза на парламентаристите. А в техния бюфет има повече отколкото в супермаркетите.

(1990 г.)

По следите на изгубеното време – I

Първото правителство беше остатък от тоталитарния режим и бизнесът бе една чуждица. После народът цапардоса правителството. Новото обеща пазарна икономика, но първо реши за стегне юздите на частниците. През март издаде решение, а в края на май роди и постановление, с което разрешеното се забраняваше, а забраненото се закрепваше. Така на фирмите на граждани окончателно им бе отрязан пътят зад граница.

Постановлението обаче не се забеляза много–много, защото тогава валяха нови обещания, оформени като платформи. Политиците се замеряха с яйца, за бизнес не оставаше време, а времето си летеше по априлски.

Частниците чакаха да минат изборите, та да дойде приватизацията.

Изборите минаха, но дойде парламент. В него едни бяха жертви на тоталитаризма, а други – негови рожби, трети – и едното, и другото, но всички бяха изпълнени с решимост. И като начало забраниха обещаната приватизация. Туриха ѝ един мораториум и се заеха със себе си. Междувременно народът се юрна да регистрира фирми. Но за какво ти е фирма, като нито земя можеш да купиш, нито цех, нито дори машина. Частният бизнес продължи да вари кафета, а на първи юли се появиха първите купони. От шоквата терапия остана само шокът, а пазарната икономика завзе битаците.

Депутатите се възмутиха и забраниха спекулата. На 9 юли частниците се възмутиха и казаха, че няма да си плащат данъците, докато не се въведат нови закони.

Държавниците изобщо не се стреснаха и продължиха играта на стражари и апаши.

Депутатите виеха словесни венци на новите закони, но частниците виеха от мъка, защото нови закони нямаше. Вместо това парламентът заши няколко крџпки на Указа за стопанска дейност. Трябваше да се симулира трескава работа. Междувременно данъчните обори надминаха авгиевите. На шестия месец свободно избраният парламент ги разчисти – десет процента. Така дойде Коледа. Частниците се мъчеха, държавниците ги жалеха и никой нищо не работеше.

И точно Христос се роди, пазарната икономика увисна в небето, защото нямаше ни пазар, ни икономика.

(1990 г.)

След Живков нищо свежо в Родината

Държавата прикри поредната си далавера зад поредната доза човеколюбие. Най-напред кореконмът като такъв беше обявен за ненародосъобразен. След това той бе затворен за една седмица, през която цените в него съвсем по народному скочиха двойно и тройно.

Хуманизмът беше необходим, за да се спечели време. Времето пък беше нужно, за да се налепят новите етикети. Тоест трябваше да се намери благовиден предлог, за да се затворят кореконмите.

След кратка разходка в близкото минало въпросният предлог беше намерен в материалите на дванайсетия конгрес на БКП. „Целта е да се даде възможност на всеки гражданин на страната да си купи стоки, които доскоро не е можел“ – обяви министър Папазов на пресконференцията в сряда. Всъщност целта беше държавата да си вземе пая и от валутните стоки под формата на мита и акцизи. Досега те бяха безмитни.

Защото бутилка уиски от 3.50 долара сега струва 161 лева. Преди българинът можеше да си я купи срещу 70 лева по най-върлия курс на долара. И това а коне е стабилизация на лева, здраве.

В същия дух препоръчваме на българските министри да не оставят премиера сам в благородната му задача да обикаля столичните булеварди. Една разходка по столичния „Уол стрийт“ ще им покаже, че чейнчът на черно ни най-малко не е замрял.

„Търсенето си е същото“ – обясни Кръстанчо П., частен брокер. Той сподели също, че доларът бавно, но сигурно започва да се качва – не без благотворното влияние на инфлацията, която се вихри в бившите валутни магазини.

Междувременно на пазара „Георги Кирков“ валутните сергийки растат като гъби след реформа. „Защо работим ли? А вие какво искате? Валутата да избяга навън?“ – обясни Минка К., чиято сергийка достойно конкурира централния корекон на няма и километър встрани. Мнението на г-жа Минка удивително съвпада с наблюденията на висшите кореконски чиновници. Според тях никой чужденец няма да купува в България, защото след волната програма с акцизите и митата, изпълнена от министър Костов, цените на стоките в „Корекон“ стават далеч по-високи, отколкото в съседните балкански страни.

Възможно е техните корекони да получат протестна нота от българската файненшъл груп. Възможно е, изглежда, правителството да поиска и репарации за нанесени ценови щети.

Но най-вероятно е „Корекон“ отново да бъде закрит.

(1991 г.)

Приватизацията край Несебър завърши без да се продаде нито един хотел

Групираните завзеха дяловете си в комплекса. Депутатът Георги Костов все още е съдружник в скандалното ООД „Слънчев бряг – Анжел“, което си печели, въпреки 7-месечния шум

След уверенията на Комитета по туризъм в края на януари, че Слънчев бряг е приватизиран, а договорът на Анжел за 18-те хотела е „юридически нищожен“, в комплекса всичко е спокойно. Не е продаден нито един хотел, но и никой май не намира да купува, щом като могат да се взимат печалби от готовата база срещу минимални инвестиции.

Срещу 120 000 лева общ капитал трите частни фирми – „Анжел и сие“, „Краев, Костов и Баев“ и едноличният търговец Митко Василев, които са съдружници с държавата в „Слънчев бряг – Анжел ООД“, продължават да управляват хотели за 186 млн. 521 хил. лева и ще приберат 60% от печалбата за сезона. Отказалият се публично депутат Георги Костов си остава съдружник поне до март следващата година. Една година е срокът за предизвестие при оттегляне на някой от съдружници на „Слънчев бряг – Анжел“ ООД според договора.

Друг бъдещ бос на комплекса – Димитър Янков, върти два от най-тлъстите ресторанта в Слънчев бряг и един в стария Несебър. Той прибира част от печалбата на един от най-добрите хотели – „Бургас“. За хотела и за два от ресторантите много търговци мечтаят – „Несебърски къщи“ е съвсем нов, а „Чучура“ – реконструиран миналата година от държавата срещу 5 милиона лева. Местни наблюдатели твърдят, че Янков получава чрез подставени лица печалбите от поне десетина обекта.

Английският бизнесмен Антъни Колман има две смесени дружества с държавата в Слънчев бряг и стопанисва срещу 50% от печалбата доходоносното вилно селище „Зора“. Според договора Колман се задължава да направи пълна реконструкция и модернизация на вилното селище, които не са по джоба на държавата, но не е фиксиран размерът на инвестициите.

Осем хотела, обявени за „непродаваеми“ през този сезон са отдадени под наем на смешни цени и при това за три години.

За много от хотелите са сключени договори с частни фирми за съвместна експлоатация със срокове от три до пет години, макар шефът на консорциум „Слънчев бряг“ да твърди, че повечето договори са само за този сезон и приватизацията щяла да започне на чисто.

На Слънчев бряг наистина всичко е спокойно.

Приключили са боевете (съвсем истински – с ножове) от началото на пролетта между стари и нови арендатори. Според местните жители и тайната приватизация на комплекса вече е свършила. Групировките са взели дяловете си и тихо и кротко прибират печалбите си от тях. Надеждите им, че ще получат преференции при официалното раздържавяване, вероятно ще се оправдаят, ако се съди по някои от предложените поправки в Закона за приватизацията.

Нашепват се депутатски имена и проценти от печалбите. Говори се, че високопоставени лица от областната управа също са в играта. Влиянието на бъдещите туристически босове се определяло от това, с кого от управляващите вечерят на една маса. Всеки петък късно следобед пред сградата на областната управа в Бургас паркират мерцедеси и БМВ-та със софийски номера. Тогава служителите вече ги няма, гостите отиват при големите началници на преговори, а после си изкарват уикенда, твърди очевиден.

Преди старта на приватизацията

На 18 юни миналата година бившата държавна фирма „Слънчев бряг“ беше прекратена, а на нейно място бяха образувани 13 нови фирми с държавно имущество. Впоследствие те бяха превърнати в еднолични дружества с ограничена отговорност. Сега всичките 13 ЕООД са включени в новосъздадения консорциум, чийто регистрация предстои.

„Консорциумът е отговорен и това не е случайно, тъй като се предвижда веднага, още от първото събрание на учредителите, в него да бъдат приети и джойнтвенчърите, които имаме. Твърдо е решен този въпрос“, казва Георги Николов, генерален директор на консорциума.

Сред тези, които веднага ще се включат в консорциума, са смесените дружества на държавата – „Слънчев бряг – Анжел“ (с „Анжел и сие“, „Краев, Костов и Баев“ и Митко Василев), „Слънчев бряг – Ред Лайън“ и „Ред Лайън – Холидейз“ (и двете – с англичанина Антъни Колман), българо-италианското дружество „Сиджип“ и едно сдружение с чешката фирма „Резинтер“. Така ще се бетонира статутът на спорните фигури.

Никой не е особено разтревожен и от факта, че има предложение дружеството „Слънчев бряг – Анжел ООД“ да бъде заличено от търговския регистър. Делото ще се гледа на 10 септември от Бургаския окръжен съд. То е образувано по преписка на районната прокуратура в Несебър, която датира от 4 февруари т.г. Предложението за заличаване е направено от прокурора Росен Кожухаров, защото управителят на ЕООД „Хотели“ Любо Липчев не е имал правомощия да сключи договора.

Учредителният договор за създаване на „Слънчев бряг – Анжел ООД“ е подписан на 4 ноември миналата година. Два дни след това – на 6 ноември, излиза решението на Бургаския окръжен съд за вписване на дружеството в търговския регистър. По това време Липчев е временен управляващ. Неговият трудов договор с Комитета по туризъм е сключен точно две седмици след като е положил подписа си – на 18 ноември. А и чл.11 от договора изрично предвижда, че той не може еднолично да вземе решение за ... откриване и закриване на клонове и участие в други дружества“.

Още на 28 януари в писмо до „168 часа“ тогавашният председател на Комитета по туризъм обяви договора за създаване на дружество „Слънчев бряг – Анжел“ за „юридически нищожен“. Миналата седмица сегашният шеф на комитета каза пред журналисти, че правната основа на договора за използване на 18-те хотела не е изяснена.

Междувременно същото ООД необезпокоявано работи с пълна пара. „Никой от комитета по туризъм не ни е търсил, иначе как щяхме да развиваме дейността си“, обяснява управителят на дружеството Митко Василев.

Как Анжел акостира на слънчевия бряг

Просто той беше първият, който дойде в Слънчев бряг, е обяснението на Георги Николов. Според неговия разказ трите частни фирми са проявили интерес към четири ЕООД-та на територията на Слънчев бряг – „Бургас“, „Глобус“, „Ресторанти“, „Хотели“.

„Пред нас те изложиха вижданията си за крупни инвестиции, от една страна, от друга – гарантираха, че няма да търсят съсобственост и при запазена държавна собственост Анжел обеща кредити и гаранции за кредити за дружеството. Представи инвестиционна програма за 300 милиона лева, Бургас“, „Глобус“, „Ресторанти“ отказаха“, каза Николов.

Според собствените му думи те двамата с Ташко Желев, тогава генерален директор на държавната фирма, са свързали трите частни фирми с управителите на държавните дружества.

Ташков обаче твърди, че е видял договора едва след регистрацията в съда. „Аз не бих го направил по такъв начин, бих събрал още няколко оферти“, казва той и продължава предложенията си: „Формата, под която са отдадени 18-те хотела и на мен не ми е ясна. Прочитът на договора подсказва, че имуществото е дадено за съвместна експлоатация.“

Пак според него единствено „Слънчев бряг – Анжел“ е създадено без разрешение на Комитета по туризъм – „по преценка на г-н Липчев, управителя на ЕООД „Хотели“. Съдружникът Митко Василев пък от своя страна твърди, че не са имали предпочитания към конкретно ООД.

Историята на Анжел е история на трима души – Николов, Желев и Липчев, обобщил бивш шеф в комплекса. За офертата на Анжел тримата са информирали тогавашния председател на Комитета по туризъм Божидар Стаменов. Той се е съгласил по принцип, но не е успял да изпрати необходимото писмено разрешение, защото след три дни е бил уволнен. Така „Слънчев бряг – Анжел“ става единственото смесено дружество в комплекса, което е учредено без писмено разрешение на Министерския съвет, респективно Комитета по туризъм.

Самият Любо Липчев поема цялата отговорност и явно спестява някои подробности от миналогодешните преговори.

– Комитетът по туризъм наистина ли беше изненадан от създаването на това дружество?

– Така се получи.

– Кого пазите?

– Защо не предположите, че предположите, че пазя себе си. Под договора стоят моят подпис и моята отговорност. И пазя ли, крия ли, не пазя ли, това вече е лично мой проблем. Дали ще замина или ще остана, също си остава мой проблем. Има една договорна етика, доколкото ми е известно, която се спазва от всички.

– Но едва ли някой може да си позволи да подпише такъв договор без консултации с Комитета по туризъм.

– Всеки има право да разсъждава както иска. Нали някой трябва да поеме отговорността. Не казвам, че съм жертвата. Отговорността трябва да бъде поета и тя винаги се поема от държавната страна.

Какво стана след големия шум

Фирмата „Краев, Костов и Баев“, която даде предизвестие за напускане на дружеството заради депутатския мандат на съдружника Георги Костов, изчаква да мине едногодишния срок, предвиден в договора.

– В рамките на тази година те също инвестират – обяснява Митко Василев.

– Но защо влагат пари, след като догодина вече няма да са повече съдружници?

– Вижте, те се изтеглят, но за тази година си имат задължения.

Оказва се, че липсва Приложение №1 от учредителния договор за „Слънчев бряг – Анжел“. В него би трябвало да е посочена конкретно материалната база, която ЕООД „Хотели“ предоставя за експлоатация. Приложението е неразделна част от договора, но го няма. „тогава не го разпечатаха. Не знам защо. Никой на пази ръкописа“, обяснява г-н Липчев. Според служители от полицията Приложение №1 е най-важното, защото там вероятно бил описан и начинът на разплащане. Според Липчев пък Приложение №1 се съдържа в Приложение №2, което отразява сроковете и инвестициите за реконструкция на всеки хотел.

Те очевидно ще се променят, защото от предвидените за тази и миналата година 25 млн. лева са вложени само 9. Около 5 милиона са отишли за преобразуване на хотелски барове в малки ресторанти, направени са три нови бара и някои подобрения според Митко Василев. Не можехме да строим през зимата, защото чакаме да мине шумотевицата около нас, разясни той.

Никой от сътрудниците не отрича, че инвестиционната програма не се изпълнява, а направеното не е „нищо повече от една нормална подготовка на хотелите“ по израза на Любо Липчев. Но инвестиционната програма предстои да бъде изпълнена, твърди той. Специалисти, които не са свързани с дружеството, обаче изчисляват, че да се инвестира при натрупания аванс от тазгодишните печалби не би било проблем за никого.

Дязната ръка на Липчев, главният счетоводител Емил Пергелов не иска да има нищо общо с въпросното дружество. „Аз изобщо не искам да се занимавам с това и като чуя за Анжел, се махам“, казва Пергелов. Дори на преговорите не ходя, твърди той.

Впрочем макар и главен счетоводител на държавното дружество, той няма представа какви са приходите от съвместните дейности – и Анжел, и Антъни Колман са си направили отделни счетоводство. За Анжел същото твърди и представител на Държавен финансов контрол, който в момента извършва проверка в „Слънчев бряг – Анжел“.

Дружеството върви добре, уверява управителят Василев, но не споменава конкретни данни, защото са фирмена тайна.

Пергелов знае само, че съдружниците си поделят общокомплексните разходи (ток, вода, телефони), че Анжел „плаща всичко по козметиката на базата плюс заплати“, а ЕООД „Хотели“ „поема амортизацията на основните средства, данъка върху сградите и т.н.“

Пергелов чука на дърво, когато стане дума за амортизациите – късмет е, че след като по новите цени основните средства са скочили десет пъти, амортизациите им са се увеличили само един път и половина. „Иначе нашите 40% от печалбата щяха да отиват само за тях“, твърди той.

„Анжел започна да прави разни неща чак през април. През зимните месеци при подготовката на базата всичко се изсипа върху нас. Нашето търчане беше от полза за него“, допълва Пергелов.

(1992 г., в съавторство с Катя Янева)

Правителството на приватизацията се появи, когато желанието за приватизация изчезна

*Две трети от българите са срещу раздържавяването, стана ясно,
докато зам.-премиерите се караха кой да поеме ресора*

Правителството на Беров се появи във време, когато 63,5 на сто от българите смятат, че е по-добре да минем без приватизация, ако това би довело до разслояване на бедни и богати. Тъжното е, че точно този кабинет най-накрая посмя да обяви себе си за „правителство на приватизацията“.

Той обаче бе съставен със закъснение от три години, което може да се окаже и фатално. За това време вярата на обществото в ценностите на социализма бе укрепена до степен, в която българинът е по-склонен да кандиса на национализация, отколкото на раздържавяване.

Увлечено в реституцията, правителството Кенеди заложи конюнктура, в която през следващите 5 години могат да се приватизират едва 14-17% от държавния сектор, твърдят експерти на Центъра за изследване на демокрацията.

За да навакса, за две седмици новото правителство е на път да достигне темповете на общинската приватизация за цялата минала година, когато бяха продадени общо 27 предприятия.

Новият кабинет наследи икономическа ситуация две пъти по-тежка от онова, което наричахме катастрофа през 1990 г. Производството е съкратено с повече от 65% в сравнение с 1988 г. Това вероятно обяснява настроенията на онези 75,2% българи, които предпочитат да се върне социализмът, ако това е в състояние да спре безработицата.

По-рано западните експерти поставяха България по средата между тройката Унгария, Полша, Чехословакия и тандема Румъния – Албания.

„Просто се изяде всичко, което беше създадено преди това“, обобщи на пресконференция новият финансов министър. Според Стоян Александров страната не разполага със средства за реинвестиране и трябва да търси нови кредити. 50 процента от предприятията са работили на загуба през миналата година, което означава, че „през 1993 г. ще покриваме загубите от 1992 г.“, твърди той.

Може би затова никой от сегашните министри не обещава светло бъдеще. Единственото изключение засега е заместник-премиерът Нейчо Неев, чийто необуздан оптимизъм го тласка към проверки

из гари и летища и не може да бъде спрян и от 18 дерайлирали цистерни.

Шефовете на останалите икономически министерства през седмицата се задоволиха с мрачни отчети и с още по-мрачни прогнози. За „добре дошли“ те бяха посрещнати с главоломното охлаждаване на парното в страната, със спрените доставки на въглища от Украйна, с поголовно изклан добитък и със спирането на втори блок на АЕЦ „Козлодуй“. Оказа се, че провокациите с АЕЦ-а продължават, независимо че СДС вече не печели.

Обещанията на новия финансов бос рязко се различаха от игривите прогнози на неговия предшественик. Инфлацията ще остане най-малко на равнището на 1992 г., съобщи Стоян Александров, с което закова нейния минимум на 79,5%. Той допълни, че е безпредметно да се робува на ниска инфлация и на нисък дефицит, като се мачкат производството и социалната политика.

Същевременно шестото правителство от Десети ноември насам, което се закле в частния бизнес, пропусна да покани негови представители в тристранната комисия. Още на старта си то забрави, че за миналата година частниците дадоха 14% от националния доход и 12% от brutния вътрешен продукт. От 150 000 през 1990 г. броят на заетите в частния бизнес сега са 360 000 души.

Може би най-важният шанс на правителството е, че то по самата си формула залага на икономиката, а не на политиката. Тук Беров улучи момента – едва 21% от електората все още се интересува от политика. 57% от анкетираните вече се интересуват от икономика. И фактът, че на хората им омръзна митингаджийството, е може би единственото добро, което кабинетът Кенеди направи.

(1993 г.)

Тъмносин шут се прицели в централната банка

Иван Костов подхвана нова психологическа битка – битката за властта

След серия тайни ухапвания Иван Костов и БНБ се сръфаха публично. Бившият финансов министър обвини централната банка, че се мъчела да му прехвърли собствената си вина за бюджетния дефицит. Управителният съвет на БНБ свика извънредно съвещание и отговори на обвиненията с дебели папки документи.

Нервността на г-н Костов е обяснима – бюджетен дефицит, който надхвърля с 5 млрд. лева гласувания, би сринал всяка притча за доброто управление на кабинета на Ф.Д. Подобни суми застрашават сериозно и собствения му имидж на гений, открил валутния пазар, ценните книги, топлата вода и други финансови секрети.

Обяснима е обаче и нервността на шефовете на БНБ. В атаката на Костов те съзряха директна заплаха за автономността на централната банка, а и за собствените си места.

В серия от финансови есета във в. „Демокрация“ Иван Костов съобщи на българския народ, че е водил „трудни психологически битки в името на финансовата стабилност“. Разбра се също, че управителният съвет на БНБ е проявил завидна устойчивост на психиката. БНБ създаде „моцтен център на стопанската власт извън изпълнителната“, оплака се борецът за пазарна икономика. Ако тя получила „свободата, за която претендирала, това щяло да е „венец на неконтролируемата от държавата финансова мощ, концентрирана в банковата структура“. С тези думи, г-н Костов призова правителството и парламента да се намесят в работата на БНБ със същата стръв, с която преди две години ги призоваваше към обратното.

„Смисълът на автономията (на БНБ) е... да се предпази правителството от изкушението да бърка в паричната емисия, за да финансира свой разход“, репликира подуправителят на БНБ Милети Младенов на пресконференция в сряда. Банкери си спомнят как преди изборите Костов агитирал да се продават долари, да се фиксира курсът, за да се уверял народът, че властта е здрава. Опасността да се завърти печатницата за пари е постоянна, но тя е толкова по-голяма, колкото по-силна е властта на политиките над БНБ, твърдят експертите.

Финансовият министър Стоян Александров не пожела да вземе отношение по конкретния спор за бюджета, тъй като все още не се е запознал с документите. Но той също се разграничи принципно от позицията на своя предшественик: „Централната банка трябва да е абсолютно независима и единствено под отчета на парламента. Тя не може да е подчинена на изпълнителната власт, най-малко пък на министерството на финансите“.

Спорът между БНБ и Костов отекна и в кулоарите на парламента. Отривистият шеф на бюджет-

ната шеф на бюджетната комисия Венцеслав Димитров отсече, че на управителния съвет на банката „не му е работа да се събира и да коментира кой какво е казал... Ами тука има 240 депутати – ако се появят 240 мнения – я си представете 240 заседания на управителния съвет. За това ли им се плаща на тия хора?“

Асен Мичковски, напротив, смята, че „трябва да се дава отпор на всякакви такива изказвания, които са напълно безотговорни. Банката е независима институция и Костов желаеше да я подчини на изпълнителната власт. Костов няма да намери поддръжници в парламента, но въпреки това е възможно парламентът да ограничи независимостта на банката, твърдят посветени. Както сам си признава, г-н Костов е спец по психологически битки – а точно сега атаката му има най-добри шансове за успех.

Засилват се подозренията, че скандалът около оставката на професора и конфузното положение, в което изпадна управителният съвет на банката по този повод, са били внимателно режисирани от мургава ръка. Ударът срещу независимостта на банката бе нанесен точно когато скандалът около проф. Вълчев постави под съмнение лоялността на подуправителите. Депутати, които иначе не биха подкрепили тъмносините шутове във финансите, са склонни да накажат виновниците за оставката на Тодор Вълчев. Под прикритието на емоциите смяната на набедените „превратаджи“ може да се прекрои в принципна промяна на Закона за БНБ.

В момента ръководството на Българска народна банка се избира за срок от пет години и членовете му могат да бъдат предсрочно освобождавани само ако „те са осъдени за умишлено престъпление от общ характер или са възпрепятствани да упражняват своите функции за повече от една година“. А ако парламентът си отвори и други вратички?

„Имаше официални изказвания да променим начина за определяне на управителя и подуправителите на БНБ, за да могат да се направят по-съществени промени в управителното тяло. Аз мисля, че законът за БНБ в тази си част не бива да се пипа“, е категоричен Александър Томов.

Той е „против ексцеси по отношение на управителния съвет. Разбира се, ако се установи, че членовете на управителния съвет са действали користо, това е друго нещо“. Според него обаче за сега няма доказателства за „нечистоплътни действия по отношение на сегашния управител на банката“.

Шефът на бюджетната комисия Венцеслав Димитров не пожела да коментира дали съществува реална възможност да се прегласува съставът на управителния съвет. Комисията ще се срещне с проф. Вълчев най-вероятно още тази седмица и ще внесе случая в пленарна зала със специален доклад. „Вие знаете какво е нашето мнение за действията на УС по отношение оставката на Вълчев. Въпросът не е приключен“, предупреди Венцеслав Димитров.

Според Асен Мичковски изводи за персоналния състав на ръководството могат да се правят едва след като се види отчетът за дейността на банката. „Да се види точно кой е длъжник на другия. Аз си мисля, че в крайна сметка ще се докаже, че Министерството на финансите и неговият бивш шеф са оказали наистина натиск върху БНБ и са нарушавали по такъв начин нейната независимост и нейните действия на централна емисионна банка“, уточни депутатът, който често е в ролята на самотен воин.

„Парламентът не бива да схваща своя контрол според мен във възможност да управлява банката. Това е един твърде неефективен механизъм. Една политическа институция, разбира се, е ориентирана да реши краткосрочните проблеми“, заяви Емил Хърсев и няколкократно посочи печалния пример на руския парламент и съотношението долар – рубли.

Но какво общо има курсът на рублията тук?

(1993 г.)

Т. Вълчев защитавал позицията на чуждите банки кредиторки

Така смята министърът на финансите. Ще изцедим валутните авоари до цент, ще доведем държавата до банкрут и до нов мораториум след пет години, прогнозира Е. Хърсев

На 21 април 1993 г. пред „168 часа“ проф. Тодор Вълчев изказа следната своя позиция за изплащането на външния дълг на България: „Моята теза е – каза той, – ... да се сключи едно споразумение, ... да се опитаме да го изпълним поносимо за нас, колкото се може по-бързо, а след това с течение на

времето, ако се окаже, че не можем да изпълняваме и това, тогава ще водим други преговори, но не още на другата година, я някога по-късно.“

Управителят на Централната банка в оставка едва ли е предполагал каква буря ще предизвика това негово становище. Проф. Тодор Вълчев не участва в преговорите по дълга, но името му тежи в банковия свят и неговото мнение би могло да влияе не само върху атмосферата на преговорите с банките-кредиторки. То може да бъде използвано като аргумент. А позицията на проф. Вълчев е доста по-различна от възгледите на комисията по дълга.

„Ако вие добросъвестно сте предали думите на проф. Вълчев, тогава аз за първи път ще бъда принуден да не се съглася с позицията му – каза министърът на финансите Стоян Александров. – Моите уважения към него като личност, като авторитет, но не бих могъл да приема тези негови изявления от гледна точка на поста, който той заема.

Идеята да сключим една сделка, да декларираме един жест на добра воля, а когато видим, че не можем да изпълняваме, да започнем нови преговори, е неразбиране на проблема. Представете си какъв ще бъде ефектът, когато ще бъдем принудени да обявим нов мораториум, защото няма да бъдем в състояние да изпълняваме подписаното набързо споразумение. Тогава ще настроим срещу себе си не 300 банки, а хиляди фирми и граждани на западните страни. Шамарът за нашата страна и изолацията ще бъдат жестоки. Просто се удивявам, че така лекомислено се разсъждава. Чувал съм тази теза от емисари на австрийски и немски банки. И понеже тя е изказана именно от заинтересованите страни, учудващо е, че се споделя от българин, и то високопоставена личност.

Не мога да се съглася, че нашата позиция е прекалено твърда по отношение на банките кредиторки и нереалистична. Защо не попитате проф. Вълчев – той склонен ли е да плати по 96 цента за долар. Подобна сделка е абсурдна, защото е неизпълнима от наша страна. Ние не можем да си позволим да изплащаме 400-500 милиона долара годишно.

Може би някой, в това число и депутати, действително вярват, че ако ние сега сключим предложението, което банките ни предлагат, западните финансови среди ще погледнат с по-добро око на нас, ще се отворят кредитни линии. Друг мотив би била надеждата, че ако след три или пет години ние срещнем определени затруднения, банките ще проявят разбиране и ще направят втора крачка, жест за нова редукация на дълга. Или пък някои търсят кратковременния ефект. А другото, което ме е страх да го помисля, е, че просто някои лица отстояват чужди интереси и това не е безкористно. Един човек, който е вътре и добре запознат с нещата, не би разсъждавал така.“

„Проф. Вълчев като специалист, като експерт в тази област има право на собствено мнение, но той няма право да преговаря. Аз не знам той какво може да обещае и как би могло това да се приеме като сериозно от банките“ – казва бившият ръководител на групата по външния дълг Светослав Гаврийски, заместник-министър на финансите. Той заяви пред „168 часа“, че не е имал усещане или информация за никакви паралелни разговори по външния дълг, които да са създали допълнителни затруднения на делегацията. „Звучи несериозно професор Вълчев да тръгне да търгува с тези работи“, каза Светослав Гаврийски.

„Какво ще стане, когато се окаже, че не можем да обслужваме дълга? – пита се Емил Хърсев, подуправител на Централната банка. – Да допуснем, че приемем нереалистични решения. След пет години, тъкмо сме стъпили на краката си, и отново – банкрут на България, отново мораториум, отново валутна блокада. Предишният етап имаше едно важно обяснение – дойде краят на една епоха в българската история. Такъв ли ще бъде случаят след пет години? Коя епоха ще приключи тогава?

След пет години няма да имаме с кого да разговаряме. Сега имаме 300 банки и 12 от тях избрани като комитет, а тогава ще имаме милиони дребни инвеститори, вложили пари в наши акции. Един такъв банкрут ще бъде невероятен по размах и по степен на сложност. Няма да има кредитор насреща. В това е нереалистичността на подобна теза.

Говорим за бъдещето на България – продължава Емил Хърсев. – Говорим за 7, 15, 30 години разсрочване на плащанията. Комисията по дълга, в която влизат добри специалисти, има сметки за това как ще се развива България. Представяме своите виждания пред правителството. То ни дава експлицитен писмен мандат за своята позиция. Никога делегацията не е преговаряла без такъв мандат. Тя винаги се е отчитала пред кабинета за поредния кръг от преговорите.

Ако правителството има виждания, различни от тези на комисията, просто ще ги каже. Ако смята, че България е балкански тигър и ще се развива като Корея, ние ще направим сметките при тази хипотеза. Но трябва да видим колко реална е тя. И, честно казано, аз не бих участвал до безкрайност

в преговори, където се защитава нереална българска позиция. Предполагам и моите колеги също, защото освен друго, всеки от нас има известна професионална съвест.

И едно важно нещо. Колкото по-голяма е степента на погасяване, толкова е по-малка стойността на остатъчен ръст, т.е. това, което ще остане в България, за да може икономиката да се развива. Или, образно казано – колкото повече издоите от кравата във ведрото, толкова по-малко остава за телето. Има една такава степен, при която остава толкова малко или нищо, че телето просто навира опашка и – няма теле.“

„Бетонните глави“, както според чуждия печат нарече проф. Вълчев членовете на българската група по дълга, не на шега са изненадани от позицията на най-уважавания banker на страната.

„Нашата икономика не може да работи само за външния дълг. Това е самоубийствено – смята министърът на финансите, – и означава да лишим реално икономиката от възможността да похарчи и един долар за нещо. Затова дори да имаме годишен ресурс 400 милиона долара, не можем да го дадем за външния дълг. Това е абсурдно.

Позицията ни е съгласувана по принцип с Международния валутен фонд и със Световната банка – разумното е до 2000 година да изплащаме по 150-200 милиона долара, и то със значително финансиране на тези операции от Световната банка и Фонда. Ние разчитаме на тях за ресурс от 200-300 милиона долара.“

„Всичко зависи от следващата среща във Франкфурт на 11 и 12 май. Тогава ще стане ясно дали банките са готови да направят нова решителна крачка по пътя към споразумението. А тази крачка може да бъде само една – да бъдат осъзнати, потвърдени и приети за реалност ограничените финансови възможности на България в момента. Досега банките кредиторки не са отчели тези реалности“ – смята Емил Хърсев.

Как ще бъдат убедени банките кредиторки в това? Според Емил Хърсев по най-простия начин: „Ние ще говорим така, както винаги сме говорили – ето го платежния баланс на страната, къде вие виждате тези толкова и толкова милиони. Няма ги. Това е проблемът. Предложената от банките сделка не влиза в българския платежен баланс.

Според министър Александров твърдата позиция на българската делегация е отстояване на националните интереси. Дори те да са „бетонни глави“, твърдоглави момчета, въпросът е в позицията, смята Стоян Александров. Дали тя е собствена или на правителството, дали е в интерес на България или на някой друг.

„Трябва да сключим сделка, съобразена с нашите финансови възможности и до голяма степен благоприятна за нашата страна. Ако я няма тази борба, няма да има преговори. Защо водихме седем тура разговори с ЕО, преди да подпишем споразумение – нали да издействаме условия, по-изгодни за нас?

Банките знаят, че това което предлагат като споразумение, е нереалистично и не може да бъде подписано – казва Стоян Александров. – Но те нямат интерес да бъде подписано споразумение на настоящия етап. Сигурно мотивите им са много – ако бъде сключено едно по-приемливо споразумение с България, то става прецедент за другите страни, възниква проблемът с Русия. Ако ние продължим да им плащаме 20 процента от текущата лихва, това за тях е една висока цена, на тях им е достатъчно изгодно, за да искат да бъде подписано трайно споразумение на този етап. Още повече че цената на нашия дълг варира между 12-13-15 цента, а ние, плащайки им 20 процента от текущата лихва, сами си вдигаме цената на дълга и по този начин си го узаконяваме. Така че аз съм много склонен да се съмнявам дали банките искат сериозно да има споразумение.“

– Твърди се, че миналата година то щяло да бъде сключено...

„Самите банки опровергаха това – каза министърът на финансите. – Фактът, че през декември те направиха едно предложение, което беше по-лошо от това от август 1992 г., показва, че банките не са имали ... Дали това е била някаква наказателна мярка спрямо нашето правителство заради кризата, или по някои други причини, не знам. Когато отидох във Франкфурт, ги попитах – господа, знаете, че имаме мандат от парламента, че наше задължение е да плащаме лихвите само при условие че има напредък в преговорите, как да разбираме вашата втвърдена позиция през декември спрямо август 1992 година? Направих и изявление, че можем да не платим лихвите за първото тримесечие. Това стресна кредиторите. Как може? Може, защото ние оценяваме, че няма напредък в преговорите, иначе ще нарушим мандата, даден ни от парламента. И въпреки всичко – и тук можем да бъдем обвинени, – платихме лихвите за първото тримесечие на тази година, но това беше жест на добра воля.

Когато ние казахме във Франкфурт, че няма да плащаме, ако няма напредък в преговорите, партньорите ни не само се стъписаха. Те били подготвили писмо, с което прекратявали преговорите по наша вина. След четири часа обаче отвориха вратичка за преговори.“

Министър Стоян Александров е чувал за съществуването на „онази“ снимка с тримата пред Дойче банк. „Даже знам и имената, но дали е случайно стечение на обстоятелствата, обикновено любопитство или добре обмислена операция, трудно може да се каже. Всеки се юрва да води преговори и да дава консултации. Пресен пример е посещението на парламентарната делегация във Франкфурт в края на март. Парламентът би могъл да поиска от групата отчет за свършената работа, за позицията, която отстоява. Но да хукне един депутат да води преговори, да сондира становища, това не е нормално.“

„Наистина се срещнах с Тийлс насаме, за да видя данните, защото човекът не иска да ги покаже на всички – каза Венцеслав Димитров пред „168 часа“. – Ако ги покаже, да речем, на шест човека, от десет числа ще излязат шейсет варианта, нали? Вие смятате, че продаваме България. Какво можем да продадем от България – на босия цървулите? Във Франкфурт изложихме позицията на парламента. Казахме, че всички политически сили искат сключване на споразумение на приемлива цена, такава, каквато България може да плаща“ – допълни Венцеслав Димитров. Той сподели, че всеки път, когато минава през Франкфурт, се отбива в Дойче банк.

(1993 г.)

Аферата Мицев – II

Неуспялата тайна приватизация на „Биохим“ е история на сделките на група хора зад различни държавни фирми. 13 милиона долара бяха изпомпани от „ИНКО“ за девет месеца

Бивша фирма на Държавна сигурност свързва депутата – таен акционер на „Биохим“, Маргарит Мицев и милионера с криминално минало Делян Дорон.

Фирмата се казва „ИНКО“. Неин управител доскоро бе Стамен Петров – бивш служител на Първо главно и близък съветник на нубиеца Васил Михайлов.

Намесва се и един остров с екзотичното име Ман, който принадлежи на английската корона и се ползва със специален данъчен статут.

Изобщо в скандала около „Биохим“ няма случайни имена. Няма и случайно дошли.

Историята на неуспялата тайна приватизация на „Биохим“ е история на сделките на група хора зад различни държавни фирми – сделки, сключени в ущърб на държавата, и на трансформирането „по пътя“ на държавни пари в частни. „ИНКО“ – фирма с реални активи, очевидно е била една от набелязаните за „изпомпване“.

В този случай интересите на СДС и БСП мълчаливо се обединяват.

Новата фигура в скандала „Биохим“ – Стамен Петров

Бившият експерт по разузнаването на „Раковски“ 134 Стамен Петров, назначен от правителството на Филип Димитров на 15 декември 1992 година за управител на ИНКО, намали за девет месеца активите на фирмата с 13 милиона долара.

Парите са изтекли от богатата държавна фирма с активното съдействие на управителя, на група депутати и на вездесъщия Делян Дорон.

Външният вид на Стамен Петров за това време също се променил. По-рано според очевидци той ходел с тъмносино шлиферче. Днес Стамен Петров е наддал на тегло, на мястото на шлиферчето се е появила скъпа шуба, а на ръката си доскорошният управител на ИНКО, уволнен неотдавна от министъра на търговията, носи масивен златен пръстен. Подобен златен пръстен има и Маргарит Мицев. Може би тези пръстени ги раздават на почетните граждани на остров Ман, с който и двамата са свързани, коментират завистници.

Договорите

През декември 1992 година според баланса на ИНКО Стамен Петров заварва 17 милиона щатски долара. Той трескаво се хвърля в различни начинания. 6,5 милиона долара се внасят в новосъздадени дружества за съвместна дейност на ИНКО с други фирми, голяма част от парите отиват за спонсорство.

В същото време ИНКО не сключва нито един търговски договор, а служителите получават заплати от лихвите на спестените пари, които бърза се топят.

Схемата на съвместните дружества е проста. ИНКО предоставя 1 милион долара или повече, другата страна – значително по-малко средства, за работа по съвместни проекти. Никакъв отчет обаче за това в ИНКО няма. Доста документи липсват. Очевидно е обаче, че ако проектите са губещи, парите на ИНКО потъват.

Фирмите, с които ИНКО подписва договорите за съвместна дейност, не се ползват с известност. Служители на ИНКО твърдят, че сделките обикновено са сключвани с ходатайството на нежния монархист Маргарит Мицев. Такъв е случаят с еднолична фирма „Лореал“. Тя получава по схемата 1 милион долара. По непотвърдени данни собственик на фирмата бил Живко Вангелов – Фашиста, добре познат на гражданството на гр. Сандански и Петрич. Маргарит Мицев карал кола, подарена му от Живко Фашиста.

Друга фирма – „Булмундиал“, която разработва португалския пазар, получава в това съдружие около 500 000 долара без всякакво обезпечение. Отчет как се изразходени парите няма. Изгодата на „Булмундиал“ от получения по този начин кредит е безспорна. В знак на благодарност „Булмундиал“ помага на Стамен Петров да опознае португалските потайности.

1,5 милиона английски лири получава от ИНКО фирма „Теома“, собственост на Владимир Серкеджиев, син на генерал Нанка Серкеджиева. Бивш заместник-управител на ИНКО, Владимир Серкеджиев напуска и създава с ИНКО дружество за съвместна дейност. Сключеният договор е чудесен за него.

Макар че предметът на дейност на ИНКО е внос и износ на технологии, тя се сдружава и с фирма „Жилмед“ за съвместно отглеждане на крави.

500 000 долара са преведен в Израел за съвместна работа с фирмата DPI.

25 милиона лева са платени от ИНКО на Дилиан Дорон, за да купи на фирмата 12 магазина. Цената на квадратен метър в тях е много по-висока от нормалната за предприятията, където се намират магазините.

ИНКО няма разрешение от Министерството на търговията за тази продажба, въпреки че Маргарит Мицев лично се бил наел да го издейства. Нотариалните актове за собственост на магазините досега се намирали у Дилиан Дорон. Господин Спиридонов Буновски – Дорон пък твърди в едно от интервютата си през седмицата, че холдингът, който той представлява, притежавал тези 12 магазина.

100 милиона лева са внесени в „Биохим“ за създаване на съвместно дружество „Инкотрейдинг“. Взето е решение парите да се обърнат във валута, сключва се договор за депозит с чужда финансова компания, представляване от Никола Консенца, неидентифициран чужденец, препоръчан на Стамен Петров от Дилиан Дорон. Парите са от петролна сделка на ИНКО с Министерството на отбраната и не са минали през счетоводството на дружеството, където са обявени като несъбрани вземания.

100-те милиона са изнесени в чужбина без разрешението на Министерството на търговията. По същата схема и други пари на „Биохим“ са изнасяни без разрешение пак на остров Ман.

След избухването на скандала с „Биохим“ Дилиан Дорон изтегля парите от личната си сметка в банката и ги прехвърля в Балканбанк. От неговите 385 милиона лева са останали блокирани в „Биохим“ около 50 милиона.

Дилиан Дорон подписва договор със Стамен Петров, съгласно който фирми, които не плащат на ИНКО (а тези фирми е възможно и да са на самия Дорон), ще си платят, но той получава 25 процента за услугата. Това е договор фактически за рекет.

Във всичките фирми, към които са текли пари, изпъкват едни и същи лица – на Маргарит Мицев, на Дилиан Спиридонов.

Още едно име се повтаря в списъка на тайните приватизатори и в щата на ИНКО – Александър Костадинов. Лицето, което е получило 1,385 милиона лева като акции в „Биохим“, е заместник на Стамен Петров във фирмата.

Впрочем финансов консултант на ИНКО е също популярна фигура – Михаил Янакиев, бивш съратник на Елен Георгиев в Банковата консолидационна компания.

В интервю след скандала Дилиан Дорон небрежно подхвърля, че отскоро се занимава „и с петролни продукти“, но че все още проучва пазара.

Осведомени твърдят, че шефовете на ИНКО се хвалели, че разполагат с неограничени финанси и са решили да завладеят на всяка цена петролните пазари на България.

Дълговете на химическата и нефтопреработвателната промишленост са в „Биохим“. Който притежава „Биохим“, би могъл да притежава двете рафинерии на републиката – „Нефтохим“ и „Плама“.

В скандала обаче има и друга, далеч по-маловажна, но съществуваща нишка –

боричкането за кабинета на ул. „Иван Вазов“

„Лицето хикс получило уверенията на холдинга, че той е съгласен да се приватизира „Биохим“, стига Борис Митев да си отиде“, твърди самият Борис Митев в „168 часа“.

Кой стои зад тези уверения, може само да се гадае.

През август Пламен Петров съобщава, че се готви тайна приватизация на „Биохим“. Другият изпълнителен директор на БКК Елен Георгиев мълчи.

Самият Дорон в интервютата си през седмицата съзнателно или не потвърждава съмненията: „Ние не приемаме делата, които се водят от „Биохим“ срещу БКК и МС. Бих казал, че веднага слез акционерното събрание тези дела ще се прекратят“, казва той.

Впрочем много преди скандала Елен Георгиев си пише писмо, с което се самоупълномощава да се самопредложи на общото събрание на акционерите за председател на банката.

От резбованото бюро, зад което сега седи Борис Митев, се вижда градинката на Народния театър. Шефският кабинет е на пъпа на София. Банката – на пъпа на приватизацията.

Още едно изявление през седмицата предизвика най-малкото недоумение. То е свързано с ревизията, която БНБ прави на банка „Биохим“.

„Тази ревизия бе предизвикана от нас, не от някой друг“, твърди Дорон. Дилиан Дорон е човек с размах. Той знае правилата на играта. Борис Митев също знае правилата, но не е успял да предизвика интереса на БНБ. Той твърди, че веднага след като е научил за приватизацията, я е спрял, имал разговор лично с Тодор Вълчев и ги е уведолил. „Те ми казаха, че съм постъпил правилно.“

Сега професорът размахва папка с тайната приватизация на банките и за трети път се заканва, че ще пише бяла книга.

Шефът на банковия надзор предпочита да не взема отношение. Преди време той бе набит насред улицата. Камен Тошков е уплашен и мълчи.

Лобито

Бивш разузнавач, Стамен Петров и досега продължава да съди директора на Националната разузнавателна служба заради уволнението си. Преди да се окаже на това прекрасно място в ИНКО, той, прегърнал синята идея, се изявява като съветник на нубийския депутат Васил Михайлов и в това си качество създава законопроекта за Националната разузнавателна служба, удивително некомпетентен според специалисти. През септември 1992 година Стамен Петров участва в митинг срещу президента. Там той скандира един от лозунгите: „Искаме си царя!“. Това, изглежда, го сродява с Маргарит Мицев, с когото стават неразделни. Павел Мазълов, ексвелик депутат от СДС от Бургас, работи също в ИНКО. Заместник-управителите на ИНКО са двама – Михов и Костадинов. Михов е назначен с личните препоръки на Стоян Ганев, Костадинов – на депутата от БСП Захари Захариев, свързан с банка „Славяни“. В ИНКО работи и съпругата на Христо Бисеров, ръководител на Консервативната партия на Филип Димитров.

Когато министърът на търговията Валентин Карабашев освобождава Стамен Петров за финансови злоупотреби, за него активно се застъпва министърът на промишлеността Румен Биков. Под натиска на Маргарит Мицев министър Биков държал за оставането на Стамен Петров до края на годината, дори влязъл в конфликт с министър Карабашев.

Когато назначават Александър Гюлев за управител на ИНКО, Дилиан Дорон го среща и му казва: „Аз смятах, че ще откажете да бъдете ръководител на това нещо, то отива към фалит.“ Идеята явно е била фалитът на ИНКО. Те са били съвсем близо до целта – имало е моменти, когато в сметките на дружеството са били останали 60 000 долара.

На 26 март 1993 година ИНКО сключва договор за доставка на 8 600 тона бензин с Управлението за снабдяване и търговия към Министерството на отбраната. Тъй като имало леко отдръпване от страна на представителите на УСТ, Стамен Петров ги помолил да отидат в съседна стая в офиса на ИНКО, където се водели преговорите, за да видят, че фирмата е сериозна. Там били господата Мицев и Луджев.

Маргарит М: Не може да се говори нито за крещящо, нито за шептящо закононарушение

Аз много съм уважавал „168 часа“ като един атрактивен вестник. Имал съм едни много добри

отношения с г-н главния редактор Петьо Блъсков. Затова недоумявам от злобата, с която бяха писани материалите срещу мен във вашия вестник. За моя радост обаче те не отговарят на истината.

За да може да има корупция, всъщност правната конструкция е такава: ако Х е на някакъв отговорен фактор и Маргарит Мицев желае Х да му свърши работа, като го помоли за това и му обещае милиони, и ако Х му свърши работата и получи парите, това вече си е корупция. Данни аз да съм вършил някаква работа на лицето Дилян Спиридонов Дорон няма. Делови контакти с него аз съм нямал – това са си мои пари.

Твърдението на г-н Ангарски, че по данни на пресата той ще направи проверка на моята данъчна декларация от миналата година, е безкрайно смешно. Миналата година си е за миналата година и аз си нося отговорност, ако съм попълнил документ с невярно съдържание, каквато е данъчната декларация. А за тази година доходите ще бъдат описани в данъчната декларация, която ще попълня през март – април догодина.

Операцията с „Биохим“ не е незаконна. Защото има ли потвърждение за увеличението на капиталата в съда – има. А в крайна сметка съдът е онзи орган, който дава сила на правосъдието. Още римляните са казали – дай ми факти и аз ще ти дам правосъдие, аз ще ти дам справедливост. Щом това решение на Софийския градски съд не е атакувано от никого – нито от банковата консолидационна комисия, нито от банковия надзор на БНБ, нито от самата „Биохим“, то сме изправени пред хипотезата на една перфектна правна сделка. Друг е въпросът, ако в едногодишен срок от влизането в сила на съдебното решение някой подаде молба за преглед по реда на надзора на това решение пред върховния съд. Но такава молба никой не е подавал.

Точно така, аз публично в парламента съм се обявявал срещу тайни и незаконни приватизации в банковата сфера. Според мен борбата с тях е задача на цялото общество. Това е задача и на специализираните органи, на централното държавно управление и т.н. Парламентът би трябвало друго да направи – да актуализира и модернизира закона за банките. Сега банката има ограничения да придобива недвижими имоти или при обявяване в ликвидация на някакво предприятие тя може да му е собственик максимум три години. Защото който разбира от тези неща, ще ви каже, че банките са два вида – ломбардни и ипотечарни. Нашите са ломбардни, чисто търговски, но рано или късно и това се забелязва като тенденция, ще се оформят като мощна ипотечарна институция.

Не, не може да се говори за крещящо закононарушение. Даже и за шептящо не може.

(1993 г., в съавторство със Зоя Димитрова)

Краставици на виенски търкалета стърчат край хубавия син Дунав

*Хер Фелзанщайн от Министерството на правосъдието прие
специалния куриер на Главна прокуратура Ангел Ганев, Виенският регионален съд
не е обявил датата, на която се гледа искането за екстрадиране*

Огнян Дойнов живее със семейството си в дванайсети район на Виена, посочен в телефонния указател. Къщата е собственост на фамилията, на два етажа, обзаведена е с вкус, но в никакъв случай не е луксозна. В двора няма басейн, а районът не е сред елитните квартали на австрийската столица.

Господин Дойнов кара „Тойота Корола“, а не скъп европейски автомобил, и това вероятно е свързано с пристрастието му към японските коли, което датира още от шейсетте години.

Той няма бодигардове, нито домашна прислужница. Семейството има нормален, но затворен начин на живот.

Впечатлението е, че стандартът му, не е на бързо забогатял бос на червената мафия, а на човек, който печели парите си сам с висококвалифициран труд.

Вечерта във вторник, 18 януари „човекът от портретите“ влезе в хола с френски прозорци на първия етаж и се представи с ирония: „Ето го най-големия престъпник на България“.

Най-големият престъпник на България прие свободен разговор с журналистите от „168 часа“, който продължи два дни.

Пушеше много – по-рано пушел „Кент“, сега – „Силк кът“. Пръстите на дясната му ръка са кафяви от цигарите.

Пратеникът на главна прокуратура

На петнадесетина километра от дома на семейство Дойнови в хотела на посолството в продължение на една седмица живя Ангел Ганев, завеждащ отдел „Следствен надзор“ в Главна прокуратура. Специалният куриер на главния прокурор Иван Татарчев беше връчил в понеделник, 17 януари, искането за екстрадиране на Огнян Дойнов в Министерството на правосъдието на Австрия и чакаше неделята – 23 януари, за да си замине за София. Въпреки ежедневните полети в двете посоки Главна прокуратура разточително беше купила самолетен билет „от неделя до неделя“ за прокурора със специална мисия.

Господин Ганев охотно ни отдели време в сградата на българското посолство, после прие телевизионния екип на „Отзвук“. Ангел Ганев беше впечатлен от архитектурата („чудна“), от магазините („пълни“), от чистотата („А София ...“). Бил подсказал в Министерството на правосъдието, че „бих желал да се срещна с техните органи на Главна прокуратура, обещаха да окажат известно съдействие, но очевидно нещо не е станало и не ми се обадиха за организиране на такава среща. А аз и нямам такива пълномощия да водя някакви разговори, имащи някаква стойност. Просто това щеше да бъде среща на добра воля и просто контакт за запознаване с начина на работа на тяхната Главна прокуратура и нашата Главна прокуратура.

Господин Ангел Ганев не се раздели с Наказателния кодекс и Наказателнопроцесуалния кодекс, до които се допитваше по основни моменти от нашия разговор. Той каза, че няма да изчака решението на Виенския съд по случая.

Австрийските магистрати

Двадесет дни след първата ни среща хер Герд Фелзенщайн ни прие в Министерството на правосъдието на Австрия. Той не оцени срещата си с Ангел Ганев като „историческа“ и не поиска да каже дали приложените доказателства са убедителни и ще издържат в съда. „Възможно е с обясненията си Огнян Дойнов да отхвърли отправените му обвинения и да се наложи да искаме нови доказателства“, каза хер Фелзенщайн. Високопоставеният австрийски чиновник потвърди правото на вето на министъра на правосъдието, ако Виенският съд постанови екстрадиция. „Министърът на правосъдието на Австрия може да откаже Огнян Дойнов да бъде екстрадиран по политически, хуманитарни и по здравословни причини“, каза хер Фелзенщайн.

„Българският чадър“

Австрийското списание „Виртшафтсвохе“ публикува статия под това заглавие в броя си от 13 януари 1994 г. В нея се обяснява, че „когато руският десен екстремист и неочакван победител от декемврийските избори пристигна на 28.12. от Виена, той незабавно пришпори един от своите съветници. В представеното в Главна прокуратура пред Татарчев писмо, придружено с неприкрити заплахи, се настоява искането на Татарчев незабавно да се отмени“. Твърдението, че Жириновски е ходатайствал за Дойнов, хвърли в недоумение и „приелите“ ходатайството, и „протежето“.

„Такава информация при мен не е постъпвала – каза Ангел Ганчев. – Ако е имало натиск, предполагам, че във всички случаи господин Татарчев щеше да ме информира. Предполагам, че не е имало такова нещо.“

„Горбачов познавам, Елцин познавам, но Жириновски – не. Той се яви едва сега в политиката“, призна си Дойнов.

Впрочем такова твърдение се появява две седмици по-рано в българския печат. На 30 декември в „Денят“ публикува информация под заглавие „Жириновски бил пратен в България от Огнян Дойнов“, в която се твърди, че „перачът на партийни пари искал да умилюстиви главния прокурор Иван Татарчев, чийто пристрастия към македонския въпрос са добре известни“.

А иначе българската общност във Виена се вълнува повече от Иванчо Цигането, нашенец, който плаща 40 хиляди австрийски шилинга месечен наем за салона си за лечение на косопад в престижния хотел „Мариот“. Иванчо Цигането кара „Мерцедес“. Бизнесът му процъфтява.

Огнян Дойнов: Няма да купувам България

Човекът, издирван от българската държава, заявява, че съвестта му е чиста и че няма нищо общо с митичните червени пари

– **Господин Дойнов, вие запазихте мълчание въпреки различните поводи. Защо решихте да проговорите?**

– Досега нямаше официално искане за екстрадирането ми от Австрия. Не бих могъл да възразявам срещу действие, което не е предприето. Можеше да се изтъкне даже, че искам да въздействам на австрийската или на българската страна с предварителни изявления. Разбрах, че вчера (17 януари – б.а.) искането е представено. Смятам, че е добре да се отговори веднъж и с това да се приключи.

– **Наясно ли сте какви точно доказателства е представила българската страна при искането за екстрадирането ви?**

– Запознат съм с това от пресата. Но знам какви са обвиненията срещу мен.

– **И знаете, че срещу вас има само постановление за привличането ви като обвиняем, но не и обвинителен акт?**

– Да.

– **Това не изключва възможността вие да не фигурирате в обвинителния акт, когато и ако бъде написан?**

– Да. И ако има дело.

Виена: Арестът

– **Изненада ли беше за вас задържането ви?**

– Откровено казано, изненада. На 7-и декември, а не на 9-и, се върнах от Лондон и късно вечерта към 11 часа вкъщи пристигнаха от австрийската полиция с едно решение да бъда задържан. В решението се визираше, че съм присвоил 68 милиона лева, но без разяснението, че не за себе си. Австрийската страна явно беше останала с впечатление, че тези пари са лично присвоени от мен. На другия ден ме изслуша съдия-следователят, разбра за какво става дума, бяха необходими няколко дни процедури, за да се отмени мярката, и бях освободен без всякаква гаранция и без никакви изисквания към мен. Доброволно предадох паспорта си, за да не останат с впечатление, че бих желал да се скрия, да избягам от страната? Смятам, че това беше едно недоразумение.

– **Какви бяха условията в затвора?**

– Не мога да се оплача от отношението, което имаха към мен. Всички килии са с тоалетни, можеш да вземеш душ.

– **За първи път попадате в затвор?**

– За пръв и надявам се, за последен.

– **Все пак попаднахте в австрийски затвор...**

– Имах тази привилегия.

– **Сам ли бяхте в килия?**

– Не, бяхме четирима, все чужденци. Но това е един изживян етап, който с нищо не променя нещата и няма никакво значение за моята психика, за моите виждания и за моята защита срещу исканията на българската прокуратура.

– **Чувствахте ли се в беда?**

– Аз съм трениран човек. Свикнал съм да поемам и да приемам нещата с хладнокръвие и повече с разума си, отколкото с чувствата.

София: Изборът

– **Кое ви мотивира да напуснете България?**

– Откровено казано, даже лични мотиви изиграха роля. 30 години съм работил за развитието на държавата, моето хоби е индустрията.

– **Когато човек взема такова житейско решение, обикновено има алтернатива.**

– Да, смятах, че възможностите ми не се изчерпват с политическа и държавническа дейност,

напротив – в много по-голяма степен мога да се реализирам като професионалист в индустрията, финансите и търговията.

– Обществото се интересува как вие се превърнахте от политическа личност на комунистическия режим в западен бизнесмен.

– Мисля, че винаги съм бил повече бизнесмен. Повече съм бил икономически ориентиран, отколкото политически, даже и когато съм заемал държавнически и партиен пост.

– Това ли е отговорът?

– А какъв бихте желали да бъде?

– По-конкретен. Прави впечатление плавният ви преход от едното качество в другото и това, че твърде бързо бяхте оценен като технократ от Максвел и въобще в Европа.

– Много политически и бизнес дейци ме познаваха още преди социалистическата система в България да се разруши и аз да бъда принуден да си търся работа. Моите бизнес контакти със западната икономика датират далеч преди това. Аз не съм неизвестна личност. А що се отнася до плавното преминаване и до самата реализация, това също е въпрос на борба, на доказване.

– Казахте, че сте бил принуден да си търсите работа. В какво се изразяваше „принудата“?

– Когато през 1990 година се завърнах като посланик от Норвегия, заявих пред ръководството на тогавашната комунистическа партия, че не желая да се занимавам занапред с ръководна партийна и държавна дейност. Казах, че не съм политик за всички времена и сезони.

Издадох ми заповед за остана на разположение на МВнР до пенсионирането ми при навършване на 55-годишна възраст през октомври 1990 година. Писмено помолих да се счита, че съм напуснал и че не бих желал да премина в пенсия. Но е нереално да се мисли, че бих могъл да си намеря работа в България, това означаваше да насъскам срещу себе си всички, които ми противодействаха.

Принудата, както се изразих, не означава, че съм бил хванат за яката и изгонен зад граница. Това е по-скоро принуда, породена от икономически причини, от политическата обстановка и от невъзможността за реализация. Мажех ли на 55 години да се самопогреба?

– А имахте ли предложения от БКП за партийна работа?

– Имах два пъти предложение за изключване от партията. Втория път го утвърдиха.

– Значи изпитвате обида?

– Не бих казал. Нещата са толкова сложни, пък и с обида не трябва да се живее.

– Не се ли страхувахте да започнете нов живот?

– А имах ли друг избор?

Червените пари

– В докладната ви записка от 1987 г. предлагате да се създадат консорциуми в развитите държави, за да се заобиколят ограниченията на КОКОМ. Резултатът е смесената фирма „Баймекс“ с участието на Максвел.

– В „Баймекс“ аз не съм участвал. „Баймекс“ е смесена организация с участието на Стопанска банка. От мен действително има една докладна за използването на ембаргови доставки. Не си спомням, може да е споменато, че можем да използваме възможностите на Максвел. Но това има съвсем друг смисъл.

Моята теза беше следната – България напразно жертва своите най-добри хора, които се мъчат да крадат технологии, да доставят ембаргови стоки, за да вдигнат научно-техническото равнище. Ако има ембарго върху доставката на определени стоки, ембарго в науката няма. Ние трябва да използваме, може да съм споменал и Максвел, възможностите на фирми, университети, за да правим с тях съвместни колективи, та продуктите, които се получават от тях, да са съвместна собственост, а не ембаргова продукция. Ако един продукт е съвместен между български и западни учени, те не могат да ни забранят да го ползваме. Твърдял съм, че ние не трябва да бъдем крадци на ембаргови високотехнологични стоки, а да участваме в процеса на тяхното създаване.

– Но вие разбирате, че точно това е причината да ви смятат за човека, който дирижира червените пари.

– Къде са тези червени пари? Четири години откак станаха промените в България, само се говори за червени пари. Стигнахме до позорното падение един министър-председател на България Георги Атанасов и неговият заместник Стоян Овчаров са осъдени за това, че са дали 200 хиляди лева на сираците – като българин се срамувам от това. А единственият „провал“ на държавното и партийното

ръководство е отпускането на помощи на развиващите се страни. Дълбоко съм убеден, че през целия период, когато съм бил на ръководна партийна или държавна работа, във висшия ешелон на властта на България не е работил нито един крадец или присвоител на обществени средства.

– Как си обяснявате, че точно вас свързват с прането на червени пари?

– Кажете ми, кого друго биха могли да свържат? Първо, знае се, че се занимавам с индустрия, че имам възможността да правя пари. Второ, няма друг ръководител от моя мащаб зад граница. Кой ще бъде нарочен, че пере, че има пари? Посочете ми субституция с друга личност, ако търсим кого да обвиним? Не съм свързан с никакви червени пари – нито ги притежавам, нито ги управлявам по някакъв начин. Впрочем никой не гледа към червените пари, всеки гледа към зелените пари.

– Говори се, че вие управлявате парите на задграничните дружества ...

– Вече казах, че нямам нищо общо с така наречените червени пари, ако ги има. Много от фирмите не ги познавам. С фирми не съм работил, освен през 60-те години, когато бях търговски работник. Никога в живота си, откакто съм ръководител, не съм участвал в прякото реализиране на каквато и да е сделка. Когато отидох на работа при Максвел, аз поставих така въпроса – ще отговарям за международното сътрудничество, но много моля да не се занимавам с България. Исках да предпазя Максвел от атаки, че работи в България чрез мен. И той не е работил чрез мен.

Носталгията

– Вие сте български гражданин. А правил ли сте постъпки да станете гражданин на друга държава?

– Смятам, че един истински българин трябва докрай да си остане българин. Не съм подавал молба за никакво гражданство, в това число и за австрийско. Имал съм възможност да стана гражданин на няколко държани. И все пак ми е обидно, човек има достойнство. Аз съм се борил, честно съм живял в България, развивал съм индустрия, технологии, сега се налага да се реализирам наново при съвсем друга обстановка. И за мое щастие, го правя успешно. Амбицията ми обаче не е да стана голям капиталист и утре да завладявам България. Не мога да си сменя психиката. Искам да осигуря нормален живот за мен и семейството ми. И какво повече ми трябва? На 60 години да започна борба кат младо момче?

– Уморен ли се чувствате?

– Понякога.

– Идвал ли сте в България, след като напуснахте?

– От 14 април 1990 година не съм идвал в България.

– Носеха се слухове, че сте си идвал инкогнито.

– Пращам от време на време двойници, за да ги заблуждавам.

– Защо не идвате?

– А защо да идвам? Заповедта ми за задържане е от 1992 година. Аз не съм мазохист – да си прекъсна работата, доходите, издръжката на семейството, за да доставя удоволствие на главния прокурор и да стоя месеци в следствения арест.

– Вие имате чиста съвест?

– Поне пред мен съвестта ми е чиста.

– Авантюрист ли сте, господин Дойнов?

– Не, не бих казал, но аз поемам калкулирания риск.

– А как калкулирахте риска да дойдете във Виена?

– Искате да кажете, че не съм го калкулирал добре, щом искат екстрадирането ми? Резонен въпрос.

– А и вие не говорите добре немски ...

– Немският ми е малко по-лош от японския. Не крия. За сметка на това обаче ми е добър английският.

– И все пак.

– В Англия са по-слаби контактите с бившия Съветски съюз. В Англия са силни финансовите институции. Трябваше да направя тази крачка. Впрочем сега аз стоя тук, защото не искам да бягам от решението на австрийския съд. Обвинението е несъстоятелно и политически мотивирано – за помощи на развиващите се страни.

Консултациите

– **Канил ли сте Димитър Луджев по времето, когато беше депутат във ВНС?**

– Не съм го канил. Но не мога да спра никой, който изяви желание да ме види.

– **Морално ли е един човек, който е бил във висшите етажи на държавното управление, да дава консултации по отношение на тази държава?**

– Морално ли е да живеем и да се храним? Ако е морално, аз трябва да давам консултации – добре обосновани, обективни на всички, които се нуждаят от тях. Впрочем при Максвел се опитах веднъж да помогна на България. Помолиха ме от един завод и успех да организирам много изгодно кредитиране. Аз не криех своето участие. И тогава от българска страна се е взело решение, че щом Огнян Дойнов стои зад този кредит, той не трябва да се получи. Направо ми съобщиха, че по политически съображения политически лица, за някои от които стана дума тук, са отказали. Казаха – съжаляваме, всичко е прекрасно, само да не беше Огнян Дойнов.

– **Сам за себе си ли работите във Виена? Не сте ли свързан с някакви икономически групировки?**

– С никакви български икономически групировки не съм свързан.

– **Цялата философия на развитие на „Мултигруп“ е под ваше влияние.**

– Това ме ласкае.

– **В България категорично се твърди, че това е така?**

– Темата за „Мултигруп“ не е от най-приятните за мен и причината е естествена – толкова много спекулации, че едва ли не съм техен родител, че имам капитали в „Мултигруп“, че заедно с Илия Павлов управлявам. Искам да заявя, че нямам капитали в „Мултигруп“, и не бих желал да ме свързват с „Мултигруп“, тъй като нямам нищо с тази групировка. Аз познавам Илия Павлов и съм се виждал с него, разбира се, не през последната година.

– **А работил ли сте за него?**

– Какво означава това – работил ли сте? Даването на консултации е една тайна. Аз не участвам в „Мултигруп“, нямам пари там и не се интересувам от тях.

– **Консултации на представители на всички политически сили ли сте давал?**

– Да. Ако някой иска да допринесе нещо за България и има въпрос към мен, ако аз счита, че това нещо е полезно, на всекиго ще давам консултация.

– **Говорим за представители на всички основни политически сили?**

– Има етика в даването на консултации. Защо трябва да казвам, че съм консултирал хора от една или друга партия при тази изострена обстановка в България, когато знам, че това само ще им навлече неприятности.

– **А по какви въпроси ви търсят?**

– Като че ли напоследък най-много са въпросите за възможностите за привличане на инвестиции по конкретни проекти в България.

– **Вие сте човекът в сянка, така ли?**

– Аз съм се старал моите дела да бъдат чисти, транспарантни и законни. Професионални тайни има, има въпроси и на етика и отношения между хората.

– **Основният капитал на групировката „Трон“ се свързва с Русия и със страните от бившия Съветски съюз.**

– Разбрах, че ръководител на „Трон“ е Красимир Стойчев. За него знам от вестниците, веднъж му беше публикувана снимката. Мога да издам една консултантска тайна – не съм давал никога консултации на „Трон“.

Помощите

– **Доказателствата, които главният прокурор е представил на Австрия, са ваши решения като член на българското правителство за отпускане на помощи на други страни.**

– Има международни конвенции, договорености и общоприети постановки. Това е в пълно съответствие с пълномощията на правителствата – те са разпоредители на бюджета. Бюджетът се гласува и контролираше от Народното събрание. Членовете на правителствата са имали пълното право да подпишат тези документи, нещо повече, това е било тяхно задължение и част от рутинната им дейност.

А партийните помощи също са част от рутинната дейност на ръководството на партията, в рамките на нейните финансови възможности. На никоя партия не е забранено да отпуска финансови помощи и да оказва съдействие, щом това са средства на самата партия.

Закононарушения няма. Няма в българското законодателство закон, който да забранява отпускането на помощи. Затова в обвинението, което повдига прокуратурата, е посочено по кой текст от закона ще носят отговорност обвиняемите, но не и кой закон са нарушили. Най-напред трябва да се докаже защо това деяние представлява престъпление. И след това да се търси по кой текст от закона то е наказуемо.

– Какъв беше характерът на отпускнатите помощи? Твърди се, че това едва ли не са били само оръжия.

– Военните помощи също не са забранени по никой закон. Не притежавам, а и прокуратурата не ми е предоставила всички решения на Министерския съвет, подписани от мен. Не ми е предоставено и нито едно от постановленията на прокуратурата.

Вероятно има решения за хранителни продукти, медикаменти, приемане на хора за лечение в България, обучение на специалисти, естествено е оказана помощ и с определени военни доставки.

– Особено се набляга на факта, че е оказана помощ на терористични организации и режими.

– Всички помощи и кредити са дадени на държави, с които и днес поддържахме дипломатически отношения.

– Вие сте обвинен в присвояването на една твърде голяма сума.

– С облагодетелстване на „трето“ лице. Държавите не са трети физически лица.

– Къде е границата? Кога това би било престъпление?

– И аз се питам. Господин Дойчев, ръководителят на групата прокурори, въведе ново икономическо понятие – „дередже на страната“, което е малко смътно за мен, въпреки че се занимавам с икономика. Той определи, че оказването на помощ зависи от дереджето на страната. Ако дереджето е добро, може да се оказва, ако не е добро – не трябва.

Оттук възникват някои въпроси. Какво представлява дереджето на страната и в какво се изразява? Кой е органът, който определя това дередже? Главна прокуратура или някакъв друг компетентен орган, който да каже – вижте какво, това е дередже, при което могат да се дават помощи, а това – при което не могат. Това е много важно, защото и сега правителството отпуска помощи. Как ще преценим, че състоянието на страната, да не използвам повече термина на прокурора Дойчев, разрешава да се окаже помощ на дадена държава? Не е ли това превишаване на пълномощията и функциите, които прокуратурата изпълнява – преценката на целесъобразността кога – как едно правителство следва да решава въпроси за оказване на помощи и отпускане на кредити?

– Разбират ли европейците за какво става дума?

– В началото много трудно, защото те като чуват за присвоителна дейност, първата им асоциация е, че някой е прибрал пари. Че Огнян Дойнов прибрал 68 милиона лева. Как ги изчислиха прокурорите? Аз съм давал съгласие на основата на преценки на експерти, на възможности, на политически интереси. Много даже от помощите, давани безвъзмездно под формата на оръжие, са били в резултат на търсене на пазари.

С тези обвинения ми се струва, че прокуратура, съд стартират един опасен за тях прецедент. Може ли да си представите, че решения на правителството, чиято законност никой не оспорва, се разглеждат като акт на съучастници, които извършват престъпление. Ако този парадокс го приложим равноотговорно към всички органи на властта, можем да кажем, че решенията на съда също могат да се третират като актове на съучастници. И ако това не важи за оказването на помощи, където няма никаква корист, нима политическите съдебни решения, в които има и личен интерес, и корист, не са акт на съучастници? Всичко това, което те са формулирали като обвинения срещу 22-мата обвиняеми за оказване на помощи, е една изключително добра конструкция за бъдещо обвинение срещу самите тях. Няма нужда да се търсят други формулировки.

Позволявам си да кажа, че те се погавриха със закона. Законът ще иска възмездие. Законът ще ги накаже. Не може да се изкривява законът, за да служи на политическите интереси или за други цели на определена шепа хора. С този прецедент те създават заплаха за самите себе си. Опасно е да признаеш законността на дадена институция, но да претендираш, че хората в нея са съучастници в престъпление. Аз затова питам кой закон съм нарушил. Те трябва да се страхуват за себе си от това, което правят. То няма да засегне нас, защото няма никаква корист, но формулировките им ще ударят по тях.

Да вземем присъдата на Тодор Живков. В първоинстанционния съд тя е произнесена с три особени мнения, във второинстанционния съд – с едно. Ако утре се приеме, че присъдата на Тодор Живков е политическа, не е ли основание да се говори за съучастие между тези, които са го осъдили?

– Пресата писа преди време, че сте обещал да дадете документи и разяснения срещу Андрей Луканов.

– Срещу никого не желая да свидетелствам. Желая да свидетелствам в защита на хора, а не срещу тях.

– Ще се подчините ли, ако австрийският съд прецени, че трябва да бъдете екстрадиран?

– Какво друго мога да направя? Ще се върна и ще продължа да се боря. Казвал съм, че съм готов да се върна в България. Готов съм и сега независимо от решението на австрийския съд. Но ако ми се каже в какво ме обвиняват, кой закон съм нарушил. И второ – аз не вярвам, че ще има процес в България. Едва ли ще могат да докарат това следствие до съдебен процес. Да кажат, че до процеса ще мога да се движа свободно, че ще ми бъде отменена мярката за неотклонение. Какво имат да разследват повече? Всички документи са при тях.

Освен това, защо е този натиск върху австрийските власти? Защо просто не ми пратят призовка? Знаят ми адреса – писали са го още през октомври. Телефоните ги има в указателя, регистрирал съм се, не съм си сменял нито името, нито паспорта.

– Къде се чувствате по-добре – в Лондон или във Виена?

– Откровено казано, в Лондон, особено напоследък. И успокойте господин Татарчев, че ние сигурно ще се видим с него. Е, може би при други обстоятелства.

За Тодор Живков:

Това е една много дълга история, която един ден ще разкажа. Конфликтът между Тодор Живков и мен беше предизвикан от други. Във всеки случай аз съм убеден, че всичко, което Тодор Живков е вършил, е било с убеждението, че го прави за доброто на България. Тодор Живков не е престъпник и присъдата срещу него е срамна не за него, а за България.

Ние не можем да живеем със старото, с обидата. Който не може да използва новото, той винаги се връща към старото и се мъчи да прави кариера на база на стари дрязги, конфликти, минали сблъсъци.

Прокурорът:

Според постановлението за привличане на обвиняемия Огнян Дойнов той е „присвоил обществени пари и ценности на стойност: 8 171 347 лв., 200 000 вал. лв., 115 алжирски динара, 14 000 германски марки, 2 175 500 долара, 8000 тона пшеница, стойността на подготвен пленум, 60 билета за самолет, 20 000 тона нефт, имущество за Етиопия, подготовката на 50 служители за Мозамбик, 30 офицери и 30 курсисти от Гана, обучение, жилище и работа за 31 турски граждани, връчени му в това качество и поверени да ги пази и управлява“.

За къщата за суровини „Нордек“

Не работя в „Нордек“. Аз държа на своята независимост. Уговорил съм се с тях, че могат да разполагат с мен при спешни случаи и денем, и нощем. „Нордек“ е една от фирмите, на които оказвам най-голямо съдействие. Не мога да кажа, че тя се отнася зле с мен. Напротив. Аз съм много доволен, както, надявам се, и те са доволни от нашето сътрудничество и съвместна работа.

Това е една много интересна фирма, стабилна е, занимава се с регулярен и хубав бизнес. Тя представлява интереси на много руски заводи и на много заводи от бившия съветски съюз. Извършва огромен оборот, но голяма част от печалбата си реинвестира обратно за развитието на икономиките на тези страни.

„Нордек“ е групировка. Тя има десетки фирми на запад и около 100 фирми в бившия Съветски съюз. Има холдинг, търговски фирми, инвестиционни звена, има сериозно разгърнато строителство.

„Нордек“ не инвестира в България, няма офис в България, не работи в България, доколкото знам. Новата ѝ стратегия обаче и да играе активна роля за възстановяване на икономическите връзки в традиционните пазари на бившия съветски съюз, т.е. да продължи тяхното снабдяване с руски суровини. В голяма степен стратегията е ориентирана към възстановяване на бившите пазари и това вероятно ще даде отражение върху отношението към България.

Мястото ми при Робърт Максвел бе създадено заради мен

– Само от Максвел ли получихте предложението?

– Имах и няколко други предложения, но не бих искал да ги коментирам сега.

– А защо избрахте това на Максвел?

– Даваше големи възможности за контакти, за интересна работа с най-големи институции на Запад, беше добре възнаградено.

– Искате ли да кажете колко?

– Мога да кажа. Постъпих като директор със 100 000 лири годишно, след кратък период заплатата ми беше увеличена на 110 000 лири.

– Какво ви осигуряваше това заплащане като начин на живот?

– Осигуряваше ми нормален живот, възможност за спестявания.

– Какво значи нормален живот за вас?

– Това беше повече от всичките заплати, които съм получил като член на Политбюро през всичките тези години. Но и годишните ми разходи надхвърляха всички разходи, които съм имал за същия период. Машабите, с които се измерва стандартът на живот при различни условия, са различни. Всичко е въпрос на стандарт.

– Къде живеете в Лондон?

– В апартамент със съпругата ми.

– Когато постъпихте при Максвел, имал ли сте мотива, че можете да направите нещо за България?

– Имах някакви такива илюзии, които много бързо се разбиха. Старая се да помагам на българи и помагам, но не участвам в никакви български сделки и групировки. Не съм инвестирал нито лев в България, нямам спечелен нито лев от България. Посещават ме хора, нуждаещи се от съвет, от които също не съм взел нито лев.

– С какво се занимавахте при Максвел?

– С инвестиционни проекти в бившия Съветски съюз. До голяма степен това, което върша сега, се дължи на опита и контактите, които придобих тогава.

– През 1987 г. в докладна записка за това как могат да се преодолеят забраните на КОКОМ за внос на машини и технологии, предлагате да се създават смесени фирми с Максвел. Това има ли връзка с назначаването ви по-късно в „Максуел комюникейшън корпорейшън“?

– Максвел беше твърде богат човек по това време, неговото състояние се изчисляваше на два милиарда английски лири. Той в никакъв случай не би заложил своето име и авторитет, за да търгува на дребно с България с ембаргови стоки и така да направи някое и друго милионче.

– Защо той се спря точно на вас?

– Може би не е имал по-добър избор. Може би, защото съм вършил компетентно работата си. Не забравяйте, че английската страна има много добра информация. Може би затова, че даже в Англия знаят, че аз не съм бил подкупен български чиновник или министър, както някои искат да ме изкарат. А съм човек, който е защитавал честно проекти, виждания. Вие мислите, че тези неща не се оценяват от чуждестранния партньор? Вие мислите, че той би взел някой, който се поддава на подкупи, на подаръци, на вторични решения?

– Защо Робърт Максвел имаше слабост към България?

– С покойния Робърт Максвел се познавам от 1983–1984 година. Фамилията Максвел има проблеми със съда, но въпреки това Максвел беше един голям човек и обичаше България. Той познава България от войната – бил е в съпротивата против германците, минал е през България нелегално за Турция и има положителни спомени. Уважаваше много някои от българските ръководители. Смяташе, че сме развиваща се, перспективна нация.

– Имаше ли други кандидати за вашето място при Максвел?

– Смятам, че моето място при Максвел беше създадено за мен.

– Имате ли отношение към някои от инвестициите на Максвел в България?

– Нямам отношение от гледна точка на решенията. Максвел сам вземаше решенията. Познавам обаче тези инвестиции и мога да кажа, че те на него не са му донесли печалба. Той даде пари за фонда „Л. Живкова“ – това не му донесе пари. Даде пари да организира „жълтите страници“ – не спечели нищо от тях. Даде 7 млн. долара кредит на Разградския завод за антибиотици с оглед в бъдеще да

участва с дял – и то безлихвено. И оттам не спечели.

– **Колко чужденци работеха при Максвел?**

– Вероятно към 9000.

– **Имате предвид като висш управленски апарат?**

– Трудно ми е да отговоря на този въпрос, без да ви въведа в заблуждение. Това беше международна фирма, 30 на сто от персонала ѝ работеше в Америка, но оттам идваше 70 на сто от печалбите. В самата централа, където работех – „Максуел комюникейшън корпорейшън“, над мен работеха – господин Анселмини, французин, който беше първият заместник на Максвел и бивш председател на една от най-големите френски банки, и още един или двама на мое равнище. Големите корпорации като тази на Максвел нямат задръжки по отношение на националността на служителите си. Единственият критерий е могат ли да помогнат за развитието на корпорацията.

– **Имахте ли критични моменти в Лондон?**

– След смъртта на Максвел и при последвалите трусове аз трябваше да напусна тази фирма. Тя се пое от специализирани организации за ликвидация, 90 процента от персонала бе освободен незабавно. Тогава реших да се установя във Виена, защото Виена според мен е един добър пункт за контакти с русия, където мога да приложа знанията си, да съчетая връзките си, създадени в Лондон, с контактите с и в Русия, да осъществя определена полезна дейност и бих могъл да живея.

(1994 г., в съавторство със Зоя Димитрова)

Шефът на бургаската рафинерия бе изхвърлен, защото настъпи интересите на Марк Рич и се опита да анулира договор, който загробва петролния бизнес в страната до 1997 година

„Нефтохим“ е унищожен за България

Надзорният съвет защитава интересите на чуждите комисионери, твърди изпълнителният директор на „Химимпорт“ Бело Белов. На път е да се провали сделка с най-голямата компания на Саудитска Арабия „Арамко“, която би осигурила независимостта на нефтохимическия комбинат

Трусовете в управата на най-голямата рафинерия се ръководят от Цуг, твърдят осведомени. Шефът на „Нефтохим“ Георги Саръстов бе уволнен, защото се опита да анулира загробващия договор с Марк Рич. Надзорният съвет използва отсъствието на проф. Беров, за да отстрани през миналата седмица Саръстов.

От известно време Саръстов се опитва да анулира договора с човека, когото американското правителство издирва срещу награда от 750 000 долара. Преди месец шефът на „Нефтохим“ трябвало да замине за Англия на среща с адвокати от известна лондонска къща, за да уточни стратегията, по която да атакуват договора. Пътуването му е осуетено от Министерството на промишлеността под предлог, че е изключително важно да си седи в България.

Чудесният договор на Марк Рич с рафинерията изтича чак през 1997 година,

а Саръстов се опитва да съкрати с три години авантата.

Бело Белов, шеф на „Химимпорт“, свързва шута срещу Саръстов директно с интересите на Марк Рич.

„На кого е нужна оставката на Саръстов в момента? Нужна е на този, комуто Саръстов пречи нещата да останат така, както досега – вълн от играта да бъдат доставчиците на евтин нефт, а вътре – тези, които е известно как работят...“ – разсъждава Белов.

На въпроса кой налага Марк Рич в България, Белов отговаря категорично: „Който е подписал договорите с него. Това са директорите на „Нефтохим“, които някои много искат да върнат начело на рафинерията. Ето причината да се смени Саръстов. Защото Саръстов не толерира никого. Той иска само да спечели този, който му предлага най-ниската цена.“

„Нефтохим“ се загробва с Марк Рич през 1992 година. Договорът, който специалисти окачествяват като скандален, е подписан от Борис Кършев за срок от пет години. С него Марк Рич придобива нечувани права – той може да прекъсне едностранно договора само с едно предупреждение от 20 дни. Бургаската рафинерия пък се задължава, когато реши да увеличи доставките на ишлема, да ги пред-

лага най-напред на него. Тя може да търси други партньори едва ако той откаже. Специалисти коментират, че с този договор Рич всъщност е приватизирал „Нефтохим“.

Таксата, която Рич плаща за преработка, е между 8,5 и 9 долара за тон. Таксата, която българските фирми плащат, е между 12 и 16 долара за тон. През 1992 г. Константин Тренчев изчислява, че на всеки сто тона петрол Рич печели по 3930 долара на гърба на рафинерията, а бюджетът се лишава от 6092 долара.

Логично е Рич да се бори със зъби, нокти и долари за тлъстата хапка.“

Големите комисионери са силно подражени от това, че

„Нефтохим“ се опитва да стане независим от чуждите доставчици

През 1990 г. „Нефтохим“ преработва около 10 млн. тона собствен нефт. През 1991 г. – 6 млн. тона. През 1992 г. – 4,2 млн. тона, през 1993 г. – 6,4 млн. тона. Предвижданията за тази година са собственият нефт да е между 7,2 и 7,5 тона.

Рафинерията вече има подписан договор с Русия за 1,5 млн. тона нефт (по два танкера месечно), както и с Либия за 10 хиляди барела дневно.

Изпълнителният директор бе уволнен в деня, в който трябваше да замине за Техеран, за да подпише едногодишен договор за доставка на 30 хиляди барела нефт дневно. Министерството на промишлеността не разреши на Саръстов да замине в чужбина под претекст, че трябва да присъства на заседанието на надзорния съвет.

Междувременно в Бургас пристигна Абдулах ал Амари, член на борда на директорите на „Арамко“ – най-голямата петролна компания в Саудитска Арабия. Подобна визита се прави за първи път в историята на България „Арамко“ предлага доставка на лек арабски петрол с минимална квота от 150 хиляди барела дневно. Компанията проявява интереси да инвестира в рафинерията, селското стопанство, корабостроенето, туризма.

Източници от „Нефтохим“ твърдят, че като разбрал за уволнението на Саръстов, г-н Ал Амари отказал да преговаря с друг от директорите и просто си тръгнал от комбината. В четвъртък той се срещна със Стоян Александров в София. Наблюдателни забелязали лека раздражителност у господина, който попитал дали политиката на България е да работи с производителите на петрол, или с посредници, които купуват от производителите.

През 1993 г. „Нефтохим“ преработва всеки месец по 5 танкера на ишлеме и по 3 танкера собствен нефт.

Сега тактиката му е друга – да донатовари мощностите и месечно да преработва 6-7 танкера собствен нефт и по 2 танкера на ишлеме.

Чии интереси застрашава новата формула?

Тя моментално ще спре авантата на големите в бизнеса. От независимостта на „Нефтохим“ ще пострадат петролните акули.

Справка от първото полугодие на 1993 година показва, че Марк Рич е поставил 47,3% от нефта на ишлеме. На „Бейл ойл“ се падат 22,5%. „Бритиш петролиум“ е взел 27%. За българските частници остават 3,2%. Положението не е много по-различно и сега.

Рафинерията настъпва Марк Рич и с друго.

Една седмица преди сърдечната криза на професор Беров „Нефтохим“ внася в Министерския съвет 10 предложения, с които цели да се прекрати конфронтацията между рафинерията и частните български доставчици на нефт. Предложенията директно бият в джоба на чуждите комисионери – в основата им е принципът на равнопоставеност на договорите за процесинг между чужди и български комисионери. Предлага се дори българските комисионери да получават известен бонус в преработвателната такса.

Надзорният съвет на „Нефтохим“ на практика защити интересите на чуждите комисионери, твърди Бело Белов. Според него политиката, която комбинатът е започвал от известно време – да си осигури директни доставки от производителите на нефт и да стане независим от западни „благодетели“, е основната причина за уволнението на Саръстов. Белов смята, че интересните на държавата диктуват ишлемето да се осигурява от българските частни фирми. „Когато бизнесът се даде на българска частна фирма, държавата е длъжна да си вземе 50% от печалбата. А когато се налага чуждият вносител, той отнема този приход от бюджета. Печалбата се облага с страната X или Y, тоест печели бюджетът на Англия или Швейцария, а за България остават трохите.“

Мераците на рафинерията да продължи да работи на парче, за да я държат в състояние, близо до колапс, смята източник от „Нефтохим“, пожелал анонимност. Тогава ще могат да дърпат конците в посоката, която им е удобна. От „Нефтохим“ зависи бюджетът на страната и нейният енергиен баланс. Който контролира рафинерията, на практика контролира държавата.

Хронология на конфликта

Запознати с историята твърдят, че оставката на Саръстов се иска всеки път, когато комбинатът донесе печалба на държавата.

Сегашният управителен съвет на „Нефтохим“ е избран през март 1993 година. Първият опит за свалянето на генералния директор е само след три месеца – в началото на юни, когато комбинатът успява да подаде глава над нефта и отчита половин милиард лева печалба. Повторното искане за оставка се прави през септември, когато печалбата е 1,2 млрд. лева.

В началото на октомври премиерът Беров обещава скандални разкрития за игрите около „Нефтохим“. Фактите засягали намеса на депутати и били за прокуратурата.

Обещанието на Беров остава неизпълнено. Но пък през ноември е регистриран нов напън за смяна в ръководството на „Нефтохим“ – месец след като комбинатът е представил бизнеспрограмата си за 1994 година и е предвидил да внесе 12 млрд. лева само от акции в бюджета. Когато съвпаденията са много, те се превръщат в закономерност. Налага се впечатлението, че някой се дразни от стабилизирането на комбината.

На 2 декември в печата се появява разсъждение защо шефът на надзорниците Тодор Петров иска оставката на генералния директор. Дописката под заглавие „Луджев атакувал петролната рафинерия“ припомня връзките на Луджев с един от изпълнителните директори на „Нефтохим“ – Пейчо Иванов, и добавя: „Депутатът впрочем оказал стабилен натиск върху един от членовете на надзорния съвет Саръстов да бъде освободен, за да остане Пейчо Иванов без конкуренция“.

Пейчо Иванов беше директор на „Нефтохим“, когато беше подписан договорът с Марк Рич.

На 13 декември надзорният съвет отново обсъжда уволнението на Саръстов. На 20 декември програмата на „Нефтохим“ е отложена за конкретизация на стратегията и политиката, на 19 януари премиерът съобщава, че надзорният съвет на „Нефтохим“ ще бъде освободен и в бъдеще той ще се ръководи от управителния съвет.

В началото на февруари за смяна на ръководството се обявява министър Биков.

На 14 март надзорният съвет заседава по повод решението на правителството, че заместник-министри не могат да участват в бордове. „Коректно бе да дадем оценка на извършеното и да направим някакви предложения на евентуалните ни наследници“, казва Димитър Костов, заместник-министър на финансите. Оформили се два подхода за подобряване на управлението – или „Нефтохим“ да се ръководи само от управителен съвет, или да се дефинират по-точно отговорностите, ако сегашната двустепенна система се запази.

„Във връзка с това мисля, че не биваше да се бърза с освобождаването на Саръстов. А иначе реално той търпи критики и е допуснал много административни слабости. Друг е въпросът дали трябва да се сменя, или да му се помогне“, каза за „168 часа“ Костов, който е един от двамата надзорници, гласували срещу уволнението.

Държавната рафинерия приключи 1992 г. с 1,227 млрд. лева загуби и над 6,835 млрд. лева дългове. През 1993 г. тя има 2 млрд. печалба и донесе на бюджета 7 млрд. лева само от акцизи. Бизнеспрограмата на „Нефтохим“ до този момент не е приета. (1994 г., бр. 4)

ШАЙКАТА НА ПРОФ. ЛОЗАНОВ ПЛЯЧКОСВА ЧЕРНОМОРИЕТО

*Хаос от прокурори, следователи и момчета на охранителната фирма „Инвайс“
посреща първите летовници в курорта*

Невиждана корупция залива „Златни пясъци“

*По нареждане на Татарчев окръжният прокурор на Варна Христо Грудев предяви
иск в съда по чл. 26 от Закона за задълженията и договорите
за нищожност на сключените договори*

Скрит зад непознатата у нас франчайзингова система, директорът на „Златни пясъци“ АД Николай Костов раздаде барчета и ресторанти на роднини и някои по-щедри клиенти.

Местните хора виждат ръката на БСП и ДПС в разфасоването на комплекса, Лозанов се крие из ресторантите от колектива.

Цяла Варна гадае тези дни как и колко пари е събрал вече шефът на „Златни пясъци“ АД Николай Костов за предстоящата тежка сватба на дъщеря си.

В курорта миналата седмица пристигнаха първите французи и немци, но никой не им се зарадва покрай жестоките битки за надмощие в барове и ресторанти.

Странно съвпада подготовката за радостното семейно събитие с трескавото раздаване под тезгяха на най-добрите заведения в комплекса.

В хода на предварителните „преговори“ с кандидат-наемателите директорът често напомня за висящото в джоба му скъпо бащинско задължение според слуховете из комплекса.

Само тези, които са се бръкнали дълбоко

в подпомагане на мероприятиято, са успели да се вредят да сладките обекти този сезон, твърдят тук. Роднините били отделно. Единодушно подкрепили в събота със задна дата решенията на изпълнителния директор членовете не борда начело със заместник-председателя на Комитета по туризъм Георги Николов. За тежест дошъл и самият Лозанов. В типичния си неописуем стил избягал от среща с протестиращите служители и бързо се скрил в поредния си любим ресторант „Амбасадор“.

По варненското крайбрежие тези дни е наложен странен кодов език. Когато някой споменава например „кака Стоянка“, става дума за сто хиляди лева, а „кака Стоянка и нейната приятелка“ вече са двеста хиляди лева. Едни на други тук гласно се оплакват, че еди-кой си им взел подкуп 100 бона, а на друг му поискал триста хиляди за „Воденицата“, но той успял да събере само 150 и получил поскромнен обект. Разбира се, никой не иска да стане открит свидетел – страхът от саморазправа кара хората тук да пазят анонимност.

С един бодигард в пезото и още няколко от личната му охрана, следващи го неотклонно в две служебни коли „Фиат-крема“, се движи директорът. Сигурно има защо да се страхува, щом даже не спи у дома си, а в хотел „Амбасадор“, смятат местните хора. Този хотел е щабквартирата на Костов още от тоталитарните времена, когато е бил негов управител. Сега в хотелските покои стават повечето важни срещи на директора, оттам се управлява всъщност комплексът. Малко преди да бъдат обявени резултатите от последния конкурс за обекти, го посетили например депутатите Лилов и Премянов, твърдят очевидци.

Последните седмици се спрягаше и името на Доган в сделките за „Златни пясъци“ – списък с обекти на лидера на ДПС, попаднал в ръцете на хардлайнерското ръководство на БСП, според пресата. Тук, в Златни пясъци, са разколебани между турската и червената връзка, но повече са склонни да виждат добре обиграната ръка на стари партийни величия, имайки предвид връзките на самия Костов. Като човек на Лилов бил известен той отдавна.

От първи май „Златни пясъци“ е в ръцете на частната охранителна фирма „Инвайс“

на бившия директор на националната полиция Христо Величков. Тя стана популярна от прес-трелките край софийското казино „Севастопол“ и в „Белите брези“. „Никой не ни казва как ще работим съвместно – каза пред „168 часа“ шефът на пето районно управление на варненската полиция полк. Петраки Симов. – Ние сме 150 души и миналата година нямаме нито едно произшествие, справихме

се сами, дано сега не стане по-лошо, макар че се хвърлят толкова средства за частна охрана.“ Полк. Симов заедно с прокурор въведе в края на декември миналата година сегашния директор Костов – с юмруци по окупиралиите дирекцията служители и журналисти. Сега срещу него се водят дела от синдикалисти и варненски репортери.

Направих всичко, за да изпълня заповедта и го въдворя, а сега той ги върши едни ... защото остават стари работници на улицата, защото го пазят непрекъснато“, чуди се полковникът. Той е извършил оперативното разследване по жалбите на отпадналите от франчайзинговия конкурс служители. Прокурорската проверка на окръжния прокурор Христо Грудев завърши в края на миналата седмица след доста протакане. На 25 април група служители депозират жалби до Окръжната и районната прокуратура за допуснати нарушения при системата франчайзинг и за анулиране на договорите. Проверката в началото уж потръгнала, после внезапно прокурорът вилен Мичев излиза в отпуск, нещата замръзват в ръцете на прокурора Лазаров, същия, който въвежда заедно с полицията Костов в кабинета му.

Преди седмица се намеси Иван Татарчев

– по негово разпореждане окръжният прокурор Христо Грудев започва да действа. В момента, когато нашият екип го посети, заварихме на пишещата му машина иска по чл. 26 от Закона за задълженията и договорите, с който прокурорът иска от съда да бъдат обявени за нищожни подписаните от ръководството на „Златни пясъци“ АД франчайзингови договори. „Предавам нещата за съдебно развитие и с това защитавам интересите на държавата по този случай“, заяви г-н Грудев.

„Не помним друг такъв директор, не спира при хората, не слиза от колите, страхува се – каза през „168 часа“ Донка Джендова, дългогодишен управител на комплекс „Берлин“. – Сега хотелският комплекс се раздробява между няколко стопани на хотела, бара, китайския ресторант и на „Златната рибка“, всеки ще дърпа чергата към себе си, ще се развали обслужването“. Макар че има решение на директорския борд да се дават обектите предимно на колективите и титулярите, досегашният управител на „Златна рибка“ е класиран на трето място, на ресторант „Дионисос 2“ на второ, а този на „Магура“ е направо изключен.

35 хотелски бара, 10 ресторанта и много по-малки обекти раздаде набързо Костов

под формата на франчайзингов договор. Над 90 на сто от досегашните управители и опитни работници са сменени. Неприлаган у нас като система, франчайзингът (избирателно право от англ. език) явно е избран от Костов като прикритие за някои цели. Ако беше наистина професионалист, за какъвто обича да се самообявява, щеше да знае, че отдаването под наем на една търговска марка, какъвто е смисълът на франчайзинга, може да си позволят утвърдени вериги като „Шератон“ или „Макдоналдс“, твърдят експерти. Но държавното дружество „Златни пясъци“ няма свое патентовано ноу-хау, нито е финансово стабилно, за да поема подобни рискувани експерименти. Много от обектите са раздадени по странни цени – за барове в големи хотели като „Чучулига“ (с 350 легла) е определена стойност 560 хил. лв., а за малкия „Сирена“ (със 157 легла) 630 хил. лв.

„Сумите бяха обявявани часове преди наемателят да подпише договора“

твърди Пепа Стоилова. Всичко премина в пълна тъмнина и много припряно. Трябваше за 4 дни да регистрираме фирми като еднолични търговци, за да кандидатстваме за своите обекти. Оказа се, че мен например ме няма никъде в списъка след 20 годишна работа тук, на Златни пясъци. За моя бар „Мадара“ е избран Стоян, някога беше шофьор на Костов. Нямам нищо против колегите, но защо оставиха зад борда нас, старите служители на фирмата.

„Никога не съм допускала, че няма да си спечеля за този сезон заведението – признава дългогодишната управителка на хотелски бар „Велико Търново“ Ваня Йорданова. – Отговарях на всички изисквания, с опит и стаж, два езика, две дипломи за квалификация. Оказа се, ме бара тази година печели моят готвач, когото аз наех на работа преди време, но не успях да го науча поне на български да казва „добър ден“ като хората. Как ще посреща немците цяло лято, не ми е ясно.

Готвачът Красимир Костов е всъщност племенникът на Николай Костов. Други преки роднини и близки приятели са се облажили също с барчета.

Отпечатани са няколко списъка, непрекъснато допълващи се

– в предварителния например е бил обявен само панорамния бар на комплекс „Глобус“, после изведнъж се оказва, че са дадени и ресторантът, и сладкарницата. Отстранени се оказват комплексният управител Николай Стоянов, познат на всички като много добър и квалифициран специалист.

„Избрахме франчайзинга като модерна система и ние ще сме първите, които ще я наложат“, не-особено убедително заяви пред „168 часа“ зам.-директорката Лили Недева. „Договорите за съвместна дейност се оказаха неприемливи и ние се отказахме от тях и предпочетохме франчайзинга“, допълни юрисконсултката Мадлен Левон.

Изключение направили само за софийската фирма „Маркрит“,

която наема за 9 години сладкарниците на хотелите „Астория“, „Амбасадор“ и „Шипка“, потвърди г-жа Левон. Още не били изяснили докрай клаузите на договора с нея, например колко ще получи държавната фирма от печалбата. Сигурното е, че срещу подмяна на мокетите и обзавеждането г-жа Маркрит Веселинова ще владее най-хубавите и посещавани сладкарници в курорта. „Аз съм стар професионалист и бизнесът ми няма нищо общо с моя съпруг Любомир Веселинов, шеф на парк-хотел „Москва“ и на Асоциацията на хотелиерите“, се разграничава г-жа Веселинова.

Самият Костов избяга от дирекцията при опита ни да се срещнем – той се укри цели шест месеца преди шест – седем години, когато го издирваше МВР за стопански далавери, напомнят тук. После през 1992 г. пак го уволниха като управител на „Амбасадор“ за афера със стоки на консигнация.

В края на 1993 г. Лозанов го върна на бял кон за ужас на „Златни пясъци“ АД

който ще се приватизира през 1995 г.

„По алеите и плажа на Златни пясъци се ваят много пари, само трябва са се наведем да ги вземем“, заявил на първата пресконференция Костов. Шефът май сам най-добре се наведе за наша сметка, горчиво се вайкат барманите.

(1994 г.)

*Подставени лица са завзели баровете и ресторантите на най-стария ни морски курорт,
твърдят местните хора*

Четири милиона изгуби „Слънчев бряг“ от наемите

*Незаконното разграбване се извършва в момент, когато първите 1000 туристи вече са дошли,
а до приватизацията на комплекса остават само четири месеца*

Съпругата на областния управител е спечелила конкурса за ресторант „Магура“ без натиск отгоре, обяснява изпълнителният директор на комплекса Братой Копринаров.

Около 4 милиона лева е изгубила държавата от подмяната на по-скъпи с по-евтини оферти за наемана на заведения в Слънчев бряг за този сезон.

След първата класация от комисията в комплекса софийският борд на директорите направи 56 промени (повечето в полза на оферти за по-ниски суми) и така ощети комплекса, за който иначе се тръби, че се нуждае от свежи пари.

Незаконното разграбване на комплекса стана съвсем очевидно, каза пред „168 часа“ Иван Чираков, председател на стачния комитет в Слънчев бряг.

Той обяснява по-ниските цени с делба за джобовете за джобовете на ръководството. Хора от комплекса твърдят, че сегашният заместник-председател на Комитета по туризъм Георги Николов им поискал 10 процента, за да им подсигури офертите.

Директорският борд е дал например кафе „Орион“ за 100 хиляди лева, въпреки че офертата, класирана от местната комисия, е била за 200 хиляди лева. Бар „Феникс“ и каравана „Глобус“ са дадени за по 300 хиляди лева по-малко, бар „Средна гора 2“ и „Континентал Централ“ – с по 140 хиляди лева по-малко, и т.н., и т.н.

Поне десетина са обектите, на които комплексът дължи общо 4 милиона лева от миналата година за закуските на туристите. Сключено е било джентълменско споразумение, че наемателите им няма да искат лихвите и неустойките, а в замяна ще имат право да наемат обектите и през този сезон.

Сега почти всички са буквално изритани,

а на тяхно място се настаняват нови лица.

Слънчев бряг дължи на наемателя на ресторант „Тракия“ почти милион лева, но неговата оферта за сезона не е класирана. В същото положение е и Ангел Коев, наемател на бар „Пирин“, който има да взема над половин милион. Заведението трябва да затвори на 10 май и Коев е започнал ремонта, но сега в него ще се намести друг.

Има хора, които са класирани за три обекта, въпреки че според условията е можело да се кандидатства най-много с две оферти.

„Явно е, че тези, които са спечелили, са подставени лица. Иначе не е възможно ръководството да предпочете тях пред хора с дългогодишен опит и квалификация“, твърди Чираков.

Под исканията на КНСБ са се подписали 1118 души – хората останаха излъгани, с тях си направила лоша шега, обяснява кметът на Несебър Андрей Сариев.

Протестите пред централното управление на комплекса станаха ежедневие

в Слънчев бряг. Малко преди да започнат директорите се изнизват един по един. Кулминацията бе на 4 май, когато за кратко бе блокиран пътят Бургас – Варна, а ръководителите на окупацията бяха отведени в управлението на МВР, за да им съставят актове за нарушаване на обществения ред.

Изпълнителният директор на „Слънчев бряг“ АД

Братой Копринаров е подписал втората класация с особено мнение.

– **Чи интереси доведоха до скандала в Слънчев бряг?**

– Няма интерес на изявен политик. Не са правени контакти и няма никакъв натиск от политически сили. Интересът е на икономически групировки–

– **Кои?**

– Това е фирмена тайна.

– **А каква е ролята на областния управител Стефан Константинов?**

– Много се коментира името на областния управител, но никога с него не сме имали разговор, който да третира подобни въпроси.

– **Но съпругата му бе класирана за наем на ресторант „Магура“ ...**

– Да, затова е нормално да смятат, че съпругата му е класирана с някакъв натиск. Но категорично заявявам, че не е имало интервенция от страна на областния управител. Просто нейната оферта беше най-добрата.

– **Защо се разграничихте от становището на съвета на директорите при втората класация?**

– Подписах с особено мнение заради промените, които са настъпили от първоначалната класация. Аз не мога веднъж като председател на комисията да приема, че трябва да бъде класирана фирма „Х“, а след това да приема, че трябва да бъде класирана фирма „У“. Смятам, че това, което комисията е класирала за всеки един обект, е по-добрият вариант. Разбира се, ние може да сме допуснали пропуски.

– **Шефът на директорския борд Мирослав Севлиевски ви е изпратил факс да не разгласявате резултатите от работата на комисията ...**

– По наредбата за конкурсите съветът на директорите е институцията, която трябва да утвърди резултатите от протокола на комисията. Промените, които са направени, са в резултата на разглеждането на офертите.

– **Вярно ли е, че директорският съвет е пристигнал в Слънчев бряг с готов списък?**

– Оферти бяха разглеждани. Друг е въпросът, доколко критериите са се покрили – тези, които имаме, и становището на съвета на директорите. Не е възможно да се гледат всички оферти.

– **Значи са гледани избирателно? Определени оферти за определени хора?**

– Избирателно е трудно да се каже. Трудно е да взема отношение по това, което се промъква във въпроса ви. Пак повтарям – оферти са гледани. Реално съветът на директорите нямаше възможност да гледа всички оферти.

– **Спечелилите са подставени лица, нали?**

– Не. Разглеждането на офертите и самото им класиране винаги е затруднено, когато комисията трябва да се съобразява с повече от един-два критерии. Ние гледаме глобално – дали една оферта отговаря на повечето критерии. Рекламациите от миналия сезон също натежават. Комисията разполагаше с многократно повече време и имаше възможност да обърне по-голямо внимание на всяка оферта.

– **Как се появи списъкът с 44 хотела за отдаване под наем?**

– Съветът на директорите реши да обяви конкурс за дългосрочно сътрудничество. Излезе примерен списък от ресторанти и хотели в пресата.

После излезе решение да се обяви процедура за приватизация и ни забраниха всякакви разпоредителни сделки. Нямаме прав да подписваме никакви договори за съвместна дейност.

Съветът на директорите взе решение на 20 април въпросните хотели и ресторанти да се дадат под наем само за 1994 година. Моето лично становище е, че моментът не е подходящ за отдаване на хотелската база под наем. Първо, защото в началото на активния туристически сезон е невъзможно да се огледат офертите. Второ, защото е безсмислено хотелите да се дават за един сезон без никакви инвестиции от страна на наемателите. Решението бе отменено.

В ръководството на комплекса са пристигнали купища жалби и единствено надеждата, че ще има преразглеждане на офертите, овладява засега напрежението.

(1994 г.)

Според манската полиция парите на Дилан Дорон най-вероятно са в клона на голяма банка в Рамзи. Подставените лица от фирмите на Буновски останаха дискретни за трансакциите на милионера престъпник

Остров Ман – златният сандък

Над 10 милиарда стерлинги са депозирани в 63 банки наред Ирландско море само за миналата година. Никой не знае какъв е размерът на реалния трансфер на капитали

Остров Ман е дълъг 32,5 мили и е широк 13,5 мили. Първите следи от живот тук датират отпреди 10 000 години. Ман е древно кралство. Най-силно влияние върху културата на острова са оставили келтите. От тях е езикът на Ман – особено наречие, което се е използвало до XIX век, когато официален език на острова става английският. Парламентарната система на острова е установена преди хиляда години, когато там се заселват викингите. Оттам идва и наименованието на парламента – Тинунд, което произлиза от „Thing Voller“ и означава „викинг за парламент“. През XVIII век островът става

център на контрабандна търговия. Това причинява огромни загуби на съседна Англия. По-късно островът е продаден на британската корона.

Колин Форстър, директор на фирмата на Дорон „Интрепид трейдинг къмпани“, участвала в приватизацията на „Биохим“, твърди, че никога не е виждал Дилиан Дорон. Форстър, около четиридесетгодишен рус мъж със спортна фигура и безупречно скроен костюм, отказва да даде подробности за пресата. Ключовата дума за неговия бизнес е „дискретност“. Той е директор в Overseas Company Registration Agents (ОКРА) – компания на агенти за офшорна регистрация, насочена към Източна Европа. Разговорът се води в офиса на фирмата в Рамзи, градче с 6500 жители на остров Ман. Две от фирмите на Дилиан Дорон – „Англоимпортекспорт“ и „Интрепид трейдинг“ – са регистрирани от ОКРА тук, в Рамзи. ОКРА обслужва Дорон и в Лондон. Ричард Кук, директор в ОКРА-Лондон, е заверил продажбата на фирмата фантом „Маршал овърсийз корпорейшън“ от Дилиан Дорон на Илиан Шаматанов. Според полицейски източници ОКРА е сред фирмите, които „си затварят очите пред законността на бизнеса на своите клиенти“. Пак според тях в Рамзи се намира една от малкото банки на острова, които са склонни да работят с ОКРА. Това вероятно обяснява избора на Дорон да регистрира фирмите си именно в Рамзи. На 15 ноември 1993 г. е регистрирана фирмата Overseas Company Registration Agents (Eastern Europe) Limited. Тя е специализирана за работа с Източна Европа и е съвместно начинание на две компании, които са вършили услуги на Дилиан Дорон – ОКРА в Рамзи, о. Ман, и „Фърст дайректърс Лтд“, Тортола, Вирджинските острови. В нея участва и един унгарец – Лаело Киш, с адрес в Будапеща.

Колин Форстър – човекът на Дорон

Офисът на ОКРА в Рамзи е обзаведен така, че да внушава благополучието на фирмата – дебели килими, мека мебел в чакалнята за клиенти, тапицирани с плат стени. За разлика от по-нисшестоящите служители на фирмата, които работят в общ офис, Форстър е в отделен кабинет.

Дружелюбната му усмивка, предназначена за потенциални клиенти, се заменя с каменно изражение, когато разбира, че разговаря с представители на пресата.

– Не познавам човек на име Дорон.

– Но вие сте директор на една фирма – „Интрепид трейдинг къмпани“. Дилиан Дорон съобщил пред българската общественост, че е неин собственик.

– Собствениците на фирми имат право да говорят пред пресата каквото намерят за уместно. Спецификата на моя бизнес обаче ми забранява да давам каквито и да е било изявления за фирмите, които представлявам.

– Всеки ли може да регистрира фирма?

– Да.

– А ако е престъпник?

– Ние искаме референции от банки.

– Значи никога не сте виждали Дилиан Дорон?

– Не.

– Това значи ли, че човек може да регистрира фирма по телефона?

– Да, има и такива случаи.

– Бихте ли обяснили на какви условия трябва да отговаря един източноевропейец, за да регистрира фирма тук?

– Без коментар. Съжалявам, не давам изявления за пресата.

В полицейските компютри на остров Ман името на Дилиан Дорон не фигурира. Възможно е Колин Форстър наистина да не го е виждал. Чужденец може да открие фирма на остров Ман по телефона или по факс. Достатъчно е да бъде представляван от местно лице, което играе официалната роля на сламен човек. (Местната полиция наскоро е арестувала човек за финансова измама, чиято фирма е на Вирджинските острови. „Той дори не знае къде се намират тези острови“, казват полицаите.

Статутът на подставено лице на Ман е официален,

както и в България, впрочем. 1000 фирми за подставени лица предлагат услугите си на всеки чужденец.

„Цените при нас, в сравнение с другите офшорни центрове, са едни от най-ниските, обслуж-

ването е квалифицирано, а добрата инфраструктура е улеснение за бизнесмените“ – казва Стийвън Бивърс, високопоставен служител на Комисията за развитие на търговията към Министерството на финансите на остров Ман.

Според Закона за международния бизнес от 6 април 1993 година чуждестранна неместна (non-resident) фирма, регистрирана на остров Ман, плаща 500 английски лири при регистрацията и 642 английски лири годишна такса. Таксите са по-ниски от тези на Карминовите острови, островите на Ламанша, Либерия, приблизителни на тези в Хонконг и по-високи от Бахамските острови, Панама и Ирландия.

Според Маркъс Килък, юрист, шеф на отдел „Финанси“ от Комисията за финансов надзор към правителството на Ман, „около 5000 компании се занимават с маркетинг на фирми – това е повече от Кайманите, повече от Люксембург, повече от Джърси и Гърнези, взети заедно. Тази дейност е много важна, защото, от една страна, бизнесмените могат да очакват квалифицирана услуга, а, от друга – островът има право да очаква, че хората, които основават фирми тук, няма да ги използват за измама“.

Далеч от бреговете

Ман, остров в Ирландско мори между Великобритания и Ирландия, променя данъчното си законодателство в края на 60-те години.

В началото на века населението се е издържало с риболов, селско стопанство и туризъм. До 70-те години почти 70 процента от националния доход тук бил формиран от приходи от туризма, докато в момента процентите са само шест.

Сега 35 процента от 70-хилядното население на Ман се изхранва с финансови услуги. 45 процента от националния доход на острова днес идват от дейностите, които Ман осъществява като офшорен банков и финансов център, предлагайки на чужди лица по-благоприятни данъчни условия от тези в собствената им страна. Според „Световния речник по финанси“ на Греъм Банък и Уйлям Мансър тези „финансови центрове далеч от бреговете“ (offshore financial centres) представляват база за „фондове далеч от бреговете“ (offshore funds) или други видове управлявани портфейлни вложения. Сред техните привлекателни черти на данъчни убежища могат да бъдат банковата тайна и други благоприятни страни на правната уредба. Същностната характеристика на „банковото дело далеч от бреговете“ (offshore banking) е, че операциите се извършват в чужда валута в полза на лица с местожителство в чужбина. Някои малки страни са развили сериозен обем от такива финансови операции – Бермудските острови, Кайманските острови, Хонконг, Сингапур, Лихтенщайн, Монако и Люксембург. Сред тях е и остров Ман, който се използва като данъчно убежище от англичани и чужденци.

Ние може да сме в същата часова зона като Великобритания, но сме един различен свят

– казват неговите жители. Островът има различни закони, различни данъци, различни банкноти и различни пощенски марки. Почивните дни на банките не са същите. Дори котките тук са без опашки.

Остров Ман не е част от Обединеното кралство. Народът на острова се подчинява на английската корона, но не на Уестминстърския парламент. Той има собствен парламент – Тинуолд. И до днес всяка година на 5 юли парламентът и хората се събират на хълма Тинуолд, за да постановят законите – така както са го правили в продължение на 1000 години. Това е най-старият парламент в света, който действа без прекъсване. Главата на правителството се избира от парламента сред неговите членове. Ман има най-много политици на глава от населението, дори опозиция от петима депутати.

63 световни банки имат лицензи на остров Ман. 138 застрахователни компании работят на острова. 66 фирми тук се занимават със счетоводни услуги, 17 са адвокатски кантори.

Данъчният оазис

Ман не е част от програмата за единен пазар на Европейската общност и не се предвижда хармонизирането на данъците му с ЕО.

Ако дейността на дадена фирма се извършва извън острова и участието в нея е на неместни жители, тя се освобождава от всякакви данъци.

„Създавайки фирма тук, вие преставате да плащате данъци. От гледна точка на фирмата това е изгодно, от гледна точка на държавата – това може и да не е изгодно. Защото по своята същност българска фирма престава да плаща данъци в България“ – казва Всеволод Михайлов, първият руснак

– главен консултант в „Ашуранс Груп“, мощна групировка със седалище на острова.

Дори местните фирми, тоест фирмите с дейност на острова, плащат не повече от 20 процента данък върху целия си доход. При изчисляване на годишния им доход обаче съществува благосклонна система от отстъпки – 100 процента са отстъпките на машините, индустриалните и селскостопанските сгради и туристическите постройки. Дивидентите, които се изплащат, също се отбиват от печалбата на фирмата. На острова няма данък върху наследството, няма данък върху печалбата, няма данък върху трансфера на капитали, нито корпоративен данък, имотите и даренията също не се облагат.

„Остров Ман е огромна пералня за пари, но банките си мълчат, защото те имат сметка парите да влизат при тях – обяснява Дърк, шофьор на такси, който преди десетина години е бил на почивка във Варна. – В същото време фирмите на местните жители нямат никаква полза от облекченото законодателство. За да могат да се ползват от облекченията, повечето жители на Ман дават един фалшив адрес в Лондон и регистрират неместни компании“.

Никой не знае какъв е трансферът на капитали

От проверка в общия регистър на острова става ясно, че до края на септември 1994 година тук са регистрирани 33 578 фирми, от които 22 000 са неместни фирми. От тях само 4681 имат регистрация по ДДС, тоест упражняват някаква дейност и плащат данъци. Трансферът на капитали, който минава през неместните фирми, не е известен никому – нито на манската полиция, нито на комисията по финансов надзор към правителството. Известно е единствено числото на банковите депозити – за една година от 31 декември 1992 година до 31 декември 1993 година банковите депозити са нараснали почти с 6 процента – на 10 милиарда и 375 милиона лири.

„Няма начин да се научи броят на фирмите от Източна Европа, които са регистрирани на остров Ман – казва Джеф Алън, шеф на Отдела за борба с финансовите престъпления към манската полиция. – Това е така, защото в общия регистър няма никаква информация, от която да стане ясно кой точно е собственик на фирмата и от коя държава е той. Забелязва се увеличение на потока прииждащи от бившия Съветски съюз. Но кой може да каже дали те идват за законен бизнес или по незаконни дела?“

„Щом тази фирма е регистрирана на остров Ман, значи през нея минават крупни суми, които собственикът не иска да бъдат облагани с данъци“, коментират посветени.

„Остров Ман не смята, че влиза в задълженията му да подпомага другите страни да събират данъците си

– казва Майкъл Уелдън, експерт в отдел „Банки“ към комисията за финансов надзор. – Това е основната разлика между Обединеното кралство и остров Ман. Разбира се, най-важната дейност на фирмите тук е така нареченото международно планиране на данъци. Но ние не смятаме, че това е престъпление и не осъждаме подобен род дейност.“

„Ние съзнаваме, че офшорните законодателства имат лоша репутация – пране на пари, наркотици, избягване на данъци – допълва Маркъл Килък. – Но има различни причини, поради които хората не искат имената им да излизат наяве. Например някои живеят в диктаторски режими, при които има дори физическа заплаха за тях, ако имената им се разкрият. От друга страна има идеални условия за измами. Нашата комисия се опитва да бъде сигурна, че тези които имат фирми на Ман, не ги използват за измами. Освен това банките разполагат с регистър кой действително притежава дадена фирма.“

Крепна финансова измама на острова е причината в Ман да се създаде самата комисия за финансов надзор.

През 1982 година фалира една от големите банки на острова – „Сейвингс енд Инвестмънтс банк“. Вложителите ѝ са завлечени с 26 милиона стерлинги. Причината е, че директорите на банката раздават повече кредити, отколкото са авоарите на банката и то на собствените си фирми. Шестима директори са арестувани, но следствието се забавя прекалено дълго и до присъди не се стига. Съдът е преценил, че поради забавянето процесът няма да бъде честен. Един от тези хора сега живее в Испания, трима – във Великобритания. Двама са починали.

Именно банкрутът на „Сейвингс енд Инвестмънтс“ поставя пред властите на Ман проблема за регулаторите.

„Щом имаш офшорно законодателство, трябва да си сигурен, че то е добре направлявано и контролирано, че клиентите могат да имат доверие в хората, които идват да правят бизнес тук“, казва Маркъл Килък.

И уточнява:

Контролът не е толкова строг, колкото е в Англия – той е по-малко бюрократичен

Комисията, която е създадена през 1983 г., обаче вярва, че правилата за лицензиране на острова създават достатъчна защита за хората, които използват банките на о. Ман. Специално звено към нея следи за случаи, в които банки или инвестиционни фирми работят без лиценз

Един от случаите, разкрити от това звено, е с французина Лоран Мирабо. Той регистрирал на острова финансовата компания „Мирабо Файненсинг“, твърдейки, че това е клон на една от големите френско-швейцарски банки – „Мирабо и Сие“. В действителност Лоран Мирабо е далечен роднина на фамилията банкери и негови жертви са станали доверчиви и богати французи, които са се опитвали да избягнат данъчните тежести в родината си. След намесата на комисията схемата за измама пропада.

„Да се опиташ да спреш прането на пари е все едно да се опитваш да избутиш морския прилив назад“,

казва Джеф Алън.

Експерти от острова са категорични, че прането на мръсни пари вече е залегнало в системата. Неговото изкореняване изисква специално отношение в търговския сектор, което не е реалистично.

Според инспектор Алън „хората на Ман не използват острова да си крият парите. Те отиват някъде другаде. Така че престъпленията се извършват главно от хора, които не живеят тук“.

В деня на разговора Алън работеше с двама свои колеги от Ню Касъл. Седмица по-рано те бяха арестували кораб, натоварен с индийски коноп за 50 милиона долара.

„Колегите са тук, защото фирмата-собственик на кораба е регистрирана на острова. Парите са в местни банки. Но престъплението не е тук“, пояснява Алън.

Повечето големи разкрития на отдела, в който работят 11 души (между тях – един адвокат, един счетоводител и един мениджър), доказват това.

През 1988 г. една от компаниите за регистрация на фирми създава фирма за мъж, който Алън описва като „добре облечен, с добри обноски и с вид на латиноамериканец“. Една от банките на остров Ман получава 1,5 милиона долара от този клиент. Клиентът иска да внесе 5 милиона долара в нея. Банката от Ман получава добри референции за клиента от лондонския клон на известна международна банка. 12 месеца по-късно в друга банка на острова е внесен депозит за същия човек. Тази банка също търси референции, но не остава доволна от получените сведения. Управителят ѝ разкрива информацията на полицията.

„Докато правехме разследването, първите милион и половина долара бяха преведени от Ман в Маями в полза на една панамска банка. Клонът в Маями получи информация, че клиентът е разследван от Американската агенция за борба с наркотиците. Клиентът се оказва финансов съветник на един от големите колумбийски наркокартели. Той бе убит през 1989 година по време на акция на колумбийските власти. Сметката му от 5 милиона долара бе блокирана. Парите още стоят тук, защото семейството на убития е предявило иск и въпросът ще се реши в съда“, обяснява Алън.

И продължава: „Друга банка на острова съобщи на полицията за получена огромна сума от австралийски долари. Като резултат от нашето разследване един австралиеца бе арестуван за контрабанда на диаманти от Южна Африка. Той бе осъден на 10 години затвор, а 6 милиона щатски долара бяха блокирани“.

„Случаят Палмър“

Голямото разследване на отдела за борба с финансовите измами в момента е предизвикано от един телевизионен репортаж. „Случаят Палмър“ се разследва съвместно от манската и лондонската полиция.

Телевизионен репортер успява да заснеме със скрита камера разговор на един непознат с Джон Палмър, собственик на форми за „тайм-шеър туризъм“. Непознатият пита Палмър дали може да изпери огромна сума, принадлежаща на един наркобарон от Бирма. Само 18 часа по-късно Палмър отговаря, че ще изпере парите чрез своите тайм-шеър операции. Всички тайм-шеър фирми на Палмър са регистрирани на остров Ман.

В Обединеното кралство е създадена група за борба с прането на пари. Според нейни представители само от наркотрафик годишно в света се перат 500 милиарда долара. За Обединеното кралство

цифрата е 2,4 милиарда стерлинги, а за Европа – 22 милиарда стерлинги. Националната криминална разузнавателна служба има доказателства, че всяка част от финансовата система на Великобритания вече е била използвана за пране на пари.

Техниките за пране на пари са ограничени единствено от

„въображението на перача“.

Според хората, които се занимават с проблема, потенциални перачи са:

– професионален съветник, например адвокат или счетоводител, готов да предостави услугите си на всеки, който може да му плати;

– експерт по финансови и корпоративни въпроси, който е създал мрежа от фирми в страни, за чието законодателство е характерна политиката на дискретност и на „затворените очи“;

– личност с широки контакти – „колкото по-уважаван, толкова по-добре“;

– много активен социално човек, който често е член на Ротари клуб или дори е франкмасон.

Манската полиция смята, че така наречените „мръсни“ посредници са добре известни на всички банки на острова. Повечето от банките отказват да работят с тях.

Само през миналата година банките на остров Ман са сигнализирали за 103 случая на съмнителни транзакции. Досега са блокирани около 2,5 милиона лири.

Сред тези транзакции няма случаи от Източна Европа. „Аз нямам никакви доказателства, че източноевропейски фирми перат пари на остров Ман – споделя Алън. – това обаче не означава, че не го правят. По-скоро е обратното –

много бих се изненадал, ако се установи, че източноевропейците не перат пари на остров Ман“.

През последните 12 месеца в Ман се усеща увеличение на потока бизнесмени от бившия Съветски съюз. Никой обаче не може да каже какъв е броят на идващите източноевропейци. Причината е съвсем проста – външните работи на острова се ръководят от Обединеното кралство и при влизане на острова не се прави дори елементарна паспортна проверка.

Правителството на остров Ман е заинтересувано от репутацията на острова. Една от причините е, че в момента сериозни финансови институции (като „Чейз Манхатън“ и „Банк ъв Хонконг“) обмислят разкриването на свои клонове на острова. „Но те ще дойдат само когато са сигурни, че има стабилно законодателство за борба с финансовите измами и прането на пари“, твърди Алън.

От друга страна, финансовите институции на острова искат да имат достъп до световните капиталови пазари. „Начинът да привлечем инвеститорите е те да са сигурни, че финансовата им схема на острова с минимални усилия може да навлезе на пазара на Обединеното кралство или Япония, да речем. Единственият начин тези световни пазари да ги допуснат, е равнището на протекции на острова да е еквивалентно с нивото на регулации на самите тях“, казва Маркъс Килък.

„Създаваме финансова история на Запад за фирмите от Източна Европа“

– твърди Всеволод Михайлов, главен консултант в „Ашуранс груп“, остров Ман

Всеволод Михайлов, на 37 години, е роден в Иркутск, Сибир. Женен е, има дъщеря на 8 години. По професия е икономист, завършил е Московския държавен университет през 1984 година. Започва работа в Черноморското параходство в Одеса. Там работи шест години, после постъпва в Американски колеж край Москва, където в продължение на година изучава счетоводна отчетност, икономика, финансово управление. Подава молба за участие в така наречената „Схема“ – чансълър файненшъл сектор скийм. „Схемата“ е предложена от министъра на финансите на Великобритания Норман Ламонт на руснаци, които работят във финансови, застрахователни компании и банки – да изкарат стаж в застрахователна компания или банка в Обединеното кралство. По време на стажа си в Брайтън Всеволод Михайлов получава предложение от Робин Бигланд, изпълнителен директор на „Ашуранс Груп“ – остров Ман. Работи в компанията от ноември 1993 година. Договорът му с „Ашуранс Груп“ е продължен.

„Ашуранс Груп“ е международна групировка с активи 100 милиона английски лири. Тя е собственост на швейцарски тръст, но седалището ѝ се намира на остров Ман. Занимава се със застрахователна и презастрахователна дейност, със създаване и управление на застрахователни компании, разработва проекти за руския пазар. Присъствието на Всеволод Михайлов е привлякло нови и големи клиенти за „Ашуранс Груп“ от Русия и от страните от бившия Съветски съюз.

Всеволод Михайлов приема представителя на „168 часа“ в сградата на „Ашуранс Груп“ в центъра на Дъглас.

– **Господин Михайлов, увеличило ли е вашето присъствие оборота на фирмата?**

– Да. Естествено, че с излизането ни на руския пазар постъпленията ни нараснаха многократно. Цифрата е значителна, но не мога да я кажа.

– **Значи ли това, че сте успели да привлечете клиентите си от конкуренцията?**

– Безусловно. Много такива предложения се правят и от други компании, които имат присъствие в Москва.

– **Какви са реалните интереси на Русия на остров Ман?**

– Компаниите, които се регистрират на острова, се използват не просто за трансфер на капитали, а за търговска дейност, тоест това не е капитал, а пари, които се намират в оборот – излизат от острова, плащат стоките, които отиват в Москва.

– **Освен предимствата на офшорната зона какво друго тя дава на руските фирми?**

– Остров Ман, от моя гледна точка, е много подходящо място за започване на международни операции от фирми, които работят в Русия и които се нуждаят от международно присъствие, да развиват международна инфраструктура. Защото да създадеш фирма на острова не е много скъпо.

Създавайки фирма, вие откривате банкова сметка. Започвате да извършвате операции чрез тази банкова сметка и у вас се появява някаква история – кредитна история, история на вашата дейност на Запад. Тази фирма започва да бъде позната не само в Москва, не само в Русия, не само в България, но и тук. Това е много изгодно за компаниите от Източна Европа, защото вие идвате тук без каквато и да е история, никой не знае фирмата ви, а когато никой не ви познава, вие не можете да получите кредити, не можете така просто да влизате в бизнес отношения. Ще обясня това, което имам предвид. Имам много сериозни връзки с крупни клиенти от Русия. Много съм доволен от тези клиенти, които чрез остров Ман се занимават с международна търговия. Един от нашите големи клиенти постави пред себе си и пред нас задачата да създадем репутация на неговата фирма, история на неговата фирма. И с това се занимаваме ние. Дори по-малката причина за регистрирането на тази фирма на острова беше бягството от данъци. Клиентът е заявил за този своя фирма в Москва и всички данъчни служби знаят, че той притежава официално офшорна компания, която работи на остров Ман, че плаща тук такси, а плаща данъци в Москва. Регистрирахме тази фирма в агенцията, която определя тук рейтинга на фирмите на запад. Ние много активно се занимаваме със създаване на историята на тази компания.

Как го правим? Много просто. Като работим с банките, ние осъществяваме операции, банките постоянно следят операциите на всеки свой клиент и след определено време банката може да каже – да, тази компания е платежоспособна, на нея може да ѝ се дават кредити, а това е много важно, разбирате ли? Тук отношението на хората към Източна Европа е много сложно. От една страна, то е негативно, но от друга страна – те всички следят това, което става в Русия, че там се правят пари и че бизнесът се развива много бързо. Ние с вас разбираме, че не целят бизнес е мафията, мафията е някаква част от бизнеса, основният бизнес са нормалните работещи хора, това са предприемачите, които използват икономическата и законовата ситуация. От една страна, хората искат да правят бизнес в Русия, те всички са очаровани от големите пари и големите възможности, които съществуват там, а от друга страна, се страхуват.

Хората, които се съгласяват да работят там, са готови да работят предпазливо. Убеден съм, че това в края на краищата е правилно. И нашата компания прави същото. Тя има вече достатъчно количество проекти, но всеки проект се развива не така бързо, както аз бих искал, защото аз естествено бързам.

Но по отношение на това какво дава остров Ман за Русия и България, аз смятам, че остров Ман може да бъде място за създаване на финансова история на Запад, защото сега дори и най-големите руски фирми не са познати на Запад. Имам предвид новите частни фирми, а не външнотърговските. Нашите проекти са насочени към това да се въведат руските компании в международния бизнес. Това не е трансфер на капитал от Русия на остров Ман.

Законодателство срещу мръсните пари

Обединеното кралство бе първата страна в Европа, която прие законодателство за борба с прането на мръсни пари чрез Закона за престъпленията от наркотрафика от 1986 година. Великобритания разви и режима на докладване при подозрение за пране на пари, който сега е приет в страните-членки на Европейската общност. Според този режим банките, застрахователните и другите финансови институции са задължени да имат специален секретар, който да дава сведения при всяко подозрение за мръсни пари. Без значение са размерът на сумата и начинът на плащане – сумата може да е много малка или значителна, може да е в брой или не.

В същото време, ако една финансова институция знае или подозира, че някой управлява капитали за трето лице, се вземат мерки да се идентифицира собственикът на тези пари. Произходът на парите не е от значение, целта е да се удостовери самоличността на собственика и да се създаде досие за по-нататъшен контрол.

Законът изисква подозренията да се съобщават, но подозренията не са факти. Съобщенията се проучват много конфиденциално от националната криминална разузнавателна служба и ако има данни за престъпление, се предават на отделите за финансово разследване на полицията и на митниците.

Новото законодателство на Великобритания срещу прането на мръсни пари обаче все още не е прието на остров Ман. Според експерти от комисията за финансов надзор подобно законодателство може да се приеме на Ман не по-рано от 1995 – 1996 година като поправка в закона за банките.

На острова действат закони за борба с наркотрафика и тероризма. В скоро време се очаква те да бъдат подплатени с поправка в наказателния закон.

Както навсякъде по света, и на остров Ман полицията няма пряк достъп до банковите сметки. Информацията от данъчните власти също е секретна. Единственият начин да се получат данните е, ако има съдебно разрешение. Разрешението се издава от съдия или от главния прокурор на Ман. За да се получи, трябва да се представят доказателства, или подозрения.

(1994 г., в съавторство със Зоя Димитрова)

Да платим топлата вода като минерална

Столичната „Топлофикация“ обяви, че софиянци ще плащат студената вода като топла.

В обявлението се откриват някои пропуски. Би трябвало липсващата вода да се плаща като студена, студената като топла, а топлата като минерална. И не само за месец декември, а за изобщо.

Сигурно е, че протести няма да има. Българинът и без това плаща студения въздух като парно, старите коли като нови, „Арда“-та като „Виктори“, метила като ракия, спирта като водка, а уискито като поп.

Плаща и мълчи. Само в Пловдив в петък направиха митинг срещу телефонните сметки, защото стигали до 700 000 лева, но това не било протест, а провокация.

Пък и как да се обадиш, щом полицията взе да избива невинни като престъпници.

(1995 г.)

Да се обяви фалит на Стопанска банка и Минералбанк, би означавало държавата да се бръкне със 100-120 милиарда лева, изчисляват експерти

Закъсалите банки са параван за бюджетния дефицит

„Ние отказваме занапред в скрита форма чрез трансфер на доходи да финансираме бюджета чрез Народна банка“, казва Пламен Петров, шеф на Стопанска банка

Загубите на Стопанска банка и Минералбанк всъщност са скритият бюджетен дефицит на държавата. Ако тези банки са фалирали, значи е фалирала държавата, защото зад тях стои огромна част от българската икономика, смятат финансови експерти.

Факт е, че две от основните банки в България са в тежко състояние. В същото време централната

банка преизпълни вноските си в бюджета. Вместо предвидените 11 милиарда лева за 1994 година БНБ внесе в бюджета 23 милиарда. Какво означава това?

Трансферът на доходи

Преди две години в Германия избухна парламентарен скандал. Причината беше, че Бундесбанк повиши приходите си от 1 на 8 милиарда марки. Германските парламентаристи поискаха да узнаят защо централната банка изземва доходността от търговските банки. Нормалното е една централна банка да има доходност, равна на нула. Тогава във финансовата система има баланс, иначе се подхранва инфлацията.

У нас високата доходност на БНБ не тревожи никого. Тревогата е, че търговските банки са закъсали. Всъщност банките отдавна предупреждаваха, че понасят огромни загуби от облигациите, които получиха в замяна на лошите кредити. Започна трансфер на доходи. Загубите на търговските банки се превръщат в приход за БНБ и влизат в бюджета. Бомбата, заложена в Закона за уреждане на необслужваните кредити (ЗУНК), е на път да се взриви.

Държавата облекчи само предприятията, като прие кредитите им за свои. И създаде ново понятие в банкерския жаргон – „зункове“. Това са облигациите, с които държавата замени лошите кредити, раздадени преди 1990 година. „Зункове“ звучи като „зомбита“.

Зунковете успяха да зомбират банките

За държавните облигации, получени в замяна на лошите кредити, банките получават една трета от основния лихвен процент в страната. Срещу парите, които те заемат от БНБ, плащат огромни лихви. Дългът на държавата към банките е разсрочен за 25 години, банките си връщат дълга към БНБ на три месеца.

Резултатът? Банката се къса на две.

„Ние отказваме повече в скрита форма чрез трансфер на доходи да финансираме бюджета на Народна банка“, казва Пламен Петров, шеф на Стопанска банка.

Тя е втора по големина в страната – държи 40 на сто от икономиката. Сега 60 процента от активите ѝ са зункове.

„Лихвите по задълженията към БНБ нарастват скокообразно. Ние не можем да покриваме тези загуби чрез останалата дейност – тя обхваща около 40% от портфейла. Това е криза на ликвидност в държавната банкова система“, обяснява Пламен Петров.

Сходно е положението в „Минералбанк. Активите ѝ са 70 милиарда лева. От тях 37 милиарда са в зункове – мъртви пари. Трябва да си фокусник, за да можеш да ги съживиш.

В четвъртък обаче вицепремиерът Румен Гечев обяви, че не приема обяснението на някои банки, че са в тежко състояние заради тези облигации. В печата той бе цитиран да казва, че „основната причина за неблагоприятията е лошото използване на кредитния потенциал – не особено принципното раздаване на кредити“.

Банкерите отговарят в проценти. За Минералбанк например заемите, раздадени след 1990 година, са 7,7 милиарда лева – под 10 процента от актива на банката.

Еспроприация на вземанията

Законът за лошите кредити създаде не право, а задължение за банките да заменят необслужваните си вземания с държавни облигации. Така бяха заменени и кредити, които след това се оказаха обслужваеми. Пресният пример в Минералбанк е свързан с „Подова керамика“-Каспичан, която дължеше на банката 1,5 милиона долара. След приватизацията на завода новият собственик внесе тези пари – кеш – в Министерството на финансите. Минералбанк остана с държавни облигации, които ѝ носят 3,5% лихва годишно. Държавата ще ѝ върне парите след 24 години. Един вид – ще има да взима.

При това държавата не издаде облигации за всички необслужвани вземания, а предвиди обща сума на емисията, като остави непокрита около 1/5 от тях.

За Минералбанк „влизането в лимита“ е равно на 23 милиона долара чиста загуба.

Останаха непокрита други финансови операции. „На БНБ бяха признати издадените гаранции, а на нас – не. Това беше една допълнителна загуба от 29 милиона долара“, казва шефът на Минералбанк Владимир Ташков. Така Банката за стопански инициативи се е оказала с дупка от общо 52 милиона долара.

Какъв е изходът?

На 28 януари се появиха в печата първите съобщения, че правителството ще оздравява двете закъсали държавни банки. За 14 дни идеята как точно да стане това премина през няколко фази – създаване на банка-болница, подпомагане чрез бюджета, обявяване на фалит, сливане на двете банки. Заговори се и за смяна в ръководствата.

Според Красимир Ангарски, шеф на Банковата консолидационна компания, вариантите пред банките са: или фалит, или оздравяване.

Първият е невъзможен. Обявяването на фалит на двете банки означава, че държавата ще трябва да се бръкне със 100-120 милиарда лева, твърди Ангарски.

Вторият вариант, с който правителството на Виденов вече се ангажира, е двете банки да се стабилизират. „Тези зункове трябва да се поемат от държавата – казва Ангарски. – Операцията ще струва между 10 и 15 млрд. лева. Тепърва ще се изяснява дали БНБ да ги закупи, или да ги изтегли в специален фонд. Ясно е обаче, че държавата трябва да изчисти портфейлите на тези две банки. Тогава ниската доходност на зунковете ще се поеме от БНБ и приходите ѝ ще се намалят. С толкова ще намалят и вноските ѝ в бюджета“.

Банкери твърдят, че от това бюджетът няма да загуби, а ще спечели. Защото за сметка на намалените вноски от БНБ в бюджета ще започнат да се вливат пари от търговските банки.

(1995 г.)

Телекс, получен от „Булгаргаз“, доказва, че „Газпром“ е избрал своя партньор в България и държи на него. „Овергаз инк“ ще замени „Топенерджи“

Виденов отнесе първия руски ритник

Рем Вяхирев изпратил отговора си до българското правителство по факса вместо по дипломатическа поща. Писмото се получавало два дни.

Името на „Топенерджи – 2“ е „Овергаз инк“. Вече е постигнато споразумение „Газпром“ да закупи 50 процента от дела на българската фирма. Шефът на „Овергаз“ Сашо Дончев е и изпълнителен директор от българска страна на „Топенерджи“.

В бъдещето смесено предприятие участието на „Мултигруп“, която сега държи 40% от „Овергаз инк“, ще падне под блокиращата квота от 20 процента. но държавната фирма „Булгаргаз“ изобщо няма да участва.

Заплашителната нотка, която прозвуча от Москва на 2 юли, не е била нито измислица на българските участници в смесеното дружество, нито блъф.

Междувременно в „Булгаргаз“ бе получен симптоматичен телекс от Москва. На искането на държавната фирма да закупи газ „Газекспорт“ отговаря, че упълномощеният от него купувач за България се нарича „Овергаз инк“. Този телекс е потвърждение, че руснаците са избрали своя партньор в България и държат на него. До края на годината „Овергаз инк“ може да достави до 800 милиона кубически метра газ. Това е половината от общото количество „платим газ“, т.е. – това, което идва извън Ямбургското споразумение и се плаща кеш. Решението на руснаците на практика изхвърля зад борда българската фирма „Фърст файненшъл“ и германската „Евек“, които досега държаха газовия пазар в България. Правителството не е уведомено за телекса, независимо че пое пряко наблюдението на „Булгаргаз“.

Изглежда, че окопната война за българо-руската смесена газова компания е приключила, без едната воюваща страна да го разбере.

Цялата история на „Топенерджи“ е

история на свършените факти,

твърдят правителствени източници.

„В България вече се пише бизнеспланът на българо-руското газово дружество „Топенерджи“. Един от предварителните варианти е тук в ръцете ми“, каза Жан Виденов в парламента на 14 юли.

Бизнеспланът на „Топенерджи“, с цветни диаграми, чертежи и кърти, бе занесен в централата на „Газпром“ в Москва още на 29 юни и бе посрещнат с одобрение. Този вариант липсва в папката на Жан.

В деня, в който премиерът говореше пред депутатите, няколко факса в Министерския съвет започват да бълват отговора на „Газпром“ по възраженията на българското правителство. Той не е изпратен по дипломатическа поща. Нещо повече – целия петък екипът на Жан получава откъслечни части от писмото поради лошата телефонна връзка. Пълният текст пристига едва в събота. Според

хората около Виденов тази форма на контактуване била меко казано непочтителна спрямо българския премиер. А самото писмо на Рем Вяхирев трудно може да се нарече проява на бон тон.

Тезите не са неизвестни – пряката намеса на кабинета в работата на дружеството „не е уместна“, „предварителното обсъждане на бизнесплана на „Топенерджи“ може да доведе до нарушаване на бизнес тайните и до щети за чуждестранния участник в дружеството, персоналните промени в управителните тела трябва да стават само с отчитане на мнението на всички участници“.

Според очевидци цялото писмо било издържано в стил: „А бе, ти за какъв се мислиш и какво си въобразяваш?“. Арогантността на Рем Вяхирев трудно може да се обясни само с неговата биография и дългите години работа по руските находища. Тя вероятно е знак, че пред него са поети ангажименти, които после не са изпълнени.

Писмото на Вяхирев е втвърдило позициите на кабинета. В коридорите на Министерския съвет вече се говори за пълно държавно участие в газовата компания – държавата няма намерение да отстъпи и онези 16 процента, които бе склонна да даде на частни групировки. Единственият въпрос е дали ще има на кого да отстъпва каквото и да било.

Валс на самотен кавалер

Българското правителство е поставено в ситуацията на валсуващ, който във вихъра на танца открива, че дамата му не е на дансинга.

През седмицата в България пристига руският изпълнителен директор на „Топенерджи“ Сергей Тимофеевич Пашин. Дългогодишен специалист от газовата промишленост по сибирските находища, Пашин е шеф на клона „Газпром“ в Башкирия. Той зае мястото на Рим Сюлейманов в „Топенерджи“ на 1 юли, след като Сюлейманов преценил, че не иска да променя позицията си в „Уренгойгазпром“ със софийски адрес. Жан Виденов научил за посещението на Пашин от вестниците.

Оттук нататък Виденов ще търси изцяло политическо решение на проблема. Той е решил да се разбере директно с хората, които знаят какви са стратегическите интереси на Русия. Смятал, че не е възможно стратегическите интереси на Русия да са свързани 100% с „Мултигруп“.

Смятал също, че „Мулти“ влиза вместо през вратата, през прозореца. Това наистина е така. Проблемът е, че самият Виденов стои на двора.

Българският премиер е прав и когато казва, че правителството няма в състава на „Топенерджи“ нито един човек, на когото може да разчита. През цялото време той проявява твърдост, но не и дипломатичност. И пропуска един дребен факт – че борейки се с лицето Андрей Луканов, или с групировката „Мултигруп“, той поведе битка с частното акционерно дружество, което държи над една пета от световния добив на газ.

Българската държава има зад себе си примера с битката за Коми. След дълги спорове кой на кого има да плаща там се стигнало до компромис и се започва „на чисто“. Премиерът вероятно се сеща за този пример и е готов да започне одисеята с „Топенерджи“ отначало.

„Газпром“ обаче има зад гърба си поуките с „Рургаз“.

За Русия е неизгодно да продава газ непосредствено на самата граница. Стремещт е да се достигне до крайния потребител, за да се вдигне делът на печалбата. В началото на 90-те години „Газпром“ отправя предложение за съвместно предприятие на територията на Германия към „Рургаз“. „Рургаз“ отказва. Но в дружеството влиза BASF/Винтерсхал и се образува „Вингаз“. Сега двете компании водят чувовна битка за преразпределение на пазара.

Според източници, близки до Жан Виденов, в момента се води

битка не просто за „Топенерджи“, а за металургията и химическата промишленост в страната.

Цената на природния газ представлява 80% от себестойността на химическата продукция и 30-40% от себестойността на продукцията в металургията. Виденов се опасявал, че в края на Ямбургското споразумение през декември 1996 година „Топенерджи“ ще наложи по-високи цени на природния газ и ще доведе тези отрасли до шок. Той искал да се пребори за преход от една-две години с преференциални цени, за да има време икономиката ни да се пренастрои към нормалните цени на газа.

Ако „Булгаргаз“ има 50%, фирмата ще превръща голяма част от печалбата си от „Топенерджи“ в дотации за цената на газа. Ако в „Топенерджи“ са частниците, държавната икономика ще колабира, е логиката на кабинета.

Логиката на руснаците е същата – ако в „Топенерджи“ са частниците, те ще инвестират всичко в проекта и темповете на развитие ще са по-бързи. А „Газпром“ иска точно това.

„Което е добро за „Газпром“, е добро за Русия“, е любимият лозунг на Рем Вяхирев, чието първо име е акроним на Революция, Енгелс, Маркс. Предстои посещение на Вяхирев в България. Той ще гостува на „Мултигруп“. (1995 г.)

И в Англия правителството не плаща на ощетените от пирамиди

Там обаче пострадалите са по-малко, защото надзорът е по-строг и хваща измамните рано, разказва сър Антъни Колман, съдия във Върховния съд на Англия и Уелс

– Господин Колман, това лято в България се срутиха много пирамиди ...

– Това е типичен проблем за икономики, които току-що започват да работят в условията на свободното предприемачество. Проблемът не е толкова сериозен в развитите икономики, защото този вид измамническа дейност в повечето случаи се развива на ранен етап и се спира от властите. Разбира се, има и изключения и тъй като те са обикновено свързани с криминална дейност, фараоните получават присъди по криминални обвинения.

– У нас обаче всички тези фирми бяха регистрирани, тоест не са незаконни. Отговорна ли е държавата към хората, които са загубили парите си?

– Това е труден въпрос. В Англия централната банка има надзорни функции. Предполага се, че тя трябва да осъществява надзор върху качествата на компаниите, които се регистрират като банки. По същия начин действа Министерството на търговията спрямо застрахователните дружества. Какво се случва, ако една такава фирма е създадена и се докаже, че тя е измамничка? Могат ли хората, които са изгубили пари, да осъдят Бенк ъф Ингленд или търговското министерство. Най-често отговорът на този въпрос е не.

Самото законодателство ги защитава от подсъдност, освен ако те са знаели за измамничеството или неправилно са представили пред обществото тези фирми. А това е много трудно да се докаже в съда.

Много хора смятат, че отговорността на централната банка и на министерството в областта на надзора трябва да е по-голяма. Наскоро в Англия хора загубиха милиони лири от измамна търговия и тогава обществото поиска правителството да направи нещо, за да компенсират пострадалите. Но засега правителството нито е отказало, нито ги е компенсирало.

– Значи правителството не отговаря за нанесените щети?

– Вижте, много е трудно надзорната система на една администрация да бъде с такива качества, че да може да поеме съдебна отговорност като одитор или счетоводител за дружествата, върху които упражнява надзор.

Но тези институции могат да оказват натиск върху търговските организации да играят чисто. Те са овластени да задават въпроси и ако отговорите не са задоволителни, да отнемат лицензи. Нещо повече – ако се докаже, че съответната институция е пренебрегнала някакви факти, че тя не е видяла нещо, което професионално е била длъжна да види, в такъв случай тя може да бъде съдена за щетите.

– Някои казват, че да се компенсират пострадалите от пирамидите е все едно да се компенсират загубилите от хазарт.

– Правилно. Смятам, че надзорът в свободната икономика трябва да задава добри въпроси. Но е трудно да се твърди, че той може да бъде осъден, ако е задавал по-малко въпроси, отколкото е трябвало.

– Англия прие закон срещу прането на пари.

– Не съм запознат в детайли със закона, но съм забелязал, че сега е съществено да се направи обяснение за източниците на всички фондове, които се депозират или се трансферират. Да, през последните две години всеки значителен депозит, направен в Лондон, независимо дали е банка, фирма, или финансова институция, трябва да е придружен от описание на източниците – откъде идват парите. Това е начин да се проследят съмнителните транзакции. Колко е ефективен, не може да се каже, защото законът работи отскоро.

– Има ли вече дела срещу хора, които са свързани с прането на пари или с финансови измами?

– О, да, твърде много. Но съдът трябва да е много внимателен, защото често хората, които управляват парите, не са авторите на финансовите измами, не са наркобароните и престъпниците. По-скоро бих казал, че те са невинни агенти на мръсните пари. Затова мисля, че по-разумно е вместо да се преследват хората, които като агенти оперират с парите, да се проследи движението на парите до онези, които наистина са двигателите на измамата или прането на пари. (1995 г.)

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

ПУБЛИКАЦИИ

ВЪВ ВЕСТНИК „МОНИТОР“

Десни депутати за малко не спънаха България в Страсбург

*„Да“ ни каза Европарламентът след инфарктна нощ
Пътят за подписването на договора с ЕС е чист*

Европарламентът каза „да“ на договора, с който България влиза в ЕС, след инфарктна нощ в Страсбург. „За“ гласуваха 522 депутати, 70 бяха против и 69 се въздържаха.

20 часа преди гласуването – във вторник вечерта, десните от Европейската народна партия внезапно поискаха отлагане на вота заради спорове за финансовите правомощия между парламента, Еврокомисията и Съвета на министрите. Те бяха подкрепени от Зелената партия, но извадиха от равновесие либералите.

Нощта срещу 13-и е преминала в тежки консултации между членове и лидери на парламентарни групи. С видимо измъчен вид за тежката нощ разказа сутринта българският министър на евроинтеграцията Меглена Кунева, която е била един от главните герои в завършилата с хепи-енд за България драма.

Около обед, в най-напрегнатия момент непосредствено след гласуването лично премиерът Симеон Сакскобургготски позвъни на министър Кунева, за да се осведоми за развитието на ситуацията.

Благоприятната за България развръзка е била постигната с усилията и на люксембургското председателство на ЕС, и на докладчика за България Дежфри ван Орден, разказа Меглена Кунева. Лично люксембургският премиер Жан-Клод Юнкер буквално минути преди заседанието на парламента е успял да постигне съгласие с депутатите от ЕНП за обща декларация, която регламентира участието на Парламента в решенията за бюджета на ЕС от 2007 г. Именно недоволството на ЕНП, че Еврокомисията пренебрегва Европарламента по този въпрос бе и формалният повод за инфарктната ситуация. Постигнатото споразумение за обща декларация доведе до оттегляне на искането на ЕНП за отлагане на вота по българската и румънската кандидатура за сесията от 27-28 април.

Резултатът от среднощните дебати бе съобщението в пленарната зала преди финалния вот на шефа на парламентарната група на ЕНП Ханс Герт Пьотеринг, че оттегля предложението на групата си.

Всъщност, както споделиха евродепутати пред „Монитор“, напрежението около гласуването е дошло по две причини. Едната е категоричната позиция на парламента, че трябва да контролира финансовите рамки на споразуменията с новите членки. Втората обаче е по-скоро политическа и е свързана със силното редуциране на влиянието на Германия и Франция в разширения Евросъюз.

Значение имат и позициите на ЕНП в парламента, смята депутатката от либералната партия Ема Никълсън. „Те не биха искали разширяване преди да са сигурни, че ще си осигурят големи християн-демократически групи тук“, обясни тя.

Искането за отлагане наистина е дошло от депутати от Франция и Германия, потвърди пред „Монитор“ Дежфри ван Орден, който е докладчик за България и член на групата на ЕНП.

Той определено не поиска да сподели защо.

Според финансов доклад на християндемократата Раймар Бюге предвидените да България и Румъния 44 милиарда евро, които те трябва да получат от 2007 до 2013 година, са равни на цената на присъединяването на десетте други новодошли.

В крайна сметка пазарлъците между Европейския съвет, Европейската комисия и парламента, които европейските чиновници упорито наричаха „триалог“, стигнаха до успех в „12 без 5“, по изрза

на шефа на външната комисия на парламента Елмар Брок и член на политическото бюро на ЕНП.

Трите институции на Европа приеха съвместна декларация, която гарантира финансовите прерогативи на Европарламента, а депутатите я гласуваха вместо доклада на Бюге.

Тя дава право на депутатите да контролират незадължителните разходи на присъединяващите се страни. Те обаче няма да могат да определят селскостопанските субсидии, например.

„С този вот се одобрява договора, в който е записана бюджетната рамка за България, парите ни са осигурени“, каза Меглена Кунева след гласуването.

С вчерашното решение на Европарламента пътят за подписването на договора за присъединяването на България и Румъния към ЕС, предвидено за 25 април в Люксембург, вече е чист.

Предупреждение

Меглена Кунева: Трябва да сме бдителни!

„Резултатът от гласуването на Европейския парламент е много добър за България. Разбира се, аз съм много щастлива от това, което постигнахме, но за мен остава много голям знак на внимание, който искам да споделя с всички – и с политиките, и с българското общество, и с медиите. Няма да настъпи време, в което България да не трябва да бъде абсолютно бдителна: трябва да си даваме сметка, че защитата на националните интереси е предмет на построяване на ясни тези и на обща национална работа в посока на тяхното постигане от всички ни.

Има много тежък институционален дебат между Европейския съвет и Европарламента. Решението се взе благодарение на изключителното умение на люксембургското председателство на ЕС и лично на люксембургският премиер Жан-Клод Юнкер, като буквално минути преди заседанието се постигна съгласие върху една обща декларация между Съвета и Парламента за бюджета на ЕС от 2007 г., която накара една част от европейските депутати да оттеглят възраженията си. В противния случай гласуването щеше да мине с минимално мнозинство, което нямаше да е добър знак.

България нямаше как да участва в този тежък институционален спор – ние все още дори не сме наблюдатели, но този „приятелски огън“ рефлектира върху нас. Бюджетната рамка за България остава същата – в изключителна полза за България, защото парите ни са осигурени.“

Кулоари

Слух за „българска връзка“ в действията на ЕНП

Слух, че български политици са в основата на искането на част от депутатите от ЕНП Европарламентът да отложи решението за договора да членство на България и Румъния в ЕС разбуни вчера парламента. Информацията се появи в ранните часове на деня в агенция Фокус, която се позова на източници от Брюксел. Официално тя бе отхвърлена от всички политици в дясното пространство. Неофициално обаче депутати от СДС и ДСБ взаимно се заподозряха в задкулисни игри. Син парламентарист подхвърли, че информацията може да е дошла от вражеския лагер на костовите хора, за да бъде опетнено СДС, чийто лидер Надежда Михайлова е зам.-председател на ЕНП. Негов колега от ДСБ пък обясняваше, че ако някой може да е оказал натиск върху европейската народна партия, то това може да са само сините. Но добави, че информацията едва ли отговаря на истината.

Всички десни обаче до един бяха категорични, че на срещите им миналата седмица с евродепутатите от ЕНП, не са им били дадени никакви индикации, че може да има проблеми с гласуването на договора за присъединяване.

„Всички слухове за натиск от страна на български политици са интриги“, бе коментарът на главния секретар на БЗНС-Народен съюз Анастасия Мозер. Тя допълни, че не може да си представи кой ще е този български държавник, който ще е против България и против Европейския съюз.

Самата Надежда Михайлова пък обясни, че от страна на българските партии – членки на ЕНП е невъзможно да е бил оказван натиск върху колегите им евродепутати.

Информацията, че български политици може да са били причина за искането на ЕНП за отлагане на решението, бе отхвърлена и от докладчика за България Джефри ван Орден. Пред „Монитор“ той окачестви слуховете като „неверни твърдения“ и добави, че е много невероятно това да се е случило. „Абсолютно не зная за намеса на СДС“, заяви още ван Орден.

Говорителят на МВНР Гергана Грънчарова отказа да коментира слуховете. Заяви само: „На мен лично това ми звучи много тъжно, единственото, което мога да кажа е, че преди броени седмици аз лично присъствах на срещите на външния министър с всички представители на парламентарно пред-

ставените сили и макар да беше известен и тогава текущият съм онзи момент дебат между Съвета на министрите и Европейския парламент, нямаше реален риск за българската кандидатура“, коментира слуховете пък говорителят на МВНР Гургана Грънчарова. (14.04.2005 г., Страсбург)

Хасан иззе контрола на парите от ЕС

И.д. министърът на регионалното развитие подписва еднолично плащания за 200 млн. евро

И.д. министърът на регионалното развитие Хасан Хасан поема еднолично контрола върху парите, които идват от ЕС във ведомството. Човекът на ДПС е подготвил проект за изменение на устройствения правилник на министерството, който трябва да бъде разгледан днес от кабинета.

С промените Хасан си осигурява еднолични решения по разплащанията с фирми, спечелили търгове по международни проекти. Той ще решава и към кои региони да се насочват парите. Става дума за 200 млн. евро за тази година, коментират негови подчинени.

С промените в правилника се закрива дирекцията, която досега координираше всички международни инвестиционни проекти. Причината е, че от септември тази функция е поета от финансовото министерство. Според изискванията на ЕС обаче в инспектората на МРРБ е трябвало да бъде създадено контролно звено по европейските проекти. В новия правилник такова звено не е предвидено, а съставът на инспектората, вместо да бъде увеличен с 4-ма, е намален с 2 души.

Нещо повече – Хасан вади 5 души от дирекция „Финанси“, подчинена на министъра, и ги праща в дирекция „Регионална политика“, която самият той наблюдава.

Така изчезва контролът върху плащанията по проектите с пари на ЕС.

Досега той е бил разпределен между трите дирекции, наблюдавани от министъра и двама от заместниците. Сега вместо минимум 3 подписа, парафът на Хасан ще е достатъчен, за да се плати по даден проект. С промените Хасан концентрира властта в свои ръце като зам.-министър.

„В правомощията е на и.д. министъра да направи предложения за промени в устройствения правилник. Доколкото те са целесъобразни, трябва да прецени МС“, коментира вчера министърът в оставка Костадин Паскалев. Той обаче допълни, че „при липсата на утвърдена политика от управлението мнозинство за регионалното развитие каквито и промени да се осъществяват в министерството, те ще са палиативни и няма да отразяват необходимостта от цялостни промени в дейността на правителството“.

Интересно ми е каква е била позицията на еврокомисаря Барние преди няколко седмици при посещението на г-н Велчев и г-жа Кунева в Брюксел и как там се оценяват промените, добави Паскалев.

(12.12.2002 г., в съавторство с Тодор Варчев)

Америка се нуждае от 20 млн. барела суров нефт дневно, и анализаторите посочват страната, която може да посрещне до половината от това количество: Ирак.

Войната за петрола на Саддам

US-корпорациите ще получат „голям дял“ от черното злато на Багдад, обеща опозиционният лидер Ахмед Чалаби

Документ от 1947 г., озаглавен „Петролната политика на Съединените щати“, постановява, че САЩ трябва да търсят „премахване или промяна на съществуващите бариери за експанзията на американските петролни операции в чужбина“

„Американските компании ще получат голям дял от иракския петрол“, обеща лидерът на Иракския национален конгрес (ИНК) Ахмед Чалаби.

Той се обяви „за“ създаването на консорциум, воден от US-фирми, който да развива иракските нефтени полета, чието състояние значително се влоши по време на санкциите.

Организацията, чийто ръководител е Чалаби, е един от основните опоненти на режима на Саддам Хюсеин. Тя бе създадена от ЦРУ веднага след войната в Персийския залив и е официално подкрепяна от Белия дом.

Ахмед Чалаби е човекът, който лично ще даде списъка от първите 5000 бунтовници, които трябва да бъдат обучени от САЩ за евентуални военни действия в Ирак. Заповедта, с която за подготовката се

отделят \$92 млн. от бюджета на Пентагона, пък е подписана лично от президента Буш.

Всеки път, когато производството на петрол в Ирак достигне пик, започва въоръжен конфликт. В началото на 80-те години е войната Ирак-Иран, през 1991 г. – войната в Персийския залив.

Съпоставени, тези два факта обезсмислят твърденията на Белия дом, че плановите за военна операция срещу Саддам Хюсеин нямат нищо общо с нефтените залежи на страната.

„Хищническият интерес на Вашингтон към иракския петрол е ясен, каквито и да са тържествените декларации за мотивите му за война“, написа британският в. „Обзървър“.

Фактите

Ирак има вторите по големина запаси от нефт в света след Саудитска Арабия.

В същото време Америка, най-големият потребител на суров петрол в света, прогнозира сериозен дисбаланс между потреблението и доставките си през следващите 20 години.

В стратегията за американската енергийна политика от май 2001 г., чийто основен автор е вице-президентът Дик Чейни, енергетиката е дефинирана като въпрос на национална сигурност. Там пише още: „Персийският залив ще бъде първостепенен фокус на международната енергийна политика на САЩ“.

През 2020 г. производството на петрол в САЩ ще задоволява по-малко от 30% от нуждите от нефт на страната, пише в доклада „Чейни“ за енергетиката.

Десетилетия по-рано – през 1947 г., документ, озаглавен „Петролната политика на Съединените щати“, постановява, че САЩ трябва да търсят „премахване или промяна на съществуващите бариери за експанзията на американските петролни операции в чужбина“.

В момента петролните корпорации зад океана са изолирани от сондажите на неразработените залежи на Саддам, в полза на руски, френски, италиански и испански компании. Вашингтон не може да диктува своята политика на диктатора Саддам.

„Едно от най-добрите решения за обезпечаване на нашата енергийна безопасност би било освобождаването на Ирак“, казва в прав текст Сара Емерсон от Института за анализи на енергийната сигурност в Бостън, която говори на 21 септември на енергиен форум в Осака.

През 2000 г. Ирак е бил шестият по значимост вносител на суров петрол в Съединените щати, сочат данните на министерството на енергетиката.

Цената – 20 млн. барела нефт дневно

Ирак е шестият по обем вносител на суров петрол в Америка.

От началото на тази година всеки ден в Съединените щати влизат по 1 млн. барела нефт от Багдад. Всяка година Вашингтон плаща по 4 млрд. долара на Саддам Хюсеин по програмата „петрол срещу храни“.

Според Карл Мортишед от „Таймс“ много от US рафинериите са пригодени да работят с иракските сортове нефт и количествата, които Багдад изнася за САЩ, са се увеличили от една трета от общия експорт през 1990 г. до над 40 процента сега. „Ирония е, и не за сметка на Багдад, че Америка остава най-големият купувач на официално изнасяния суров петрол“, пише Мортишед.

Според изчисления на „Бритиш петролеум“ Ирак е държавата, чиито разработени находища ще стигнат за най-дълго време, ако сондажите продължат със сегашния темп. В списъка Ирак е на първо място със 128,98 години. На второ и на трето място са Кувейт и Обединените арабски емирства. От трите само режимът в Багдад не е приятелски настроен към САЩ.

Изчисленията на „Бритиш петролеум“ сочат и друго – че разработените залежи на Америка ще ѝ стигнат само за 10,52 години. В енергийната стратегия на САЩ пише, че ако не се намерят алтернативни източници на петрол, пропастта между нужди и доставки ще се задълбочава.

Стратегическият интерес на САЩ е да получи контрол върху политическите решения в Багдад и неограничен достъп до петролните залежи.

През август т. г. САЩ не можаха да повлияят на Саудитска Арабия да увеличи производството, за да свали цените на ОПЕК. Поради влошените отношения със саудитците, стратегите на енергийната политика на САЩ търсят допълнителни доставки от страни извън Саудитска Арабия. Америка се нуждае от 20 милиона барела суров нефт дневно и анализаторите посочват страната, която в бъдеще може да посрещне до половината от това количество : Ирак.

„Темата не е цените, а контролът. Саудитската диктатура прави това, което ние искаме, но ирак-

ската диктатура не го прави. Това е проблемът“, казва Ей Джей Шиен от Института за здраве и социална справедливост в Бостън.

Смяната на диктатурата на Саддам с приятелски настроен режим ще осигури ключа към нефтените кладенци в Ирак.

Опозицията на Саддам преразглежда договорите

Последния петък Шариф Али бин Ал Хюсеин, говорител на Иракския национален конгрес, съобщи пред Ройтерс, че следващото правителство ще преразгледа всички договори, подписани от режима на Саддам.

„Ние ще преразгледаме по-специално руските и френските договори, въпреки че това не означава автоматично анулиране“, каза Хюсеин.

В серия интервюта в американските медии през септември лидерите на иракската опозиция дадоха да се разбере, че те няма да се чувстват обвързани с никой от договорите, сключени от Саддам в петролния бизнес.

„Ние ще преразгледаме всички тези споразумения“, казва Файсал Караголи, петролен инженер, който ръководи лондонския офис на Иракския национален конгрес. „Нашата петролна политика ще се реши от правителство на Ирак, избрано от народа“, твърди той. И допълва, че най-вероятно избраниците ще са щатски фирми.

Ето какво казва един от най-яроствните поддръжници на войната срещу Саддам – Джеймс Улси: „Франция и Русия имат петролни компании и интереси в Ирак. Ако те свържат съдбата си със Саддам, ще бъде трудно до невъзможно да убедим новото иракско правителство да работи с тях“.

Улси е бивш директор на ЦРУ, който сега е старши съдружник в адвокатската къща „Ший енд Гарднър“ – една от най-престижните кантори в US столицата. Адвокатската къща е регистрирана като чуждестранен представител на Иракския национален конгрес. За Улси, който е тясно свързан с крилото на ястребите сред управляващите във Вашингтон, се твърди, че е диспечерът на Белия дом за пропагандата в полза на военни действия срещу Ирак.

Делба на 1,1 трилиона долара

Общата стойност на договорите, които Саддам е подписал с чужди фирми, стига \$1,1 трилиона, според доклад на Международната агенция по енергетика за 2001 година.

Сред тях обаче няма договор с американски петролен гигант.

В края на 80-те години, когато отношенията между Багдад и Вашингтон се влошиха, US-фирмите бяха изхвърлени от директно участие в Ирак. През 90-те Саддам се обърна към неамерикански компании.

В списъка на корпорациите, които имат принципни споразумения да разработват иракските петролни полета са руските „Лукойл“ и „Зарубежнефт“, френската „ТоталФинаЕлф“, „Шел“, италианската ЕНИ и испанската „Репсол“. Китайски и алжирски фирми също са сериозно включени.

Повечето от тези сделки са замразени до вдигането на санкциите на ООН.

В момента законът забранява на US фирмите да имат общ бизнес с режима на Саддам Хюсеин. В същото време „американската петролна индустрия е много заинтересувана да влезе в Ирак“, твърди Джей Робинсън Уест, председател на консултантската фирма „Петролеум Файнанс“.

Според анализатори „Ексън Мобил“ и „ШевронТексако“ вече са заявили интерес към петролните полета на Ирак.

На брифинг в Белия дом на 9 октомври 2002 г. един от присъстващите журналисти пита: „Значи петролът не е фактор (за атаката срещу Ирак – б.р.)?“ . „Не е фактор. Става дума за запазването на мира, за спасяването на живота на американците“, е отговорът на говорителя на Белия дом Ари Флайшър.

Доколкото животът на американците зависи от идването на власт на ново правителство в Ирак, което ще осигури на Буш контрол върху петрола на страната, Флайшър очевидно е прав.

Компании с лоби в Белия дом

Буш и Чейни са работили в нефтения бизнес и имат дългогодишни връзки с тази индустрия. Фирмата на Дик Чейни „Халибъртън“ е използвала свои филиали зад океана, за да прави бизнес с Ирак по програмата „Нефт срещу храни“, разкри преди време пресата в САЩ.

„Халибъртън“ има дял в две фирми („Дресер Ранд“ и „Ингерсол Дресер Пъмпс“), които са по-

дписали договори за над 73 млн. долара за доставки на съоръжения и резервни части за петролната промишленост на Саддам по времето, когато Чейни бе главен изпълнителен директор на базираната в Далас компания, показват секретни документи на ООН.

„Шеврон Тексако“ също има определен интерес за достъп до резервоарите на Саддам Хюсеин. Има и лоби, за да го осъществи. Съветничката по националната сигурност на президента Буш – Кондълиза Райс, бе дълги години в борда на директорите на „Шеврон“.

Изводи от доклада „Чейни“:

– През 2001 г. Америка изпита най-сериозния недостиг на енергия от 70-те години насам по време на ембаргото.

– Фундаментален дисбаланс между доставки и потребление дефинира енергийната криза на нашата нация. Ако позволим този дисбаланс да продължи, той неизбежно ще подкопае нашата икономика, нашия жизнен стандарт, и нашата национална сигурност.

– Петролните производители в Близкия изток ще останат централни за световната петролна сигурност.

– Персийският залив ще бъде първостепенен фокус на международната енергийна политика на САЩ.

Позиции

През 1997 г. Лукойл подписа договор за 20 млрд. долара да разработва полето в Западна Курна в южен Ирак, чийто капацитет е 15 млрд. барела. В проекта Лукойл участва с 68%, 15% дял в проекта държи „Зарубежнефт“, останалите – „Татнефт“.

На 2 декември 1999 г. Владимир Калиничев, изпълнителен директор в „Зарубежнефт“ съобщава, че компанията разработва заедно с иракчаните 45 кладенеца в петролното поле Киркук. Руснаците имат договор и да сондират около 100 кладенеца в полето Ромаля в южната част на страната, заедно със „Славнефт“.

През октомври 2001 г. „Зарубежнефт“ подписа договор да разработва полето Лухаис в Южен Ирак, чийто капацитет се изчислява на 490 млн. барела.

Твърди се, че през октомври м. г. и „Славнефт“ е получил договор за \$52 млн. за сонди в Туба, също в южен Ирак.

Френската компания „ТоталФинаЕлф“, се договори за правата да развива огромното поле Маджун, близо до границата с Иран, чийто капацитет се изчислява между 20 и 30 млрд. барела нефт. Французите получиха и правата върху Нахр Омар, поле от 6 млрд. барела. Но през юли 2001 г., Ирак съобщи, че няма повече да дава приоритет на френски фирми в подобни контракти, поради решението на Париж да се съобрази със санкциите на ООН.

Правата върху Нахр Омар бяха прехвърлени на „Зарубежнефт“. Концесията се изчислява на 90 млрд. долара.

„Шел“ си заплу залежите в Ратави, корпорацията „Би Ейч Пи Билитон“, чието седалище е в Австралия, има интереси в Халфая, а италианската ЕНИ и испанската „Репсол“ са с позиции в Насирия – поле с капацитет от 2 млрд. барела.

Има ли пазарлък между Кремъл и Вашингтон?

В началото на октомври в Хюстън, Тексас, се събират петролните магнати от САЩ и Русия на това, което в „Вашингтон поуст“ нарече „най-голямата двустранна среща в историята“. Разговорите в университета Райс са ключови за пазарлъка, който тече в момента – политическата подкрепа на Кремъл за удар против Ирак да бъде изтъргувана срещу запазване на нефтените интереси на Русия след епохата на Саддам.

В петролната столица на Америка идват шефове на повече от 70 нефтени корпорации от двете суперсили, както и четиримата министри на търговията и на енергетиката на Вашингтон – Доналд Евънс и Спенсър Ейбрахам, и на Москва – Герман Греф и Игор Юсуфов.

В Хюстън са босовете на „КонокоФилипс“ и „ШевронТексако“, на „Юкос“, „Лукойл“, „Сиданко“.

Сред основните организатори на срещата е бившият държавен секретар на САЩ Джеймс Бейкър – близък приятел на семейството на US президента и съдружник на Джордж Буш–старши в гигантската инвестиционна група „Карлайл“, за която се твърди, че диктува политиката на Белия дом.

Официално обявената цел е да се договорят доставки на руски нефт като алтернатива на при-

тока на петрол от Близкия изток. Тя обаче се проваля. „Срещата в Хюстън – бла, бла, бла“, коментира в. „Правда“.

Тогава – какво събира на едно място големите в нефтената промишленост? Не разпределят ли гигантите в петрола в Хюстън сферите си на влияние в Ирак?

Руските фирми може да нямат пари, но имат сключени договори за десетки милиарди да разработват петролните полета на Саддам Хюсеин.

На 2 октомври двамата американски и двамата руски министри подписват съвместен документ за резултатите от срещата. Те подкрепят идеята за сътрудничество между фирмите от двете страни, „което има за цел осъществяването на съвместни проекти в Русия, САЩ и други страни“, пише руският информационен сайт „Росбалт“.

На 3 октомври четиримата министри вече са във Вашингтон, за да докладват не другиму, а на Кондълиза Райс. Нещо повече – енергийният министър на Русия Игор Юсуфов има среща с вицепрезидента Ричард Чейни, който лично отговаря за подготовката на националната стратегия на САЩ в областта на енергетиката.

В официалните съобщения на Белия дом липсва информация как са протекли разговорите.

Но в същия ден, 3 октомври, шефът на „Лукойл“ Вагит Алекперов казва пред „Файненшъл таймс“: руското правителство е осигурило споразумение, че ако и когато Саддам падне „законът си е закон, държавата остава“. Михаил Маргелов, шеф на комисията по външна политика на Съвета на Руската федерация съобщава пред Ройтерс очакванията на Русия за сътрудничество със САЩ „особено в приватизацията на иракския петролен сектор“.

Михаил Ходоровски, босът на втория по големина руски производител на нефт – „Юкос“, прогнозира пред в. „Вашингтон пост“, че съществува възможност да се направят руско-американски петролни консорциуми за експлоатацията на иракските залежи „ако има достатъчно политическа воля“.

„Москва търгува политическа подкрепа (за удар срещу Ирак) срещу гаранции, че ...ще се запази основна роля за руските петролни фирми, които искат да разработват иракските полета“, коментира „Вашингтон пост“ след срещата в Хюстън.

Впрочем, лидерите на Иракския национален конгрес съобщават още през август за среща на техния директор във Вашингтон Ентифадх Канбар с висши служители на руското посолство. На срещата Канбар е настоял Москва да започне диалог с опонентите на режима на Саддам, твърдят те.

Само преди десетина дни руски дипломат сподели пред в. „Обзървър“ основната тревога на неговото правителство – че САЩ са сключили сделка с коалицията от иракски опозиционни сили да бъдат анулирани концесиите, които са договорени от Саддам и че US фирми ще влязат да вземат лъвския пай от тези съществуващите договори.

Твърденията за пазарлък между Кремъл и Белия дом напоследък заливат западния и руския печат. Това принуди външния министър Игор Иванов да заяви миналия петък, че Москва не води тайни преговори с Вашингтон за запазване на икономическите си интереси в Ирак, въпреки растящия натиск от големите руски петролни компании.

Сара Емерсон от Института за анализи на енергийната сигурност в Бостън: „Едно от най-добрите решения за обезпечаване на нашата енергийна безопасност би било освобождаването на Ирак“

Ей Джей Шиен от Института за здраве и социална справедливост в Бостън: „Темата не е цените, а контролът. Саудитската диктатура прави това, което ние искаме, но иракската диктатура не го прави. Това е проблемът“.

(22.10.2002 г.)

Управляващият директор на HSBC Investment Bank Джон Слийман:

Бихме искали да сме част от приватизацията у вас

За да се вземе добра цена на 7-те елдружества, трябва екип, казва банкерът

„Монитор“ продължава разследването си за първата голяма продажба в българската енергетика. В броя от събота писахме, че заради избора на БНП „Париба“ за консултант по продажбата на 7-те електроразпределителни дружества, идва скандал по-голям и от сагата с „Булгартабак“. Днес ви предлагаме мнението на Джон Слийман, управляващ директор на инвестиционното звено на HSBS.

ВИЗИТКА

Джон Слийман е управляващ директор на инвестиционното звено на HSBC (Хонконг енд Шанхай банкинг корпорейшън). Банката бе в шорт-листата на кандидатите да консултират приватизацията на 7-те елдружества у нас. HSBC Investment Bank кандидатства в консорциум с PricewaterhouseCoopers, CMS Cameron McKenna и PB Power. Има сериозни позиции в енергийните сделки по света. Консултирала е енергийни сделки в Индия, Словакия, Молдова, Полша, Хърватия, Пакистан, Казахстан.

– Господин Слийман, HSBC участва в конкурса за консултант за първата голяма сделка в енергетиката на България. Конкурсът обаче предизвика някои съмнения. Бихте ли коментирал процедурата?

– От обща гледна точка процедурата беше много добра. Тя беше с ЕБВР, имаше много силна конкуренция. Изглежда, че в момента начело на класацията е „Париба“. Смятаме, че ние, както и „Креди Суис Фърст Бостън“ имаме много силни постижения в Централна и Източна Европа. Ние бяхме една от първите банки, които имаха успех в Чехия, Полша и Унгария на времето. Силно ангажирани сме в региона. Тенденцията е да участваме в повечето от сделките, които стават в страните в процеса на тяхното развитие. Все повече се ангажираме в частния сектор. Започнахме с приватизацията – там, където са парите, продължаваме това с частна собственост, набиране на капитали, директни сливания и придобивания. Бившите соцдържави започват все повече да заприличват на Западна Европа, така че работата която вършим, е като в Западна Европа. Защото ние сме много голяма банка...

– Колко голяма?

– Като печалба и пазарна капитализация тя е втората по големина в света. Не мога да кажа колко струваме в момента, защото борсите са надолу, но струвахме повече от 100 милиарда долара. Имаме активи за над 700 милиарда долара. Като инвестиционно банкиране правим около 4,5 млрд. долара на година.

– Доста сериозни цифри.

– Това е голяма банка. Не е много известна в България. Но сме изключително агресивни и се развиваме бързо. Току-що превзехме най-голямата частна банка в Ню Йорк, френската Кредит комерсиал дьо Франс, купихме Демирбанк в Турция. Искаме да правим бизнес в Мексико, където в момента купуваме банка. Притежаваме втората банка по големина в Бразилия, купихме една от 4-те големи банки във Великобритания. Ние сме много големи. И когато става дума за инвестиционно банкиране, за съветнически услуги, заемане, структуриране на финанси, издаване на бонове или на ценни книги, сме много големи.

– Каква е според вас цената на 7-те електроразпределителни дружества?

– Мисля, че те са привлекателна собственост. Смятаме, че те струват доста пари. Ключът това да се постигне, е да се събере екип, който може да максимализира оценките, който познава всички играчи в тази индустрия и знае как да създаде конкурентно напрежение между тях. Наскоро продадохме една от електроразпределителните фирми в Словакия и получихме много добра цена. Купи я „Електрисите дьо Франс“ за 322 млн. евро, а тя има малко под 700 000 потребители. Но ние сме запознати с тази индустрия, познаваме всички играчи и бихме желали да подпомогнем България.

– Какво мислите за перспективите на българския енергиен сектор?

– Оптимистично настроени сме. Вярваме, че всички електроразпределителни дружества ще са привлекателни. Въпросът е как да се групират, там е нужна по-детайлна работа, но те могат да бъдат групирани в пакет и да се получи много добра цена.

– Кои са основните играчи, които се интересуват от българската енергетика?

– Разбира се – французите. „Електрисите дьо Франс“ е заинтересувана. След това германските играчи, испанците, италианците. Има добра комбинация от играчи, които се пробват в България. Ние сме убедени, че съществува начин този интерес да се окуражи и да се вкара в играта. От гледна точка на Западна Европа процесите у вас се разглеждат като много про-приватизационни, правителството е изпълнено с желание да се направят някои от тези сделки. Това създава по-голяма сигурност (на инвеститорите – б.р.), когато стане дума за приватизация. Явно е, че цената на тока е важна, но мисля, че правителството е решено да направи правилните стъпки и да постигне правилните цени.

– България имаше лош имидж, свързан с корупцията в средите на управляващите. Смятате ли, че този имидж се е подобрил за последната година?

– У вас ние продадохме Експресбанк за много добра цена и в тази връзка не ми се е случвало да се натъкна на никаква корупция. Имахме много добро взаимодействие с Банковата консолидационна

компания, спечелихме търга. Не се наложи да платим на никого. А и ние не плащаме на никого. От моя гледна точка продажбата на Експресбанк бе много добър опит. Като цяло усещането беше, че последното правителство беше корумпирано. Но като HSBC никога не се сблъскахме с корупция. Що се отнася до развитието, наистина не съм в позиция да го коментирам.

– Какви са проектите ви в България?

– Това е страна, чиято генерална посока е правилна – решена е да приватизира. Смятам, че е страна, която ще извлече полза от приватизацията. И ние много бихме искали да сме част от този процес.

– В кои сектори са интересите ви?

– Мисля, че сме много силни в сектора за петрол и газ, електричество, и финансови институции. Но ако гледаме напред, има възможности в областта на транспорта, на летищата.

(29.07.2002 г.)

Министърът на енергетиката твърди, че дори не е чел оценките

**Скандал, по-голям от „Булгартабак“,
заложен в първата енергийна сделка**

*Изборът на БНП „Париба“ за консултант по приватизацията на 7-те
електроразпределителни дружества втрещи западните финансисти. Банката има печален
опит в Румъния, у нас се правят, че изобщо не са чували за него*

Скандал, с по-големи размери и от сагата „Булгартабак“, е заложен в сделката за 7-те електро-разпределителни дружества.

Изборът на консултант по първата голяма продажба в българската енергетика втрещи не само западните финансисти, но за втори път поставя на карта и обещанието на кабинета Сакскобургготски да продава стратегическите предприятия в българската икономика само на инвеститори с опит в бранша.

Конкурсът за избор на консултант в продажбата на 7-те ЕРП-та е спечелен от френската „БНП Париба“ – много добра търговска банка, която обаче далеч не е № 1 в инвестиционното банкиране. Нещо повече – тя има съмнителен опит в енергийните сделки на Румъния и Словакия. Отговорните фактори в Министерството на енергетиката и Агенцията за приватизация (АП), които трябваше да изберат консултанта между 22-та кандидати, обаче се правят, че изобщо не са запознати със злополучния опит на френската банка в северната ни съседка.

Везните в полза на „БНП Париба“ натежаха благодарение на по-ниското възнаграждение, което банката иска за себе си в офертата си, не скриха от АП и от Министерството на енергетиката.

Този показател обаче е пряка производна от цената, която консултантът по сделката очаква да постигне от бъдещите купувачи, обясняват инвестиционни банкери.

Според тях разликата между цената, която залагат големите играчи, участвали в конкурса за консултант, и цената, която е заложена от „БНП Париба“, е около 150 млн. евро – тоест, повече от общата сума, която държавата се надява да получи за 80 на сто от „Булгартабак“.

Колко струват 7-те фирми в енергетиката

Очакванията на колосите са били, че за 7-те електроразпределителни дружества могат да се получат между 500 и 600 млн. евро, сочат техните предложения за сумата, която могат да получат като консултанти по сделката. Това разкри пред „Монитор“ източник, запознат с процедурата на конкурса.

Горната граница, която французите са сложили за възнаграждението си по сделката, говори, че те залагат на продажна цена около 350 млн. евро, твърди източникът.

Неговите изчисления намират странно потвърждение във факта, че самият енергиен министър Милко Ковачев посочи преди време сумата от 350 млн. долара като минимална цена, която държавата може да вземе за седемте дистрибутори на ток.

Зам.-шефът на АП Илия Василев обаче каза, че цифрата от 350 млн. долара за продажбата на 7-те ел-дружества е била валидна само в първоначалните разговори с енергийното министерство. Той е категоричен, че от горната граница, която консултантите са си сложили като възнаграждение по сделката, само теоретично може да се предположи каква е чистата оценка на дружествата за продан.

И твърди, че по „вътрешни изчисления“ оценките на всички консултанти са били общо взето едни и същи – „доста по-високо от първоначално заявените 350 млн. долара“.

Опитът на консултантите

„Жалко е, че не взеха голяма инвестиционна банка“, каза пред „Монитор“ известен български финансов консултант, който предпочете да запази анонимност. „Големите водят големи играчи и продават бързо“, аргументира се той.

Изборът на „БНП Париба“ бе окачествен като „твърде странен“ и от влиятелен западен финансист.

Френската банка не е в класацията на 25-те финансови консултанти за приватизационните сделки в сектор електричество на Thomson Financial Securities за периода 1999 – май 2002 г. От три години тя бави приватизацията на сходни електроразпределителни дружества в Румъния. В енергийната приватизация в Словакия „Париба“ също не е успяла да защити с чест името си. Освен това, твърдят източници на „Монитор“, естествено е банката навсякъде по света да играе с „Електрисите дьо Франс“. И се питат дали това не е начин да бъдат отрязани германските играчи за българския ток. Преди време германската фирма „Е.ОН“ бе отрязана от сделка с електроразпределителното дружество в София.

Запитан преди две седмици дали е запознат с опита на „Париба“ в други държави, министърът на енергетиката Милко Ковачев заяви, че е „запознат с негативния опит на всички консултанти“.

Имало ли е натиск при избора

Три независими източника на „Монитор“ твърдят, че малко преди да е готова техническата листа, в която консултантите се класират по опит, екипи и експертиза, „Париба“ не е била в нея. Французите са били вкарани на второ място в окончателната листа след тропване по масата от страна на високопоставен служител на Министерството на енергетиката. Твърденията им бяха отречени от други трима от „служебния отбор“ в конкурса. Зам.-енергийният министър Ангел Минев и неговият началник Милко Ковачев, както и зам.-шефът на АП Илия Василев се кълнат, че не е имало натиск при „техническото“ класиране на кандидатите.

Минев и Василев обаче не отричат, че между оценителите е имало разногласия за класирането.

„Честно казано не си спомням сега кой каза, че „Париба“ е най-добра, но общо взето шестимата оценители имаха петима любимци“, разказа Василев.

Пред „Монитор“ Ангел Минев демонстрира изненада от факта, че „Париба“ от две години не може да продаде румънския НЕК – „Електрика“. „Ако ми бяхте дали информация за това преди месец, трябваше ли да манипулирам конкурса“, попита той.

Според пресцентъра на неговото министерство обаче едно от условията към кандидатите е било да дадат подробности за предприемани подобни задания за последните 5 г. и тяхното местоположение. Оттам казаха още, че „за предимство се е считал опитът им при консултиране на подобни сделки в страни от бившия Съветски съюз, Централна и Източна Европа“.

Сами се сещате, че не съм специалист по енергетика, каза пък Илия Василев. Според него на заседанието на комисията не е ставало дума за негативния опит на „Париба“ в Румъния и Словакия, нито пък от Министерството на енергетика са ги уведомявали за това.

„Корупцията не е само дебели пликове с много пари. Тя може да бъде по-цивилизована и по-евтина“, каза за „Монитор“ влиятелен западен финансист. И добави: „Има евтини неща – като например да се направи сигурно влизането на хора в университети във Франция“.

„Париба“ подписва договора си за консултант по продажбата на 7-те електроразпределителни дружества, научи още „Монитор“. Зам.-енергийният министър Ангел Минев съобщи, че преговорите на французите с Европейската банка за възстановяване и развитие (ЕБВР) са започнали в средата на миналата седмица.

Договорът е на финала, има само още няколко неща, които трябва да се уточнят от наша страна, и от страна на ЕБВР, за да се обяви избора на консултанта, каза и Илия Василев. В плановете на Агенцията за приватизация влизало първата сделка в енергийния сектор да приключи в средата на 2003 г.

ПРОЦЕДУРАТА

БНП Париба бе класирана на първо място сред 22-ма кандидати в конкурса, финансиран от ЕБВР. Зад нея останаха инвестиционни банки като „Креди Суис Фърст Бостън“, HSBC, „Джей Пи Морган“.

ЕБВР плаща 950 хил. евро за проекта, които са ѝ предоставени от програма ФАР на Европейския съюз. Тя одобрява предложенията на българската комисия от 6-ма оценители – по трима от Министерството на енергетиката и от Агенцията за приватизация.

Процедурата по избора на консултант има два етапа. На първия комисията оценява техническите оферти на кандидатите, в които се включват показатели като присъствие и приватизационен опит в Източна Европа, екип, експертиза и т.н.

Техническите оферти имат по-голяма тежест в крайното класиране – те дават 80% от общата оценка.

Едва след като е направена техническата класация, се отварят финансовите оферти на първите в листата. Това е и вторият етап в процедурата. На този етап кандидатите се класират по два показателя. Първият е какъв процент комисионна иска банката и вторият – горната граница на възнаграждението, изразена в сума пари, над която банката няма да „скача“. Това на жаргона на банкерите е така нареченият „кеп“. Тежестта на двата показателя е по 10 процента в общата оценка.

При всички подобни процедури средните и малките играчи имат един основен проблем – да влязат в листата на класираните по техническите показатели, обясняват експерти. На следващия, финансов етап, те обикновено имат „предимство“, защото предлагат по-ниски проценти комисиони.

Големите инвестиционни банки искат между 1 и 2 процента като хонорар.

Горната граница на възнаграждението се определя като се изчисли колко прави искания от консултанта процент комисиона от грубата цена, която той очаква да постигне при продажбата на дружеството. Например, ако комисионата е 2%, а очакваната цена е 500 млн. евро, консултантът определя своя хонорар на 7,5 млн. евро. След това сваля малко заради конкуренцията и предлага 7 млн. евро горна граница на възнаграждението.

(27.07.2002 г., в съавторство с Татяна Василева)

Зам.-министърът на енергетиката и енергийните ресурси Ангел Минев:

Аз съм без право на глас в избора на консултант

– Г-н Минев, как се получи така, че „Париба“ излезе втора в техническата класация за консултант по сделката със 7-те електроразпределителни дружества?

– Въпросът ви е доста неправилно зададен. Има предварително съгласувана таблица с пет групи критерии, като към всяка група критерии има между 5 и 15 позиции. Срещу всяка позиция стои утежняващ коефициент и сумата от тези коефициенти дава 100. Шест човека, които са подписали декларация за конфиденциалност, всеки в рамките на две седмици е прегледал офертите, оценил ги е по всички тези 50 показателя. Дал е собственото си виждане, дал е сумарна оценка – класиране, след което резултатите на тези 6 човека се сумират, усредняват и се получава класиране по техническата оферта на 7-те фирми, които са подали оферти.

– Тъй като в техническата оценка влиза опитът на съответната банка в тази област, вие имате ли информация за опита на „Париба“ в Румъния?

– А вие имате ли?

– **Имам.**

– Ами..

– **...имам информация, че от 1999 г. тя не може да продаде „Електрика“.**

– Не знам дали от 1999 г. се продава „Електрика“, това е друг въпрос. Зад „Париба“ има още 4 компании. Във всяка една оферта има списък от проектите, по които са работили компаниите. Задача на оценителите е да прегледат документацията и информацията, съдържаща се в офертите, и да дадат собственото си мнение по информацията.

– Имаше ли разногласия между експертите оценителите?

– Разбира се, че има разногласия – шест човека някъде да са на едно мнение?! Всеки през призмата на собствения си опит и професионалната си квалификация дава оценка. Затова се избират 6 човека за оценители, а не един.

– Когато банките подават офертите си, дават ли тяхната оценка за това каква цена може да се вземе?

– Не.

– А може ли по горната граница на тяхното възнаграждение (т.нар. „кеп“) да се прецени какво очакват да получат като цена?

– Вие ако можете по офериран „кеп“ да прецените колко струват електроразпределителните дружества в България, ще ми е много интересно да поговорим, за да получа и аз информация.

– **Аз съм съгласна да поговорим. Значи, според вас, по този „кеп“ не може да се прецени кой каква оценка би търсил?**

– Не е това задача на комисията. Комисията прави техническа оценка на база на подадените оферти, след което се прави класиране по техническа оценка. След което се пише доклад 30 страници, като за всяка фирма и за всяка оценка има обяснение защо е оценено по този начин. След което този доклад се одобрява от Министерството на енергетиката и от Агенцията за приватизация и се консултира с банката, която плаща целия процес. След като трите страни достигнат до общо съгласие, че полученото класиране отговаря на заложената в офертите информация, се пристъпва към отваряне на финансовите предложения, след което се поставя чиста аритметика. Във финансовите предложения се взимат 2 цифри, което е процентът „съксес фий“ и горната граница на възнаграждението, което се очаква. Сумират се и се получава крайната оценка. Това е технологията. Никой не е възложил на комисията да прави оценка колко струват електроразпределителните дружества. Това е пазарна цена, която ще се получи в хода на една процедура за приватизация, и предварителните оценки по неясни критерии и по неясни информации за мен са несериозни.

– **Питам ви, защото инвестиционните посредници си имат схема, по която си определят горната граница на възнаграждението.**

– Разбира се, те се стремят след разноските по провеждане на процедурата и да имат някаква печалба...Всеки работи за печалба. Но когато дават финансовите си оферти, те не забравят, че са в конкуренция. На база на техния опит за участие в търгове до този момент, те залагат някакви цифри. Тези цифри са резултат на тяхната пазарна стратегия за участие в приватизационния бизнес по света. Според мен не би трябвало да се свързват по никакъв начин с бъдещата цена на приватизационната сделка.

– **Повечето консултанти определят горната граница на възнаграждението си на база на оценката, която смятат да поискат за предприятието.**

– Никой не поисква оценка, а се прави конкурсна процедура при минимална начална цена. Никой нищо не иска. Банките в момента по никакъв начин не могат да преценят колко струва електроразпределението, защото за да направиш такава груба оценка трябва да имаш една стая с информация, която се събира от 1 година и сигурно тежи 1000 кг. Банките не разполагат с тази информация, сега ще им я предоставим, за да могат да направят някаква оценка. А в предварителния кръг те не разполагат с тази информация и всичко е в сферата на техните предположения.

– **На груби изчисления.**

– Не могат да правят изчисления, защото не разполагат с информация.

– **Имало ли е натиск за класирането на „Париба“ в техническата оферта? Това е нещо, което се твърди на много места в София.**

– А вас кой ви натиска да ми зададете този въпрос?

– **Никой.**

– И аз не съм чул такъв натиск да е оказван. Ако някой има доказателства, че му е оказван натиск, има съответни институции в България, които се занимават с това нещо. Министерството на енергетиката не е прокуратура или следствие.

– **Вие как оценявате „Париба“ като инвестиционно банкиране? Защото тя е много добра търговска банка ...**

– Когато министърът на енергетиката и председателят на АП съставяха комисията от оценители, поставиха там хора, които би трябвало да отговорят на този въпрос. Аз очевидно не съм достатъчно компетентен и затова не съм в състава на комисията. Аз съм без право на глас.

Джо Стиглиц – големият стършел за световния елит

*В нашата глобална система има много несправедливости.
Изглежда все по-важно да се опитаме да ги поправим, е веруем на
Нобеловия лауреат по икономика, който от вчера е у нас*

Анотация:

Джоузеф Стиглиц и Аня Шифрин пристигнаха заедно в София. Те работят заедно в Инициативата за политически диалог, организация, която цели да помогне на страните в преход да изследват алтернативите на икономическата политика.

„Един октомврийски ден миналата година пиехме сутрешното си кафе, когато телефонът звънна“, разказва приятелката на проф. Джоузеф Стиглиц – журналистката Аня Шифрин, която пристигна заедно с него вчера в София.

Обаждат му се от Нобеловия комитет и му съобщават, че той е носител на престижната награда за икономика за 2001 г. А каква е реакцията му?

„Изненада“, казва Шифрин.

„Веднага смених кафето с шампанско“, е разказът на самия Стиглиц.

Нобеловият лауреат, който вчера пристигна в София, е познат на читателите на „Монитор“ от неговите статии, които всеки месец излизат във вестника. Публикацията му „Уроците на Аржентина“ събуди сериозен дебат у нас за опасностите, които дебнат страната ни, и които са породени от някои от съветите на МВФ.

Що за човек е обаче той?

„Приятен. Мил. Благороден. Но аз съм му приятелка, не съм аз човекът, когото трябва да питате“, казва Шифрин.

Самата Аня е журналистка с дълъг стаж в агенцията за финансови новини „Дау Джоунс“. Запознанството ѝ с Джо Стиглиц е „класическо“ – през февруари 2000 г. Шифрин отива да вземе интервю от професора по въпросите на малайзийските капиталови пазари.

Тогава му споделя, че е работила дълго време във Виетнам, където е отразявала банковата криза на страната за азиатското издание на в. „Уолстрийт джърнъл“.

„Ами, да говорим за Виетнам“, казва ученият.

През лятото на миналата година той се премести от университета Станфорд в нюйоркския Колумбийски университет. Една от причините е, за да е заедно с Шифрин, която живее в Ню Йорк.

Негови приятели го сравняват с плюшено мече, обяснява Аня. Самата тя го описва като човек с хубаво чувство за хумор. Коя е най-острата шега, която ѝ е скалпвал? „О, той не е от Ню Йорк, той е от Индиана“, казва тя за 59-годишния си спътник. И допълва: „Там хората не са агресивни като в Ню Йорк, по-меки са“.

На софийска почва професор Стиглиц прави впечатление на изключително непринуден човек. Нобеловият лауреат държи ръцете си в джобовете, докато слуша въпросите на журналистите. Когато не разбира превода, се накланя на един крак към преводачката и сбръчква челото си. Ако някой репортер бърби, докато Стиглиц отговаря на въпрос, професорът забива погледа си точно в него и не го отменя до следващото питане.

„Джо е работохолик“, продължава Аня Шифрин. Става в шест всяка сутрин. Получава по над 120 и-мейла на ден. Работи по минимум пет-шест проекта едновременно.

„За една година получаваме по 500 покани да посетим различни държави“, разказва Шифрин. И допълва – естествено, че не можем да отидем навсякъде.

За България обаче Стиглиц намира време. Една от причините е, че е близък с българския финансист, който работи в Лондон – проф. Димитър М. Иванов, който успява да го склони да стане съветник на президента Първанов.

Има обаче и други причини Стиглиц да се съгласи да съветва българския президент: „Аз твърдо вярвам в демокрацията, че страните трябва да направят своя собствен избор. Аз вярвам, че има избор, и че моята роля е да помогна да се изяснят алтернативите и последиците от тях. Когато държавите правят избор, направен на базата на широко участие на съветници, е по вероятно промяната да се състои.“

„Критиците на глобализацията обвиняват западните страни в лицемерие. И критиците са прави“, казва Стиглиц.

Попитан каква е същността на неговата теория за икономиката на асиметричната пазарна информация, заради която получава Нобеловата награда, професорът намира може би най-лаконичното обяснение:

„Някои хора знаят повече от другите“

Като учен Стиглиц е един от създателите на един нов раздел в икономиката – „Икономика на информацията“ – раздел, който вече е широко вплетен в основните икономически дисциплини.

В интервю за американското списание „Нейшън“ Стиглиц отбелязва иронично, че с Нобеловата награда, която е получил, на практика са признати „проблемите на модела на пазарния фундаментализъм“, покровителстван от финансов Вашингтон и МВФ.

На пресконференцията, която дава на 10 октомври м.г. той дешифрира своя принос с асиметричната пазарна информация така: „Пазарните икономики се характеризират с висока степен на несъвършенство. Дори малка степен на несъвършенство в информацията може да има големи икономически последици. Нашите модели взимат предвид асиметрията на информацията, което е друг начин да се каже – някои хора знаят повече от другите“.

На същата пресконференция той казва още нещо, което може би най-точно характеризира светогледа му на икономист, а и на човек: „Нашата глобална система се характеризира с много несправедливости. Изглежда все по-важно да се опитаме да поправим тези несправедливости“.

От години Стиглиц критикува така наречения „Вашингтонски Консенсус“ за глобализацията, наложен от МВФ с помощта на Световната Банка за повече от две десетилетия. Според него „Вашингтонският консенсус“ пусна корени в ерата на приватизацията и на дерегулацията от времето на Рейгън и Тачър, но „продължи да живее като институционална позиция, дълго след като бе отречен от преобладаващата част от икономистите“.

Схватката с МВФ

27 юни тази година. Нобеловият лауреат проф. Джоузеф Стиглиц е поканен за 4 дни във Вашингтон от Световната банка да обсъдят последната му книга – „Глобализацията и недоволните от нея“. В поканата, дошла по и-мейла му, пише, че Международният валутен фонд също го кани на „приятелска дискусия“ за книгата. На срещата експертите на МВФ обявяват, че разговорът не бива да се отразява от медиите.

Веднага след като Стиглиц напуска сградата на МВФ, финансовата институция разпространява гневното писмо на главния си икономист Кенет Рогоф, главен икономист в МВФ нарече идеите на Стиглиц „спорни“ и дори „гола вода“. „Всъщност никъде във вашата книга не забелязах дори и лек намек, че вие, Джо Стиглиц, признавате някога да сте сгрешил в мнението си по какъвто и да е световен проблем“, пише Рогоф.

„Джо беше много изненадан от тази реакция“, казва Аня Шифрин.

Има поне две обяснения за „удара под кръста“ от страна на финансовите чиновници. Първото – че книгата „Глобализацията и недоволните от нея“ е поредната силна атака на професора срещу МВФ и начина, по който тя се справя с кризите в световната финансова система през последните 10 години.

Второто обяснение дава английският вестник „Гардиън“ в своя статия от миналата седмица. „Бюрократите в МВФ са свикнали антиглобалистичното движение да ги обвинява, че те управляват световната финансова система в интерес на Уол стрийт“, написа авторитетният всекидневник. „Но когато същата кауза има лауреат на Нобелова награда, който е заемал ключови постове в групата американски университети с най-високо академично ниво, и който беше главен икономист на посестримата на МВФ – Световната банка, е по-трудно да махнеш с ръка“, е обяснението на английските журналисти.

Всъщност, въпреки колективния гняв на най-високите нива на МВФ, институцията се съгласява с много от идеите на нобелиста, които са описани в книгата му. С една уговорка – че „те са вече остарели“, пише в отвореното писмо на Рогоф.

Той все пак признава обаче, че има нужда от драматична промяна в политиката на МВФ в страни, които са стигнали до банкрут.

Как „Гардиън“ пресъздава престрелката

Враговете на МВФ казват, че той е като Китайския Червен кръст – строго дисциплинирана организация, където отклоненията от ортодоксалната идеология не се толерират. От друга страна Световната банка прилича повече на университетски факултет, пише английският вестник.

„Това е като дебат за обществото и аз съдействах за него – казва Стиглиц пред „Гардиън“. – Моето мнение е, че проблемите на развитието са много сложни и няма една монополна гледна точка. Нашата роля като съветници не беше да обясняваме на хората единствено верния път, а да излагаме това, което знаем и това, което не знаем“.

Чиновниците от МВФ се аргументират, че не могат да си позволят да обсъждат как да се справи една страна с кризата, след като те са световния финансов пожарникар.

„В пламъците на горския пожар можеш да не водиш дискусия как да го потушиш. Но е много важно да проведеш тази дискусия, преди пожарът да избухне.“

Резултатът от прекалената увереност на МВФ в политиката, която се провали, е че той подкопа доверието в самия себе си до точката, в която всеки на Уол стрийт знае, че царят е гол.

МВФ направи две големи грешки през 90-те години, смята Стиглиц. Първата е, че се наведе на нуждите на Уол стрийт от нови пазари, като направи заемите на МВФ условие за страните, които отварят своите финансови сектори. Резултатът – увеличението на потока от спекулативни капитали се оказа бедствен за крехките икономики.

Втората грешка беше да се препоръчва смесица от фискална аскетичност и високи лихви в държавите, които са на прицела на спекулантите. Да се иска от страните, които имат здравословни бюджетни излишъци, да затягат коланите, само ускори рецесията, смята той.

Ако за приятелите си е като „плюшено мече“, както разказва Шифрин, за управляващия елит той е „големият стършел“, по описанието на американския „Вилидж войс“. Както пишат американските журналисти „откакто Дарио Фо взе Нобеловата награда за литература, не е имало друг лауреат, освен Стиглиц, който да е бил по-голям трън в очите на управляващия елит“.

(16.07.2002 г.)

Икономическият съветник на президента Джоузеф Стиглиц:

Кабинетът ви не е бил достатъчно твърд с МВФ

Прекратяването на програмата на Фонда си има цена. Но ако продължи този порочен кръг, който съществува днес, възможността за социални и политически вълнения е много висока, смята Нобеловият лауреат по икономика

Джоузеф Стиглиц е носител на Нобеловата награда за икономика за 2001 г. 59-годишният учен е бивш главен икономист на Световната банка, бил е председател на Икономическия съвет на президента Бил Клинтън.

В момента е преподавател в Колумбийския университет в Ню Йорк. Съветник е на президента Георги Първанов.

– Проф. Стиглиц, Вие написахте статията „Уроците на Аржентина“, веднага след като валутният борд там се срива. Кой е основният урок, който България трябва да извлече от срива в Аржентина?

– Мисля, че уроците са много. Един от тях е, че е рисковано да се остане във валутен борд прекалено дълго.

– А колко е „прекалено дълго“?

– Това е въпрос на преценка. Ясно е например, че Аржентина стоя във валутен борд прекалено дълго. И това е особено проблематично, когато околната среда е критична, както е в момента. Рискът зависи до известна степен от способността да се оценят по-внимателно търговските тенденции. Ако цялата ви търговия беше с Европа, това би създавало много малък риск, но цялата ви търговия не е с Европа. От друга страна вие не сте в ситуацията, в която беше Аржентина. Сравнително малка част от търговията на Аржентина беше със САЩ (аржентинското песо бе вързано за долара – б.р.). И в търговията на Меркосур (общо споразумение за търговия на няколко страни в Латинска Америка – б.р.) Бразилия беше още един нововъзникващ пазар, където валутата падна рязко. Така че това са типът детайли, които трябва да бъдат разгледани отблизо, когато човек решава тайминга и стратегията (какво

да прави с борда – б.р.). Като един пример – ако се съобщи, че България ще се присъедини скоро към ЕС, тогава ще има реален процес на евровизация. Но ако това няма да се случи още известно време, тогава се отварят съвсем други теми.

– Бихте ли дал по-конкретен отговор на въпроса, който всички ви задават тук – трябва ли България да се раздели с МВФ и кога?

– По принцип моят възглед е – късането с МВФ си има цена. Когато говоря за късане, имам предвид преустановяване на програмата, а иначе България ще остане член на МВФ. Ако човек може да договори по-голяма отстъпчивост от страна на МВФ – и то не само в макро-темите, а и в микро-темите... Например аз смятам, че има смисъл (правителството –б.а.) да се прицели в данъчните кредити, за да стимулира инвестициите, макар това да не се поощрява от МВФ. Трябва да се огледат всички въпроси, от които човек отстъпва, защото смята, че това ще е най-добрата политика за България, за да остане МВФ щастлив.

– Какви биха били последствията от една раздяла с МВФ?

– Мисля, че последствията не са винаги толкова отрицателни, колкото се предполага, че ще са. Моето мнение е, че ако можете да избегнете конфликт и да получите 90% от това, което искате...

– Това възможно ли е?

– Това е въпрос, който зависи от гъвкавостта на МВФ в точно определен момент. На някои места те са по-гъвкави, отколкото са на други. В случая с Етиопия те в крайна сметка отстъпиха.

– А какво е впечатлението ви за поведението на МВФ тук?

– Мисля, че един от проблемите е, че не е ясно дали тяхната отстъпчивост е била подходящо проверена. Искам да кажа, че не е ясно дали правителството е спорило достатъчно твърдо. Преговорите по принцип са тайни, не знаеш кой каква позиция заема, затова е много трудно да знаеш точния отговор как е било.

– Но вашето впечатление е, че правителството не е било достатъчно твърдо с МВФ?

– Впечатлението ми е, че то не е настоявало по темата толкова твърдо, колкото би могло да бъде. Правителството може би е било по-притеснено за това какви биха били последствията от евентуален раздор (с МВФ – б.р.). Така че те са били нерешителни. Това е често срещано.

– Ще се срещнете с икономическия министър. Какво ще го посъветвате?

– Съветът ми ще е много близък до това, което казвам – в тези специфични обстоятелства съществува реален риск. Едно от нещата, които се опитвам да подчертая, е, че има риск в това да не се съгласявате с МВФ, но има риск и да се съгласявате. Защото, ако икономиката не е способна да създава работни места, и ако продължи този порочен кръг, който съществува днес, възможността за социално и политическо недоволство вълнение е много висока. Имахте го в миналото. И това би било много лошо за икономиката и за обществото. ...И ако продължавате да не създавате работни места и продължите да губите младите си хора, които заминават в чужбина, това ще е проблем за икономиката в дългосрочен аспект. А вие не искате да сте страна само със старци... Проблемът е, че има риск, независимо от това какво реши да прави България. И въпросът, който човек трябва да си зададе е – кой е по-лошият риск.

– Това означава ли, че според вас се задават политически вълнения? Че рискът за това е много висок?

– Не, не. Това, което казвам е, че като се погледнете по принцип обществата, там, където има безработица за дълъг период от време, тя създава отчаяние, апатия. А понякога апатията идва първа, което е лошо за обществото, но ако стане достатъчно лошо, тогава идват социални и политически вълнения смут. Фактът, че имаше бунтове в Индонезия, беше предсказан. Фактът, че имаше политически смутове в Аржентина, беше предсказан. В Аржентина на повърхността изглеждаше, че хората са спокойни, но вероятността от бунтове при тамошната конфигурация беше много висока. Но трябва да се каже, че тук в един определен момент това също ще е вярно.

– Говорихте много за приватизацията в България. Можете ли да обобщите впечатленията си за българската приватизация?

– Мисля, че и тук, както в много от страните в преход, данните са смесени. Ако приватизацията беше наистина успешна, щяхте да имате по-висок икономически ръст. Защото вие сте приватизирали 70% от държавните предприятия и е ясно, че нещо в този приватизационен процес не насърчава растежа. Има някои успешни случаи. Мисля, че тревогата тук, както и в много други източноевропейски страни, например бившите съветски републики, е, че в прекалено много случаи приватизацията отиде

в ръцете на хора, които бяха по-заинтересовани от това да купят фирмата с цел бърза разпродажба на нейните активи и производствени мощности. Заедно с факта, че икономическата среда не бе благоприятна – трудно бе да се намери капитал, икономиката беше в рецесия, нямаше мотив да се реинвестира. И в много от случаите самият начин по който приватизационният процес се водеше – хората трудно можеха да инвестират в промеждутъка И това означава, че имаше и по-нататъшно отслабване.

– Казахте, че моментът не е подходящ да се приватизира БТК. Но може ли правителството да каже „не“ на сделката сега, след като МВФ и Световната банка настояват за продажбата?

– Мисля, че човек трябва да е способен да приведе убедителни доказателства, да докаже, че е прав, че това не е най-подходящото време. Отговорът би зависил до голяма степен от офертите, които се получават – кои са кандидатите, колко пари предлагат. Ако се окаже, че имате добри оферти, че фирмите кандидати са добри, тази тревога е излишна. Но като принцип не е най-доброто време да се продава телекомът.

– Но мислите ли, че правителството може да се договори с МВФ и Световната банка да отложи тази продажба? Защото в крайна сметка искането е на тези двете институции.

– Мисля, че трябва да са способни да го договорят. Друг въпрос е дали ще го направят, или не. И със сигурност имам чувството, че в Световната банка това би било тема, би било възможно да се договори. Когато аз бях там ние се притеснявахме кога е най-доброто време да се приватизира. И бихме казали: сега не е моментът.

– Какво би направил един нобелов лауреат по икономика, ако вземе нисколихвен кредит от 5000 лева?

– Съществува сериозно усещане, че те не са достатъчни. Да, въпросът е, че те не са достатъчни за малки и средни предприятия. Дори за по-малките бизнеси в света има микрокредити, които са съвсем малки като сума. И много хора смятат, че микрокредитите са много полезни. Да ви дам един пример – ако сте бояджия, и искате да направите бояджийска фирма се нуждаете от капитал, за да финансирате рекламата си, боята, за да си купите техника. Не се нуждаете от много пари за това, но ако ги нямате, не можете да започнете бизнес. Може да се нуждаете само от един месец, за да завъртите оборота, но трябва да започнете от някъде. Така че дори когато кредитите са много малки като сума, те са полезни за голям брой фирми.

– А ако бяхте българин, къде щяхте да си вложите парите?

– Мисля, че има няколко сектора, които дават добри възможности, въпреки че в някои от тях има повече импетимента. Туризмът е един от секторите с огромен потенциал, но за да успее, се нуждае от маркетинг. Това е може би дребно, но опитах няколко абсолютно фантастични български вина. И ако може да се направи връзка с големи търговци – не за евтините, а за качествените вина – те могат да имат ниша на западните пазари. Българските плодове и зеленчуци са много вкусни, но продукцията от селското стопанство днес е по-малка, отколкото е била. Има цял куп проблеми със земята, които трябва да бъдат разрешени, но ако човек може да преодолее тези проблеми, потенциалът е огромен.

(18.07.2002 г.)

Стийв Форбс съветва да свалим драстично данъците

В София US магнатът разговаря с премиера Саксбургготски и стана почетен член на бизнесклуб „Възраждане“

„Трябва да продължите да полагате усилия, за да намалите драстично данъците и да подобрите кодекса за данъчно облагане.“ Това заяви шефът на издателската империя „Форбс“ и бивш кандидат-президент на САЩ Стийв Форбс пред представителите на едрия бизнес у нас.

При двудневното си посещение в България той отправи сериозни критики към политиката на Международния валутен фонд, която спирала намаляването на данъците и икономическия растеж. Магнатът ни препоръча да следваме примера на Ирландия, която преди 30 г. била най-бедната страна в Западна Европа, а днес била държавата с най-голям икономически растеж в Европейския съюз.

„Ако бях начело на МВФ, щях да предложа бюрократите там да получават заплатите си във валутата на страните, които съветват. А също – да плащат данък по ставките на страните, които съветват“, каза Форбс.

Той пристигна в София в четвъртък вечерта по покана на съдружниците във фирма „Бейсик“ Георги Тасев и US консултанта от руски произход проф. Владимир Квинт. Визитата на US магната бе заключителната част от източноевропейската му обиколка, при която посети още Украйна и Румъния.

Вчера Форбс, съпровождан от проф. Квинт, имаше частни срещи с премиера Симеон Сакскобургготски и президента Георги Първанов.

На „Дондуков“ 1 издателят бе приет от министър-председателя около 9 часа сутринта. Веднага след тази среща Симеон излетя за Севиля.

На въпроса дали е говорил с Форбс за данъчната и икономическата политика на страната премиерът отговори: „Някои теми, някои работи разменихме разбира се, но срещата беше само половин час за жалост.“

Форбс обаче бе по-конкретен. „Обсъдихме промените в митниците, НАТО, МВФ, натиска върху бюджета и факта, че няма ваканция за премиерите“, обясни издателят на пресконференция в хотел „Шератон“.

„Г-н Форбс ни даде съвет да работим“, каза още Симеон преди да отлети за Севиля. Той поясни, че не е канил американеца за свой съветник.

ОБЯД

В чест на магната българският бизнесклуб „Възраждане“ даде обяд в хотел „Шератон“. Там шефът на „Възраждане“ Емил Кюлев обяви Форбс за почетен член на клуба и му връчи грамота. С нея американецът стана „посланик на добра воля на „Възраждане“ пред световната политическа и икономическа общност“. Президентът на „МГ холдинг“ Илия Павлов също поздрави специално Форбс. Издателят и главен редактор на „Монитор“ Петьо Блъсков пък връчи на проф. Квинт почетния знак на „Възраждане“. На обяда в хотелския ресторант „Преслав“ бе и US посланикът у нас Джеймс Пардю. Дипломатът заедно с Форбс, Квинт и Кюлев бяха настанени на една маса.

Изненадващо в ресторанта се появи и бившият зам.-министър на икономиката Христо Михайловски. Зетят на Йордан Соколов твърдеше, че бил поканен от „американска страна“.

(22.06.2002 г., в съавторство с Тодор Проичев)

Милиардерът пред „Монитор“:

Ограниченията на МВФ не подпомагат премиера

– Г-н Форбс, казахте, че МВФ спъва икономическия растеж. Споделя ли българският премиер вашите виждания за МВФ и какъв е изходът за България?

– Мисля, че премиерът беше много дипломатичен в изразяването на неговото отношение, тъй като той е официално лице и е длъжен да работи с тези хора. Но смятам, че той е разочарован, че МВФ се е наложил и не е разрешил някои от данъчните облекчения при инвестирането на печалбата, които той би искал да станат. Той спомена една програма, по която работниците да получават купони за храна и която е била забавена от МВФ. Мисля, че той би искал да има повече разходи за социални нужди и е много загрижен за социалните условия в България. Така че той беше много дипломатичен, но не каза, че аз греша напълно.

Нека да подчертая, че премиерът твърдо вярва във фискалната дисциплина. При никакви обстоятелства той не би искал да се върнат условията от средата на 90-те години. Той обаче иска също да създаде среда за бъдещ икономически растеж и затова вярва в намаляването на данъците, вярва в облекчения регистрационен режим за бизнеса. Вярва в правовия ред и иска да види съда модернизирани в България, смята, че е важно да се реформират митниците. Така че неговият подход е отговорен. Наблюдавайки отвън, смятам, че ограниченията на МВФ не го подпомагат в неговата задача, която е достатъчно трудна сама по себе си. Човек по природа иска промяната да стане веднага. Това правителство иска да направи реформи, които да дадат възможност на България да израсне от много слаба в силна икономика, както това стана в Ирландия и Великобритания. Мисля, че премиерът разбира, че това не може да стане за една нощ, защото има много да се направи. Но трябва да се работи, да се натиска всеки ден. Първата положителна стъпка ще бъде присъединяването към НАТО този ноември.

Шефът на дирекция „Икономика“ на пакта Патрик Хардуин:

България ще може да си позволи вноските в НАТО

Алиансът започва икономически мониторинг на всяка от страните, които получат покана на срещата в Прага

България ще може да си позволи разходите по членството в НАТО, ако бъде сред поканените на срещата в Прага, заяви пред „Монитор“ Патрик Хардуин, шеф на дирекция „Икономика“ на пакта. Той бе гост на Парламентарната асамблея на алианса, чиито комисии започнаха работа в София вчера.

Разходите, които България ще трябва да направи за финансиране на НАТО, не са големи, обясни Хардуин, но не назова конкретни цифри. Той уточни, че дирекцията му още не е правила изчисления, тъй като те зависели от броя на кандидатите, които ще бъдат поканени през ноември в Прага.

„Вноските са ниски, тъй като финансирането на НАТО е малка част от общите разходи за отбрана на отделните страни“, изясни французинът, който е и председател на Икономическия комитет на Алианса. Той обаче допълни, че „наистина има разноски, свързани с изпращане на военнослужещи на мисии, с интеграцията на военните организации и т.н., които се поемат от отделните държави и са част от военния им бюджет“.

Що се отнася до допълнителните разходи – финансирането на структурите в Брюксел, вноските там се определят, като се взима пред вид размерът на brutния вътрешен продукт (БВП) и на населението на всяка страна, съотнесен към БВП населението на всички съюзници. „Тъй като страната ви е малка и БВП е малък, парите не са много“, разясни Хардуин.

Вицепремиерът Николай Василев избягна конкретен отговор на въпроса дали икономиката на България може да си позволи разходите за НАТО. „Никоя икономика в света никога не е способна да покрие всичките си разходи. Американците искат три пъти повече изтребители и не могат да ги имат засега. С растежа на икономиката ще имаме все повече средства за това“, каза той пред журналисти, след като представи икономиката ни пред натовските депутати.

НАТО ще започне икономически мониторинг на всяка от страните, получила покана за членство през ноември, съобщи още Патрик Хардуин.

Ще наблюдаваме дали съответната държава може да си позволи нивото на разходите за отбрана – дали те са достатъчни и дали това не ѝ излиза „прекалено скъпо“, обясни икономист №1 на Пакта. И също – дали тя може да поддържа разходите за отбрана в средносрочен и дългосрочен план. „Това трябва да се наблюдава – дали наистина икономическите ресурси са достатъчно и как се управляват те. Дали има граждански контрол, дали управлението на армията отговаря на правилата на пазарната икономика и дали допринася за развитието на страната“, каза Хардуин. „2 процента от БВП – това е количество, което е важно, това е сериозна част от обществените разходи и трябва да се управлява ефикасно“, аргументира се той.

(26.05.2002 г.)

Шефът на дирекция „Икономика“ на НАТО Патрик Хардуин:

Идва времето за нови връзки между военните индустрии

В отбранителната промишленост има силни национални интереси, сътрудничеството там е по-лесно между съюзниците, отколкото с държави, които не са в Съюза, предупреждава икономист № 1 на Алианса

Патрик Хардуин е начело на дирекция „Икономика“ на НАТО от октомври 2000 г. Преди да заеме поста, преподава икономика и политически науки в Института по политически науки в Париж. Защитил е докторат по икономика в същия институт.

Хардуин има сериозен преподавателски актив в различни висши училища във Франция. Бил е съветник по мениджмънт на различни обществени и частни институти, както и фирми. Две години – между 1977 и 1979 г., е доброволец във френския Корпус на мира в Алжир. Роден е през 1952 г. Женен.

– Господин Хардуин, колко ще струва разширяването на НАТО?

– В краткосрочен аспект проблемът не е във финансирането, нито в бюджета на самата организация. Загрижеността е за работата, която трябва да се свърши, за да бъде разширяването ефикасно.

То трябва да укрепи сигурността не само на новите членове, но и на всички съюзници. Така че проблемът не е колко ще ни струва на нас да дадем от НАТО, а колко ще струва да се реорганизират военните сили, да бъдат управлявани правилно, за да бъдете ефикасен военен член на Алианса. Става дума за военни реформи, а военните реформи имат висока цена, разбира се.

– НАТО има ли критерий за това какъв процент от brutния вътрешен продукт на страните трябва да бъдат разходите за отбрана?

– Няма официален критерий, но има усреднени цифри. Страните трябва да отделят средно около 2% от brutния си вътрешен продукт за отбрана. Според нас под 2 процента не са достатъчни. Но, от друга страна, ние не искаме да налагаме огромни военни разходи, нито огромен военен апарат. Проблемът е не само в количеството на икономическия ресурс, а и как се управлява той – ефективно или не. И също – каква е структурата на военните сили – дали е разумна, дали е подходяща за съседите и за съюзниците, или страната иска да има всички видове въоръжени сили, които пък не са нужни за съюзниците. Тоест – държавата трябва да може да си позволи разходите за отбрана, да ги поддържа в дългосрочен аспект на едно разумно ниво – около 2% или повече от БВП, но и да ги управлява ефективно, за да допринесе за сигурността на всички съюзници.

– Какви възможности открива пред икономиката на една страна влизането в НАТО? Новите членове участват ли в доставки за армиите на пакта като например минерална вода, консерви и т.н?

– Няма обща армия на НАТО, това е организация от суверенни държави. Техните национални армии се интегрират в международна военна структура. Има някои активи, които са на НАТО, например самолети, но всяка държава сама издържа своя военен персонал, сама му купува храната и другите необходими стоки. Факт е, че се опитваме да имаме повече взаимодействие между армиите на съюзниците и да направим някаква „обща“ икономика, но от национални корпорации и национални отговорности.

– Значи ако влезем в НАТО, няма да имаме по-голяма възможност да доставяме стоки за армиите на пакта?

– О, напротив – пазарът е отворен. Бих казал, че ако страната ви влезе в НАТО, това ще бъде силен сигнал към всички, че има гаранции за вашата стабилност и международна сигурност. Това е много силен сигнал към инвеститорите. И разбира се, това създава климат, който е благоприятен за инвеститорите и за конкуренцията на пазарите. Когато станете редовен член, ще е нормално за фирмите да търгуват с вас както във военно отношение, така и за гражданските стоки.

– Има ли механизъм да се разпределят квоти за доставки на отделните държави?

– Не. Разбира се, ако решим да купим нещо за определена операция, ще вземем пред вид какво се връща на всяка от страните. Но например на Балканите храните се плащат не от бюджета на НАТО, а със средства на отделните държави. Няма централизация за това. Както и заплатите на военнослужещите се плащат на национална база, а не на международна.

– Как би могъл пактът да подпомогне отбранителната промишленост на България?

– Вие сте в края на процеса за реструктуриране на военната си промишленост. Процесът беше дълъг и не бе никак лесен за вас. Разбира се, кооперирането във военната промишленост е по-лесно между съюзниците, отколкото с държави, които не са в Съюза. Както знаете, по-голямата част от западната отбранителна промишленост е частна, но има и обществена собственост. И разбира се – има силни национални интереси в отбранителната промишленост. Ние споделяме по-лесно програми със съюзници, отколкото с държави, които не са съюзници. Така че според мен интегрирането на вашата страна в НАТО е част от процеса на интеграция в новата икономическа среда и сигурността на европейския континент. От една страна, интегрирането в НАТО ще ви даде сигурност, от друга – имате силен гарант пред ЕС. А членство в пакта ще създаде възможности за бизнес.

– Доклад на Атлантическия съвет на САЩ препоръчва на НАТО да потърси ниши за военната продукция на източноевропейските страни, за да не ги изолира.

– Преди няколко седмици имахме семинар по тази тема. Сега идва времето да построим нови връзки между военните индустрии и да видим как да използваме ефективно промишлеността на новите съюзници. Ако вашият военен сектор не отговаря на свободната пазарна икономика, това ще е бремене за страната. Военната реформа струва много, но когато секторът започне да отговаря на изискванията на пазарната икономика, той от бремене се превръща в плюс и подпомага гражданския сектор на страната. Така че военният сектор може да подпомогне икономическото развитие на страната.

– Как?

– С нови технологии, с факта, че военните ще са готови да влязат в цивилния живот, че военният

апарат, колкото и да е скъпо, ще се впише в гражданския сектор. В миналото в източните страни военният сектор беше пречка да се повиши стандартът на живот на хората. Нашата идея е, че той не трябва да е пречка за по-високия стандарт на живот на обикновените хора. Той трябва да е добре управляван, с икономическа култура, с техника, която изисква пари, но ефективна. Това не е много лесно наистина. Но има начин да се постигне.

– Казахте, че НАТО ще прави икономически мониторинг на поканените държави след срещата в Прага. Какво значи това?

– В плана за действие за членство има политически критерии и икономически преглед. Нашите критерии не се различават от критериите за членство в ЕС. Икономиката трябва да е на здравата основа на свободния пазар, трябва да е функционираща. Тук идва въпросът за това дали страната може да си позволи нивото на разходите за отбрана – дали не ѝ е прекалено скъпо и дали са достатъчни. И също – дали тя може да поддържа разходите за отбрана в средносрочен и дългосрочен план. Например – за 10 години, като се има предвид че има социални нужди, конкуренция, военна политика и фискална политика, която трябва да отговаря на Маастрихтските критерии и на критериите на ЕС и т.н. Трябва да разберем целия процес. Това трябва да се наблюдава – дали наистина икономическите ресурси са достатъчно и как се управляват те, дали има граждански контрол, дали управлението на армията отговаря на правилата на пазарната икономика и дали допринася за развитието на страната. И това е много важно – 2 процента от БВП са сериозна част от обществените разходи и трябва да се управляват ефикасно.

– Вашата дирекция прави ли доклади за икономическата готовност на страните-кандидатки?

– Да, разбира се. Ние докладваме на съюзниците и обсъждаме тези доклади с кандидатите. На срещата в Прага ще се вземе решение и след това ще се подготви и ще стане факт приемането. Това отнема време. Новите членове няма да подпишат договора за членство в деня на срещата в Прага. Нещата трябва да се направят, за да се подготви договора. Така че подготовката за влизане в НАТО ще продължи и след Прага, включително за страните, които са получили „да“. Те ще са силно асоциирани, но ние смятаме, че трябва да продължават по прегледа, по мониторинга. Но аз не искам да наблягам на това.

– Но няма да е като в Европейския съюз. Там ни поканиха и след това започнаха преговорите.

– При НАТО има повече гъвкавост. Там ние се занимаваме със сигурност и военни въпроси – не с всичко, както е в ЕС. Ние нямаме глави, по които да се преговаря, те са много малко. Независимо от това, има нещо, което е съвсем ясно и то е – споделяне на тежестите за сигурността. НАТО не е съюз, където всеки разчита на САЩ за своята сигурност и отбрана. Всеки трябва да допринася за това. Разбира се, България няма да има военната сила на САЩ. Но трябва да допринася ефективно, а не да се вози без билет в Алианса. Например Люксембург няма военната мощ на големите съюзници, но допринася не само финансово, а и военно за общата отбрана. И всеки трябва да отговаря на това задължение – няма безплатни билети, няма пътници без билет. Те всички участват във взимането на решения и те всички трябва да дават своя принос.

– Какво е мнението ви – България готова ли е икономически да влезе в НАТО?

– Според мен България направи сериозен прогрес, има обществена подкрепа. Но решението се взема не от щабквартирата на НАТО, не от щатните служители или бюрократите. Това е политическо решение, което се взема на най-високо равнище от правителствата и държавните глави на съюзниците. Същевременно фактът, че едно решение е политическо, не означава, че то е ирационално. Това е рационално решение да се постигне повече сигурност на континента, което се взема на базата на много обективни факти и тенденции. Въпросът не е къде сте сега. Въпросът е откъде идвате и накъде сте се запътили. Въпросът е в тенденцията и според мен тя е добра. Ние не можем да искаме от всеки нов член да има същия тип развитие като старите членове. Не всички кандидати са на един и същ етап сега, но и първоначалните условия не бяха еднакви за тях. Така че трябва да гледаме тенденцията.

– Това значи ли, че според вас България ще бъде поканена през ноември?

– Аз няма да правя предсказания. Не съм президент на републиката на премиерите. Това, което мога да направя, е оценка – нещата се развиват по-добре и по-добре.

(27.05.2002 г.)

Бившият шеф на ЦРУ Джеймс Улси:

САЩ са в настъпление за четвърти път от 100 години

Не мисля, че ни е нужно международната общност да гласува за нападение над Ирак, казва един от най-изявените ястреби в Америка, който пледира за смяна на режима на Саддам. Ако на другите държави не им харесва, те са свободни да протестират, допълва той

– Господин Улси, как се промени външната политика на САЩ след 11 септември?

– Тя се промени с това, че сме във война. Някои я наричат Четвърта световна война след трите войни в света на ХХ век – Първата, Втората и студената. Тя не е просто срещу тероризма като цяло, а конкретно срещу тези движения от Близкия изток, които ни нападнаха. Според мен те са три – Ал Каида са най-екстремистките сунити, но също има екстремистки настроени шиити, включително тези, които контролират властта в Иран и Хизбула, която бе създадена от тях и която ни атакува по един или друг начин от 1979 г. насам. И също – фашистките движения в Близкия изток, особено в Ирак. БААС е формиране, създадено по модела на фашистката власт. Саддам никога не е спирал да е във война с нас от 1991 г. насам. Ние знаем, че той се опита да убие бившия президент Буш (старши) през 1993 г. Знаем, че той разработва оръжия за масово унищожение и балистични ракети. Сега сме на път да осъзнаем, че сме във война с всички тези три движения в Близкия изток, всяко от които се счита във война с нас от няколко години.

– Атаките на 11 септември не биха могли да са успешни без помощ от вътрешен човек. Защо не беше направено обстойно разследване за тях?

– Възможно е някой американец да е помогнал на терористите да разберат такива неща като слабостта на вратите на пилотските кабинни в самолетите, същността на планирането в авиолиниите. Също е възможно разузнаването да е обвързано някъде – най-подозрителното обстоятелство е срещата между Мохамед Ата и Ал Ани, висш офицер от иракското разузнаване в Прага няколко месеца преди атаките. Според мен засега няма нещо, което ясно да показва участието на вътрешен човек – американец, или пък, да речем, на иракското разузнаване в атаките. Но и двете са възможни. Също е възможно антракът да е плод на сътрудничество между Ал Каида, някой американец и дори чуждо правителство. Но не е вероятно да е американец, който да е работил сам.

– Кое правителство подозирате?

– Има три правителства в света, за които знаем, че са работили върху превръщането на антракса в оръжие – САЩ (ние започнахме тази програма през 1972 г.), бившият Съветски съюз и Ирак. Така че е възможно някакъв материал да е изваден от американската програма, от старата съветска програма, или от Ирак. Смятам, че и трите възможности трябва да се проучат.

– Не ми отговорихте – направено ли е разследване за атаките от американското разузнаване?

– Направено е някакво разследване във връзка с това, но не мисля, че трябва да се обвинява основно ЦРУ за 11 септември. цялата страна бе заспала, или може би е по-точно да се каже, че бяхме на плажно парти през 90-те години. ЦРУ и Агенцията за национална сигурност не шпионират хора в Германия и със сигурност не в САЩ, а голяма част от плановете за атаката са направени в Германия и в САЩ. Така че терористите са знаели къде да планират нещата. Защото нито Германия, нито САЩ имат вътрешна разузнавателна служба, дори от типа на френската Дирекция за териториална сигурност (френското контраразузнаване – б.р.) – те имат правоохранителни агенции, които разследват специални престъпления. Мисля, че ЦРУ направи грешка в края на 1995 г., като прие правила, които направиха много по-трудно вербуването на терористи. Те създадоха ограничения да се вербуват като шпиони хора, които са свързани с насилие в миналото си. Но за мен основният проблем не е, че не получихме предупреждение за намеренията на Ал Каида. Например Федералната агенция за авиация е знаела от години, че два-три пъти в годината някой луд се опитва да влезе в пилотската кабина по време на граждански полет в САЩ. Те са били предупреждавани хиляди пъти и не направиха абсолютно нищо. А свестни врати на пилотските кабинни биха спрели тази атака на 11 септември.

– Много хора по света смятат, че реакцията на САЩ беше прекалено прибързана, че нямаше доказателства за автора на атаката, но въпреки това имаше военен отговор.

– Съвсем ясно е, че Ал Каида бе замесена в това. Последният видеозапис е поредно доказателство, включително речта на единия от похитителите с картината на горящата сграда зад него. Не знам какво още трябва да се появи, за да повярват хората, че Ал Каида стои зад атаката. Но въпросът сега е дали се нуждаем от фундаментални промени в същността на правителствата в Близкия изток, за да

спрем заплахата към останалия свят, която идва оттам. Нужно е да променим Близкия изток от регион, където има само две демокрации – Израел и Турция, в регион, където някои от тези хищнически държави като Ирак да сменят режимите си. Не смятам, че е нужно да доказваме, че Ирак е бил замесен в 11 септември, за да осъществим този курс на мъдростта.

– Как така?

– Много по-мъдро би било, ако Великобритания и Франция бяха навлезли в Нормандия и Рейн в средата на 30-те години, вместо да чакат до 1939 година. И мисля, че сега имаме сила в Близкия изток – Ирак, която много наподобява нацистка Германия и трябва да променим същността на иракското правителство към демократична форма.

– През Втората световна война Франция и Великобритания отвърнаха на инвазията на Германия. Атака срещу Ирак, който не е нападнал никого, ще превърне САЩ в нашественик.

– Не е така. Хитлер окупира левия бряг на Рейн в нарушение на договора и те не направиха нищо, не направиха нищо, когато той присъедини Австрия, не направиха нищо, когато той завзе Чехословакия. Те се задействаха, когато той нападна Полша, а дотогава Хитлер беше много по-силен. Мисля, че заплахата от Ирак към другите съседни страни е съвсем ясна. Ясно е, че те развиват ядрено оръжие в нарушение на международните договори и вече са развили химични и бактериологични оръжия в нарушение на международните договори и е ясно, че работят върху балистични ракети с по-голям обхват от този, на който са се съгласили. Има категорично нарушение на международните споразумения, те са заплаха за другите страни в региона и смятам, че е време за нас да сменим този режим с някой, който да бъде избран от иракския народ.

– Но така САЩ ще станат агресор. Международната общност е против подобно нападение.

– Не мисля, че на нас ни трябва гласуване от международната общност. Има един международен закон, който е уважаван от векове – доктрината за предварителната самозащита. Хартата за ООН се опита да създаде система за общи полицейски акции със съгласието на Съвета за сигурност срещу държави, за които се очаква, че ще са заплаха за мира. Но тази клауза е от над половин век и е била използвана само два пъти. Веднъж, през 1950 г., когато Съветът за сигурност одобри действията срещу Северна Корея и Съветският съюз го напусна. И другият път – през 1991 г., когато Съветът за сигурност одобри войната срещу Ирак. Но Ирак продължава да нарушава своите задължения по примирието и по резолюциите на ООН. И тази война никога не е спирала. Така че дали ще действваме по силата на това, че Ирак нарушава примирието, или ще действваме по доктрината за предварителната самозащита – и в двата случая се вписваме в рамката на международните закони. А ако на другите държави не им харесва – те са свободни да протестират. След като иракчаните бъдат освободени – по същия начин, по който бяха освободени афганистанците, буквално всички държави, които сега се отдръпват и казват: „о, господи, не мисля, че трябва да правите това сега“, ще кажат: „ние бяхме с вас през цялото време“.

– Администрацията на Буш ще предприеме ли атака срещу Ирак?

– Това не е атака срещу Ирак, а смяна на режима. Аз не говоря да атакуваме Ирак заради атаката, а за унищожаване на режима на БААС по начина, по който унищожихме нацистите.

– С военни действия?

– Да, абсолютно. Мисля, че това е по-скоро възможно, отколкото не, но нямам никаква вътрешна информация дали US правителството ще го направи.

– Смятате ли, че НАТО трябва да се разшири във връзка с борбата с тероризма?

– Не е задължително да е в тази връзка. Аз съм за разширяването на НАТО така или иначе, включително с България и Румъния. Мисля, че членството в НАТО не трябва да задължава една държава, освен ако тя не иска, да се въвлече в нещо като нашата смяна на режима в Ирак. НАТО гласува в подкрепа на САЩ, заради атаката на 11 септември, но може и да не се докаже, че Ирак е директно свързан с нея. Смятам, че трябва да се остави на отделните държави, независимо дали са членове на НАТО или не, да решават дали искат да ни помогнат или не и как. Но колкото повече помощ получим в това начинание, толкова по-добре.

– Един от опонентите ви казва – не бих искал да живея в свят, в който уважават Америка, само защото се страхуват от нея. Къде остава моралът?

– Това е реплика на една моя мисъл. Аз казах, че след 11 септември САЩ или ще бъдат презрени в Близкия изток, или ще бъдем уважавани и ще се страхуват от нас. Смисълът беше, че от гледна точка на 11 септември нямаше нищо по средата между тези две състояния. Мисля, че сложихме началото на това с войната в Афганистан, но мисля, че имаме още много да правим. Аз не се стремя САЩ да вся-

ват страх, като последна цел, но много искам Саддам и моллите в Иран, и лидерите на БААС в Сирия, и другите управляващи в диктаторските държави в Близкия изток като Судан и Либия, да разберат, че сега, след 11 септември за четвърти път от 100 години ние сме в настъпление. И ние ще спечелим.

– Много хора ли мислят като вас?

– Мисля, че доста. Ако погледнете проучванията на общественото мнение, съществено мнозинство от американския народ вярва, че САЩ трябва да сменят режима в Ирак, независимо дали имаме подкрепа на други държави или не.

– Но това, което обикновените хора мислят, се дължи изцяло на пропагандата.

– Мисля, че това не е така в момента. В нормални, мирни времена повечето американци не се фокусират върху международните отношения и политиката на национална сигурност. Но след 11 септември настроението в тази страна наподобяват настроението след Пърл Харбър. Мисля, че единственото нещо, което би било непопулярно, е ако президентът води тази война наполовина. Ако направи като първия президент Буш през 1991 г. – почти да победи Ирак и да се оттегли.

– Мислите ли, че американската политика на Балканите ще се промени?

– Ние сме съвсем приятелски настроени към демократизацията на страните на Балканите. Независимо дали това се изразява вербално като нашия скептицизъм към Мечиар в Словакия или е насилствено като при бомбардировките ни над Сърбия, ние сме заинтересувани само от едно нещо на Балканите – и то е те да имат свестни демократични правителства, които да вярват в господството на закона, така че да имат мир и благоденствие за техните народи. Ние не се стремим към територии, не се стремим някой да се съюзява с нас, ако той не иска да ни е съюзник. Страните са свободни да вярват по техния собствен път, но реалността е, че диктаторите започват войни. И ако в една страна има диктаторски режим и той е изключително тих, спокоен и мирен, ние можем да не правим нищо там за значителен период от време. Но след време на диктаторите им е нужен външен враг, за да останат на власт, и тогава те обикновено първи започват война. Докато демокрациите често се обръщат към войната само като последна възможност. Така че диктаторските режими сами по себе си са заплаха за мира. Това не означава, че ние ще ходим по света да сваляме всеки диктатор, но ако диктаторът разработва оръжия, или поддържа тероризма, или заплашва съседите си, както прави Ирак, ние ще се задействаме срещу него.

– Вие бяхте шеф на ЦРУ по време на войната в Югославия. Какви бяха съветите ви към администрацията на Клинтън?

– Аз напуснах ЦРУ преди САЩ да започнат активни военни действия в Югославия през лятото на 1995 г. От политическа гледна точка не давах никакви съвети, защото бях помолен да не давам съвети. Директорите на ЦРУ рядко дават политически съвети. Когато го правят, се създават притеснения, че може би предоставят пристрастно разузнаване, което е в подкрепа на политиката, поощрявана от тях. Ние давахме разузнавателни данни и мисля, че беше ясно, че тогава в бивша Югославия имаше зверства от всички страни. Но зверствата на босненските мюсюлмани се измерваха в стотици, на хърватите – в хиляди и понякога – в десетки хиляди, а на сърбите – в десетки и стотици хиляди жертви. Въпреки че никой в бивша Югославия не беше изцяло без вина, мисля, че огромната вина за убийствата там беше на сърбите. И особено на правителството на Сърбия – на Милошевич. Великобритания и Франция носят съществена част от вината.

– Но кое дава право на САЩ да се прави на международен съдия? Как така си позволява да налага своите собствени правила върху други независими държави, само защото е богата?

– Ние се опитахме да действаме по друг начин веднъж. Имайки военна мощ и авторитет след Първата световна война, ние се опитахме да не се бъркаме през 20-те и 30-те години. И се появиха Хитлер, Мусолини и Тоджо. И ако не беше упоритостта на Чърчил, Европа щеше да загуби втората световната война през май 1940 г. Мисля, че САЩ, Великобритания и Франция носят съществена част от вината, че на Хитлер беше дадена възможността да доминира над Европа. Ние не избираме да се намесваме, само защото така бихме искали, не го правим за територия. Ние никога не сме искали територия, освен от Франция, където да погребем жертвите си. Но ако стоим настрана и оставим Саддам да развие ядрено оръжие и да доминира в Близкия изток, както на Хитлер беше дадена възможността да доминира над Европа? Ние не избираме да се намесваме, само защото така бихме искали, не го правим за територия. Ние никога не сме искали територия, освен от Франция, където да погребем жертвите си. Но ако стоим настрана и оставим Саддам да развие ядрено оръжие и да доминира в Близкия изток, индиректно бихме могли да бъдем отговорни за нещо, което е толкова лошо или дори по-лошо от Хитлер. Ако се намесим

в Ирак, нашата намеса няма да е заради някаква тясна американска цел. В известен смисъл ние ще се намесим заради една балканска цел – защото демокрацията се роди в Атина. Тя е идея, която е около света за две хилядолетия и половина, а Съединените щати съществуват по-малко от два и половина века. Но в същото време ако ние не действаме, никой няма да действа.

ЕДНО КЪМ ЕДНО

„Лидерите сега трябва да мислят като терористи“

Лидерите в момента трябва да се поставят на мястото на терористите, за да разберат какво ще направят те. По същия начин, по който в съда аз се опитвам да разбера опонента си и каква ще е неговата тактика.

Единствените хора в американската икономика, които правеха това систематично и преди 11 септември, бяха шефовете на ядрените централи.

Те през цялото време имат теоретични учения, за да определят какво да правят при истинска атака.

Но това са единствените хора в американската икономика, които се опитват да мислят като терористи, за да могат да ги победят. Сега се надявам и вярвам, че много повече части от американската икономика и от правителството ще започнат да мислят по този начин, за да определят кои са слабите точки и как да ги преодолеят, за да е по-трудно за нападателите.

Ястребът Джеймс Улси

Джеймс Улси пътува в асансьора заедно с мен на излизане от адвокатския му офис до „Дюпон съркъл“ във Вашингтон. Бърза за следващото си интервю – второто за деня. Каква е темата, питам го. „Да ви кажа честно, вече не питам за темата – отговаря той. – Но няма значение – все ще става дума за война“. И се усмихва приветливо.

Зад тази приветлива усмивка се крие един от най-яроствните ястреби във Вашингтон – човек, чиито възгледи тук смятат за твърде „радиоактивни“, за да бъде нает отново на държавен пост.

Бившият шеф на ЦРУ е старши съдружник в адвокатската къща „Ший енд Гарднър“ – една от най-престижните кантори в US столицата. Взима 440 долара на час, явява се в съда рядко, но гражданските процеси, в които участва, са за суми от по 1 милиард долара.

От 11 септември насам обаче той адвокатства – безплатно – по една-единствена тема – войната с Ирак. Запълнил е дните си с речи, интервюта, участия в телевизионни и радиодобати, в които изтъква винаги едно и също – войната срещу тероризма без удар срещу Ирак, „е нещо като Хамлет без принца“.

Улси не е бил винаги ястреб, показва историята му. През 60-те години той се обявява против Линдън Джонсън заради войната във Виетнам. Участва в конгреса за равенство на расите. Години по-късно казва за себе си, че е единственият шеф на ЦРУ, който е участвал и в движението за граждански права, и в антивоенните протести.

Преди да оглави шпионската агенция по времето на Клинтън, Улси заема стратегически постове, свързани с отбраната и националната сигурност при други четирима президенти. Той е съветник при преговорите САЛТ-1 в мандата на Ричард Никсън. Зам.-министър на отбраната при президента Картър. Специален посланик на Буш-старши по преговорите за конвенционалните оръжия в Европа. Член на президентската комисия по стратегическите войски при Рейгън.

Джеймс Улси е директор на ЦРУ само две години. Назначен е на поста през февруари 1993 г. и четири месеца по-късно е засечен в София – той е тук инкогнито при шефа на нашето разузнаване Бриго Аспарухов. По това време тече войната в Босна, а в Ленгли не са достатъчно наясно с Балканите. За кариерата на Улси в ЦРУ обаче е характерно друго – той така и не успява да пробие „вътрешния кръг“ на президента Клинтън.

Когато през септември 1994 г. дрогиран американец приземява своята „Чесна“ на поляната пред Белия дом, във Вашингтон се разпространява вицът, че в самолета бил Улси, който се опитвал да се срещне с Бил Клинтън.

Улси напуска разузнавателното управление през януари 1995 г., след скандал около двойния агент Олдридж Еймс и след като е казал, че „ЦРУ се нуждае повече от психиатър, отколкото от мениджър“.

Оттогава насам е извън властта, но според пресата във Вашингтон не е преставал да е в правителството в сянка, което формира външната политика на САЩ. През ноември миналата година спи-

сание „Уошингтониън“ го включи в класацията на 71 най-влиятелни хора в Америка, в чиито съвети Буш-младши трябва да се вслушва.

Улси, който е започнал кариерата си в департамента по отбраната, и досега изпълнява поръчки на Пентагона от време на време. В края на миналата година например той бе изпратен в Лондон да разследва евентуалните връзки между Саддам Хюсеин и атаките на 11 септември.

В същото време адвокатската му къща е регистрирана като чуждестранен представител на Иракския национален конгрес (ИНК) – основното опозиционно движение срещу Саддам. Но на въпросите дали няма конфликт на интереси, Улси неизменно отговаря едно и също – той не се занимава лично с ИНК и не получава дивиденди от хонорарите, свързани с представителството.

Преди две години Улси спечели процеса срещу 8 лидери на иракската съпротива, които ЦРУ искаше да екстрадира по обвинения, свързани с националната сигурност. Той застана без хонорар на адвокатската банка срещу управлението, чийто шеф бе по-рано. Тогава „Ню Йорк таймс“ го цитира да казва, че САЩ, „това е толкова фашистка държава“.

Сега той обвинява във фашизъм режима в Ирак и пледира за смяна на Саддам Хюсеин чрез военни действия.

Държавният секретар Колин Пауъл, който води фракцията на „гълъбите“ в правителството, се опитва да го държи на разстояние. Но, твърдят медиите в САЩ, Пауъл все по-често губи битките с Пентагона за влияние в Белия дом. Вицепрезидентът Дик Чейни и хората от неговия кабинет като цяло споделят възгледите на ястребите от Министерството на отбраната.

А Улси счита за един от най-близките си приятели заместник-министъра на отбраната Пол Волфовиц, който е основен застъпник на идеята за атака над Ирак. С министъра на отбраната Доналд Ръмсфелд пък го свързва общото участие в комисията „Ръмсфелд“ по балистичните ракети.

Затова все повече журналисти в САЩ определят Улси като неофициалния диспечер на Белия дом по темата Ирак – той е човекът, който може да казва нещата направо, без да ползва уклончивия език на дипломатията.

(08.05.2002 г., Вашингтон – София)

Какво донесоха петте дни на Симеон във Вашингтон

Американските политици вече няма защо с часове да търсят България на световната карта. Те поне знаят къде е тя

„Благодаря ви, че се интересувате от една такава малка страна“, обърна се Симеон Сакскобургготски към един от участниците в дискусиата за България, организирана от института Брукинс във Вашингтон.

„Може да е малка, но е много важно място в Европа и е много важна като политически център“, бе отговорът.

Какво стои зад тази размяна на любезности? Наистина ли България придобива значение за Съединените щати, или

интересът към българския премиер се дължи повече на неговата синя кръв?

Вчера „Вашингтон пост“ посвети уводния материал на дипломатическата си страница на посещението на българския премиер в САЩ. Но под заглавие „Голямата идея за България на някогашното момче-цар“.

Във вторник, деня, в който US президентът прие краля на Мароко и българския премиер, в друг от големите вестници тук обсъждали дали да не напишат материал на тема „Двама крале при Буш в един ден“. После се отказали.

Царското потекло на българския премиер определено вълнува американците, които винаги са страдали от липса на история през вековете.

Но същите тези американци миналата година бяха шокирани от неговата поява на политическата сцена. Сега, за първи път от Освобождението насам български премиер получи писмена покана за среща от президент на САЩ. И би било наивно да смятаме, че това е, защото в Тексас си нямат крале.

11 септември промени две много важни точки във външната политика на Америка – отношението ѝ към НАТО и към пътя на петрола.

На бюрото на Елизабет Джоунс, помощник на зам.-държавния секретар за Европа, има стикер, на който пише

„Щастието – това са многочислени тръбопроводи“

След терористичната атака миналата година умовете в САЩ усилено разработват нови трасета на петрола. „Днес, имайки пред вид растящите проблеми със сигурността на потоците петрол от Персийския залив, ние се опитваме да се придвижим към други източници като Русия. Това, от своя страна, поставя въпроса как нефтът от Русия и Каспийския регион да стигне пазара в Европа. И така стигаме до България, която ще се превърне в основен път за този нов поток петрол“. Това е простичкото обяснение на Робърт МакФарлън, бивш съветник по националната сигурност на президента Рейгън, дадено преди месец за „Монитор“.

Алтернативните източници на енергия стават още по-важни сега, при кризата в Близкия изток.

Вчера американските вестници разпространиха обещанието на саудитския принц Абдула, което звучи повече като заплаха.

„Саудитска Арабия няма да използва петрола като оръжие“, каза принцът на срещата си с Буш в ранчото му в Тексас. И предупреди, че САЩ трябва да направят политиката си към Израел по-умерена, иначе ще продължат да губят почва в Близкия изток.

Твърдят, че идеята за петролопровода Бургас-Александруполис

се родила на яхтата на гръцкия петролен магнат Лацис,

където той посрещал Джордж Буш-старши. Тесните връзки на фамилията Буш с източните петролни компании са всеизвестен факт. Дали обаче държавата има интерес от строежа на новите енергийни трасета през България?

„Като държава ние не строим петролопроводи, това е нещо, което е оставено на частните компании – обяснява Джанет Боуг заместник-шеф на бюрото за Европа и Евразия в Държавния департамент. – Но правителството като тенденция поощрява идеята за многочислени тръбопроводи и за повече, разнообразни източници и пътища на енергията“.

И, допълва тя, правителството помага за този тип проекти, без да е изпълнител или да плаща за тях – като гарантира кредити или извършва проучвания.

Възможността България да стане енергиен център на Балканите определено е сред шансовете ѝ да придобие роля за САЩ. Впрочем, на срещата в Американската търговска камара най-любопитни към българската позиция бяха именно енергийните компании като Уестингхаус, AES. „Енерджи енд комюникейшън солюшънс“ – фирмата, в която Робър МакФарлън е съдружник, и която доведе „Ентърджи“ у нас, пък бе представена от двама души.

Ако България застане на пътя на петрола, това със сигурност ще ѝ осигури членство в НАТО. А оттам може да се надява, че притокът от чужди инвестиции ще стане по-пълноводен, както се случи в Чехия, Полша и Унгария. Засега обаче тръбопроводите минават през нашата територия само на чертеж. Тогава,

какви са шансовете ни да влезем в елитния клуб?

Сигналите, които са дошли от разговорите на българската делегация с официалните кръгове във Вашингтон, са изцяло положителни, твърди посланикът ни тук Елена Поптодорова. След срещата си с президента Буш Симеон Сакскобургготски вече се чувства по-сигурен, че в Прага може да бъдем поканени. Белият дом има интерес от разширение на Пакта и го е демонстрирал на българските политици.

Но решение по въпроса не е взето. „Абсолютно мисля, че България има шанс“, казва Джанет Боуг, но добавя: „Не са взимани никакви решения. Ние сме един от 19 съюзници, решението трябва да се вземе от всички съюзници“.

„Ако трябва да направя предположение сега, бих казал, че България ще получи покана“, е мнението на Кристофър Мейкинс, президент на Атлантическия съвет в САЩ. Той обаче също поставя своето „но“ – „трябва да кажа, че има някои неща, които биха намалили шансовете за покана. Едното е какъвто и да е знак за отстъпление от пътя към реформи. Другото – появата на какъвто и да е вид от политическа нестабилност“.

Според Мейкинс дори срещата на българския премиер с Буш не е решаващ фактор за приемането ни в Алианса. В момента Белият дом препитва всички кандидати за НАТО.

Правителството на САЩ създава разнообразие от информация, впечатления, ангажименти и анализи, които ще определят решението. Но един от елементите е степента и дълбочината на политическите, икономически и военни ангажименти, които са част от процеса на подготвянето на страните. Така че мисля, че възможността президентът Буш да говори от първа ръка с вашия премиер е елемент от цялото. Не бих казал най-важният, но вероятно не и най-маловажният елемент“, казва той.

България бе определена като

новия съюзник на САЩ в Югоизточна Европа

от влиятелния институт „Брукинс“, който макар и по-скоро либерален, отколкото консервативен, „снабдява“ с кадри Белия дом.

В кабинета си в Държавния департамент Джанет Боуг изброява наглед дребните факти, които, взети заедно са променили отношението към нас – участието в КФОР и ЕсФОР, сътрудничеството на българското правителство по конфликта в Македония, съчувствието, изразено за жертвите от 11 септември, предоставянето на летището в Бургас за американските въздушни танкери, изпращането на батальон в Афганистан.

„Бих казала, че след 11 септември ние особено почувствахме близостта на българската подкрепа“, твърди Боуг, според която страната ни е действала като „съюзник де факто“.

Това се оценява високо тук, е мнението и на Ейвис Боулън, бивш посланик на САЩ у нас. Доброто мнение, което вече съществуваше в САЩ за България от 1997 г. насам, се задълбочи, смята тя.

Дали това „затопляне“ ще доведе до покана в НАТО е още рано да се каже. Мненията за разширяването на НАТО са раздвоени. Някои от държавите-членки са за значително разширяване на Алианса, други – за по-тясно. Същото важи и за позициите в Капитолия. А именно Конгресът трябва да одобри влизането ни в НАТО.

„Атмосферата е много положителна, но да изчакаме резултатите“, казва и българският премиер, който обича да казва за себе си, че е прагматик.

При всички случаи обаче неговите пет дни във Вашингтон показаха, че един хубав стар виц вече е демоден. Американските политици вече няма защо да търсят България на световната карта с часове. Те поне знаят къде е тя.

(27.04.2002 г., Вашингтон)

Премиерът Симеон Сакскобургготски:

Отказът за НАТО би родил национализъм

Министър-председателят си тръгна за София с кристален орел, подарък от Буш.
US президентът се интересувал от етническата тема и отношенията ни със съседите

Евентуален отказ да бъдем приети в НАТО през ноември би могъл да породи „известен първичен национализъм“ в България, предупреди премиерът Сакскобургготски на пресконференция преди отпътуването си от Вашингтон. Брифингът бе даден за българските журналисти в сградата на Световната банка.

Като се застрахова, че това са предположения и „не трябва да се предават в абсолютни термини“, Симеон обясни, че разочарованието от отрязването ни от Алианса би могло да възроди „старите легенди, че има международни заговори срещу България, че сме обект на Бог знае какви тайни сподоби, продадени от едни или от други“. Това отдръпване можело да доведе до националистически настроения.

Според публикация във „Вашингтон таймс“ премиерът се опасява от антизападни настроения у нас, ако България не влезе в Алианса.

Симеон използва петте дни престой във Вашингтон, за да лобира пред US-властите и пред влиятелни личности извън официалните кръгове във Вашингтон за българската кандидатура за Алианса.

„Мисля, че нещата вървят както трябва. Не бива да имаме големи очаквания, но да сме реалисти и да сме готови за добри резултати“, е оценката на Сакскобургготски.

Положителна е прогнозата и на сенатор Джон МакКейн, с когото беше последната официална среща на българската делегация. „Има членове и от двете партии, които не желаят разширение от никакъв вид. Но мисля, че мнозинството в конгреса и нашият президент са за разширяването на НАТО“, бе предвиждането на МакКейн.

Очакванията на България за срещата в Прага бе сред основните теми, обсъдени и на дискусията на влиятелния институт Брукинс на тема „България: новият съюзник на Америка в Югоизточна Европа“.

Участниците, сред които бяха бившият посланик на САЩ в София Ейвис Боулън, Марк Бжежински, посланиците на Турция и Гърция във Вашингтон, са питали още за позицията на България за приемането ѝ в ЕС, за двустранните ѝ отношения със съседните страни и с Русия, за мерките срещу корупцията. С отговорите премиерът създаде „усещането, че има ясен път, който е решен да следва, за това какво иска да направи за страната“, сподели след дискусията Ейвис Боулън.

Подобни въпроси е задавал и US-президентът по време на срещата си с българската делегация във вторник. Буш попитал как се развива страната политически и икономически. „Етническата тема, подготовката на нашите въоръжени сили, отношенията ни със съседите в общ контекст“ също са го интересували, съобщи Симеон. Той обясни, че очакванията му от срещата са надхвърлени, тъй като тя не преминала протоколно, а „продължи доста повече и то в един доста оживен диалог“.

Премиерът получил като дар кристален орел с името на президента Буш гравирано на поставката.

Посещението на премиера Сакскобургготски завърши с вечеря, давана от Американския комитет за разширяване на НАТО. Тя се състоя в дома на Джули Финли – влиятелна дама във Вашингтон, която споделя идеите на комитета. Имената на участниците бяха запазени в тайна.

Вчера делегацията отпътува за България.

САЩ ни отпускат \$6,8 млн. помощ

Американската агенция за международно развитие (USAID) ни отпусна 6,8 млн. долара безвъзмездна помощ за борба с корупцията. Рамковото споразумение бе подписано от шефа на USAID Андрю Нацос и премиера Сакскобургготски.

Тригодишната програма предвижда агенцията да помага на няколко български министерства да създадат или да подобрят структурите си за вътрешен одит. Инициативата, наречена „отворено правителство“, цели да увеличи прозрачността и да намали възможностите за корупция в администрацията, както и да подпомогне усилията на „Коалиция 2000“ в тази посока.

ЕДНО КЪМ ЕДНО

Симеон Сакскобургготски: Нашите усилия са разбрани

„Считам, че това посещение премина в много положителен тон и характер. Резултатите ще се почувстват тепърва, разбира се, но мисля, че не само за имиджа на България, но и за бъдещето в след-

ващите няколко месеца нашето присъствие тук е много важно и с големи възможности. Предпочитам да отчитам резултати, отколкото да ги предсказвам.

Политиката на Република България към САЩ от години вече е политика на съюзник, но може би сега се подчерта повече в контекста на темата НАТО. Всякакво сътрудничество с една голяма страна с възможностите, които тя има, е положително в най-различни аспекти.

Подкрепата, която президентът Буш ни оказва със самите си изказвания, оценката, която той и държавният секретар ген. Пауъл дадоха, сочи, че нашите усилия са разбрани. Но не може да се каже, че той (Буш – б.р.) е подкрепил изключително или само България, защото това не би било редно. Вие знаете, че аз не съм човек, който обича да се хвали, или пък който вярва на химери, а просто се придържа към действителността. От друга страна президентът вчера сподели най-различни интересни теми с нас, особено свързано с техните усилия да се справят с международния тероризъм.“

(26.04.2002 г.)

Продали Булбанк с тайна клауза

Документ на Банковата консолидационна компания разкрива, че БКК се е задължила да върне 90 млн. евро на купувача на най-голямата българска банка при негови претенции. Други 15 млн. евро са в доверителна сметка в „BNP-Париба“

Една трета от цената на Булбанк може да бъде дръпната обратно от купувача УниКредито, сочат документи, с които „Монитор“ разполага. Банковата консолидационна компания (БКК) е поела задължение да върне над 90 млн. евро на новите собственици при евентуални техни претенции. Други 15 млн. евро са блокирани в доверителна сметка в „BNP-Дрезднербанк“ (Париба).

Цената, на която най-голямата българска банка бе продадена на консорциум между италианската УниКредито и германския застраховател „Алианц“, е 360 млн. евро. На практика обаче и към днешната дата, държавата може да разполага с 255 млн. от тях. Останалите 105 млн. са „под условие“ – държавата хем ги има, хем не може да ги ползва.

Преди две години, когато банката бе продадена, вицепремиерът и изпълнителен директор на Банковата консолидационна компания (БКК) Петър Жотев съобщи, че „замразените“ пари са само 5 процента от цената. Тези 15 милиона евро наистина са блокирани в доверителна сметка в „BNP-Париба“ за 18 месеца. Изпълнителният директор на БКК Нели Кордовска каза за „Монитор“, че парите и сега са в същата сметка.

В баланса на БКК обаче е записано, че към 31 декември 2000 година консолидационната компания има „краткосрочни задължения“ в размер на 176 640 000 лева към УниКредито. Тези пари са „разчети с купувача на Булбанк АД, представляващи максималния размер на частта от цената на сделката, която съгласно договора за покупка и продажба е евентуално дължима на купувача при неизпълнение на условията съгласно клаузи от договора“ обяснява документ, подписан от главната счетоводителка на БКК Надя Ходоновска.

Това означава, че на практика по договора са блокирани 90 315 983 евро. Редакцията разполага с копия и от двата документа.

Самата Нели Кордовска научи от „Монитор“, за „борча“ на БКК към новия собственик на Булбанк. „Ние може да имаме (задължения – б.р.) единствено по силата на договора, но по оригиналния договор няма такава клауза“, каза тя. Според нея, ако има подобно задължение, това е „някакво допълнително споразумение“.

Договорът за продажбата на Булбанк бе обявен за секретен от тогавашното правителство на Иван Костов. По онова време вицепремиерът Жотев скри поне три пъти за парите, които ще стоят като гаранция на италианския купувач.

Вчера той дори не пожела да чуе за какво го търси „Монитор“. „Няма да ви отговарям на въпросите. Няма да ми кажете (за какво става въпрос – б.р.), защото аз знам какво пише вестник „Монитор“, отсеке Петър Жотев и затвори телефона.

На 9 юни 2000 г. в отговор на въпрос на независимия депутат Нансен Бехар и на 30 юни същата година, в деня в който БКК взе решение за продажбата на Булбанк, вицепремиерът Жотев обявява, че „15 милиона (евро – б.а) ще стоят блокирани в доверителна сметка“. В началото на юли 2000 г. фи-

нансисът проф. Димитър М. Иванов предупреди в пресата, че има клауза от договора между БКК и УниКредито, според която консолидационната компания се задължава да върне 25% от цената за Булбанк, ако бъде открито задължение на най-голямата българска банка, което не е било регистрирано при проучването ѝ. „Срокът на тази допълнителна гаранция е 5 години“, каза финансистът пред „168 часа“. Тогава вицепремиерът Жотев категорично опроверга тази информация. Той за пореден път се закле, че всички гаранции, които консолидационната компания дава в полза на купувачите, са за 15 млн. евро в срок от 18 месеца.

„Сделката Булбанк е може би най-голямата кражба в историята на българската приватизация“, каза пред „Монитор“ икономист, който пожела анонимност. Тя обаче не бе включена в Бялата книга на кабинета „Сакскобургготски“.

На 7 юли 2000 година 98 процента от най-голямата българска банка бяха продадени за 360 милиона евро. За две години новите ѝ собственици обаче си връщат почти половината от тази инвестиция.

За 2000-ната и 2001 година италианците ще приберат около 150 милиона евро като дивидент от печалба, която е заработена, още когато банката бе държавна – тоест принадлежи по право на българските данъкоплатци.

Миналата година „Монитор“ написа, че държавата доброволно е отказала да получи поне 172 млн. лв. дивидент, когато продаде Булбанк. Парите са чистата печалба на банката до август 2000 г., когато Булбанк бе държавна. За цялата 2000 г. новите собственици си разпределиха като дивидент около 92 млн. евро (180 млн. лв.). От тях държавата не получи и стотинка, въпреки че банката бе нейна собственост през 9 от 12-те месеца на 2000 година.

В началото на 2001 г. пък в баланса на банката бяха реинтегрирани провизии от около 66 млн. евро, които автоматично формираха положителен финансов резултат. Парите обаче са били поставени в специален „резерв“ преди 2000 година – тоест и в този случай новите собственици получават наготово печалба, направена от държавната банка. Според последния брой на в. „Банкер“ дивидентът, който УниКредито ще прибере за миналата година, е 158.9 млн. лева.

Нито Петър Жотев, нито Иван Костов желаят да разговарят с журналисти. Така въпросът защо те отказаха да приберат поне част от този дивидент още през 2000 г. остава без отговор.

Че държавата трябва да си прибере поне 100 млн. евро над договорената цена предупреди още на 28 юни 2000 г. тогавашният шеф на трезора Чавдар Кънчев. Преди да даде безпрецедентната си пресконференция, Кънчев бе написал две писма до премиера Иван Костов за финансовото състояние на трезора и за механизмите, по които държавата може да си прибере парите. Писмата останаха без отговор. „БКК трябва или да договори увеличение за цената на своите акции, или да приключи приватизацията на Булбанк в края на годината, когато държавата може да получи още 150 млн. като дивидент и 60 млн. лева в данъци“, бе становището на директорите на Булбанк тогава.

То бе разпространено в медиите. Отговорът на Петър Жотев обаче бе, че „мениджмънтът на банката е прекалено лаком“. Жотев получи пълната подкрепа на премиера Костов.

„Имам пълно доверие на БКК и на нейния ръководител, в случая г-н Петър Жотев, тъй като техният единствен интерес е да направят ясна и добра приватизация на Булбанк от гледна точка на интересите на нашата страна. Ще повторя, че за всички останали е налице конфликт на интереси“, каза Иван Костов в деня, в който БКК одобри продажбата на „УниКредито“.

Тогава Костов каза за всички, които критикуваха сделката, че „те могат да имат и икономически, и финансови, и каквито и да било други планове, както за себе си, така и за банката, която се продава“.

Какви планове и интереси е имал самият Костов също остана в сферата на предположенията. Във всеки случай по онова време той бе попитан от бившия си вътрешен министър Богомил Бонев „между 50 и 100 милиона долара ли е подкупът за Булбанк“. Досега не е известно експремиерът да е завел дело за клевета срещу Бонев.

(18.02.2002 г.)

Въпросът сега е – ще има ли АЕЦ „Белене“

Референдум за съдбата на „Козлодуй“ може да повдигне националното самочувствие, но няма да реши проблема с Европа. Ако наистина е необходим дебат за ядрената ни енергетика, то въпросът е именно втора атомна

Спомняте ли си, че преди три години тогавашният български премиер Иван Костов даде „необичайно рязко интервю“ пред Ройтерс (според оценката на самата агенция), в което заяви, че „ЕС упражнява безсмислен диктат, като изисква от България да затвори части от атомната електроцентрала в Козлодуй“?

Спомняте ли си как завърши острата атака на Костов срещу Брюксел? Девет месеца по-късно именно той сложи подписа си под меморандума за разбирателство с Еврокомисията, в който срокът за затваряне на първите два реактора бе определен за тази година. Именно подписът на Костов стои и под думите, че Еврокомисията настоява трети и четвърти блок да бъдат затворени през 2006 г., а България поема ангажимента да ги закрие съответно „преди 2008 и 2010 година“.

А спомняте ли си как реагира опозицията на България преди две седмици, когато сегашният премиер Симеон Сакскобургготски каза, че България е поела „твърди международни ангажименти“ за ядрената ни централа и допълни после пред журналисти за датата 2006 година „натам вървят усилията“?

Надежда Михайлова вдигна шум до бога и „пропусна“ някои детайли от меморандума, подписан, когато именно тя бе министър на външните работи. Румен Овчаров, който може би представлява повече ядреното лоби, отколкото БСП, заговори, че България трябва да се бори реакторите да не бъдат затворени преди 2011–2012 година и напълно измести същността на спора. Пресата пък запя в хор за „изненадващ ангажимент“, поет от Симеон, и дори за „тайна сделка с Брюксел“.

Какво мислят в Брюксел

„Позицията на българското правителство не се е променила, така че няма какво много да кажа по въпроса“, бе реакцията на Жан-Кристоф Филори, говорител на Комисията по въпросите на разширяването. Г-н Филори разговаря с „Монитор“ по телефона, като преди това се допита за становището на комисаря по разширяването на ЕС Гюнтер Ферхойген.

Официален Брюксел категорично отказва да разбере защо у нас се раздухва скандалът за сроковете, в които България ще затвори трети и четвърти реактор на АЕЦ „Козлодуй“.

„Ние се намираме на абсолютно същата точка, на която бяхме, когато подписахме меморандума с България – Козлодуй трябва да бъде затворен и решението трябва да се вземе тази година“, каза Жан-Кристоф Филори. И уточни – „Според разбирането на комисията трябва да бъдат затворени през 2006 г., но във всички случаи преди датите, които първоначално бяха предвидени – 2008 и 2010 година съответно за 3-и и 4-и реактор“.

Така отвън ни напомниха, че ако изобщо трябва да се сърдим на някого, че трябва да затваряме блокове от АЕЦ-а, трябва да се сърдим на Иван Костов, на неговото правителство и на депутатите от предишния парламент, които гласуваха „за“ споразумението.

Какво искаме и какво не искаме

Меморандумът с Европейската комисия за АЕЦ бе цената, с която България плати поканата да започне преговори за членство в ЕС. Споразумението бе подписано на 29 ноември 1999 г. – само единадесет дни преди да получим въпросната покана в Хелзинки.

Затова истерията, която се разиграва сега в обществото, прилича повече на добре режисиран политически театър, отколкото на истински икономически дебат. Най-малкото, защото срокът за затваряне на двата реактора вече е преминал в сферата на дипломатията.

В официален Брюксел още бърчат нос при спомена за стила „Тачър“ в дипломатията с ЕС. Удрянето по масата на преговорите обаче не помогна дори на Желязната лейди. В крайна сметка и тя, дори от позицията, която Велика Британия има, загуби спора с обединена Европа.

„В Брюксел приемат по-добре френския стил на дипломатия, в която повечето неща остават недоизказани“, обясни по повод скандалното интервю на Костов пред Ройтерс западноевропейски кореспондент, базиран в белгийската столица.

Както вече стана ясно, то не донесе дивиденди за България. Нещо повече, тогава Брюксел върна топката обратно в София.

Какво каза Симеон

На съвместната пресконференция с гръцкия премиер Костас Симитис българският министър-председател каза буквално: „Ние сме поели едни твърди международни ангажименти за извеждането от експлоатация на I и II блокове до края на тази година и, колкото и да ни е трудно, колкото и да ни струва, ще положим необходимите усилия, за да спазим също така срока и за извеждането от експлоатация на блокове 3 и 4“. Изказването на Симеон за АЕЦ „Козлодуй“ се появи само два дни, след като неговият министър на енергетиката на практика предупреди, че няма да спазим сроковете за затваряне на трети и четвърти реактор.

Пресата, а и политиците, веднага обявиха думите на Симеон за некомпетентност. Така ли е обаче наистина? Или премиерът просто даде сигнал на Европа, че България няма намерение да се отмята от вече обещаното, понеже, както самият той се изрази „смятаме, че на международно ниво подобни ангажименти са ключови и също така са ясен пример за това, което целим и то е да бъдем единна Европа с еднакви амбиции“.

Има един малко известен случай от февруари 1999 година. Тогава, на срещата на Европейската народна партия, в частен разговор с Ханс Ван ден Брук, Костов опитал с драгалевски непукизъм да отложи затварянето на реакторите. „Ако отсега започнете да се отказвате от договорните си отношения, как ще влезете в Европейския съюз?“, бил гневният въпрос-отговор на еврокомисаря.

Разликата в подхода към Брюксел на Костов и Сакскобургготски, разбира се, е и въпрос на начин на мислене, възпитание и умения в дипломатията. Но е и въпрос на разбиране как трябва да се държиш на масата на преговорите, ако искаш да спечелиш уважението на съперниците. Или, както казват американците, поне да казваш „Ау, какво хубаво кученце“, докато не намериш подходящия камък наоколо.

Европа не би приела да се отречем от вече дадена дума. Преди три години тя поиска политически ангажименти по АЕЦ. И ги получи, впрочем от представителите на българския народ, които ги гласуваха в парламента.

Тогава един от най-близките съветници на еврокомисаря Ван ден Брук каза в частен разговор с „Монитор“: „Ако България каже, че не иска да се присъединява, това е неин въпрос. В края на краищата ние не сме канили България, вие ни пратихте любовното писмо“.

Колкото и нагло и обидно да ни звучи това, то е истината. „Евросъюзът има определени условия, за да приеме кандидатките, и те трябва да се съобразят с тях“, обясни съветникът.

Миналата седмица друг високопоставен европейски чиновник обясни: „Трябва да разберете, че общественото мнение в Европа няма да приеме към съюза да се присъедини държава, в която има опасна атомна централа“. ЕС не се интересува от това дали АЕЦ „Козлодуй“ е наистина опасна, нито от факта, че според Международната агенция за атомна енергия ядрената ни централа не представлява заплаха за сигурността. Европа разглежда „Козлодуй“ като централа, която не може да се модернизира на „разумна цена“.

За и против референдума

Факт е, че закриването на трети и четвърти реактор ще оскъпи тока на българина, ще развърже енергийния баланс, ще намали възможността на страната ни да изнася електричество. Затова звучат искрено гласовете, които искат у нас да се направи референдум за съдбата на „Козлодуй“. Подобно допитване със сигурност ще укрепи националното ни самочувствие за миг, но каква ще е реалната му стойност?

„Един референдум за съдбата на „Козлодуй“ няма да промени по никакъв начин позицията на Европа. Съжалявам, но при „Козлодуй“ думата бе дадена от България, този ангажимент беше поет, за да започнат преговорите за присъединяване към ЕС“, е мнението на високопоставения еврочиновник.

Попитан по същия въпрос, говорителят по разширяването Жан-Кристоф Филори съобщи, че Еврокомисията няма навика да обсъжда хипотетични въпроси. „Премиерът, доколкото разбрах, не го е подкрепил, така че аз не коментирам проект, който не съществува и за който правителството не е взело решение“, бе категоричен той.

Закриването на АЕЦ „Козлодуй“ е въпрос на политика, която Европа изисква от нас. И която, впрочем, съюзът налага на собствените си членки.

Така въпросът за допитването за „Козлодуй“ опира до това дали българите искат държавата ни да влиза в Европейския съюз или напротив. Всеки друг референдум би бил напълно безсмислен. Защото не би имал никакво значение за преговорите с Евросъюза.

След като е ясно, че Европа не ни иска с АЕЦ "Козлодуй", и след като всички български политици се кълнат във вярност на идеята за евроориентацията, не е ли време да поставят сериозно въпроса –

какво да се прави в енергетиката?

„Агресивното искане за спиране на атомната централа ще унищожи дори и малката конкурентна способност, която има страната. Какво ще остане от българската икономика“, попита Костов през март 1999 г. Тези думи са също толкова верни и в момента.

Вчера бе съобщено, че е създаден граждански комитет за възобновяване на строителството на АЕЦ „Белене“. Изграждането на Втора атомна влезе в енергийната стратегия на страната ни, приета от миналия парламент. В момента румънците изграждат втория реактор на АЕЦ „Черна вода“. Те са получили 400 млн. евро от канадски и италиански частни фирми, и чакат заем не от друг, а от ЕС. Дали Европа ще е толкова благосклонна към втора българска ядрена централа е съмнително.

Възможно е политическият ни елит да не поставя въпроса за Белене, понеже вече е получил отрицателни сигнали от Брюксел. Във всеки случай обаче въпросът остава отворен. И ако наистина е необходим дебат за ядрената ни енергетика, то въпросът е именно АЕЦ-Белене. Иначе трябва да се търсят алтернативи.

Защото в края на XX век България – също толкова бедна на енергийни ресурси, колкото и южни-те ѝ съседи – успя да изгради енергетика, която я направи износител на най-евтиния ток на Балканите. В началото на XXI век политиците ѝ трябва заедно с експертите да намерят решението, което не просто отлага проблема с две години, както е в случая с АЕЦ „Козлодуй“, а го решава за десетилетия напред.

(05.02.2002 г.)

Кота нула на Америка

*Мястото, където се издигаше Световният търговски център,
сега е гробище за 3554 души и ... туристическа атракция.*

По бузите на 53-годишната Хелън се стичат сълзи. „Не забравяй никога, но прости“, пише тя на бележка на оградата на църквата току до останките на Световния търговски център. Нейна приятелка е загинала тук на 11 септември.

На 5-6 метра от Хелън руса жена от Арканзас в дънки се снима на фона на рухналите сгради. Тя оправя косата си и ме моли да щракна. После, като вижда погледа ми, казва – „Май не трябваше да се усмихвам“. Вечерта по телевизията съобщават, че същия ден са открили още два трупа в развалините.

В Ню Йорк вече никой не казва Световен търговски център. Нито „близнаците“. Мястото, което до преди два месеца беше символ на града, сега е „Кота нула“.

На пресечката на Бродуей и Фултън стрийт, последната улица, до която може да се стигне преди загражденията край развалините, хора слагат цветя, пишат бележки, плачат, разговарят за преживяванията си или просто мълчат. Двама японци снимат с видеокамерите си като полудели. Малко по-встрани амбулантни търговци продават плакати на Световния търговски център отпреди 11 септември и американски знамена. А до тях група клоуни се приготвят за шоу.

В терористичната атака в Ню Йорк загинаха общо 4333 души, са последните данни на кметството на града.

И до момента Кота нула е гробище за 3544 души. Но също и ... туристическа атракция.

Осми батальон

„Питаш ме какво е било. Не мога да го опиша – беше такова опустошение, че се чувстваш съвсем празен отвътре. Беше ... сюрреалистично“, казва лейтенант О'Конър от Осми батальон на Нюйоркската пожарна. В нощта на 11 септември О'Конър е изпратен на мястото, където до преди няколко часа са се извисявали кулите на Световния търговски център.

В батальона, който се намира на 51-а улица, на една пресечка от хотела ми, работят общо 50 пожарникари. От тях десет са загинали в развалините на Световния търговски център. Начело с шефа на батальона – Том Де Анджелис.

Успяхте ли да откриете телата им? „На четирима“, казва О'Конър.

Наричат пожарникарите в Ню Йорк държава в държавата“. Предимно ирландци и италианци, преди месец те се сбиха с полицаите – също предимно ирландци и италианци. Тогава властите искаха да вкарат булдозерите на Кота Нула – няма шанс да открием живи, беше аргументът им. Пожарникарите реагираха – поне 300 души от техните са под развалините. После, разбира се, и едните, и другите горчиво съжаляваха.

„Когато влязох там, и си спомних филмите за Втората световна война. То си е война“, разсъждава О'Конър.

Отмъщението

Правилен ли беше отговорът на американското правителство? Девет от десет нюйоркчани казват – закъснял.

„Правителството нямаше никакъв шанс да избере друго поведение. Американците искаха отмъщение. Да няма ответен удар означаваше Буш да бъде свален“, разказва българка, която от 15 години живее в Манхатън.

Един-единствен от трийсетината души, с които говорих – Асад Тарик, родом от Тунис, казва – „Не са прави да ударят афганистанците“.

„Да гонят голямата акула – Бин Ладен. Той има пари, има всичко. А те бомбардират бедните. Но така е светът – бедните си остават бедни, а богатите си живеят живота“, нарежда Асад, който от десет години кара такси в Ню Йорк.

Проучванията на общественото мнение показват, че 89% от американците в цялата страна застават зад атаките срещу Афганистан. 81 процента биха подкрепили удар и срещу Ирак и Саддам Хюсеин. В същото време обаче тяхната подкрепа се дължи именно на начина, по който тази война се представя от медиите. Така Америка затваря кръга.

Правилно ли реагира Белият дом? „Мисля, че е правилно да се ударят талибаните – казва лейтенант О'Конър. – Ето и техните сънародници от Северния алианс са срещу тях. Поне така казват по новините. Но знае ли човек какво е всъщност. Разбираш ли, по новините предават само това, което правителството иска ние да знаем...“

Цензура в свободната преса?

Има ли цензура в Америка? „По-скоро журналистите сами си налагат правила – казва Дейвид Байндър, ветеран от „Ню Йорк таймс“. – Перверзно е, когато Си Ен Ен дава жертвите от цивилното население на Афганистан, задължително да казва, че това е само едната страна от нещата и веднага да балансира с успехите срещу военните цели на талибаните.“

Този журналистически похват дава резултати. „Ние не удряме цивилните, ние се борим срещу терористите“, казва Джон Мъдъри, пожарник от Хардфорд, на излизане от платформата на Кота нула. Той е дошъл в Ню Йорк за погребението на двама свои колеги от Манхатън. Това, което изпитва е „тъга и гняв“. Всеки ден в Манхатън има възпоменателна служба за поне един пожарник. За церемониите идват колеги от цялата страна. „Пожарната и полицията молят обществото да присъства на погребенията и на службите в памет на загиналите огнеборци и полицаи“, пише в съобщение на в. „Ню Йорк дейли нюз“.

А обективни ли са американските медии? „Смесено е – казва Байндър. – Репортажите от Афганистан са концентрирани върху официалната информация. В същото време Осама бин Ладен прави дълги изказвания, а медиите тук или ги предават със закъснение, или изобщо не ги предават. Няма адекватен анализ на събитията“.

Преди време съветничката по националната сигурност на президента Буш – Кондолиза Райс, поиска телевизионните мрежи да съкращават посланията, които Бин Ладен разпространява чрез „Ал Джазира“. Тя предложи да се изрязват „провокаторските“ изрази.

„Липсата на съпротива на предложенията на Кондолиза Райс, е знак, че новинарските медии се чувстват сплашени“, написа коментаторът на „Ю Ес нюз енд уърлд рипорт“ Джон Лио в един от последните броеве на списанието.

Според Лио „боязливият отговор на новинарския бизнес към правителството предполага, че репортерите и редакторите не са сигурни как да действат. Те знаят, че ще изгубят аудитория, ако изглежда, че се опъват на натиска от Вашингтон или се занимават с терористите неутрално“. Това до голяма степен е така.

От друга страна обикновеният американец не се е интересувал от външна политика около 200 години. Сега, когато външната политика дойде право в дома му, няма кой да му я обясни. Още през 1992 г. само 25 от 100-те топ вестника в САЩ са имали поне един кореспондент зад океана.

Въпросите на Люси

Люси, 9-годишната дъщеря на мои приятели в Ню Йорк, пита: „Мамо, а те откъде знаят, че ни е нападнал точно Бин Ладен? А ако Бин Ладен избяга в друга държава, ще я бомбардират ли и нея?“.

Деветгодишната Люси задава въпроси, които много американски медии не смеят да зададат.

„Ние ще направим всичко, което е наш патриотичен дълг“, каза преди време шефът на „Нюз Корпорейшън“ – австралиеца Рупърт Мърдок. Си Ен Ен пък съобщи, че „ще вземе предвид указанията от съответните власти“.

„Има нещо прекалено в подчинението тук. Респектът към сериозните отговорности на правителството е важен. Важно е и да има чувство на солидарност с властта във Вашингтон по време на криза. Но новинарският бизнес трябва да намери начин да каже ясно, че той изразява своя патриотизъм като пази правото на обществото да знае какво се случва. Това е работата на свободната преса, дори по време на война“, пише Джон Лио.

За българин вестниците в Ню Йорк удивително напомнят годините на съветската пропаганда. Те странно са забравили, че Осама бин Ладен е продукт на ЦРУ, създаден да се бори със Съветския съюз. Също толкова странно свободната американска преса забравя, че правителството на САЩ подкрепяше талибаните, докато те се биеха със СССР.

Proud to be American

Възрастен и зле облечен мъж, който е сложил американското знаме на кормилото на велосипеда си, казва „Разбира се, че е правилно да ударим. Ако някой набие детето ти без причина, няма ли да го накажеш?“. Той не казва името си и не разрешава да бъде сниман. Защо е сложил знамето? „Защото съм горд, че съм американец“.

„Америка – по-обединена от всякога“, пише на плакат, сложен на стената в пожарната на 51-а улица. Флагът на САЩ е поставен почти на всяка витрина по улиците на Ню Йорк. Той се развява на много от автомобилите в Манхатън. И задължително е в колите, където зад волана стои някой с вид на арабин. (Американци от арабски произход бяха нападени веднага след терористичните актове в САЩ, но нападенията бяха спрени от властта бързо).

„Тук не можеш да се добереш до чужд канал – казва натурализиран руснак. – А американските канали ти промиват мозъка нон-стоп.“

Три новини текат по локалните тв-каналы в Ню Йорк – погребенията, които още продължават, войната в Афганистан, как върви разчистването на Кота нула. Между тях може да се промъкне единствено новина от типа, че майка е убила 4-годишното си момиченце. Международни новини няма, ако не броим Афганистан, който отдавна вече е вътрешна тема за САЩ.

„Защо ни мразят?“

На 15 октомври, един месец след терористичния акт, сп. „Нюзуик“ зададе от първата си страница въпроса „Защо ни мразят?“. Темата за антиамериканизма започва да вълнува все повече хора в САЩ. „За да разберат защо ги мразят, те трябва да успеят да си отговорят на първичния въпрос – кои са „те“.

И като начало трябва да започнат да мислят в държави“, разсъждава българин, който работи в Ню Йорк.

Обикновеният американец никога не се е интересувал от география, да не говорим за външна политика. Когато кажеш, че си от България и допълниш – в Европа, хората на улицата се сещат – „А, да, Рим“.

„Това, което стана на 11 септември, няма аналог като размер, дори като зрелищност. То е чудовищно и невероятно. Но атентати стават в много държави. Тук като че ли това е забравено, дори от колегите. Не помнят атентатите в Москва, не помнят атентатите в Лондон, да не говорим за Близкия Изток. Това е животът по целия свят. Сега той дойде и в Америка“, разказва известна нюйоркска репортерка, която не желае името ѝ да се споменава, заради договора ѝ с работодателя. Преди 15 години тя едва не загинала при атентат на ИРА в Лондон.

Ще се съвземе ли Ню Йорк?

„Разбира се – казва една от жените на улицата. – Никой не иска да признае, че животът му е бил променен от удара. Защото да го признаеш, означава, че терористите са успели. Но животът ни

е променен. Аз работя по 16 часа, откакто това стана. Два проекта на мъжа ми се провалиха. Ставам един час по-рано, защото закриха 9-та линия на метрото. Но тук живеят хора, пригодени да оцеляват. Градът се съвзема“.

Гранд Стейшън

Из целия Манхатън има места, на които близките на изчезналите са сложили снимките им, бележки, писма, цветя. Хората се спират край тези спомени за ужаса и говорят помежду си за страховете си. След като и самолетът на „Америкън Еърлайнс“ падна над Рокауей, на този град му е достатъчно.

„Не можеш да го повярваш, нали? Толкова хора да изчезнат с един удар“, казва бивша стюардеса около 30-те, която ме заговаря пред таблото в Гранд стейшън – един от основните транспортни центрове в Манхатън.

„Изгубих си работата. Съкратиха ме. Но не ми пука, какво като съм без работа? След всичко това – и сочи таблото със снимките на изчезналите – животът промени цялата си перспектива“. 80 000 души в Ню Йорк изгубиха работата си само през октомври.

„Много е тъжно – казва възрастна жена, която се включва в разговора. – Особено преди Коледа ...“

„Това ще се случи отново, да знаеш“, казва Стейси. Аз съм работила в авиолиниите, знам ги колко пазят ... Но трябва да ги открият и да ги унищожат“.

Политиката на гнева: Защо ни мразят?

(„Нюзуик“)

На въпроса „Защо терористите ни мразят?“ американците могат да бъдат извинени, ако отговорят „Какво ни интересува“. Мигновената реакция за убийството на 5000 невинни е гняв, не анализ. Въпреки това гневът няма да е достатъчен, за да ни прекара през това, което със сигурност ще е дълга битка. За това ще се нуждаем от отговорите. Тези, които чухме досега, са успокоителни, но познати. Ние сме на страната на свободата, а те я мразят. Ние сме богати, и те ни завиждат. Ние сме силни, а те не го понасят.

Платформата

На няколко пресечки от Световния търговски център и два месеца по-късно, тук мирише на току-що изгасен пожар. Районът е отцепен от полиция. Вътре не пускат без пропуск. Първо, защото има опасност от зараза, второ – защото има опасност от пропадания. И трето – за да се спести шокът.

На Ваши стрийт, от страната на Световния финансов център, властите в Ню Йорк са издигнали платформа. Това е мястото, на което идват официалните лица, когато посещават града. Това е и параклисът под открито небе, където роднините на загиналите могат да се помолят за душите им. Русо момиче хлипа на стотина метра от там, от вътрешната страна на полицейските заграждения. Две приятелки нещо ѝ говорят.

После трите тръгват бавно към „платформата“. Точно срещу нея е огромният блок от стопено желязо. Труповете са под него.

„Бих искала да мога да те целуна“, пише на една от бележките там, ми казва моя приятелка, която е съпровождала австрийския канцлер до платформата.

„Отидох доброволец още вечерта на 11 септември“, казва Асад Тарик, докато кара таксито към Кота нула. „Карах празните чували, гледах как ги пълнят, и после ги карах към моргата. Почти нямаше цели тела. Понякога слагаха в чувала само крак, взимаха проби от всички, за да идентифицират жертвите после. Веднъж видях една откъсната глава. Беше останала главата и вратовръзката. Представяш ли си? Тялото го няма, а вратовръзката останала ...“

Телевизионна статистика

За цялата минала година най-гледаните телевизии в Америка – Ей Би Си и Си Би Ес са имали по 20 часа международни новини, а Ен Би Си още по-малко – около 18 часа. Ен Би Си е лидер сред трите мрежи по рейтинг.

И трите телевизионни мрежи рязко намалиха кореспондентските си бюра в чужбина през последните 10 години и преди 11 септември на външната информация се падаше около 9 на сто от средно 19 минутните новинарски емисии.

(08.12.2001 г., Ню Йорк – София)

Стив Форбс, главен редактор на сп. „Форбс“:

МВФ слага тежести на гърба на държави като България

Официален Вашингтон има добро чувство към премиера Саксбургготски, твърди президентът на мощната издателска компания. Симеон има преимущество, че не е обвързан с никоя стара партия и затова може да види „голямата картина“

Усмехнат, Стив Форбс изпраща българския премиер до портата на своята империя на Пето авеню в Манхатън. Срещата им е продължила близо час. Познават се от повече от 20 години и са близки приятели. В колекцията „Форбс“ има вещи на лелите на Симеон Саксбургготски. След това 54-годишният Форбс е отворен за въпросите на българските репортери – нещо почти невероятно за Ню Йорк, където правилата на йерархията действат безотказно, а протоколът е изключително строг. Той се съгласява да даде интервю специално за читателите на „Монитор“.

ИМПЕРАТОРЪТ

Той има пет дъщери, контрол върху издателска империя, частен остров и личен Боинг 727, който е нарекъл „Капиталистическо оръдие“ (Capitalist tool). Изчисляват богатството му на 440 млн. долара. Два пъти е бил кандидат за президент на Америка. Познава добре Буш, Тачър, Рейгън, Горбачов. Това е Стив Форбс – президент и изпълнителен директор на компанията „Форбс“ и главен редактор на едноименното списание. Както и основен автор на изданието с постоянна рубрика във всеки брой.

Издателството „Форбс“ е основано през 1917 година от дядото на Стив Форбс, но става могъщо под управлението на баща му. През 1990 г., когато Малкълм Форбс умира, богатството му се разпределя поравно между четиримата му сина и дъщеря му, но Стив Форбс получава 51% контрол върху компанията. В момента фамилията притежава списанията „Форбс“ и „Америкън херитидж“ и верига от вестници в Ню Джърси.

През 1996 г., когато за първи път се кандидатира за президент, Стив Форбс прави свое мото думите на Джон Кенеди: „Трябва да накараме тази страна да се задвижи отново“. Предлага равен данък от 17% върху доходите над 36 000 долара и обещава 5 на сто растеж на икономиката.

– Господин Форбс, как републиканска Америка приема един цар като премиер? Какво е отношението на официален Вашингтон?

– Мисля, че има много топло и добро чувство. Във Вашингтон знаят, че премиерът Саксбургготски е човек, който води битка срещу корупцията, който знае нуждата в идващите години да направи пробив в борбата срещу престъпността и корупцията. Ние поговорихме малко за кмета на Ню Йорк Рудолф Джулиани, който намали престъпността с две-трети. Но иска време, за да се направи това.

– И много пари.

– Да, иска пари, а България няма много пари точно сега. Но мисля, че царят вижда много ясно накъде трябва да върви България. Мисля, че когато икономическото време се затопли, неговата политика ще даде много добри плодове за страната ви.

– Има много общо между идеите, които Вие проповядвахте като кандидат за президент, и идеите, с които Симеон Саксбургготски спечели изборите в България. Обсъждали ли сте ги двамата някога?

– Ами премиерът Саксбургготски има от много години силни идеи за подобряване на ситуацията в България – да се засилят демократичните институции в страната, да се направят реформи, така че да стане по-лесно за хората да започват бизнес, да се привлекат чужди инвестиции, да свърже здраво България със Запада, като се присъедини към НАТО, и с перспектива по-нататък към Европейския съюз, след НАТО. Така че мисля, че той има тези продемократични идеи от много години. Едно от нещата, които го попитах е: как така той беше избран, а аз – не.

– Вие и двамата не сте вътрешни хора за политиката. Но Симеон Саксбургготски се втурна в нея. Това, че години е бил извън политиката, пречи ли, или помага?

– Мисля, че той има преимущество, че не е обвързан с никоя стара партия в България и заради това може да види, както се изразяваме в САЩ, „голямата картина“. Той може да види посоката, в която трябва да тръгне страната. Той стана премиер по време, когато световната икономика има проблеми. И очевидно, когато световната икономика е болна, България ще почувства ефектите от това при първия вятър. Когато има ураган, не можеш да отидеш на плаж. Така че ние в САЩ трябва да направим

някои промени тук, за да помогнем на нашата икономика да започне да расте отново, защото сега сме в рецесия. А когато тук има растеж, мисля, че европейските икономики ще започнат да се подобряват и България ще има ръст отново.

– Смятате ли, че България ще успее да привлече американски инвестиции и дали „Форбс“ ще стане адвокат за това?

– Мисля, че премиерът прави тези реформи в търговското законодателство на България, за да улесни хората да правят бизнес и постепенно инвестициите ще се увеличат. Но трябва да имате госто-приемен климат – а това е, което той се опитва да постигне.

– Вие сте известен с радикалните си идеи за намаляване на данъчното бреме. Дадохте ли някакъв съвет на премиера в тази област?

– Мисля, че той знае нуждата да бъде намалено данъчното бреме. Проблемът, пред който се изправя той, България, както и много други нации, е Международният валутен фонд. МВФ е виновен за икономически вредните практики. Те причиняват огромна вреда на държавите. Ако бях избран за президент, щях да променя тази институция, или да я разпусна.

– А ще се кандидатира ли за президент отново? Имаме ли някакъв шанс да разпуснете МВФ?

– Не, нямам планове да се кандидатирам, ще подкрепя г-н Буш. Мисля, че той си върши отлично работата, особено в тази война срещу тероризма. Но мисля, че МВФ трябва да бъде основно променен. Те наистина причиняват огромни вреди на държавите.

– Смятате ли че България може да се откъсне от валутния борд?

– Мисля, че ако в МВФ искаха да помогнат на държави като България, те щяха да им помогнат да направят по-прости данъчните закони и да намалят техните данъци. Когато намалиш данъчното бреме на хората, те могат да направят повече. Това е същото като с бегачите – ако носиш тежест на гърба си, не можеш да тичаш бързо. Така че МВФ слага тежести на гърба на държави като България.

– Страната успя да постигне финансова стабилност, но икономиката не работи. И оттам идва проблемът.

– Точно затова премиерът ви иска да реформира правилата на бизнеса, търговския закон, опитва се да се справи с данъците – да даде възможност на българите да започнат да правят повече бизнес, което мисля, че в бъдеще ще бъде много полезно.

– Възможно ли е България да се „отвърже“ от МВФ?

– Това е много трудно. Много е трудно за една държава да се отвърже от МВФ. По-скоро Съединените щати трябва да накарат МВФ да промени своя начин на действие.

(19.11.2001 г., Ню Йорк)

Премиерите на Македония Любчо Георгиевски и на Сърбия Зоран Джинджич обявиха:

Скопие и Белград срещу шиптърите

България може да изиграе своята отговорна роля на стабилизиращ фактор в региона само като остане стабилна по време на предизборната кампания, а след изборите запази своята европейска перспектива и продължи да бъде първостепенен политически фактор в Югоизточна Европа

Премиерите на Македония Любчо Георгиевски и на Сърбия Зоран Джинджич на срещата си вчера в Скопие декларираха готовност за съвместни действия срещу албанските „терористи“, съобщи АП.

„Терористите (в Косово, Сърбия и Македония) добре координират действията си. Това означава, че ние (Македония и Сърбия) трябва да си сътрудничим поне толкова тясно, колкото тях“, заяви Джинджич. Съгласявайки се с тази позиция, Георгиевски настоя за „координация“ между Сърбия и Македония чрез обмен на информация за „задушаване на тероризма“. Дватамата не съобщиха повече детайли, но евентуални съвместни военни акции на Македония и Сърбия най-малкото ще ядосат съседните страни в размирните Балкани, посочва АП. Вчера в Скопие се очакваше пристигането на турския външен министър Исмаил Джем.

Македонският премиер Любчо Георгиевски даде срок до петък на опозиционната албанска Партия на демократичния просперитет (ПДП) да се включи в широката управляваща коалиция. Той каза,

че възнамерява да насрочи заседание на парламента за събота за утвърждаване на новия кабинет. Георгиевски отхвърли искането на ПДП за „продължително прекратяване на огъня, тъй като това ще даде възможност на терористите да се прегрупират“. Но каза, че по 5 часа дневно няма да се стреля, за да се даде възможност на цивилното население в районите на боевете да се евакуира.

Европейският съюз призова вчера ПДП да се присъедини към широката правителствена коалиция, за да се избегне гражданска война, предаде АП. Западни дипломати в Скопие твърдят, че Великобритания и САЩ се опитват да убедят ръководството на ПДП да се откаже от искането си за промяна на конституцията като предварително условие за влизане в правителството на националното единство, съобщи Ройтерс. Албанските бунтовници в Македония и Южна Сърбия заплашват стабилността на Балканите и трябва да сложат оръжие, заяви специалният съветник на Държавния департамент на САЩ за Балканите Джеймс Пардю.

В отговор на призива на ЕС говорителят на ПДП Зекир Бектеши заяви, че неговата партия има доброто желание да се присъедини към коалицията, но смята, че това присъединяване ще бъде непродуктивно без прекратяване на военните операции. Късно вчера ръководството на ПДП трябваше да се събере, за да реши дали да участва в коалицията.

Пред Ройтерс неназован западен дипломат заяви, че се водят „сериозни“ преговори за прекратяване на огъня.

Но македонските сили и вчера обстрелваха с артилерия с. Ваксинце край Куманово, което се контролира от албанските сепаратисти, а детонации се чуваха и откъм границата с Косово, съобщи Ройтерс. Според говорителя на македонската армия полк. Благоя Марковски правителствените части вчера са стреляли по избрани цели в с. Слупчане, след като е изтекъл ултиматумът към местните жители да напуснат региона. Бункер на албанските бунтовници е бил унищожен при акцията.

На фона на очакваната широка коалиция македонското правителство вчера изненадващо утвърди кандидатури за нови посланици в чужбина, главно от състава на съветниците на премиера и на президента. За нов македонски посланик във Вашингтон е предложен Никола Димитров, специален съветник по националната сигурност на президента Борис Трайковски. Президентският съветник по външната политика Александър Тавчиовски отива като постоянен представител в Организацията за сигурност и сътрудничество на Европа (ОССЕ) във Виена. За посланик в Полша е предложен Коста Стоименовски, съветник на премиера Любчо Георгиевски по външната политика, а външният министър Сержан Керим – за постоянен представител в ООН в Ню Йорк.

Специалният съветник на Държавния департамент за Балканите Джеймс Пардю:

Бунтовниците са деструктивен фактор

Албанските бунтовници в Македония и Южна Сърбия заплашват стабилността на Балканите и трябва да сложат оръжие, заяви специалният съветник на Държавния департамент на САЩ за Балканите Джеймс Пардю.

„Те са деструктивен фактор за стабилността на Балканите и действат деструктивно на всички позитивни неща, които стават в Косово и региона“, каза той в Прищина.

Джеймс Пардю осъди насилието в Македония и Южна Сърбия и хвърли вината за него върху албанските бунтовници. Той подчерта, че албанските екстремисти в Южна Сърбия „трябва да сложат оръжие, да разпуснат организацията си и да напуснат, тъй като тяхното присъствие е провокация“. Според него преговорите досега там не са били успешни, тъй като „Армията за освобождение на Прешево, Медведжа и Буяновац не преговаря доброжелателно“. Пардю посочи, че търпението на НАТО бързо се изчерпва и има много малко време пред екстремистите да сложат оръжие и да престанат да излагат на риск албанските цивилни. Той обаче не каза какво би направил НАТО, само предупреди, че Вашингтон може да забрани на членове на техните групи да пътуват до САЩ.

(11.05.2001 г., в съавторство с Николай Петров)

Албанците в Ню Йорк се готвят за война

На 14 март тази година, за една вечер, около 400 души от Стейтън Айлънд събират половин милион долара за Армията за национално освобождение. Хиляди чакали зелена светлина, за да тръгнат като доброволци към Тетово. Каквото направихме за Косово, ще го направим за Македония, твърди бивш офицер

На 14 март тази година около 400 албанци в Стейтън Айлънд, Ню Йорк, събират половин милион долара за Армията за национално освобождение. На срещата – точно една седмица, след като Армията обяви политическите си искания за нова конституция в Македония, идва човек от АНО, който призовава за доброволци и за парични помощи. Само един от всички присъстващи казва, че не е съгласен да се влиза във война. Всички останали застават зад каузата на АНО. На другия ден бунтовническият лидер си тръгва с парите и с петима доброволци.

Това е първата сума, събрана за армията в Ню Йорк, твърди Крис Хеджис, журналист от „Ню Йорк таймс“, който е написал репортаж от събирането. Хеджис 3 години е бил шеф на бюрото на вестника на Балканите. Според него в момента се активизират наново старите канали за пари и доброволци, които са действали по време на войната в Косово.

Само три дни след първото събиране – на 17 март, в албанския вестник „Бота сот“, който се списва едновременно в Тирана, Прищина, Тетово, Ню Йорк, Цюрих и Франкфурт, излиза и първата обява на АНО за дарения в полза на Армията.

Според американския закон всеки гражданин на Съединените щати може съвсем легално да подпомага която и да е чужда армия, ако тя не е обявена за терористична организация. АНО не е сред терористичните организации, въпреки че някои от нейните действия влязоха в доклада на Държавния департамент за глобалния тероризъм.

На 2 май, по време на посещението си във Вашингтон, македонският президент Борис Трайковски поиска от държавния секретар Колин Пауъл да обяви АНО за терористична организация. Отговорът на Пауъл, който заедно с главния прокурор на САЩ има правомощията за това, бе, че ще обмисли предложението.

Артър авеню – центърът на албанската диаспора в Бронкс. Минути след тази снимка четиримата мъже, седнали на маса на тротоара, се съгласяват да разговаряме.

„Ако искаш да разбереш какво наистина се случва, иди в клуба на Мидланд авеню в събота вечер“, ми казва Крис Хеджис.

Събота 5 май, 21,50 часа, Стейтън Айлънд

„Късно идваш. Хората на Тачи бяха тук днес следобед, около 150 човека. Обсъждаха политиката, събираха помощи“, казва единият от сервитьорите в „Идеалния ресторант (и кетъринг)“ на Мидланд авеню №630 в Стейтън Айланд.

Влизам в бара, където вече разчистват, и търся собственика на ресторанта – Аджим Келменди. Нося списък с телефоните на няколко основни фигури в албанската диаспора в Ню Йорк, които ми е дал колегата от „Таймс“. Откъде ми имаш номера, пита барманът, който така и не ми казва името си до края на разговора. Казвам откъде. А каква си? – Българска журналистка. Аджим го няма, качи се горе, почти заповядва той.

„Горе“, където е основната зала на ресторанта, братът на собственика се е излегнал на едно от канапетата. Известно време говори с мен, удобно изтегнат. После сяда на дивана и си обува обувките. Облечен е в черен панталон и бяла риза, косата му е сресана назад и е намазана с гел. Фамилията е дошла в Ню Йорк от Косово през 1987 г. През 1981 г. са участвали в първите сблъсъци със сърбите, ми казва Келменди. Просторният ресторант е едно от малкото места в цял Ню Йорк, където има оркестър с жива албанска музика.

Но като разбира, че съм българка, млъква. Как да се свържа с хората, които се събират тук? – питам. Не знам, отговаря той.

С кого от тях да говоря? – Не знам. Кой ти плаща за залата? – Не знам. „Нищо не знам“, повтаря Келменди.

„Всяка събота ли идват?“, „А, не само 3-4 пъти в годината“, очевидно ме лъже той.

А ще ми кажеш ли малкото си име? – Не.

„Па кажи ѝ, она е наша“, казва един от сервитьорите.

„Не е наша – отговаря Келменди. – Сръбкиня е“.

„Не, българка съм“. „Па то е све едно“, казва той. И обяснява – „сърби, македонци, българи, гърци – всички сте еднакви. Всички сте славяни“. И кимва към сервитъора – „не е наша, нищо не ѝ казвайте“.

Само няколко дни по-рано от Съединените щати бе лансирана тезата за панславянската ос, която е против албанците.

Все пак Келменди показва отдалече вносна бележка с инициалите на АНО, на която пише цифрата 100. „Пиши – намесва се барманът, – че тази вечер той е дал 100 хиляди долара“. Това с хилядите не е вярно, разбира се.

„Не само пари, живота си ще дам за моите братя в Македония“, настръхва Келменди. След това ми подарява лепенка с логото на АНО, произведена в САЩ – да я нося в България.

„Пиши – пали се барманът, – че аз пък съм дал половин милион долара. А един от нашите, от Тексас, даде 8,6 милиона долара за АОК. А ние сме много – така пиши“, настоява той.

Според публикации в американската преса за три години – от 1995 г. до 1998 г., албанците в САЩ са събрали над 100 милиона долара за Ибрахим Ругова и за АОК.

Неделя, 6 май, 13,30 часа, Бронкс

На „Артър“ авеню се намира центърът на албанската диаспора в Бронкс. Тук, на номер 2339 се намира редакцията на вестник „Бота сот“, през един номер е магазинче за компакт-дискове, видеокасети и „други борчески материали“. Повечето от заведенията в квартала са албански, въпреки че част от тях се водят италиански ресторанти. На един от тях се мъдри надпис: „Пицарията на Тони и Тина“. Отдолу неоновы букви сигнализират: „бюрек“. По витрините на някои магазини има окачени албански знамена. Табелите са странна смесица от албански и английски: шиптър е мийт (албанско месо), шиптър е кюизин (албанска кухня).

Уличката, помпозно наречена авеню, е може би единствената в Ню Йорк, на която колите са паркирани в три редици. Това затруднява движението, но пък казват, че е обичайният начин на паркиране в Тирана, откакто там има автомобили.

Дервиш Джахяга, редакторът на нийоркското издание на „Бота сот“, не е в Ню Йорк. В Косово е, на почивка, обяснява мъжът от магазинчето за борчески материали. И ми подарява последния брой на „Бота сот“. След това ме води в съседното кафене.

На масата седят четирима мъже: 20-ина годишно момче от Македония, което е оставило 80 души род в село Матеч, до Ликово, 45-годишен офицер от Косово („аз съм наясно с войната, защото съм воювал“), възрастен професор по социология от Тирана, който е издател на „Атдеу“ („Отечество“) в Ню Йорк.

„Ние бяхме окупирани от различни сили и разделени, но ние сме една нация. И сме единствената нация, която граничи със себе си“, обяснява Пашко Цамай, четвъртият на масата. Преди 35 години той е дошъл в САЩ от Черна гора.

„Това, което направихме за Косово, ще го направим и за Македония“, ми казва офицерът, който предпочита името му да не излиза в пресата. Убеден е в две неща. Първото – Косово скоро ще бъде държава. Второто – ако правителството в Скопие не промени конституцията, Македония няма да оцелее.

„Знаем колко много танкове даде България на Македония. Знаем за хеликоптерите, които Украйна даде. Кой е терористът? Защо атакуват цивилно население със самолети? За да лети, на един пилот му трябват най-малко две години обучение. Кога се обучиха македонски пилоти – за една нощ ли?“, пита офицерът.

„Какво искате“, питам го. „Искаме границата да бъде отворена – към Албания и към Косово. Искаме албанците да имат своето знаме, образование, албанският да е официален език“, отговаря.

„Ако правителството в Скопие се съгласи да промени конституцията, македонският проблем няма да съществува. Но ако то продължава така, ние ще помогнем на нашия народ. Ще ги подкрепим с всичко, с което можем – политически, икономически и военно. Хиляди чакат зелена светлина, за да заминат доброволци там“, казва Пашко Цамай. „Ще чакаме до есента“, допълва офицерът.

Разбирам, че за Македония се готви да замине като доброволец 33-годишният Аджим Мати. В семейството са четирима братя, всички живеят в Ню Йорк. Двамата по-възрастни тръгват към Балканите, другите двама остават в Америка, за да се грижат за семейството.

Телефона вдига съпругата на Агим. „Не мисля, че той ще иска да говори с вас“, казва тя, след като съм се представила, и затваря.

По неофициални данни в Ню Йорк живеят около 200 хиляди албанци. Те са разпределени в две основни компактни групи – в Стейтън Айлънд, където са предимно косовари и македонски албанци, и в Бронкс – където повечето от имигрантите идват от Албания. По-малка част живеят в Бруклин. Основният им бизнес са пицарии и италиански ресторанти, хлебарници. Държат също бижутерийни магазини и сервиси за ремонт на автомобили. Те са изключително трудолюбиви хора, много от тях работят на по две места, твърдят нюйоркчани.

ЕДНО КЪМ ЕДНО

Пашко Цамай, албанец от Черна гора, който от 35 години живее в Бронкс:

Събираме парите, за да помогнем на бежанците

Албанците в Македония искат само равни права. Те са дискриминирани откъм език, символи, училища. Тук се страхуват от разцепване на Македония, но Армията за национално освобождение изрично каза, че не иска да разделя държавата. АНО имат политическа декларация, в която обясниха, че искат равни права и промяна в конституцията. Сегашната конституция е прославянска, тя е срещу албанците. Те са единственото хомогенно население в Македония, а ги третират като втора ръка хора.

Президентът Трайковски обеща, че ще промени конституцията. Но той искаше само да спечели време. И веднага започнаха погромите. В момента македонските славяни правят етническо прочистване по модела на Милошевич. Те гонят албанците от Македония по същия начин, както Милошевич ги гонеше от Косово.

„Аз съм албанец, но в САЩ имам равни права с всички граждани“, казва Пашко Цамай. Той е единственият, който се реши да застане пред обектива на фотоапарата.

Екстремисти ли са бойците на АНО? Ако изнасилят дъщеря ти, ако убият децата ти, и ти вземеш пушката – екстремист ли си, или защитаваш дома си? АНО не убива цивилни. Не в АНО, в македонското правителство са терористи.

Албанците по целия свят осъждат насилието. Ние събираме пари, но те са, за да помогнем на нашите хора. Има 50 000 бежанци от Македония. Тези пари не са за оръжие. Те са, за да помогнем на децата.

Европейският съюз, САЩ искат конфликтът да се разреши по мирен път. И ние чакаме това. Всичко зависи от това как ще реагира македонското правителство на исканията на международната общност. Ако не реагира, албанците ще тръгнат да се бият. Независимо дали са от Германия, от Швейцария или от САЩ. Хората няма да стоят и да гледат от страни.

Македонците могат да имат танкове, могат да имат оръжие, но в крайна сметка победата ще е на страната на свободата и правата. Албанците по целия свят го знаят. Ние имаме хора в целия свят. Ние сме против насилието, но ако не ми даваш права, как да се защитя? Дай ми правата на македонец и всичко ще е наред.

(11.05.2001 г., Ню Йорк – София)

Американските енергийни гиганти „Ентърджи“ и „AES“ настояват:

Договорите за „Марица – Изток“ да се подпишат преди изборите

Висш US дипломат определи инвестициите на американските компании като акценти на срещите на Костов във Вашингтон

Американските енергийни гиганти „Ентърджи“ и „AES“ са настояли договорите за техните проекти у нас – за ТЕЦ „Марица – Изток“ 3 и 1, да бъдат подготвени окончателно до края на май. На 17 юни в България са парламентарните избори.

Исканията на US компаниите са били изказани на срещи на техните шефове с председателя на Агенцията по енергетика Иван Шиляшки, съобщи самият той късно през нощта в сряда българско време. Във вторник следобед енергийният шеф посети последователно централите на двете фирми във Вашингтон.

„Те смятат, че до края на май трябва да приключат преговорите“, каза Шиляшки, след което се поправи: „Смятат, че е добре да приключат преговорите“. Това означавало проектодоговорите „да бъдат финализирани и да бъдат подготвени за подписване – това е тяхната позиция“.

В понеделник още по обяд той е имал среща със зам.-министъра на търговията на САЩ Чарлз Лудолф. Към групата се присъединил и US посланикът у нас Ричард Майлс – веднага „след срещата на премиера Костов с президента Буш и вицепрезидента Чейни“, по думите на самия Шиляшки. На срещата той е бил питан за двата американски проекта в „Марица – Изток“ от зам.-министъра на търговията и US посланика в София Ричард Майлс.

Шиляшки бе спешно поканен зад океана, след като в България се разрази един от най-големите електроконфузи в последните години. Кабинетът не прие решение за инвестициите на двете американски компании в ТЕЦ „Марица – Изток“ 1 и 3 в размер на 1,4 млрд. долара, въпреки че се очакваше това да стане преди премиерът да замине на работно посещение в САЩ. Слуховете в София, както и публикации в близкия до министър-председателя електронен вестник „Медиапул“, обвързаха подписването на двата договора с американската визита на Костов.

Тази информация бе индиректно потвърдена пред „Монитор“ от висш дипломат във Вашингтон. Той постави инвестициите на американски енергийни компании като „Уестингхаус“ и „Ентърджи“ сред акцентите в посещението на българския премиер. „Между българските и американските фирми има въпроси, които трябва да се решат“, допълни дипломатът, който предпочете да остане анонимен.

„Нормално е самите компании да искат да знаят как в следващите седмици и месец ще може да се седне на масата на преговорите“, каза вчера Иван Шиляшки. Според него сега проблемът е „във форсмажорните обстоятелства и в балансирането на рисковете“.

Във Вашингтон той донесе текста на писмото за подкрепа на двата проекта, което правителството е склонно да подпише. То се различава съществено от варианта, предложен на кабинета за подпис на 1 февруари т. г. от енергийния шеф. Именно тогава вицепремиерът Петър Жотев бе определен от правителството да приключи преговорите с американските инвеститори, които дотогава се водеха от Шиляшки. Във вторник Жотев обясни пред „Монитор“, че в писмото за подкрепа, предложено от Агенцията по енергетика, „косвено се иска държавна гаранция“. Затова работната група предложила промени и сегашният текст „се различава значително от проекта, предложен от потенциалните инвеститори“, допълни вицепремиерът.

Помолен да коментира казаното от Жотев, че на практика косвено е искал държавна гаранция за проектите, Шиляшки отговори: „Поемането на финансови ангажименти директно означава влизане (на документа – б.р.) в парламента и държавна гаранция. И затова тези текстове са максимално изчислени от тази гледна точка, за да могат да бъдат едно писмо за подкрепа, а не писмо, което ще изисква държавна гаранция“.

Според вицепремиера Жотев в проектите внесени от Шиляшки, има рискове. Част от тях – „най-важните и големите, трябва да бъдат отстранени“, каза той в интервю в пресата, но отказа да назове конкретните факти.

На съмнение, изразено от репортер на „Монитор“, че интересът на американските компании да инвестират в енергетиката на България едва ли е местният пазар, Джин Фоминих от енергийната асоциация на САЩ каза: „Да, така е. Страната ви може да служи като мост между Турция и Източна и Централна Европа.“

В момента ние продаваме ток освен на Турция, и на Сърбия, Косово и Македония.

„Ние очакваме вашите избори да видим какво ще стане“, допълни Фоминих.

Договорите ще бъдат подписани, твърдят запознати. И се позовават на една дата – 17 юни. Американските компании искат да имат черно на бяло контрактите си преди парламентарните избори, за да са сигурни, че следващо правителство няма да провали проектите им. Същата дата бе ключова за визитата на българския премиер в САЩ. Именно Костов е настоявал посещението му в Белия дом да е преди парламентарните избори, каза висш US дипломат пред „Монитор“.

ОПАСНОСТ

Световната банка в серия от писма до кабинета предупреждава от близо 2 г., че ако проектите за „Марица – Изток“ 1 и 3 се осъществят по начина, по който US концерните искат, цената на тока у нас в близките години ще стане „непоносимо висока“ за населението. Щатските гиганти искат НЕК да изкупува всички произведени от тях ток в продължение на 10 г., а изкупната цена да е значително над 3 цента за киловатчас. За сравнение в момента България изнася тока за Турция на цена от 3,5 цента за киловатчас, същата е и продажната цена на електроенергията в страната. Позицията на Световната банка е, че ако НЕК сключи подобни договори с двете щатски компании, това ще доведе до рязък скок в цената на тока и ще отблъсне други компании да инвестират в сектора. Причината е, че останалите производители на ток ще са в неравноправно положение спрямо US концерните, от които НЕК ще купува скъп ток, а от тях не.

Шефът на Агенцията по енергетика Иван Шилияшки:

Имаме среща с майката на компанията

„Днес имаме в централата на „Ентърджи“ среща с президента на компанията, тука, с майката на компанията във Вашингтон.

Много конструктивна среща беше и с президента на AES г-н Беки... Бак... Баки.... Някой тук да ми помогне за името – Денис Бек. Денис Беки и така един бизнесмен на високо ниво от голяма компания, която действително е направила много проекти в много райони на света и оцени много ясно, че тя иска да реализира този проект, тоест че тя твърдо стои зад проекта и че ще може максимално бързо да го реализира в следващите няколко години след приключването на тези преговори, които тя очаква съвсем скоро да станат.

Тези проекти малко по-дълго време се оценяват от гледна точка на един следващ проект в енергетиката. За това, че страната ни премина през 2 основни етапа – тя бе поканена за преговори за членство в ЕС а също паднаха и шенгенските визи“.

СРЕЩА КОСТОВ-ПАУЛЪЛ

Министър Надежда Михайлова:

Ако се случи прекрояване на Балканите, то да стане по мирен път

Премиерът Иван Костов и българската делегация се срещнаха вчера с държавния секретар на САЩ Колин Паулъл. Бяха обсъдени темите за териториалната цялост на Македония и за стратегическата позиция на България по отношение на енергийните въпроси в региона. Аз бях много доволен, че се срещнах с министър–председателя на България. Обсъждахме въпроси от общ интерес, каза Паулъл след 45-минутната среща.

На въпрос на „Монитор“ дали е бил обсъден въпросът за опасността за прекрояване на Балканите на моноетнически принцип външният министър Надежда Михайлова каза: „Говорихме за тази опасност като една от възможните опции, които могат да произтекат в резултат на активни дезинтеграционни процеси, но мнението и на двете страни е, че трябва да се направи всичко възможно това да не се случи. А ако се случи, то да бъде по мирен път и да бъде контролиран процес“.

След срещата държавният секретар Паулъл заяви, че с премиера Костов са коментирали факта, че между САЩ и България има дипломатически отношения от 100 години и никога те не са били толкова добри, колкото сега.

„Говорихме за стабилността на Балканите и как можем да работим заедно, за да се запази териториалната цялост на Македония и за дружи грижи на Балканите. Ние отбелязахме стратегически важната позиция, която България е взела в региона и особено по отношение на енергийните въпроси в региона“, допълни Паулъл.

Много сме доволни от разговорите, коментира Иван Костов. „Аз опитах да очертая колко е важна

ролята на България и като икономически, и като транспортен кръстопът, и политически колко голямо е значението на това, с което допринасяме за стабилизирането на региона“, обясни премиерът Костов.

Срещата даде на българската страна възможност да обсъдим по-подробно стратегията ни относно Балканите и рисковете такива, каквито ние ги виждаме, както и нашата гледна точка за това, което се случва, обясни министър Михайлова и добави: Това беше и възможност да получим потвърждение за политиката, която България води.

По време на разгорите са били коментирани Черна Гора, Македония и възможността ситуацията в Македония и Косово да бъде повлияна от изборите в Черна Гора.

„Темата с независимостта на Черна Гора, по мнение и на двете страни, може сериозно да застраши стабилността, както на Югославия, така и да повдигне отново въпросите в Косово, и да повлияе на политическата ситуация в Македония“, съобщи още министър Михайлова.

Премиерът Иван Костов:

Очакват се нови процеси на дестабилизация в региона

„Очакват се нови процеси на дестабилизация в региона. Ако политическият диалог (в Македония – б.р.) не доведе до отнемане на политическите мотиви на албанците, ще има нови сблъсъци. Часовникът е пуснат и времето за постигане на компромис изтича всеки ден. Ситуацията в Македония се усложнява от процесите в Черна гора. Изборите в Черна гора ни доближават до момента, в който тя ще се отдели от Югославия. Това ще е същинският разпад на югославските държавни структури – президент, парламент и т.н. А това ще доближи Косово до искане на независимост. До 2002 г. тези процеси ще се развиват. Членството в НАТО е инструмент да умиротворяваме един регион, който крие много заплахи“.

(26.04.2001 г., Вашингтон)

Висок рус мъж е заподозрян за убийството на Поли Пантев

Версията на полицията в Оранестад е, че замесените в разстрела са „повече от двама“, каза детектив Робърт Марстин

Висок рус европеец е наел мотоциклета, с който е избягал убиецът на Поли Пантев, каза вчера в телефонно интервю за „Монитор“ Филип Гърман. Той е служителят във фирма „Мелкор“, който е сключил договора за рента.

„Беше рус, с къса коса и синьо-зелени очи. Лицето му беше скулесто, остро. Бял. Тежеше около 80-90 килограма, висок около 1,85 см. Изглеждаше добре, симпатичен, много учтив“ – така Гърман описва вероятния съучастник в разстрела на Пантев.

Полицията в Аруба има повече от двама заподозрени за убийството на българина, съобщи по телефона детектив Робърт Марстин от полицията в град Оранестад. Пантев беше разстрелян във фойето на единствения хотел там – „Сонеста“, в петък срещу събота българско време.

Детектив Марстин потвърди информацията на местния вестник „Диарио“, че е открит изоставен мотоциклет, за който се предполага, че е бил нает от убиеца на Пантев.

Фирмата, която е дала мотоциклета под наем, не се намира в Оранестад, установи „Монитор“. Тя е в град Ноорд.

Чужденецът сключил договора за наема на мотора показва паспорт на името на Хенк Уабър, разказа служителят, който подписал контракта. Мъжът не взел мотоциклета, а го оставил да се пази във фирмата.

Това станало на 26 февруари. На 8 март друг мъж дошъл с копие от договора да вземе мотоциклета, разказа Филип Гърман.

Датите съвпадат с дните, в които Поли Пантев е бил на острова. Българинът е пристигнал в Аруба в края на февруари, каза в понеделник пред „Монитор“ издателят на вестник „Аруба тудей“ Виктор Уинклер. Бившият сикаджия обаче напуснал острова, докато там траел местният карнавал. Той се върнал обратно в Оранестад миналия петък, 9 март. Само няколко часа по-късно Пантев е разстрелян с четири куршума в главата и врата.

Основната версия, по която работи следствието, е разчистване на сметки между наркодилъри, потвърди детектив Марстин. Все още няма никаква яснота кой е поръчителят на убийството, обясни той

и отказа да отговори на въпрос дали е намесена руската или колумбийската мафия.

Групата заподозрени не е напуснала острова, смятат ченгетата от Аруба. Те продължават да наблюдават пристанищата и летището.

Според източник от българските спецслужби обаче мъжът, убил Пантев, най-вероятно е напуснал остров Аруба с яхта. Тя го била докарала до острова и го изчакала, докато той си изпълни задачата. Спецслужбите получили тази информация от Интерпол.

Журналисти от „Диарио“ са направили собствено разследване за убийството на българина. Така те стигнали до мотоциклета, използван от убиеца. Това съобщи по Дарик радио в понеделник вечер криминалният репортер на вестника Джони Симон.

„Най-вероятно заподозреният е използвал мотоциклета, за да напусне местопрестъплението. Информацията, която получихме, сочи, че заподозреният е взел под наем мотоциклета от една фирма, „Мелкор“, под чуждо име. След престрелката той е напуснал хотела, а мотоциклетът е бил паркиран някъде. И въпреки че е имало много сериозен трафик в този момент, използвайки мотоциклет, той е имал възможност да се придвижи много бързо през задръстването в централната част на града. И в петък (Пантев е разстрелян в 4.39 следобед в петък местно време) недалеч от мястото, където се е стреляло, полицията откри доказателството, като действаше по следа“, разказа репортерът Симон.

На същото място бил намерен и пистолет. Полицейските експертизи доказали обаче, че пистолетът няма нищо общо с убийството на Пантев.

Криминалният репортер на „Диарио“ твърди, че засега полицията все още няма никаква сигурна следа. Тя смятала, че стрелецът е може би е дошъл от България, от Санто Доминго или от Колумбия, или от Аржентина.

Разкриването на убиеца е много трудно, смята журналистът. Първо, защото той вероятно е имал документи на чуждо име. И второ, „защото дамата, която е придружавала убития, не го е видяла в лице“. А тя била единствената, която може да каже кой е бил или поне как е изглеждал.

Разследването на журналисти от „Диарио“ установило, че убиецът не е казал нищо. „Той просто е видял жертвата, познал я, започнал да стреля и стрелял 4 пъти. Българинът е уцелен в главата и във врата. Мисля, че и на двете места изстрелите са били смъртоносни“, каза криминалният репортер.

„Полицията разчиташе много на записа от камерите в хотелското фойе. Там обаче се виждат малко неща“, твърди репортерът Джони Симон. „Вижда се въпросното място, вижда се, че има някакво движение“, обяснява той.

(14.03.2001 г., в съавторство с Ангелина Петрова)

Служителят във фирма „Мелкор“ Филип Гърман пред „Монитор“:

Показа ми паспорт с името Хенк Уабър

– Г-н Гърман, полицията твърди, че заподозреният за убийството на българина в хотел „Сонеста“ е наел мотоциклет от вашата фирма. Вие ли му го дадохте под наем?

– Да, аз съм човекът, който даде мотоциклета под наем.

– Спомняте ли си как изглеждаше човекът, който нае мотора?

– Рус, с къса коса и синьо-зелени очи. Лицето му беше скулесто, остро. Бял. Тежеше около 80-90 килограма, висок около 1,85 см. Изглеждаше добре, симпатичен, много учтив.

– Той имаше ли акцент?

– Не, той имаше перфектен английски, но не беше американец.

– Как разбрахте, че не е американец?

– Защото когато го попитах дали иска гуми „quick flat“, той не разбра какво му казвам. Трябваше да напиша марката на хартия, за да разбере. Освен това аз обикновено познавам европейците, защото съм живял шест години в Европа. Той беше европейец, а не американец.

– А дали беше от Източна Европа?

– Това не мога да преценя.

– А сигурен ли сте, че не е бил от Латинска Америка?

– Сигурен съм, защото щеше да има различен акцент. Познавам латиноамериканците. Те имат специфичен акцент. Всъщност във фирмата идваха двама различни мъже. Аз говорих с единия. Аз говорих с него за мотоциклета на 25 февруари и той се върна на 26-ти февруари, за да подпише договора за рентата. Тогава той ми каза, че същия ден в 6 часа заминава за о. Сейнт Мартин. Остави ми

мотоциклета да го пазя и остави и парите. Плати в брой. Каза, че когато се върне на 8 март, ще вземе мотоциклета. На 8 март вече дойде друг мъж. Той носеше копието от договора.

– **Какъв беше другият мъж?**

– Това не знам. Защото аз не съм говорил с него. Друг колега го е обслужил, но той е в отпуската тази седмица.

– **Кога точно е нает мотоциклетът?**

– На 8 март сутринта около 10 часа.

– **А кога го откриха захвърлен?**

– На 10 март, мисля.

– **Полицията казва, че мотоциклетът е нает под фалшиво име.**

– Възможно е. Но този мъж имаше паспорт с това име.

– **Вие спомняте ли си името?**

– Хенк Уабър.

– **Разпитва ли Ви полицията?**

– Да.

– **Те смятат ли, че тези двама мъже са свързани с убийството?**

– Да.

Адвокат Даниела Доковска:

Властта трябваше веднага да поиска безусловно освобождаване на българите

*Подсъдимите в Либия не могат да разчитат на реална адвокатска защита
от българска страна, твърди известната юристка*

Адвокат Даниела Доковска е сред безспорните имена в българското наказателно право. Има научни публикации в областта на наказателното право, наказателния процес и криминологията. Преди 10 ноември 1989 г. е защитавала обвинени в шпионаж и в престъпления срещу НРБ, а от 1990 г. насам – Тодор Живков, Чудомир Александров, Огнян Дойнов, Александър Лилов, маркиз Жиларди. Давала е консултации при защита на българи в чужбина. „Аз защитавам чужди граждани в България и техните посолства постоянно поддържат контакти с мен и се интересуват за движението на делата“, казва тя.

– **Госпожо Доковска, имат ли шанс медиците в Либия да бъдат защитени?**

– Как да отговоря на този въпрос, като ние и досега не знаем нищо. В деня, в който започва процесът, български експерт не е запознат с доказателствата по делото. Не ми е известно да е правено такова искане. Сега можем да разчитаме единствено на либийския съд.

– **Според Вас имало ли е начин да се повлияе политически на хода на процеса по-рано?**

– Аз не знам това, но бих искала да зная какви опити са направени. Реагира ли държавата, когато се отказваха срещи на задържаните с консула или с посланика? Колко ноти бяха отправени по този повод и кога? Сега се разбира, че е изпратена една-единствена нота на 11 февруари. Българската държава не започва от днес. С Либийската Арабска Джамахирия имаме подписана консулска конвенция, която е в сила от 20 февруари 1983 година. От 1984 г. действа договор за дружба и сътрудничество между НРБ и Либия, а от 1985 г. – договор за правно сътрудничество. Ако взаимните договорености не са били спазвани от либийската страна, държавата ни разполага с общоприетите международноправни средства за реакция. – Бившият министър на правосъдието Васил Гоцев каза, че не знае за договора за правна помощ.

– **Възможно ли е това?**

– Напълно е възможно. Аз му вярвам.

– **Какво пропусна да направи българското правителство?**

– От първия момент и постоянно до сега трябваше да се иска освобождаването на българските граждани. Още повече че според правителството те са били задържани в качеството им на свидетели. На мен не ми е известна система, която позволява ежегодношно задържане под стража на свидетели. Ако България не е разполагала с достоверна информация за случая, значи не функционират основни държавни механизми.

– **Дипломатите ни са поискали „българските медици да бъдат освободени в случай, че към тях не са предявени конкретни обвинения“.**

– Трябваше многократно да се настоява за освобождаване на задържаните българи, и без уговорки. Не е задължително обвиняемият да бъде задържан до разглеждане на делото в съда.

– **А можеше ли да се иска да няма процес?**

– Всички усилия трябваше да бъдат насочени към предотвратяването на процеса и връщането на задържаните в България. Нашата държава можеше по дипломатически път да изрази позицията си, че се касае до едно политическо обвинение, и да опита всички форми на въздействие върху либийските власти. Трябваше да се разговаря с авторитетни бивши дипломати и политици, които имат влияние в Либийската Джамахирия. Можеше да се търси помощта на други правителства. Можеше да се ангажира световното обществено мнение. Светът не може да повярва, че група български медицински сестри са организирали заговор срещу Джамахирията.

– **Това се прави в последната седмица.**

– В последната седмица вече е много късно. Защото Либия е настръхнала – обвинението е за умишлено заразяване със СПИН на 393 деца, някои от които починаха. На обществото вече се внушава, че българите са извършили едно зловещо престъпление. Сега е много по-трудно да се повлияе.

– **В събота българската делегация пристигна в Триполи. Това все пак е едно добро...**

– Още по-добре щеше да бъде, ако беше заминала, когато задържаха българите.

– **Какво означава раздвижването на политиките сега? Опит да се замаже пред българското общество бездействието преди това?**

– Не, аз по-скоро мисля, че българските власти не са си давали сметка какво се случва с нашите граждани в Либия. Едва след получаване на обвинителния акт правителството осъзна сериозността на положението и е в паника. Това обяснява хаотичните усилия, които се полагат през последната седмица. Но това е една непростителна недалновидност. Това е една неоправдана неосведоменост, която може да доведе до езекутирането на шестима българи.

– **Кой ще понесе отговорността, ако те бъдат осъдени на смърт?**

– Правителството трябва да подаде оставка, ако българските граждани не са завърнат живи и със здрав разсъдък. Ако едно правителство е безсилно да защити живота на гражданите си, то не е нужно никому.

– **А парламентът не носи ли отговорност? На председателското събрание са били събрани всички шефове на парламентарни групи – и на управляващи, и на опозиция. И те всички, вкупом, решават, че ще е по-полезно да се мълчи.**

– Всеки български държавник носи в някаква степен отговорност за тези хора. Разбира се, никой не иска конфронтация с Либия. Въпросът е дали зад мълчанието на българските власти са стояли някакви сериозни, реални стъпки за облекчаване на положението на българите.

– **Защо българските адвокати не реагираха по-рано? На всички е известно, че медиците ни са задържани от февруари 1999 година.**

– За да се ангажира някой от нас, към него трябва да се обърнат близки на задържаните. Тук проблемът не е в адвокатурата. Държавата е тази, която трябва да се погрижи за живота на своите граждани. Държавата можеше да ангажира адвокати като експерти, да им осигури възможност да се запознаят с либийската правна система и да се бори те да получат достъп до доказателствата по делото. Можеха да ни използват, но много по-рано. Една компетентна юридическа експертиза щеше да улесни дипломацията.

Аз съм изумена, че миналата седмица са били превеждани законите. Нали се знае, че българите са задържани там от една година? Кому е нужен сега този превод? Делото започва в понеделник и може да свърши за два часа.

– **Търсиха ли Ви близките на задържаните? Вашият телефон, заедно с телефоните на другите трима адвокати, е бил даден за консултации...**

– В петък на обяд ми се обади сестрата на една от задържаните в Либия. Поиска да се срещне с мен по повод на делото. Обясних ѝ, че не разполагам с никакви данни за процеса. Тя дълго мълча по телефона и после каза, че ще ми се обади другата седмица.

– **Не сте ли готова да помогнете на хората там?**

– Аз не мога да мълча по този въпрос, защото тук нещата опират до живота и смъртта. На близките на задържаните в Либия трябва да се каже истината. Те не могат да разчитат на реална адвокатска

защита от българска страна. Един български адвокат може да бъде само консултант на либийския колега, ако той изобщо желае да получава консултации. Изглежда, че този въпрос все още не е изяснен. Българският адвокат може да бъде и наблюдател, но само ако процесът не е закрит. Либия не е поела никакъв ангажимент да допусне представители на българската държава до съдебния процес. Не зная дали са водени разговори в тази насока.

– Какви права дава статутът на наблюдател?

– Участието на наблюдател осигурява публичност и в определена степен гарантира правата на подсъдимите, защото най-малко гаранции дава един закрит процес. Много законодателства обаче предвиждат делото да се гледа при закрити врати, когато то засяга въпроси на националната сигурност. Така че българският адвокат изобщо може да не бъде допуснат в съдебната зала. Освен това във всички случаи наблюдателят не може да влияе на хода на процеса.

– А след процеса?

– Трябва да се търсят дипломатически средства, за да се избегне екзекуцията.

– Няма ли възможност това дело да се преразгледа в международен съд?

– Не, международните институции не пререшават делата, които се разглеждат от националните съдилища. Актовете на международните институции имат политическо значение.

– Може ли българският наблюдател да иска решение от съда в Страсбург, ако се накърнят правата на българите?

– Не. Съдът в Страсбург правораздава по Европейската конвенция за правата на човека. Либия не е обвързана с тази конвенция. Но по-съществено е друго – въпросът със задържаните българи в Либия не е правен. Той е политически и може да бъде решен само с политически средства.

– В четвъртък шефът на Софийската адвокатска колегия Стефан Ботев обяви в президентството, че сте един от защитниците на обвинените българи в Либия. Кога Ви се обади от президентството?

– От никоя институция не са ме търсили с предложение да окажа съдействие на задържаните български граждани в Либия. Научих от журналисти, че моето име е било споменато в разговор между президента и председателя на Софийската адвокатска колегия. Обадох се на колегата Стефан Ботев и той потвърди.

– Това не е ли странно?

– Разбира се, председателят на Софийската адвокатска колегия трябваше да ме уведоми. Предполагам, че се е случило така заради цялата стихийност, с която се действа през последната седмица.

– Преди пет години в единственото Ви интервю Вие се обърнахте към българите с думите: „Страхувайте се!“. Какво бихте им казали сега?

– Страшно е, когато държавата не стои зад своите граждани. Това е смисълът държавата да съществува. Никой гражданин не може да чувства свободен или защитен, ако държавата не стои зад него. Така че аз отново казвам същото – страхувайте се.

(28.02.2000 г.)

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

ПУБЛИКАЦИИ ВЪВ ВЕСТНИК „ПОЛИТИКА“

Заглавието на мемоарната му книга „От сенките“ отговаря на неговия характер – предпазлив, потаен, но любезен

Робърт Гейтс – манипулаторът в ЦРУ

Номинираният за шеф на Пентагона бе обвинен, че е изфабрикувал „българската следа“ и подкрепата за тероризма на СССР

Разказват, че предния път, когато Робърт Гейтс трябваше да се бори за одобрението на Сената – като кандидат за шеф на ЦРУ през 1991 г. – той ходел на изслушванията с талисман в джоба. Малкият бял и гладък камък, който си намерил, докато обикалял горите из щата Вашингтон, трябвало да му напомня, че животът продължава и извън столицата на Съединените щати.

Според повечето US медии Гейтс, който бе номиниран от Буш за наследник на Доналд Ръмсфелд на поста министър на отбраната, най-вероятно ще получи одобрението на Сената. Но може би ще му се наложи да сложи същото камъче в джоба си.

През 1991 г. Гейтс събира 31 гласа „против“ назначението. Това е повече от всички отрицателни гласове против всички досегашни директори на ЦРУ от 1947 г. насам. Тогава той е обвинен, че манипулира разузнавателни данни. Един от тези, които гласуват срещу него, е Карл Левин, сенатор демократ от Мичиган, който най-вероятно ще оглави Комисията по отбрана, където Гейтс ще бъде изслушван сега. Левин твърди, че старите въпроси, свързани с политизирането на разузнаването, са уместни и изискват осветяване наново.

В какво е обвинен тогава Гейтс? През 80-те години като заместник-директор по разузнаването и след това като втори човек в Ленгли той е един от водещите ястреби на Студената война. И систематично е подменял фактите в полза на политически тези, които са обслужвали неговата идеология – от скалъпване на обвинението, че атентатът срещу папата е дело на КГБ и българите, до опити да наложи твърдения, че Нелсън Мандела е комунист.

През 1991 г. срещу Гейтс свидетелства Мел Гудман – старши анализатор на ЦРУ в отдела за Съветския съюз, който подава оставка заради несъгласия със скалъпената „българска следа“ в атентата срещу папата.

В статия специално за в. „Политика“ през 2004 г. Мел Гудман твърди, че тогавашният шеф на ЦРУ Бил Кейси и Робърт Гейтс, който е заместник по разузнаването, са фалшифицирали данните, с които управлението е разполагало, за да „изфабрикуват“ националната разузнавателна доктрина, според която Москва „се занимава активно с подкрепа на революционното насилие по целия свят“.

„Когато ЦРУ направи поръчковия доклад през 1985 г., с който обвини Кремъл и българите за атентата срещу папа Йоан Павел Втори, политизацията на разузнавателните данни за Съветския съюз стигна абсолютното си дъно“, казва в същата статия Гудман.

Бившият държавен секретар Джордж Шулц също се оплаква, че Гейтс и ЦРУ постоянно прекрояват информацията така, че да обслужва политическите интереси, които подкрепят. „Чувствам, че се прави опит да ме манипулирате чрез избора на материали, които ми изпращате“, казва Шулц на Гейтс.

В същото време Робърт Гейтс е единственият шеф на ЦРУ, който извървява цялата йерархична стълба на управлението. Той е „вербуван“ от ЦРУ още като студент и едва 23-годишен постъпва в отдела за анализи на СССР. Специалист е по Русия и е защитил докторска дисертация в Джорджтаунския

университет по руска и съветска история. Работи 27 години в разузнавателната институция, служейки на шестима президенти.

Но освен това той е и един от замесените в скандала Иран – контри, твърди Мел Гудман. През 1987 г., докато скандалът се развива, Роналд Рейгън го предлага за шеф на ЦРУ. Номинацията е изтеглена по-късно – след слухове, че Гейтс знае твърде много за операцията за доставка на пари от продажби на оръжия в Иран за антисандинистите в Никарагуа. Четири години по-късно, когато димът се разсейва, е предложен отново от Буш-старши.

През 1996 г. Робърт Гейтс издава своята мемоарна книга „От сенките“. Според тези, които го познават, заглавието съвсем точно отговаря на неговия характер – предпазлив, потаен, любезен, но твърд, когато отстоява решенията си. Книгата е посветена на операциите под прикритие на ЦРУ, които според него, са помогнали да бъде спечелена Студената война. Най-важната от тях е тази в Афганистан, твърди Гейтс в реч през 1999 г.

Според Би Би Си номинацията на Гейтс е сигнал, че се завръща един по-реалистичен подход във външната политика на САЩ, в сравнение с неоконсервативния подход, чийто ярък представител е Ръмсфелд.

До номинацията Гейтс бе член на двупартийната комисия за Ирак, която трябва да предложи политически опции за излизане от кризата. Самият той през 2003 г. изрази съмнения, че САЩ са готови да водят война с Багдад. Но именно той е човекът, който през 80-те е отговорен за предаването на секретна информация на Саддам Хюсеин, за да му се помогне във войната с Иран. След войната в Залива през 1991 г. той пътува тайно в региона – като сценарист на заговор за свалянето на Саддам, въпреки че лично смята, че това не е осъществимо, според свидетелствата му в Конгреса.

Очакванията са, че ако Робърт Гейтс влезе в кабинета на Буш, той ще поиска президентът да влезе в директни преговори с лидерите на Иран – опция, която Буш поне до този момент избягва.

Има нещо символично във факта, че преди да оглави Тексаския университет А&М като негов (и досегашен) президент, Робърт Гейтс е декан на Училището по публична администрация и управление „Джордж Буш“ в същия университет. Роденият в Канзас Гейтс отдавна е свързан с фамилията Буш.

Повечето медии в САЩ отбелязаха връщането на Гейтс в политиката като триумф на администрацията на Буш-баща срещу Буш-син. Джеймс Ман от университета „Джон Хопкинс“ обаче оспорва подобна теза. „Всеки подобен анализ е твърде опростенчески“, твърди той. И се аргументира с факта, че в началото на 1989 г. администрацията на Буш-старши е разделена по отношение на политиката към Михаил Горбачов. Срещу държавния секретар Джеймс Бейкър, който застъпва тезата, че на Горбачов трябва да се даде шанс, се изправят ястребите на Студената война – Гейтс и Дик Чейни, тогава шеф на Пентагона.

Дали ястребът от Студената война ще се превърне в гълъб за войната в Ирак, това тепърва ще видим.

(17.11.2006 г.)

На 6 км от Балчик, в „най-красивата и величествена част от Черноморското крайбрежие“ расте комплекс с 52 апартамента

Прокурорът Манчев стана хотелиер

Срещу 50 стотинки дялово участие съпругата на магистрата е председател на съвета на директорите на ваканционния клуб „Вила Романа“, чиято продажна цена е над 4,5 милиона евро. Синът на обвинител № 2 прехвърлил на майка си правото на строеж и на собственост

Заместник главният прокурор Христо Манчев и съпругата му си имат ваканционно селище на 6 км от Балчик, установи проверка на „Политика“.

Във ваканционния клуб с романтичното име „Вила Романа“ (Римска вила – б. р.) има 52 апартамента, чиято обща продажна цена надхвърля 4,5 милиона евро. От тях 28 вече са продадени или запазени.

В разговор с „Политика“ зам. главният прокурор призна, че има „някакво“ отношение към клуба край Балчик и че жена му е акционер там (интервюто с него четете на 9-а стр.).

Разбира се, името на Христо Манчев Стоянов не фигурира никъде в документите на ваканционен

клуб "Вила Романа". Схемата е изрядна – селището е собственост на акционерно дружество със същото име, което пък принадлежи на „Легалити“ ООД.

Активите на „Вила Романа“ са отразени надлежно в счетоводния баланс на „Легалити“ за 2005 г. А съдружници в него са двама души, които на пръв поглед нямат нищо общо с прокурора Манчев – юристите Росен Димоларов и Боряна Стоянова. Но само на пръв поглед – защото те се появяват в няколко фирми със съпругата на Манчев – Розалина Градинарова-Стоянова.

Силуетът на шефа на Върховната касационна прокуратура изплува от вълните край курорта Карвуна и благодарение на едно съвсем дребно недоглеждане. Или може би – на една сериозна семейна презастраховка.

Прехвърлянето

В нотариалния акт, с който се учредява правото на строеж, се появяват двамата най-близки до сърцето на шефа на Върховната касационна прокуратура. Осемнадесетгодишният му син Свилен е пълномощник на Росен Димоларов от страна на „Легалити“. Съпругата му Розалина също е пълномощник на Димоларов. Но... от страната на „Ваканционен клуб Вила Романа“ АД.

Какво е наложило и синът, и жената на прокурора да се явят пред нотариуса, може само да се гадае.

Така на 30 юни 2005 г. синът на Манчев учредява право на „Ваканционен клуб Вила Романа“ АД (тоест на майка си) да построи и да стане изключителен собственик на селището.

Три месеца по-късно – на 3 октомври, дружеството ипотекира правото на строеж и получава от Юнионбанк кредит от 750 000 евро. Този път обаче от името на „Вила Романа“ се явява самият Димоларов.

И тук схемата е лега артис, както подобава на дружество с името „Легалити“. С парите започва изграждането на селището, а заемът започва да се връща още с първите продажби на апартаменти и офиси в него.

Че кредитът е бил нужен, е напълно обяснимо – ако се съди по имотните декларации на Христо Манчев, той и съпругата му не разполагат с неограничени средства. В края на 2004 г. – шест месеца преди да стартира проектът „Вила Романа“, те все още имат да изплащат 29 000 лева от жилищен кредит, който са взели по-рано. През същата година общият им доход е 65 156 лева и 30 стотинки. От тях – 9106,30 лв. е заработил прокурорът Манчев като член на Висшия съдебен съвет и на Управителния съвет на Националния институт на правосъдието. Останалото е доход на прокуроршата, която е и лектор в същия институт. „От адвокатска професия, синдик и търговски дружества“, е написал съпругът ѝ. Тя притежава също акции на стойност 13 406 лв. и има да получава 57 600 лв. от дължими парични вноски и неизплатени възнаграждения.

Съпрузите са спестили долари и евро на обща стойност 14 300 лева.

Дали в имуществената декларация на прокурора Манчев за миналата година е отразена придобивката на брега на морето, все още не е ясно. Това ще стане достояние на обществото през есента на тази година – стандартното време, в което Сметната палата разкрива имотното състояние на публичните личности.

„Вила Романа“

Ето как е представен проектът на собствената му интернет страница:

„Ваканционен клуб „Вила Романа“ е разположен в курорт Карвуна на лазурния бряг на Черно море и отстои на 55 км от международно летище Варна. Живописният град Балчик е само на 6 км, а реномираният курорт Албена е на 15 км. В непосредствена близост (2-4 км) се изграждат три голф игрища, единствени по рода си в България, с великолепна панорама към морето.

Апартаментите на ваканционен клуб „Вила Романа“ са разположени на терен от 6 744 кв. м и предлагат целогодишни условия за ползване. На територията на ваканционен клуб „Вила Романа“ има общо 3 сгради, водоснабдени от минерален извор, с прекрасен изглед към морето.

Във ваканционен клуб „Вила Романа“ има рецепция; ресторант; магазин; билиард; открит детски кът; паркинг-място за всеки апартамент; фитнес и балнеологичен център (хидромасажни вани, масаж); отопляем външен басейн с минерална вода (276 кв. м.).“

„Закупувайки апартамент във ваканционен клуб „Вила Романа“, Вие ще попаднете сред най-красивата и величествена част от Черноморското крайбрежие“, пише още в рекламата на комплекса.

Средната цена на един квадратен метър е около 1000 евро. Срещу годишна такса от 9 евро на квадратен метър се предлага охрана и поддръжка през всички сезони.

Връзките

Какви са връзките между участниците в тази романтична история?

Едната от съдружничките в „Легалити“ – Боряна Стоянова, е колега на съпругата на Христо Манчев в адвокатското дружество „Антоанета Димоларова, Розалина Градинарова и съдружници“. В същото дружество е и жената на Росен Димоларов – Антоанета.

Семейство Димоларови и прокуроршата имат обща фирма – „Диа консулт“. В нея Росен Димоларов е само управител, а собствеността е разделена по равно между двете дами.

Любопитна подробност е, че акционерното дружество за „Вила Романа“ има 742 238 акции по 1 лев. От тях „Диа консулт“ държи само една акция, поради което в регистрите на АПИС е записано, че ваканционният клуб е 100% собственост на „Легалити“.

Госпожа Градинарова-Стоянова обаче председателства съвета на директорите, въпреки че е собственик на половин акция, тоест делът ѝ в дружеството за 4,5 милиона евро е 50 стотинки.

(09.06.2006 г.)

Операторът, който отказа на Холивуд

*Десетилетия, след като заснема прочутия танц на Зорба на пясъка на Ставрос,
Уолтър Ласали се връща, за да заживее постоянно тук*

На петнайсетина километра от Хания, на плажа в Ставрос, където е сниман „Зорба гъркът“, е пълно с туристи. Странен разговор на странна тройка привлича вниманието ми. Един парализиран англичанин, обвинил краката си в одеяло през юли, обвинява съпругата на брат си, че го е обидила. Обвинението е изтънчено и язвително – болезненост, която може да се роди само от съчетанието на англичанин и инвалид. Болезненост, която те кара да подслушваш. В един миг мъжът с мъртвите крака сменя израза си. Дори се усмихва. При странната тройка е дошъл техен възрастен приятел, който говори английски без акцент, но пък явно е местен. „Уолтър, хайде да се снимаме за спомен!“, казва англичанинът. Възрастният човек пресича пътя, влиза в ресторанта срещу плажа и се връща оттам със статуетка на Оскар. Снимат го. После той ги снима. Когато Уолтър си тръгва и минава покрай мен, не издържам:

Истинска ли е?

– Не само е истинска, но е и моя.

Същата вечер, в Хания, в първия интернет-клуб на пристанището, ще открия, че Уолтър е Уолтър Ласали, операторът на филма. За да се върна, да чакам два дни Ласали на плажа и да му кажа, че този филм е един от любимите ми. Той ще се появи с кучето си, което, също като моето тогава, се казва Лиза. „Всъщност, кучетата винаги са били три. Но само Лиза има привилегията да идва тук, на плажа“, ми казва Ласали две години по-късно. Когато съм се върнала в Ставрос с бутилка българско вино за него и с жаждата да чуя неговия разказ.

Три кръчми в едно малко селце на остров Крит са в комшийска война от осем години насам. Враждата е подпалена от една златна статуетка. Селцето се казва Ставрос и на неговия плаж през 1963 г. Антъни Куин изигра своя критски танц касапико в „Зорба гъркът“. Златната статуетка е „Оскар“-ът, който операторът на филма – Уолтър Ласали, получава за него. От 1997 г. той се е преместил да живее постоянно тук.

Уолтър дал „Оскар“-а в кръчмата на Мария – най-добрата готвачка в Ставрос, според него.

Една нощ стопанката на другия ресторант – Елени, му вдигнала страхотен скандал. „Дойде по-сред нощ и започна да тропа на вратата ми. Развика се: „Защо си дал статуетката на Мария? Аз бях тази, която готвеше на Антъни Куин“. Това са пълни измислици – тя е била малко момиченце тогава.“

Не е съвсем прав. Ако не крие пет-шест години от възрастта си, Елени тогава е била на 23 и се къльне, че „Лила Кедрова – ми амика“. Смръщва се, като разбира, че с Уолтър сме обяждали при Мария. И промърморва, че той вече много се обърквал в спомените си.

Собственикът на третата кръчма пък е кръстил таверната си „Зорба“ и е създал легендата, че като дете е участвал във филма. Както и баща му. Както и брат му. „Той няма нищо общо с филма. Всичко е измислица“, казва Ласали. После добавя: „Ако е играл, е било в масовките“.

Но на Крит всичко е легенда.

Сега „Оскар“ –ът го няма в Ставрос. Изпратен е в Атина, за да го позлатят отново, защото от пиане съвсем се е изтрил.

Иначе статуетката стои под стъклен похлупак в кръчмата на Мария и гледа как планината надвисва над залива.

Базил: Какво е това?

Зорба: Планина. Онази планина

Планината няма име. И има много имена.

Пришълката Сузи я нарича Голата жена. Местната Елени е сигурна, че това е Спящата жена. И за двете това е Хера, жената на Зевс, който се е родил на Крит.

„Няма име“, отсича Уолтър. „Планината минава през целия полуостров (Акротири – б.а.) – другият ѝ край има име – казват му Скльоко. А Скльоко всъщност не означава нищо“.

А на планината най ѝ отива да се нарича Магьосницата – величествена, мрачна и гола. Дърпа ти погледа до небето и не го пуска.

– Това място е поразително – казвам на Уолтър.

– Да, има дух. Има силен дух.

В Ставрос са снимани прочутите кадри от финала на „Зорба гъркът“, когато възената линия се срутва, а англичанинът Базил (Алън Бейтс) се научава да танцува и да се смее.

Когато екипът отива там през 1963 година, на мястото има две-три схлупени рибарски колиби.

Уолтър Ласали не бил стъпвал в Ставрос почти 4 десетилетия. Както, впрочем, и повечето хора от екипа на филма. Преди години Антъни Куин идва до Ретимно, който е само на 70 км на изток, но не пожелава да види Ставрос. Микис Теодоракис чества своята 80-годишнина тази година в Хания, но и той не се връща на плажа, където звучи най-известната му мелодия.

Човек има нужда от малко лудост, за да може да пререже възето и да бъде свободен. (Зорба)

Уолтър се връща тук, когато се жени за първи път в живота си – на 71 години. Само го поглежда. („Тук беше толкова хубаво“). И решава да остане завинаги.

„Жена ми беше белгийка“, казва. После млъква и ме гледа изпитателно. „Всъщност, тя беше циганка“.

Всъщност, Уолтър е Валтер. Роден е в Берлин преди 79 години. Баща му е германец, а майка му – полякиня. Един от дядовците му по майчина линия е евреин. И макар че са протестанти, през 1939 г. семейството е принудено да бяга от Германия. Искат да отидат в Канада, но не успяват и остават в Лондон. „Бяхме достатъчно евреи за Хитлер, но не бяхме достатъчно евреи за еврейските благотворителни организации“, казва 60 години по-късно Ласали.

Казват, че възрастта убива огъня у човека. Това са куп лъжи. (Зорба)

Когато е 15-годишен Уолтър Ласали разбира, че иска да стане оператор. На 79 е убеден, че никога не е искал да бъде нещо друго.

След като получава „Оскар“ –а има предложения да работи в Холивуд. Отказва. Не иска да стане „част от машината“. Нарича себе си „странстващият оператор“. Работи в Гърция, Англия, Канада, Пакистан, Мароко. А в САЩ? „Нямах много общо със Съединените щати до 80-те години.“

Сега всяка седмица събира местните на своите „съботни прожекции“ в дома си. Малко преди да се срещнем е прожектирал „Момиче в черно“ – филм, който правят заедно с Майкъл Какоянис. „Това сякаш не е филм на 50 години – много гледаем е.“

Винаги е предпочитал черно-бялото кино. Той се противопоставя, когато Антъни Куин почти е убедил Какоянис да снимат филма цветно. Първият му цветен филм е „Том Джоунс“, който прави с Тони Ричардсън по романа на Хенри Филдинг. Нарича го „една екстравагантност, от която доста се страхувах. Но се получи“. „Том Джоунс“ взима четири „Оскар“ –а.

Ласали мечтае да си купи лодка – „онази там, жълтата“, за да ходи до Хания с нея.

И си спомня за последните си щастливи години – тук, в селото.

Преди да срещне Надя е с Кейт. „Бяхме партньори в работата и в живота. Но тя имаше и съпруг и беше малко сложно. През 1972 г. Кейт, нейният съпруг Пийт и аз купихме къща във вътрешността на Англия. Там живях 25 години.“

В пиенето и в свиренето аз съм си господар. Искам да кажа – свободен. (Зорба)

– А Надя?

– Аз я познавах повече от 20 години и тя беше женена за друг, имаха син, после тя го напусна,

после имаше други. Но през всички тези години аз бях в контакт с нея.

– **Влюбен ли бяхте?**

– Винаги ме е привличала много, да. После тя се забърка в една невъзможна ситуация. Имаше един луд, който я преследваше с ножове – като в лоша мелодрама. Така че аз си помислих, че мога да се ожена за Надя, за да ѝ дам малко повече сигурност. Но по това време тя вече бе започнала да пие много и това я уби накрая. Ние бяхме тук – отсреща, на онзи плаж. Но само за две години и половина. И тя умря.

– **Това е тъжна история.**

– Знаех, че шансът ѝ да живее е не повече от 50 на 50. Ако тя бе успяла да спре да пие напълно, може би щеше да живее. Може би. Но тя не можа да спре напълно. Тя пиеше по-малко и аз правех каквото можех, но не можеш да насилиш никого...

Не може да спре да говори за Надя.

Спри го. Ще се разплаче. Спри го. Питай го за филма.

Операторът на „Зорба гъркът“ УОЛТЪР ЛАСАЛИ:

Антъни Куин плащаше на четирима да го хвалят

Куин ми каза, че има нужда от това. Големите звезди са много несигурни и това съвсем не е необичайно, твърди носителят на „Оскар“ за операторско майсторство

– **Защо кръстихте филма „Зорба гъркът“? Зорба е критянин. Трябваше да улесните американците, които не са чували за Крит ли?**

– О, не, няма връзка с американците. Всъщност романът в Англия бе преведен като „Зорба гъркът“. В други държави в Европа излезе с оригиналното си заглавие – „Алексис Зорбас“. Но английският превод бе „Зорба гъркът“.

– **Кой избра Ставрос за снимките на филма?**

– Режисьорът – Майкъл Какоянис, заедно с художника и някои местни хора.

– **Как подбирахте актьорите?**

– Моята партньорка в живота и в професията Кейт предложи да вземем Антъни Куин за ролята на Зорба.

– **А Алън Бейтс?**

– Какоянис го избра. Ние предложихме друг актьор – не толкова известен, но също толкова добър. Но Какоянис реши, че иска някой, който да е по-известно име.

– **А за музиката, Микис Теодоракис безспорният композитор ли беше?**

– Теодоракис беше работил с Какоянис и преди това – в „Електра“.

– **Какво представляваше Антъни Куин? Лесно ли се работеше с него?**

– Като цяло да. Макар че в началото, само за няколко дни, имаше това... да го наречем „напасване“. Когато дойде, той каза: „Вие, техниците, си правете репетиции и си се подготвяте, а аз ще се появявам накрая и ще правя по един дубъл. Защото аз съм добър само в първия дубъл“. И никой нищо не посмя да му каже, освен мен. Аз му казах: „Господин Куин, ние тук не работим така. Ние също имаме право да правим грешки понякога“.

– **Как реагира Куин?**

– Той беше много изненадан, но за много кратко време стана ясно, че той отдавна е копнеел за някаква съпротива. Защото той доведе четирима души със себе си – секретарки, фотограф и истинската причина те да са с него, беше да го тупат по гърба и да му повтарят през целия ден: „Тони, това беше чудесно! Тони, ти си велик! Тони, ти си най-великият!“. И в един по-късен момент аз му казах „Какво правиш – та ти плащаш на тези хора, за да те хвалят“. Той отвърна: „Знам, но се нуждаю от това“.

– **Той беше звезда по това време, нали?**

– Да, голяма звезда. Но винаги ме е изненаждало, че дори големите звезди са много несигурни. Много несигурни. Това не е необичайно. В същност това е обичайното.

– **Но Антъни Куин не взе „Оскар“, въпреки че е много добър в тази роля...**

– Да, ролята му прилегна като ръкавица. Въпреки че... Сценарият съдържаеше някои непочтителни реплики за Господ. Защото Казандзакис не е точно добър православен. Нали знаете, отлъчен е от църквата... Антъни Куин се страхуваше да каже нещо, което би могло да се изтълкува като богохул-

ство. Дребни неща. Защото в сценария има много хубав хумор, но ако си силно религиозен... имаше хора в Америка, които биха могли да възроптаят.

– **Куин беше ли много религиозен?**

– Не. Но той имаше силно развито съзнание, че публиката може да е. Така че той не искаше да направи каквото и да е, което би могло да я разстрои.

– **И какво – той отказваше да изрече реплики? Кои бяха те?**

– Трябваше да го убеждаваме да казва някои съвсем прости неща. Например в един момент той трябваше да каже: „Господ, който е един много умен Дявол“. И после, онази прочута реплика, която се отнася до вдовицата. Той казва на Алън Бейтс много натъртено, категорично: „Има само един грях, който Господ не би простил, и той е ако една жена те повика в леглото си, и ти не отидеш“. Тази реплика предизвика големи проблеми. Той я каза най-накрая, но имаме огромни проблеми. Обсъждахме я часове наред.

– **Но тази реплика е толкова човешка...**

– Да, много човешка, но как щяха да реагират религиозните фундаменталистки организации в Уисконсин? В Америка полудяваха от такива неща. Въпреки че Куин наистина я каза накрая. Освен това в оригинала той казва на няколко пъти Goddamn (буквалният превод е „проклет да е господ“ – б. а.), това трябваше да се промени. Филмовата компания „Фокс“ по онова време не можеше да го приеме. Тези реплики трябваше да се дублират.

– **Отпадна ли по време на монтажа някоя сцена заради религиозни съображения?**

– Не, не по тази причина.

– **А отпадна ли някоя сцена, за която съжалявате?**

– Има някои сцени, които бяха отрязани, но само поради съображения за дължината. Филмът беше прекалено дълъг. По онова време филми над 90 минути бяха необичайни.

– **Но има ли сцена, за която да съжалявате, че е изрязана?**

– Не. Всъщност сцените, които изрязвахме, бяха лоши. Например в една от сцените Зорба отива в Русия. Това е една сцена, дълга десетина минути, в която той прави нещо като оргия. Има още една сцена, която е изрязана. Първоначално филмът започваше с една сцена на небето, където Куин седи на един облак и играе Господ. Затова филмът започва с облаци.

– **А кой научи Антъни Куин да танцува? Все пак той е мексиканец, а не грък.**

– Има един местен тук – Филипас. Филипас имаше камиони и продаваше бензин, но по онова време ръководеше и танцов състав. Та той научи Куин на танца. Всъщност, когато камерата е отдалеч, танцува Филипас. И в близките кадри краката са на Филипас.

– **Разкажете за мадам Ортанс. Лила Кедрова взе "Оскар" за тази роля.**

– В началото мадам Ортанс беше Симон Синьоре. Но след като направихме една от главните сцени тук, за всички стана ясно, че тя не може да изиграе тази жена. Синьоре не беше достатъчно слаба. Не можеше да я изиграе. Не беше достатъчно уязвима. Така че Синьоре се съгласи да подаде оставка. Това беше взаимно решение, нямаше враждебност. И Какоянис отлетя за Париж. Остана там само два дни и се върна с Лила Кедрова.

– **Как я откри? Тя не е била известна по това време.**

– Тя беше в Париж. Не беше известна, но беше направила доста филми. Но пък тя не знаеше една дума на английски. Лила си научи ролята наизуст и 24 часа след пристигането си изигра първата сцена.

– **За колко време заснехте „Зорба гръкът“?**

– 15 седмици. И после трябваше да се върнем и да заснежем наново срутването на въжената линия.

– **Защо?**

– Защото първото срутване не беше добро – беше твърде бързо. В единия кадър цялата въжена линия е там, а в следващия я няма. Така че след две седмици аз се върнах и снимахме още един ден – само падането на линията.

– **Запазена ли е пълната версия на филма? Вие имате ли я?**

– Не. Не знам. Преди много време говорих с Какоянис и го питах дали материалът, в който играе Симон Синьоре, още е запазен. Той се ужаси: „Да не би да искаш да кажеш, че ще й хвърлиш провала в лицето, след смъртта ѝ?“. Аз не го гледах по този начин, мислех си, че след толкова години това би могло да представлява исторически интерес, но... Ако тази сцена съществува, той не говори за нея. Но

по-вероятно не съществува. Понякога тези неща просто изчезват.

– **Къде живее Какоянис сега?**

– В Атина. Сега е към 82-годишен. Вчера даде интервю по телевизията. Непрекъснато е по телевизията. Но аз го видях за последно преди три или четири години.

– **Но вие сте приятели, нали?**

– Сега почти изгубихме връзка. След като спряхме да работим заедно, много рядко се чувахме. Всъщност той не ми беше приятел.

– **Повече професионална връзка?**

– Да. Понякога, когато отивах в Атина, си правех труда да го посетя. Но сега нямам голямо желание да го видя. В някои отношения той е доста странен. Преди беше сговорчив човек. Но сега седи в офиса си, който е в къщата му, която е къща на богат човек – той има прислуга, басейн, живее в много добър квартал. Но има нещо странно в това. Защото той седи в офиса си, който е покрит от горе до долу с грамоти за награди, които е получавал. Няма една картина, или рисунка, или фотография – само тези грамоти за награди.

– **Кой е любимият Ви филм от тези, които сте снимал?**

– „Електра“. Но преди „Зорба гъркът“ всички филми, които съм правил с Какоянис, имат някои много интересни сцени в тях. Те са черно-бели. И разбира се, от английските ми филми харесвам много тези с Тони Ричардсън – „Том Джоунс“ и особено „Вкус на мед“. Много хубав филм. Харесвам и „Самотният бегач на дълги разстояния“.

Но като цяло смятам, че „Електра“ е най-добрият. Има много сериозен стил, който много стриктно спазвахме. И открихме, че една стъпка встрани го разваля. Беше доста трудно да го спазваме. Но ако видите този филм днес, ще си кажете: Да, това е един много, много добър филм. И Ирене Папас е толкова велика в него.

– **А какво харесвате от съвременното кино?**

– О, в днешно време аз казвам – киното е мъртво. Киното – така, както аз го разбирам, не съществува вече.

– **Защо?**

– Не е същото. Не е визуално. Повечето от добрите неща, които съществуват, сега са почти ви-наги от Изток. На изток от тук – имам пред вид Корея, Китай, Тайван. И много, много малко – от Западна Европа. Те съществуват, но те са големите изключения сега. Индустрията се промени напълно.

– **По-комерсиална ли стана?**

– Не, не стана по-комерсиална, но се концентрира върху младите хора. Холивуд, който управлява мисленето в Западния свят, се концентрира да прави филми за публика на възраст от 7 до 17 години. Те не се интересуват от публика над тази възраст. Те не смятат, че нещо подобно прави пари в днешно време. И са прави. Защото хората над 40 по света спряха да ходят на кино. Но това е порочен кръг – те не ходят на кино, защото няма нищо, което да ги заинтересува, а не се прави нищо, което да ги заинтересува, защото те не ходят на кино. Това, което аз разбирам под кино, не съществува вече. Това, което сега се прави, често са просто илюстрирани радиопиеси. Но няма информация в картината. Няма филм. И това е много тъжно.

(12.11.2005 г.)

Председателят на групата на ЕНП в Европейския парламент Ханс-Герт Пьотеринг:

Търсим по-гъвкаво решение за България и Румъния

– **Г-н Пьотеринг, защо парламентарната група на ЕНП гласува на 4 май да се отложи приемането на наблюдатели от България и Румъния?**

– Групата не е гласувала да се забави пристигането на наблюдатели от България и Румъния. Всъщност мнозинството от лидерите на политическите групи, включително лидерът на групата на социалистите, се съгласихме с предложение от администрацията да приемем наблюдатели от двете страни при същите условия, както другите 10 нови членки – тоест, една година преди приемането на съответните страни. Ние искахме да приложим същия ясен критерий. Една седмица по-късно групата на социалистите промени мнението си и лидерите на групите сега възложихме на президента на Ев-

ропейския парламент да проучи дали е възможно по-гъвкаво решение. Във всеки случай групата на ЕНП винаги е била силен поддръжник на страните от Централна и Източна Европа и ние с нетърпение очакваме наблюдателите от новите държави.

– Свързано ли е отлагането на поканата за наблюдателите с факта, че християндемократите в Германия поискаха преговорите за приемането на България и Румъния да се подновят?

– Не, както вече обясних, нашият аргумент бе, че искахме да приложим същите критерии, както към другите 10 новодошли. И в частност – да осигурим цялата техническа подготовка за пристигането на наблюдателите, така че да сме сигурни, че те ще дойдат при най-добрите условия. По тези причини голямото мнозинство от лидерите на политическите групи първоначално се съгласи с предложението на администрацията на парламента.

– Говорителят на СДС Николай Младенов съобщи на пресконференция във вторник, че в телефонен разговор с г-жа Надежда Михайлова, вие и г-н Мартенс сте изразили „възмущение от факта, че правителството на НДСВ се е опитало да използва легитимно и резонно решение на Европарламента за предизборната си кампания в България“. Вашият коментар?

– Председателите на политическите групи взеха решение, основано на ясни и честни критерии. Фактът, че някои хора в Европейския парламент, както и в засегнатите държави, се опитаха да очернят други политически групи за това решение, беше нечестен. Мога да си обясня това, че те се опитаха да преиначат фактите, с намерение да се възползват от това за предизборната кампания.

– Какъв е вашият коментар на думите на Греъм Уотсън, че „ЕНП изпраща много негативен сигнал към партньорите си в България“?

– Както казах, не е вярно, че сме изпратили негативен сигнал. Просто се опитахме да вземем решение на базата на честни и прагматични критерии. Никоя друга политическа група не е допринесла толкова много.

– Смятате ли, че СДС успя да направи широка коалиция на десните?

– Ние подкрепяме нашите приятели в България да постигнат добри резултати на изборите и да направят или да бъдат част от новото правителство.

– Как коментирате факта, че българските членове на ЕНП отиват на изборите в две различни коалиции?

– Нашите братски партии трябва да вземат своите собствени решения за изборите в техните страни. Имахме много откровена дискусия с приятелите ни в България преди няколко седмици, когато политическото бюро на групата бе в София. Основният въпрос е братските партии да направят силно правителство след изборите. Те ще трябва да решат сами как най-добре да постигнат тази цел.

(14.05.2005 г.)

Европарламентът гласува договора ни с ЕС след инфарктни дебати

Пинг-понг в Страсбург за сметка на България

София бе в ролята на топчето, докато три европейски институции се надиграваха за финансовите си правомощия

България пое ролята на топчето в пинг-понга, който се разигра между трите институционални колоса на Европейския съюз. На 13 април Европарламентът препоръча страната ни и Румъния да влязат в ЕС през 2007 година. Преди това обаче депутатите в Страсбург използваха ситуацията за 15 часо-во надиграване за финансовите си правомощия с Европейската комисия и със Съвета на министрите.

Взрив за 44 млрд. евро

Вечерта на 12 април най-голямата група в парламента – на Европейската народна партия (ЕНП), взе решение да поиска отлагане на вота за членството на България и Румъния в ЕС. Депутатите се почувстваха пренебрегнати, че финансовата рамка за двете държави е приета, без да е съгласувана с тях и поискаха правата им при решаването на бюджета да бъдат гарантирани, преди да кажат „да“ на договора ни с Европа.

Интригата бе създадена от доклад на християндемократа Раймар Бюге и Барбара Дюркоп Дюркоп, внесен по тяхна собствена инициатива предния ден. В него двамата консерватори бяха изчислили,

че сумата, която София и Букурещ ще получат от 2007 до 2013 г., „би могла да е около 44,3 милиарда евро“.

Точно тази сума, която не е съгласувана с парламента, е довела до „взрив“ в групата на десните. Решението за отлагане на вота бе подкрепено от зелените, но изправи на нокти либералите в Европарламента, както и българската дипломация. То костваше една безсънна нощ на консултации и лобиране на българския министър по евроинтеграцията Меглена Кунева, която бе в Страсбург за гласуването, както и на политиците ни в София.

„Много разговори имах тази нощ и всички те ме уверяваха, че нямат нищо против България, а въпросът е принципен“, съобщи на другия ден Кунева, изтормозена и пребледняла.

Докато дипломацията ни масирано лобираше пред евродепутатите, в кулоарите на парламента в Страсбург се разиграваше истинският пинг-понг.

Съветът на министрите не бе съгласен да даде правомощията на депутатите. Костеливият орех се оказаха две от по-малките държави – Холандия и Швеция. Напрежението в преговорите можеше да се проследи по прогнозите на шефа на пресофиса на парламента Мишел Плъмпли. От „съществува вероятност вотът да бъде отложен“ в 9.30 сутринта до „99 процента ще ви отложат“ час и половина по-късно.

Проблемът е бил решен буквално пет минути преди насрочения час за гласуване след решаваща намеса на Жан-Клод Юнкер, премиер на Люксембург, председателстващ Съвета в момента. Така трите институции на Европа приеха съвместна декларация, която гарантира финансовите прерогативи на европарламента, а депутатите я гласуваха вместо доклада на Бюге.

Тя дава право на депутатите да контролират финансовата рамка на присъединяването ни. „Финансирането на присъединяването на България и Румъния ще се осигури, без да се излагат на риск ангажиментите по съществуващите мултинационални програми и решенията за следващите финансови перспективи“, пише в параграф 2, който бе обявен за „най-оспорвания“ в пленарната зала. На практика парламентът ще има решаваща дума върху „незадължителните разходи“ на присъединяващите се страни. Той обаче няма да може да определя селскостопанските субсидии, например.

Че България бе употребена като инструмент за натиск в сделката, която в Страсбург упорито наричаха „триалог“, призна самата група на ЕНП.

„Ние успяхме да закрепим бюджетните правомощия на европейския парламент, това е огромен успех за парламента“, бе позицията на лидера на парламентарната група на ЕНП Ханс Герт Пьотеринг. „Този успех не можеше да бъде постигнат без натиска, упражнен от групата на ЕНП“, пишеше в официалното комюнике на групата, разпространено след вота.

Политическите причини

В инфарктните часове на безтегловност България и Румъния получиха най-активна подкрепа от групата на либералите. Това е съвсем обяснимо – управляващите и в двете страни са именно техни партньори.

На специално свикан брифинг в сряда сутринта шефът на групата Греъм Уотсън обвини десните, че действията им са продиктувани от „дребнави политикански подбуди“ и че те се опитват да постигнат целите си „под прикритието на финансови искания“.

Баронеса Ема Никълсън от същата група обяви, че опитът да се отложи гласуването за България и Румъния е „изключително ужасен сигнал“, „сигнал, че отчаяно се страхуваме от общественото мнение (в нашите страни – б.а.)“.

На въпрос на „Политика“ Никълсън обясни политическите мотиви на десницата с тежестта на ЕНП в парламента. „Те не биха искали разширяване, преди да са сигурни, че ще си осигурят големи християндемократически групи тук“, каза тя.

„Има още един проблем“, съобщи баронесата, и той е, че „Франция и Германия губят контрол“.

Искането за отлагане наистина е дошло от десни депутати от Франция и Германия, потвърди Джефри ван Орден, който е докладчик за България и член на групата на ЕНП.

И двете страни имат проблеми с общественото мнение – французите може и да гласуват против в референдума за европейската конституция, а Германия е залята от икономически спорове.

Мълчанието на депутатката

Една незначителна на пръв поглед случка стана на 13 април, докато подписът на Европа под

договора за приемането на България още висеше на косъм.

По времето, когато телефоните между София и Страсбург прегряваха от лобистки разговори, световните медии останаха с впечатление, че страната ни няма позиция по въпроса.

Създаде го депутатката от НДСВ Даринка Станчева, която се появи на брифинг на групата на либералите, за да прочете предварително написано слово за това колко много искаме да влезем в ЕС, как работим за това и как го заслужаваме.

Когато обаче се стигна до горещата тема на деня, депутатката се оказа безсловесна. На журналистически въпрос каква е реакцията на България и Румъния за бойкота на ЕНП, госпожа Станчева смутолеви нещо в смисъл, че... по-добре да отговори представителят на Румъния.

Дали госпожата още не беше получила инструкции от „центъра“, или проблемът беше в явния ѝ сблъсък с чуждите езици, остана неясно.

Докато госпожа Станчева мълчеше пред европейските медии, Външно алармираше света от София, че отлагането на подкрепата от Европейския парламент „ще е сериозен проблем при следващите процедури по пътя към членството ни в ЕС“, а делегираният министър на Люксембург за външните работи Никола Шмит предупреждаваше, че България и Румъния не бива да се превръщат в „заложници“ на междуинституционални спорове. А в софийския парламент пак търсеха „българска следа“ в бойкота на ЕНП.

Спорният параграф

„Комисията потвърждава, че нейното предложение за финансова рамка (2007 – 2013) е базирано на предположението, че България и Румъния ще са държави-членки на 1 януари 2007 година. Европейският парламент и Съветът взимат под внимание индикативните суми за България и Румъния, осигурени от Комисията през март 2004 и разгледани от Съвета на 22 март 2004 г. по „финансовия пакет за присъединителните преговори с България и Румъния“. Финансирането на присъединяването на България и Румъния ще се осигури, без да се излагат на риск ангажиментите по съществуващите мултинационални програми и решенията за следващите финансови перспективи“.

Двоен аршин

В инфарктния ден за България – 13 април, вестник „Файненшъл таймс“ излезе с цяла страница, посветена на отказа на европейските депутати въведат контрол върху собствените им разходи за транспорт.

Вместо да преминат на система на реално отчитане на разходите, те предпочетоха да запазят досегашната щедра схема, при която получават сумите автоматично. Парите, които те харчат годишно на европейския данъкоплатец само по това перо, са 200 милиона евро.

Европейските депутати отхвърлиха предложението да бъдат принудени да публикуват в интернет отчет за похарчените от тях служебни средства и да плащат глоби, ако са допуснали нарушения.

Отделно от парите за пътни разходи евродепутатите имат право на 260 евро на ден за храна и хотел, когато присъстват на заседания в Брюксел или Страсбург. Те получават също 3700 евро месечно за поддържане на кабинетите си и заплащане на персонала.

(16.04.2005 г., Страсбург)

Британският музей издаде „каталог на разрушеното“ в библейския град

Обезобразяването на историята

Строежът на военния лагер в столицата на Навуходоносор е дело на компанията KBR, която проявява интерес към базите у нас

На 15 януари коалиционните сили в Ирак върнаха официално контрола върху Вавилон на местните власти. Но това, което иракчаните получават обратно, е „каталог на разрушенията“, твърдят експерти, цитирани от британския вестник „Гардиън“. Археологическите паметници във Вавилон са били тежко замърсени или необратимо увредени. Изводите са от доклад на д-р Джон Къртис, шеф на отдела за древен Близък изток в Британския музей. През декември 2004 г. ученият бе във Вавилон по покана на иракския министър на културата, за да оцени щетите, нанесени от войниците на коалицията. Той обаче не е успял да види всичко, тъй като част от мястото все още е минирано. Историческа карта на Вавилон

Вавилон, градът на библейската Вавилонска кула и на Всящите градини – едно от седемте чудеса на древния свят, бе преоткрит от археолозите през 19 век, но е вдъхновявал легендите хиляди години.

„Греховният град“ е столица на две от най-прославените царства в античността. Между 1792 г. и 1750 г. преди новата ера там управлява Хамурапи – владетелят, който създава първия сборник със закони в света. 43 години владетел на града е Навуходоносор (604 г. -562 г. пр.н.е.), който построява наново Вавилонската кула.

„Разкопките във Вавилон през последните 150 години разриха някои части от града, но много остава погребано под земята и има още много за откриване, свързано с древния град“, твърди д-р Джон Къртис. Но окупацията на древния град от военните е нанесла непоправими вреди за бъдещите разкопки.

Военната окупация на „греховния град“

Военната база е установена от американските войски през април 2003 г. Лагерът и цялата инфраструктура са дело на „Келог, Браун и Рут“ (KBR) – клон на американската корпорация „Халибъртън“, чийто бивш шеф е вицепрезидентът на САЩ Дик Чейни. Както „Политика“ писа, KBR е проявила вече интерес да строи военните бази и у нас.

Базата е създадена в средата на археологическия резерват и заобикаля централната оградена част на древния град. Постепенно тя се разраства до 150 хектара и заема 1/6 от цялата площ на резервата, който е 900 хектара. В нея са настанени 2000 войници.

През септември 2003 г. лагерът официално е предаден на полското командване, но полски войници е имало там и преди тази дата.

Чия е отговорността?

В телефонен разговор с „Политика“ д-р Къртис отказва да посочи кой според него е виновен за разрухата в древния Вавилон.

Но той е бил на мястото и веднага след като спряха бомбардировките над Ирак. Екипът на Британския музей е в археологическия резерват на 18 юни 2003 г. „Накараха ни да чакаме на входа 2,5 часа“, пише в доклада от тогавашната мисия. Екипът установява, че „самият резерват изглежда в добро състояние“. „Единствената щета, която явно е отскоро, е нанесена на една от фигурите на дракони на вратата на Ищар“, констатира учените.

По онова време Британският музей оглави международните усилия да се прецени размерът на грабежа от националния музей в Багдад и плячкосването на други исторически места.

Три окопа край Вавилонската кула

За нея се говори още в първата книга на Мойсей в Стария завет. Според Библията потомците на Ной решават да си съградят „град и кула, висока до небето“. Господ ги наказва за тяхното високомерие, като размесва езиците им.

Има археологически индикации, че Вавилонската кула наистина е съществувала. Вавилон наистина е бил важен град и тук е построен зикурат (зикурат, зигура, зиггура е общо наименование на шумерско-вавилонските стъпални пирамиди или кули – б.а.) в чест на великия бог Мардук. Зикуратът е построен, разрушен и построен на ново. Най-великолепното възкръсване на кулата е по времето на Навуходоносор, който я издига на 90 метра височина.

През 1899 г. германският археолог Роберт Колдевей разкрива грандиозните основи на Вавилонската кула – зикурата Етеменанки.

„Колосалният масив на кулата, която за евреите от времето на Стария завет била символ на човешко високомерие и дързост се издигал сред гордите жречески палати“, пише Колдевей. И още: „всичко това трябва да е създавало неотразимо впечатление за величие, за могъщество и богатство, каквито човек трудно можел да срещне другаде в обширното вавилонско царство“.

Военната база не се простира върху района на зикурата. Но точно в този район военните са взели своите предпазни мерки срещу танковете.

Те са изкопали три окопа, единият от които според д-р Къртис минава „точно през археологическите останки“ (виж интервюто). На северната страна на окопа ученият открива „много керамични изделия и много фрагменти от кирпич с клинообразни надписи от Навуходоносор“.

Улицата за процесии

„Това била най-разкошната улица, която някога е съществувала в света, без да изключваме улиците и пътищата на старите римляни, та дори и на Новия свят, стига да не измерваме великолепието с дължината. Тази улица не била изградена като съобщителна артерия (това идвало на второ място), а за да минават по нея процесии в чест на великия бог Мардук, на когото във Вавилон служели всички, дори Навуходоносор.“

Така описва улицата на процесии К. В. Керам в книгата си „Богове, гробници, учени“.

Подробно съобщение за строежа на улицата е оставил самият Навуходоносор: „Айлур-шабу, вавилонската улица, запълних с висок насип за процесията в чест на великия господар Мардук и я изградих от портата Илу до Ищар-сакипат-тебиша (портата на Ищар – б.а.) с камък от Турминабанда и Шаду, та да бъде пригодна за процесията на великото божество, свързах я с частта, построена от моя баща, и пътя направих великолепен“.

В началото на 21. век човешка ръка слага 7 огромни бетонни бариери в южната част на тази улица, символ на великолепието на древността. И човеците започват да карат по нея своите военни автомобили.

„Два района от тухлената настилка са оставени открити и в двата случая тухлите са лошо счупени. Смята се, че това е резултат на тежки превозни средства, които са били карани върху тях. Ако това е така, е възможно тухлите, които още са покрити с пръст, да са също толкова увредени“, констатира д-р Къртис.

Портата на Ищар и изчегъртаните дракони на Вавилон

Портата на Ищар е един от най-известните паметници от древността. Горната част на вратата, с глазирана тухлена декорация, която изобразява дракони, бикове и лъвове, сега е в Берлин, но основите с неглазирана отлята тухлена декорация все още са във Вавилон.

По време на военната окупация на резервата, някой се е опитал да изчегърта части от тази декорация, за да я плячкоса.

Всички щети, които д-р Къртис описва в 10 точки, са нанесени върху изображенията на митичните вавилонски дракони.

Според доклада на Британския музей най-тежко е увреден един от драконите, което е било забелязано още през юни 2003 г. „Предполага се, че повечето от повредите на останалите фигури са били нанесени по същото време от човек или хора, които са се опитвали да махнат декорирана плочка“, пише д-р Къртис.

Според в. „Гардиън“ обаче убийствено е едно друго изречение на британския археолог. То гласи: „Този доклад не бива да се смята за изчерпателен, но той е показателен за типа на насените щети“.

Най-сериозната щета е невидима –

замърсяването и заравняването с чакъл на райони, в които никога не са правени разкопки. Това означава, че тайните на Вавилон, включително и къде са били прочутите Висящи градини, могат да останат завинаги под чакъла, посипан от коалицията на желяещите.

Британският археолог д-р Джон Къртис:

300 000 кв. м от Вавилон са изравнени и засипани с чакъл

Д-р Джон Къртис е директор на отдела за древния Близък изток в Британския музей. Той е изтъкнат археолог, член на Британската академия на науките от 2003 г. Специализиран е в история на древния Близък изток, Иран и Централна Азия. Има публикации, посветени на асирийската материална култура, археологията на Иран и историята на разкопките в района. Ръководил е археологически експедиции в Иран, Ирак, Сирия. Напоследък е работил в Сидон, Ливан.

– Д-р Къртис, преди месец бяхте на инспекция във Вавилон. Какви са впечатленията ви от Вавилон?

– Има сериозни щети от археологична гледна точка и очевидно това е много печално.

– Колко пъти сте бил във Вавилон?

– Много пъти, за първи път бях там през 1970 година.

– **Вие сте правил разкопки в Ирак, нали?**

– Не в самия Вавилон, но съм ръководил много разкопки в Северен Ирак. Най-известните са в Балават и в Нимруд.

– **Военната база на коалиционните сили е издигната в сърцето на древния град. Имате ли идея защо?**

– Не знам защо военните са построили базата си точно там. Истина е, че в първите дни след войната военното присъствие там имаше за цел да предотврати грабежите, които станаха на други исторически места. Но базата е изградена на много голямо място. Освен това не са нужни 2000 войници, за да се предотвратят грабежите на археологически обект.

– **В древния град на Навуходоносор е имало 2000 войници?**

– Да, да. Максималният брой.

– **Какви бяха вредите?**

– Това, което съм написал и в доклада си – 300 000 квадратни метра от площта е засипана с чакъл – изравнена и засипана с чакъл. Това е чакъл, който те са внесли отвън и са посипали.

– **Но това не е ли опасно за археологичните паметници?**

– Точно така. Да, това е много, много лошо от археологична гледна точка. Показаха ми около 12 окопа – един от тях 170 метра дълъг и два метра дълбок и той минава точно през археологическите останки. Така че много древни предмети бяха изкопани и разхвърляни на земята край окопа. Освен това те са пълнили чували за пясък с пръст, събрана от повърхността на обекта.

– **Може ли да обясните за читателите, които не са археолози, колко голяма е вредата за бъдещи разкопки?**

– Има специфичен проблем тук. Защото в един момент на войниците им е било казано да спрат да пълнят чувалите с пръст от мястото. И тогава те започнали да носят вътре пръст отвън. Но някои от тези места са археологически залежи сами по себе си. Така те всъщност са замърсили археологическите пластове на Вавилон. Освен това около осем от фигурите на портата Ищар са увредени – не непоправимо, но са увредени.

– **Откраднато ли е нещо от там?**

– Не, не мисля така. Смятам, че щетите са нанесени от хора, които са се опитвали да откраднат нещо от там, но не мисля, че са успели в действителност да откраднат нещо. Поне не от портата Ищар. Но може би от други места...

– **В пресата беше съобщено, че настилката е увредена?**

– Да настилката по улицата на процесите – не около портата Ищар, но на други места, е изпочупена от това, че са карани много тежки превозни средства по него.

– **Но полското командване твърди, че не са ползвали тежки автомобили.**

– Ами... зависи какво наричате тежко превозно средство. Но нали знаете тези огромни бетонни бариери, които те имат – наричат ги Т-бариери – те са може би по 2 метра високи и 3 метра на ширина. Трябва да имаш превозни средства, за да ги вдигнеш. И ако това не са големи превозни средства, не знам какво е голямо изобщо. Явно е, че трябва да имаш много тежко превозно средство, за да придвижиш тези бетонни блокове.

– **Колко време бяхте в Ирак?**

– Бях поканен от иракския министър на културата и останах една седмица.

– **Имаше ли и други учени от чужбина с вас?**

– Не. Но на място има трима полски археолози. Присъстваха и някои иракски археолози. Тримата археолози от Полша са направили много подробен, дълъг и ценен доклад от 500 страници.

– **Те кога са отишли във Вавилон?**

– Мисля, че са дошли миналата есен.

– **Но не са успели да предотвратят тези щети?**

– В моя доклад аз не се опитвам да кажа кога са нанесени щети. Всъщност аз не знам кой точно е отговорен или пък кога е станало.

– **Смятате ли, че нещата могат да се възстановят сега?**

– Не знам дали могат да се възстановят. Ние трябва да приемем, че са нанесени щети и да продължим напред. Следващото нещо, което трябва да се направи сега, е да се даде подробна оценка на нанесените вреди и може би да се изработи план за управление на обекта.

– Кой трябва да помогне за това?

– Смятам, че Вавилон трябва да бъде обявен за обект на световното културно наследство. Това е нещо много важно, което трябва да се случи. Правителството на Ирак трябва да се обърне към ЮНЕСКО, за да бъде включен Вавилон в списъка на световното културно наследство. Това е едно от нещата, които могат да се направят.

– Има ли щети и на други места в Ирак?

– Сигурен съм, че има, но не знам какви точно. Не съм запознат отблизо с това. На много от местата е невъзможно да се отиде поради ситуацията със сигурността.

– Ако трябва да обобщите – коя е най-сериозната щета за историческото наследство на Вавилон?

– Тя е в три посоки. Първо – чакълът, с който е засипано мястото 300 000 кв. м, второ – изкопаните около дузина дълги окопи, и трето – това, което аз наричам „дълбане“ – там, където са копали пръст от повърхността, за да пълнят чувалите. И има щети на портата Ишар. Мисля, че това са основните щети.

– Каква е реакцията на вашия доклад във Великобритания?

– Излезе много голям репортаж във в. „Гардиън“. Общото настроение е, че това не е трябвало да се случи.

– Говорихте ли с командването на полската база?

– Това всъщност не беше моето намерение. Да, говорих с военните, но това не беше целта на моето посещение. Просто бях поканен да отида от министъра на културата и да направя доклад за щетите. И това е, което направих. Сега моля да ме извините, но отивам да дам едно телевизионно интервю.

За специалистите от Лондон

Някои от най-ужасяващите изводи в доклада:

Непростимо е военна база да се изгражда на едни от най-важните археологически обекти в света. Това може да се сравни с изграждането на военна база около великите пирамиди в Египет или около Стоунхендж във Великобритания.

Трябва да се започне пълно международно разследване за вредите, които са нанесени на Вавилон по време на окупацията му от коалиционните сили.

Голяма част от района е покрита с чакъл, понякога трамбован, стегнат или третиран с химически вещества. Не е ясна степента, в която е извършено заравняването, преди да се положи чакълът. Всичкият чакъл е докаран от другаде и, разбира се, ще се смъкне в археологическите пластове. Ето защо състоянието на бъдещата информация за тези райони ще бъде сериозно компрометирана.

Има свидетелства за замърсяване на околната среда (просмукване на гориво) в района на горивната станция. Възможно е това да има отрицателен ефект върху археологичните пластове под него.

Някои от окопите са изкопани в незасегнати археологически пластове и в изхвърлената пръст от тези окопи се откриват части от керамични съдове (включително една цяла ваза), кости и фрагменти от тухли с клинообразни надписи. Някои от изкопите са направени върху по-раншни разкопки, но други явно са направени в неразкопавани пластове.

Първоначално чувалите са били пълнени с пръст от археологическите пластове на Вавилон и наличието на части от глинени съдове и на кости в чувалите е свидетелство за археологическата природа на използвания материал. Бях информиран, че на 3 ноември 2003 г. е издадена заповед, която изисква чувалите да се пълнят само с пръст и пясък, донесени извън района на Вавилон, но това е ефектът да се замени един проблем с друг. Като са внесени големи количества пръст и пясък от други места (някои от които вероятно също са сами по себе си археологически залежи), пластове във Вавилон ще бъдат необратимо замърсени.

На много места в обекта има следи от гуми, произтичащи от движение на тежки превозни средства. Тези колотовози и вдлъбнатини сами по себе си са източник на повреди, но по-тревожна е степента, в която движението на автомобили е повредило крехките археологически останки под повърхността.

(22.01.2005 г.)

Футурологът проф. Джим Дейтър:

Източна Европа не получи бъдещето, което заслужаваше

В момента САЩ се опитват да върнат един много тесногръд национализъм, напълно противоположен на глобалния неолиберализъм, от който се бояхме през 1991 г.

Проф. Джим Дейтър преподава във Факултета по политически науки на Университета на Хавай и е председател на академичния съвет на Международния космически университет в Страсбург, Франция. От 1983 г. до 1990 г. е генерален секретар, а в следващите три години е президент на Световната федерация за футурологични изследвания.

– Проф. Дейтър, през 1991 г. на конференция в София вие предупредихте, че източноевропейските демокрации могат да попаднат в клопка, защото ги насърчават да приемат стари политически модели. Какво е мнението ви почти 15 години по-късно?

– За съжаление се оказа, че съм бил прав. Бях много разочарован, че нито една източноевропейска страна не се опита да направи нещо ново. В най-добрия случай те приеха сегашните западни модели, които са о'кей, но не са особено новаторски. В най-лошия случай те приеха стари модели, които датират от 19 век. Така че бих казал, че от гледна точка на едновременно футуролог и политолог, го намирам за много обезкуражаващо.

– Какво имате пред вид под модели от 19 век?

– Връщане към политически системи и идентичности, които са базирани на етническа основа, базирани повече на национализъм, отколкото на транснационализъм и на глобална перспектива. Бих казал, че като цяло Европа е много вдъхновяваща за мен. Имам предвид развитието на Европейския съюз и възможността в него да се преодоляват всякакви проблеми. И това е добро. Но в същото време все още има силни движения в посока на етническата идентичност и етническата политика, което не намирам за много добра идея.

– Смятате ли, че има база за развитие на етническите партии?

– Мога да го разбера, защото хората отчаяно се нуждаят от някаква форма на идентичност. Но аз като футуролог винаги съм твърдял, че ние не сме човешки същества, ние сме човешки „превърщания“ – че ние не просто сме, а се превръщаме в човеци. И затова идентичността трябва да е нещо, което ние създаваме от визията си за бъдещето, а не нещо от миналото, което трябва да адаптираме и да се съобразяваме с него. Съжалявам, че хората не се опитват да изковат една бъдеща идентичност, а се придържат само към историческата си идентичност.

– Как си представяте тази бъдеща идентичност?

– Погледнете историята на държавите, които сега се обединяват в Европейския съюз, и сравнително гладкия прогрес, който имат засега – това е добър пример според мен. Хората трябва да се опитват да получат идентичност, която надхвърля рожденото място или език. В един все по-глобален свят (независимо дали това ни харесва или не) ние се нуждаем да намерим своята идентичност вътре в този процес, а не просто да му се съпротивляваме.

– Но как да търсим идентичност в глобализиран свят, който е доминиран от една сила – САЩ?

– Това е един огромен проблем. През 1991 г. ми изглеждаше, че доминират силите на това, което наричаме неолиберализъм – говорехме за неолибералната глобализация. Тогава очаквахме, че корпорациите ще управляват бъдещето. Тревогата беше, че те са недемократични, че не се интересуват от проблемите на околната среда, че се съсредоточават само върху икономическия растеж и т.н. И че те ще разрушат статута на нациите, като всички сили бъдат хванати в този глобален неолиберализъм. Този процес обаче бе променен, когато Буш стана президент през 2000 година. Защото той не продължи дневния ред на неолибералната глобализация, а постави на дневен ред американския империализъм. Това е едно развитие, което аз не предвидих изобщо. Аз предполагах, че Америка ще играе доминираща роля вътре в неолибералния глобализъм. Но също така по онова време смятах, както и повечето хора, че движещите сили на неолиберализма ще са твърде мощни, за да може която и да е нация да ги контролира, включително САЩ. Докато в момента Америка прави усилен опит да върне един много тесногръд национализъм, много тесногръда дефиниция за национален интерес и използване на военната сила, която е напълно противоположна на неолибералната глобализация.

– Е, тогава какво могат да направят хората по света, освен да се опитват да запазят националната си идентичност?

– Въпросът ви какво могат да направят хората, изправени пред този процес, е много сериозен. Бих казал, че, първо, те трябва да направят всичко, което могат, за да му се противопоставят. Но също така аз не мисля, че Америка ще може да издържи дълго на този процес – ние решихме да ставаме империя в най-лошия възможен момент от нашата история. В момент, в който имаме огромни дългове. Можеш да бъдеш империя, когато си богат и контролираш ресурсите на света. А всъщност ние сме затънали в дългове към всички останали страни и единственото, което крепи нашата икономика е, че никоя друга нация не иска ние да не си изплащаме задълженията, защото това ще навреди на самата нея. Така че те ни поддържат живи заради техния собствен интерес, а това не може да продължи дълго. В някакъв момент ще се срути. На второ място нашата вътрешна икономика не е базирана на никакво богатство, което ние създаваме, а се крепи изцяло на дълга от кредитните карти. Ние нямаме вътрешни спестявания. Така че моментът е много лош да ставаме империя. Прибавете това, че нито един американец не иска да воюва. Излиза, че всички обстоятелства са неподходящи за политиката, която следваме. Отговорът ми на въпроса какво трябва да се прави, е: протестирайте и чакайте – системата ще се срути.

– Имате ли чувството, че историческото отмъщение бе основният мотор, който задвижи сегашната демокрация в източноевропейските страни?

– Смятам, че не успяхме да разберем от една страна, силата на историческата памет и отмъщение, а от друга – на глобалния капитализъм. Тези два фактора заедно отрекоха на Източна Европа бъдещето, което тя заслужаваше. Колапсът на социалистическите държави първо бе резултат от огромното неудовлетворение от съществуващата система и от грешното разбиране за това каква е системата на Запад – една фалшива представа, поддържана от Си Ен Ен и холивудските филми. Но провалът на социалистическите държави не бе запазен от позитивно мислене – това е нещо, което аз тогава не разбрах. Той бе запазен от желанието на хората да се отърват от нещо. И когато те се отърваха от това нещо, нямаше нищо друго. Така че на освободеното празно място дойде глобалният капитализъм и построи нещата от една страна, а от друга – етническата идентичност запълни останалата част от пространството.

– Каква е вашата интерпретация за стара и нова Европа по определението на Ръмсфелд?

– Ами, много ми е трудно да намеря нещо добро, което да кажа за сегашните лидери на Съединените щати. Преди време написах за това, което се случи в края на 90-те години и което даде възможност на Буш да дойде на власт през 2000 г. Една цяла група хора, които планираха всичко това, превзеха властта през 2000 г. и имаха възможност да променят политиката. Ръмсфелд е един от тях. Когато говори, той говори от една много ясна представа за бъдещето на САЩ като глобална американска империя, която се основава на едностранни, а не на многостранни договори. Ръмсфелд обявява за остаряло всяко нещо, което той не харесва, например контрола върху въоръженията. Когато говори за стара и нова Европа, той всъщност казва, че държавите, които подкрепят САЩ, са умни и са нови, модерни, а тези които са срещу САЩ, са стари. „Стар“ е термин с отрицателен заряд. И ние ще поддържаме всяка страна, която поддържа нас, и ще отричаме тези, които ни се противопоставят. И може би дори ще ги атакуваме заради това, ако сметнем, че е нужно. Това е основата на неговото разделение. Той е доволен, че има някаква подкрепа на европейския континент за тяхната военна политика в други страни и затова използва такава терминология.

– Как си представяте следващата социална система в света?

– Вижте, по принцип се въздържам да предричам нещата, въпреки че го правя за вас. Не мисля, че либералните демокрации имат блестящо бъдеще. Смятам, че фактът, че либералната демокрация се разпадна толкова бързо в САЩ след 11 септември, е ясен пример за това. Америка бе „земята на свободните и домът на смелите“ до момента, в който няхаме проблеми. В мига, в който ни застрашите, ние отхвърляме всички тези права, и сме готови да пратим в затвора нашите граждани, както и всеки, който сме обявили за терорист. В държави като Китай и до известна степен дори в Индия този вид права никога не са били много силни. Вместо това е съществувала система от взаимни задължения, в които висшестоящите имат задължението да помагат на низшестоящите, а низшестоящите имат задължението да се подчиняват на висшестоящите до момента, в който първите им помагат. Тоест, в онази част на света се чувстват по-удобно с един набор от взаимни задължения, отколкото с индивидуалните права. Така че това е огромна сила за бъдещето. Той има собствени понятия за права, които не са част от либералната демокрация.

– През 1991 г. казахте, че източноевропейските страни се нуждаят от нови модели на управление. Смятате ли, че някоя от тези страни е успяла да стигне до нов модел на управление?

– През 1990 г. имах лекция в Софийския университет за бъдещето на демокрацията – тогава говорех за електронната демокрация. Интернет показа, че този тип демокрация е възможна, но нито едно правителство не е ентузиазизирано за нея. В САЩ не само официално, в смисъл на официална политика, но и като поколения – младите поколения не се интересуват много от демокрацията, те не вярват на другите граждани, те не искат демокрация. И със сигурност не искат електронна демокрация, защото виждат в нея възможност да се даде твърде много власт на твърде много хора твърде бързо. Така че новите модели на управление, които аз имам предвид, и които са основани на новите модерни технологии на комуникации, не се приемат изобщо. Преди няколко години имаше прекрасно предложение във Финландия как да се комбинира представителната система със система на директна електронна демокрация, в която всеки индивид да може да гласува директно по въпросите, по които иска, но в същото време да има и представител, на когото може да предостави правата да го представя по останалите въпроси.

Но честно казано, сега работя повече по Космоса. Във Франция, Страсбург, има международен космически университет. И аз работя там, като се опитвам да помогна на хората да решат как да изглежда системата на управление на Марс. Така че аз някак се отказах от Земята – опитвам се да се оправя с демократичните системи на Марс.

(15.01.2005 г.)

Д-р Китов замрази концесията за могилиците

Заместник-районната прокурорка на Казанлък Галя Гугушева възлага проверка за състоянието на всички могили в Долината на тракийските царе

В понеделник, 8 ноември, д-р Георги Китов като представител на ТЕМП (Траколожка експедиция за могилни проучвания) замрази договорите за стопанисване на могилиците Светицата и Голямата и Малката Косматка в долината на тракийските царе.

Тристранният договор за Голямата и Малката Косматка бе подписан между сдружението ТЕМП, музея „Искра“ в Казанлък и Български инвестиционен фонд. За Светицата ТЕМП и музеят са подписали с предприемача Али Качан.

„Замразихме договора – каза д-р Георги Китов пред „Политика“ в хотела в с. Шипка, където е настанена археологическата експедиция. – От Министерството на културата искаха да заличат сдружението ни, защото сме нарушили закона. Днес (понеделник – б.а.) подписахме анекс, с който договорът се замразява, докато не се намери законова основа за неговото приложение.“

„От Министерството ни пречат – допълни той, – гледат ни с микроскоп, с телескоп.“

Д-р Китов отново постави въпроса за стопанисването на тракийските могили. „Има един суперзакон – това е Малтийската конвенция. Според нея всички държави, които са я подписали, са длъжни да стопанисват архитектурно-археологическите паметници на територията си, да ги популяризират и да ги пропагандират. Българската държава не е дала 50 ст. за тази цел.“

„Утре си заминаваме – допълни Диана Димитрова, заместник-ръководителят на експедицията, – и съоръжението ще остане заключено. Просто се уморихме да се борим. На ден тук минаваха между 500 и 800 души, а в събота и неделя по 1500-1800 човека. Има една друга могила, която е не по-малко ефективна, открита през 1993 г. – Оструша. И сега е заключена. Ако някой иска да я види, той трябва да се обади на директора на музея в Казанлък, за да я отвори. И това няма да се случи за един човек. Стрелча беше открита през 1976 г., през 1988 г. приключи реставрацията на купола, сложиха една метална решетка, откраднаха я две-три години по-късно и сега могилицата прилича на тоалетна. Ето такива неща се случват в държавата, докато забраняват на хората да стопанисват паметниците на културата.“

Диана Димитрова е убедена, че няма друг път на съхраняване на Долината на тракийските царе от предоставянето на могилиците на частни концесионери, разбира се – при контрола на държавата.

„Много отдавна се притеснявам за тези тракийски могили – казва заместник-районната прокурорка на Казанлък Галя Гугушева пред „Политика“. – Повечето от тях са разровени, изтърбушени, отрязани дори наполовина“. Тя е наредила проверка за състоянието на всички могили в Долината на тракийските царе. „Целта на проверката е да се види колко са могилиците, кой, къде и какво дълбае“.

„Разпоредил съм пълна инвентаризация на музея „Искра“, разкри пред „Политика“ кметът на Казанлък чл. кор. Стефан Дамянов. От десет години там не е правена никаква инвентаризация на фондовете. Директорът на музея Косьо Зарев не беше открит за коментар.

„Следствена тайна“ – така отговори прокурор Галя Гугушева на въпроса има ли факти за нарушения в музея и свързана ли е инвентаризацията със съмнения за липсващи ценни находки.

Междувременно в Казанлък се продават картички (0.80 лв.), дипляни (2 лв.), документален филм на CD „Долината на тракийските владетели“ (15 лв.), снимки върху стъкло на бронзовата глава и златната маска (25 лв. едната) от последната експедиция на д-р Китов. Издателите на рекламните материали са ТЕМП, музеят „Искра“ и „Вифор“ – казанлъшко студио за фотография и реклама.

„Като откривател на находките и ръководител на експедицията имам авторски права върху тях в продължение на 10 години – обяснява д-р Китов. – В Закона за авторското право и правилника за провеждане на археологически разкопки на територията на република България е казано, че главният ръководител на разкопките има пълните авторски права и без негово разрешение никой няма право да фотографира, да записва и да публикува намерените материали и съоръжения.“

Георги Китов отрича да получава процент от продажбите на рекламните материали. „Откровено казано получавам някакъв хонорар като автор на текста към тези картички и диплянки, но не и процент от продажбите им“ – каза той.

(13.11.2004 г., в съавторство със Зоя Димитрова)

*Министерството на културата чака Абрашев да се върне от Китай,
за да даде регистрацията на ТЕМП на прокурор*

Китов с концесия за трета могила в Долината на тракийските царе

Археологът подписа договор и за Светицата по схемата с гробницата на Севт III.

Твърди, че има разрешението на зам.-министър Абаджиев, който обаче отрича

Археологът Георги Китов е подписал договор за скрита концесия на трета могила от Долината на тракийските царе – Светицата.

Както „Политика“ разкри в миналия си брой, в друг договор ученият е дал право на частната фирма Български инвестиционен фонд да стопанисва две могили – Голямата и Малката Косматка.

Договорът за Светицата е между три страни, които си поделят поравно приходите от посещенията в могилата. Това отново са сдружението ТЕМП, което Китов е регистрирал в частна полза, и музеят „Искра“ в Казанлък. Нов е третият участник в договора – Али Качан, собственик на заведение на 500 метра от Светицата.

Али Качан потвърди пред „Политика“, че договорът е подписан и че притежава екземпляр от него. Той допълни, че очаква да се подготви „някакъв анекс“, но не можа да обясни какъв. „Господин Зарев, директорът на музея, има още нещо предвид“, каза Качан.

След като разбра за какво го търсим, директорът на музея „Искра“ Косьо Зарев затвори телефона.

Според Качан стопанисването на Светицата е получило благословията на заместник-министъра на културата Борислав Абаджиев, в чийто ресор са движимите и недвижимите паметници на културата.

Същото, но за договора за Голямата и Малката Косматка, твърди и Георги Китов. В интервю за „Политика“ Китов каза, че настоява договорът да влезе в сила и че от министерството на културата „ме увериха, че няма нищо нередно в договора“.

На въпрос кой от министерството го е уверил в това, археологът каза: „Заместник-министър Абаджиев. Единственото нещо, което се иска, е работата по гробницата и по околната площ да бъде съгласувана с Министерството на културата. Което, естествено, не е никакъв проблем“.

Абаджиев предаде чрез пресцентъра на министерството, че „по никакъв начин – нито писмено, нито устно – не е давал разрешение на Георги Китов за сключване на договора“.

Министерството все още не е готово със становището си за концесионния договор за Голямата и Малката Косматка. То не е изпратило искане до прокуратурата да заличи регистрацията на ТЕМП, въпреки че колегиумът взе такова решение на 27 октомври. Документите трябва да бъдат подписани от министър Абрашев, а той е на посещение в Китай, обясниха от пресцентъра на ведомството.

Проф. Васил Николов, директор на Археологическия институт и музей при БАН изрази искрената

си изненада от предмета на дейност на ТЕМП. Траколожката експедиция за могилни проучвания е регистрирана като сдружение в „частна полза“. Според актуалното му състояние в Делфи, то има двама членове на УС – Георги Китов и Диана Димитрова.

Васил Николов категорично заяви пред „Политика“, че не е знаел за договора, сключен от Китов като представител на ТЕМП, с музея в Казанлък и с Български инвестиционен фонд за стопанисването на гробниците в Долината на царете. Директорът на АИМ твърди, че не е знаел и за използвания от Георги Китов скенер по време на археологическите разкопки на могилата на тракийския цар Севт Трети. „Чакам Георги Китов да се прибере в София, за да разговарям с него по тези въпроси“ – каза проф. Николов пред „Политика“.

Един от концесионерите на Светицата – Али Качан:

Готов съм да направя дарение на държавата

Ние направихме постройка на самата гробница (Светицата – б. р.), която запазихме в идеален вид. Ще слагам и вратите.

Всичко съм направил с мои средства. Даже в скоро време, след като прокарат и пътя, ще пусна и ток.

Значи аз ще направя всичко онова, което искам, да стане хубаво. Пък държавата да направи всичко онова, което е необходимо.

Законът би трябвало да се промени. Той трябва да използва такива хора като мене в най-близко време. Ако се подаде мъничко ръка, да позволи законът да се ползват от частници, значи държавата ще бъде много-много по-богата от тази страна.

Искал съм да запазя могилата, да се развие туризмът, искал съм да се развие този целият район. Нямам намерение да забогатявам, разбирате ли? Аз искам да запазвам и да развиваме живота. Е, не може да не се държи на приходите, но ако позволи законът. Ама ако не позволи – аз съм готов да направя дарение на държавата.

(06.11.2004 г., в съавторство със Зоя Димитрова)

*Археологът е подписал договор за скрита концесия
на две от могилиите в Долината на царете*

Китов – касиерът на тракийското злато

В неговата експедиция работи иманяр, който контролира суперскъп скенер.

*Благодарение на тази апаратура е открита Голямата Косматка,
твърдят спонсорите от Български инвестиционен фонд*

Георги Китов – човекът, който направи трите сензации в археологията това лято, е изправен пред скандал. Ученият е подписал договор, според който частната фирма Български инвестиционен фонд получава права да стопанисва две от могилиите край Шипка. БИФ нашумя със „софийските мерцедеси“. Според договора, заедно със сдружението ТЕМП и казанлъшкия музей, в следващите десет години Фондът ще къса билетчетата на входа на Голямата и Малката Косматка.

В сряда, 27 октомври, този договор се появява на бюрото на министъра на културата. Той е без дата, но вече е подписан от трите страни по него – Сдружение ТЕМП в лицето на Георги Китов, Български инвестиционен фонд в лицето на Иван Динов, и музея в Казанлък с подписа на неговия директор Косьо Зарев. Документът е изготвен „в свой и общ интерес“ на страните за стопанисване на двете могили. Всеки от партньорите се предвижда да получава по „една трета от приходите от посещения и рекламна дейност“. Срокът е за 10 години.

„От Министерството на културата ми се обади да спра всичко. Те ще направят специално изявление“, каза Косьо Зарев.

„Договорът в момента се проучва и министерството ще излезе с официално становище по него“, е лаконична шефката на дирекция „Правна“ в културното ведомство Полка Александрова.

Източници на „Политика“ в Министерството на културата твърдят, че там са смутени.

Този договор по същество е за скрита концесия на могилиите, осъществена в частна полза. Концесии може да издава само Министерският съвет.

В сряда Колегиумът на министерството на културата обсъжда проблема.

„Нарушени са държавни интереси и ние не можем да участваме“ – казва директорът на музей „Искра“ в Казанлък Косьо Зарев.

„Настоявам този договор да влезе в сила. Тази сутрин (четвъртък – б.а.) говорих с Министерството на културата и оттам ме увериха, че в него няма нищо нередно. Аз имам одобрението на кмета на Казанлък член-кореспондент Стефан Дамянов и на областния управител на Стара Загора Мария Нейкова“, твърди Георги Китов.

В горния десен ъгъл на документа е предвидено да стои подписът на кмета на община Казанлък. Той липсва. Стефан Дамянов се дистанцира от казуса. Пред „Политика“ кметът не потвърди, че го е одобрил. „Ние нямаме отношение към този договор“, казва той.

„Не смятам, че се нарушават държавните интереси, защото от договора ясно е видно, че ние поемаме всичко като издръжка, а след това в експлоатацията участваме със своите една трета – казва Снежана Ганчева, един от двамата собственици на Българския инвестиционен фонд. – Не признавам инвестиция, в която няма възвръщаемост. Да, няма безкористна помощ. Нашето условие беше да поддържа тези могили и чрез това да получим възвръщаемост на нашите инвестиции. Говоря за Малката и за Голямата Косматка. В този момент ние инвестираме в пари, в помощ, в скъпа техника – скенер, компютри, правят се всички видове анализи. Апаратурата струва повече от 80 хиляди евро.“

„Благодарение на тази апаратура е открита Голямата Косматка – твърди Снежана Ганчева. – Сигурно още щеше да стои под земята, ако не беше нашият скенер.“

Полицейският екшън

В нощта на 4 срещу 5 октомври експедицията на Георги Китов прави третото си голямо откритие за сезона. Могилата Голямата Косматка е напълно запазена гробница. Китов твърди, че тя е на великия тракийски цар Севт Трети.

Новината, че „изкопават чудеса“ бързо обикаля района, а и страната. Георги Китов за пореден път е показал таланта си на археолог.

Късно вечерта на мястото се струпват много хора, охранителна и икономическа полиция, заместник районната прокуратура на Казанлък Гугушева, кметът на Казанлък и шефът на РПУ в града. Пристига председателят на БАН акад. Юхновски и директорът на Археологическия институт в София проф. Васил Николов.

На около 200 метра от разкопките е арестуван Ерол Алendarов, криминално проявен. Той е от така наречените хардиманяри, обясняват запознати с пазара на антики.

Създава се напрежение между членовете на експедицията и полицаите, които ги претърсват при всяко влизане и излизане от гробницата. Медиите поемат гневните реплики в следващите дни. Проф. Николов смята, че единствената причина за скандала се крие в амбицията на музея в Казанлък. „Работата беше БАН и Археологическият институт да не изнесат целия комплекс в нашия музей“, казва той.

На терена са и служители на БИФ. Точно те предизвикват репликата на ген. Бойко Борисов за „софийските мерцедеси“.

Полицията установява, че единият от „охранителите“ е 34-годишният Юлиан Бонев, който на 13 април 2000 г. е осъден от съда в Гоце Делчев за незаконно преминаване на границата по чл. 279 от Наказателния кодекс – за каналджийство. Момчето закъсняло с два дни да се върне от екскурзия от Гърция – е обяснението на собствениците на БИФ.

На мястото е и Марио Шопов – човекът на БИФ на разкопките. Той управлява скъпата апаратура.

Марио Шопов – иманяр в експедицията

Пред „Политика“ Марио Шопов не крие, че се занимава и с иманярство, и с археология.

На 20 ноември 2002 г. той е един от четирима иманяри, задържани от полицията след взривове в пещера под връх Ботев. Според преданията в пещерата е скрито „злато, посочено на овчар от Исус“. При задържането четиримата мъже признават, че са взривили 3 тротилови шашки в пещерата в местността Поленици над Априлци, защото са търсели съкровище. От тях обаче само един – Христо Събев, е оставен в ареста, тъй като само у него са открити улики – тротилови пресовки и фитил с дължина 215 см. На следващия ден 60-годишният Събев се самообесва в килията си.

В нощта на 4 срещу 5 октомври т. г. Марио Шопов подписва като поемно лице описа за намерените находки в гробницата на Севт Трети. По думите му той присъства като поемно лице на находките в трите експедиции – Светицата, Малката и Голямата Косматка.

„Не знам такова нещо“, бе първата реакция на д-р Китов пред „Политика“. Но след кратка консултация си спомня: „за златния венец той е бил там и е подписал протокола като външно лице, да“.

Подписът на Шопов е един от шестте, които стоят под описите с находките в Голямата Косматка. Останалите са на Георги Китов, на докторантките му Евтимка Димитрова и Диана Димитрова, на шефа на музея в Казанлък Косьо Зарев и на неговата съпруга.

Какво прави Шопов между тях?

Марио Шопов е наместникът на БИФ в експедицията на археолога. Нает е от шефа на фирмата Иван Динов, „защото разбира от техника“. И двамата твърдят, че се познават от пет години и че са близки. Дотук свършва общото в твърденията им.

Според Динов, Марио Шопов има бизнес с желязо. Според самия Шопов той се занимава със скенера на Динов от доста време и участва в много археоложки експедиции, които сам определя като „лични“, в смисъл на частни. Той обаче отказва да сподели публично какви находки е открил.

„Аз го познавам като човек, който дойде при нас с добри намерения, с когото съм разговарял. Не, не знам, че е иманяр“, отсича Китов.

Според полицията Шопов е „оперативно интересен“. Занимава се с иманярство.

Спонсорът БИФ

Офисът на Български инвестиционен фонд се намира на едно от най-красивите места в София, срещу хотел „Кемпински-Зографски“ в „Лозенец“. Фирмата е очевидно отскоро на третия етаж в сградата на „Златен рог“ 22, офиса няма вид на обитаван отдавна. Според презентацията на фирмата, БИФ е основан през януари 2004 г. с предмет на дейност консултации и привличане на финансови ресурси по европейски програми и предприемачески фондове за българския бизнес сектор, договаряне на кредитни линии от Европа, презентирани на инвестиционни проекти в секторите – енергетика, аграрна промишленост, туризъм и селско стопанство пред чужди инвеститори, финансово съветване.

51% в БИФ има Иван Динов. Като физическо лице той е съдружник в девет фирми, чийто консолидиран годишен баланс възлиза на около 18,5 милиона евро.

49% държи EB-CARD MULTI BG Ltd, която е сто процента собственост на Снежана Ганчева.

БИФ в момента управлява 13 фирми, 9-те от които са на Динов. Недвижимата собственост на фирмите възлиза на 40 млн. евро.

Защо БИФ решава да се обвърже с Китов?

Връзките с Китов датират отдавна, твърди Снежана Ганчева. Иван Динов пък обяснява, че се е запознал с Китов през септември.

„Това е вид имиджова реклама – казва Снежана Ганчева. – Решихме, че вместо да даваме пари да пишат за нас, това е по-добре.“ Тя подчертава, че е имала сериозни резерви към начинанието, но е приела участие на БИФ заради желанието на съдружника си. Според Ганчева инвестицията ще се върне за пет години. Според подписания договор – за десет.

Амбицията на БИФ е да развива културно-исторически туризъм. Имат планове да открият частен музей, но според Иван Динов „нямат частна колекция“.

Чрез Георги Китов БИФ стремително влиза в Долината на тракийските царе.

До смъртта на Илия Павлов, Мултигруп бе един от спонсорите на дейността на археолога.

Китов: „Една стотинка не сме получили от тях“

Пред „Политика“ Георги Китов категорично отрича БИФ да са спонсор на археоложката експедиция. „Една стотинка не сме получили от тях. Не са ни подпомогнали и с апаратура. Не разбирам за какво говорите“, казва той.

Китов твърди, че се финансират от БАН и от международната фондация „Хоризонт“, които срещу спонсорството искат единствено отчети.

Директорът на Археологическия институт проф. Васил Николов също не знае нищо за БИФ. Той обяснява, че при издаването на разрешение за разкопки ръководителят на експедицията декларира откъде идват средствата. Имената на дарителите се записват в работната програма. Като спонсори на археоложката експедиция за Голямата Косматка Георги Китов е декларирал фондация „Хоризонт“ и БАН.

Това обаче влиза в противоречие не само с твърденията на БИФ, но и с ангажимента, който ТЕМП

поема към БИФ в тристранния договор за концесиониране на могилата на Севт Трети. В договора партньор на ТЕМП са не БАН и фондация „Хоризонти“, а именно БИФ.

Белязаният от щастлива съдба

„Китов е белязан от щастлива съдба“, казва за него проф. Александър Фол. Това лято археологът направи сензационни открития. На 19 август в могилата Светица до град Шипка той намери уникална златна маска от V в. пр. Хр., която бе сравнена с маската на Агамемнон.

На 21 септември откри бронзова глава на мъж от V-IV век пр. Хр. в ритуална яма в могилата Голямата Косматка. На 4 срещу 5 октомври бе отворена гробницата на великия тракийски цар Севт Трети с уникална за света архитектура. В нея бяха открити 73 предмета, сред които 20 златни.

През 2001 година Съветът за теренни проучвания към Археологическия институт с музей – БАН отне за една година правото на Китов да извършва проучвания. Според съвета археологът е нарушил „основни норми и стандарти на професионалното археологическо изследване“. Иначе казано той е използвал иманярски методи на разкопки.

Това обяснява и противоречията в неговите отговори за използваната свръхскъпа техника, предоставена му от БИФ.

Като всички български археолози Китов очевидно има проблеми с финансирането на своите експедиции. Той изпква сред колегите си с таланта си да открива много и уникални находки. Д-р Китов е изкопал 70% от тракийското злато, което е в българските музеи, признават дори съперниците му.

Казусът „Китов“ поставя въпроса доколко археологията в България може да бъде използвана в частна полза. Възможно е, както самият той твърди, това да е единственият начин намереното да се съхрани за поколенията.

Дават ТЕМП на прокуратурата

Колегиумът на Министерството на културата е взел решение да поиска прокуратурата да заличи регистрацията на сдружението с нестопанска цел ТЕМП, чийто председател е Китов. В предмета на дейност на ТЕМП, са установили юристите, има текстове, които противоречат на Закона за паметниците на културата. През май 1997 г. Георги Китов регистрира сдружение с нестопанска цел „Траколожка експедиция за могилни проучвания“ (ТЕМП). Сдружението се създава за осъществяване на дейност в частна полза.

„Защо в частна полза? Не може да бъде. Аз не разбирам от тези неща“, изненада се Китов в четвъртък. И допълни: „Това е юридически термин, който не ми е ясен“.

Според регистрацията на ТЕМП „откритите от ТЕМП в резултат на археологически проучвания движими археологични паметници ще бъдат предоставяни за съхранение и експониране в държавни и частни музейни сбирки“.

„Не може ТЕМП да казва къде ще бъде предоставяно намереното, защото това е прерогатив на министъра на културата“, казва юрист, пожелал анонимност. И припомня текстовете на чл. 16 от Закона за паметниците на културата.

Размита е разликата между иманярство и археологическа експедиция.

„Това с частните музеи за мен е учудващо. Знаете, че в закона няма частни музеи“, казва проф. Васил Николов, директор на Археологическия институт.

От началото на 2005 г. в България се предвижда да бъдат разрешени частните музеи. Има идея частните колекции да прерастнат в музейни сбирки след паспортизация на всеки предмет.

„Естествено, че ще намират неща, които са смущаващи. Ние просто им създаваме работа. Много интересно защо БАН ни дава 20 000 лв. и не намира нищо смущаващо в ТЕМП, а Министерството на културата решило, че е смущаващо – опонира Китов. – Защото ги мързи да си мръднат задниците и да направят нещо за тези гробници, които от 12 години стоят заключени.“

По времето, когато Китов прави разкритията си в Старосел, към ТЕМП проявява интерес Илия Павлов. Двама представители на МГ корпорация – Димитър Недков и Недялка Сандалска, влизат в Управителния съвет на сдружението. Но след смъртта на Павлов помощта към Китов сева.

И Сандалска, и Недков заявиха пред „Политика“, че отдавна са подали молбите си за освобождаване от съвета, но Китов още не е свикал общо събрание, за да стане факт промяната. „От година не съм виждал Китов“, уточни Недков.

(30.10.2004 г., в съавторство със Зоя Димитрова)

Шефът на бизнес клуб „Възраждане“, който е запален по подводния риболов, никога не е бил на лов за хищници. Но познава доста едри риби в световния бизнес

Пламен Минчев, колекционерът на акули

Собственикът на соковете ВВВ търси отговор на въпроса – могат ли личните контакти да изстрелят нагоре не само личния бизнес, но и страната

Пламен Минчев никога не е бил на лов за акули, но има опит с тях от подводния риболов. „Случвало ми се е акули да ме наблизват и подушат“, твърди собственикът на соковете ВВВ, който е и запален харпунджия.

Досега не е имал сериозни инциденти с хищници – нито на дъното на морето, нито в бурните води на българския обществен живот. С едно-две изключения – през 2000 г. името му се появи в прословутия компромат срещу неговия личен приятел и бивш шеф на МВР Богомил Бонев. През 1997 г. пък влезе в справките на НСС като човека, който доведе у нас координатора на тайните служби на Германия Бернд Шмидбауер.

През последните месеци Минчев зае два ключови поста. Преди десетина дни стана шеф на федерацията по тенис. Случайно или не, един от големите в света на тениса – прочутият треньор Ник Болетиери, беше в България по покана на Пламен в седмицата на събранието.

През март Минчев оглави бизнес клуб „Възраждане“ и веднага хвърли бомбата: клубът ще привлече асоциирани членове от чужбина, хора с доказан международен опит и име. На въпроса „как“, отговори: „като използваме личните си контакти“. Сред добрите му познати са Томас Берек – президентът на „Колони кепитъл“, Алън Грийнбърг, топшефът на „Беър Стърнс“, последният собственик на Кулите на Световния търговски център Джо Кеърни, създателят на империята „Вилд“ Рудолф Вилд.

Може ли да се каже, че собственикът на ВВВ колекционира акули от света на бизнеса в контактите си? „Хвърлил съм много усилия и средства през годините, за да установя световни бизнесконтакти“, признава Минчев. Това му помага в личния бизнес, създава му сигурност, че върви по правилния път. А и обслужва амбицията му да направи „нещо сериозно в чужбина – поне на това ниво, което съм постигнал тук“.

Сега Минчев е замислил може би най-големия си удар – европейски консорциум за хранителни продукти. В дъното на идеята са той и един от големите му американски партньори. Вече са водени разговори с водещи фирми от Белгия, Унгария и Турция. Целта? „Да притесним някои други по-големи фирми, да ги накараме да се съобразят с възникването на нов център в хранителната промишленост.“ Пламен нарича това „предизвикателство към конвенционалния бизнес“.

Твърди, че дори идеята да изглежда „фантастична“, тя може бързо да се реализира, ако и някой друг повярва в нея. „И на Запад, както и тук, личният контакт е много важен“, обяснява шефът на „Линкс“. Затова Минчев залага на нетрадиционното общуване с големите в световния бизнес.

За освободеността в контактите му помага кариерата като журналист в БНР, а после и във „Всяка неделя“. През 1989 г. се ориентира към търговия с всичко – от храни до бяла техника. Три години по-късно вносът на соковете ВВВ стига такива обеми, че го кара да започне собствено производство. Така се появява третото „би“ и българските сокове ВВВ.

Сега соковете ВВВ са №1 на така наречения етнически пазар в САЩ. Отскоро Минчев изнася и продуктите на „Сторко“ – компанията, която купи през април 2003 г. Успял е да пробие в големи търговски вериги като „99 сентс“, „Шоп райт“, „Кий фуудс“, „Трейд Джо“ и отскоро „Коско“. В момента е вдигнал летвата и иска да влезе в гиганта на търговията в САЩ – „Уолмарт“.

При една от презентациите за „Уолмарт“ се запознава с Джо Кеърни – човека, който пет месеца преди атентатите купи Световния търговски център в Ню Йорк. „Видях на бюрото му сертификата за 3,5 млрд. долара – цената, която беше платил за Близнаците“, разказва Минчев.

Една димяща пура на 27-ия етаж на билдинга на „Беър Стърнс“ в Ню Йорк пък го среща с живата легенда на инвестиционната компания – Алън Грийнбърг. Оказва се, че пурата е на самия шеф на изпълнителния комитет, а разрешение да пушат в сградата имат само хора с 40-годишен стаж във фирмата. Тоест единствено Грийнбърг.

Съвсем скоро Минчев ще издаде мемоарите на Грийнбърг на български с обръщение от автора към нашата публика. Шефът на „Възраждане“ обаче има по-далечен прицел – Грийнбърг би могъл да помогне на България чрез впечатляващите финансови инструменти и лостове, с които разполага.

Всъщност това е и втората цел на колекционера на бизнес контакти – „да е полезен на бизнеса в България“. Хайде бе, биха възкликнали и оптимистите. „Интересът на чужди инвеститори към България

прави средата по-благоприятна за всички. А оттам и личният бизнес върви по-добре“, обяснява обаче шефът на „Възраждане“.

Един от личните приятели на Минчев е президентът на „Колони кепитъл“ Томас Берек. За това колко е „голям“ говори сумата, която Берек вкарва сега в Азия през фонда си за специални ситуации – 10 млрд. долара. „Опитвам се да го убедя, че и в нашия регион има нещо интересно“, разказва Минчев. Проблемът е, че пазарът у нас е много малък. Все пак Минчев е направил своя „пробив“ – Берек сега създава фонд за проекти в Източна Европа, което е първа крачка към България.

През 1997 г., точно когато СДС идва на власт, Вилд пристига в България. Заедно с него пътува и координаторът на тайните служби на Германия Бернд Шмидбауер.

„Дойдоха с частния самолет на Вилд. За мен това беше изненада“, признава си сега Минчев. В двореца в Евксиновград Шмидбауер обсъжда с членовете на новия СДС-кабинет противодействието на организираната престъпност у нас. Минчев и сега, както и тогава мълчи за темите. „Не искам да влизам в детайли“, категоричен е той.

Какво го впечатлява най-много при акулите? „Няма мисъл при акулата, тя има обект, когото трябва да изследва дали става за ядене, или не. Ако ѝ харесаш, си неин, мисли му. Не искам да кажа, че в бизнеса или в личния си живот трябва да си така, но това е един начин на мислене.“

За себе си Минчев предпочита максимата „Помни, че си смъртен“. И се опитва да преодолее своята импулсивност в личния си живот. В бизнеса отдавна я е преодолел.

(08.05.2004 г.)

Британският експерт Джордж Жофе:

Важно е да се намери ключът към пазарлъка с Либия

Полковникът знае, че не може да пренебрегне настроенята в Бенгази

– Проф. Жофе, какъв според вас е сигналът, който Кадафи даде за съдбата на сестрите?

– Големият проблем е вътрешната ситуация в Либия. И Кадафи знае, че не може просто да пренебрегне настроенята на местните в Бенгази. 400-те деца са починали и семействата са невероятно гневни. А източна Либия никога не е била център на режима на Кадафи. Той никога не е имал добър контрол над племената, а те са враждебни към него. Затова не може просто да се отърве от проблема като каже: „Добре, ние ги признахме за виновни, но това беше грешка и сега ще ги пуснем да си отидат“. Което е причината той да направи тези твърде невъздържани коментари в Алжир. Това, което е имал предвид, е да покаже на народа на Либия, че всички жертви, направени през последните 3 години, са имали смисъл. И това не е само проблемът с премахването на санкциите, а също така проблемът с положителните отзиви от страна на Европа и САЩ. Либия не може да излезе от списъка на държавите, поддържащи тероризма, който направи Държавния департамент на САЩ. И това е много дразнещо за либийците, не разбират защо са в този списък. Те не разбират и защо американците настояват те да останат в този списък.

– Въпреки вдигането на санкциите?

– Това не е достатъчно. Те си платиха за това, че санкциите са вдигнати – с 2.7 млрд. долара. Кадафи сега има нужда от нещо спонтанно, за което либийците няма да плащат. Той се отказа от оръжията за масово поразяване, той плати огромни суми за компенсации към американците, а все още е в списъка на терористите, затова иска да покаже, че либийците не са доволни. И това обяснява защо е бил толкова раздражен. Това, което той всъщност преследва, са двете предложения, направени от външния министър Шалкам, и от Сейф ал Ислам. Първото е да се плати някаква парична компенсация, 10-те милиона долара и тази сума не е случайна – тя е пряко свързана с компенсацията, изплатена на всяко от американските семейства (във връзка с атентата над Локърби – б.р.). Второто – Великобритания да освободи Абдел Басет ал-Меграхи (осъденият за атентата – б.р.). Но това просто няма да стане. И докато някое от тези две предложения не се приеме, той няма да е склонен на отстъпки. Поне засега. В крайна сметка, цената ще бъде много голяма за него. Ето защо в някой момент в бъдещето, той ще трябва да направи тази отстъпка, която се очаква от него. Това е много малко успокоение за хората в България, които напълно разбирам.

– Опозицията у нас постави въпроса, че българският парламент трябва да излезе с декларация по случая. Защото е ясно, че процесът срещу сестрите е политически. Разумна ли е подобна стъпка според вас?

– След всичко което казах, ако парламентът излезе с позиция, че процесът е политически и заради това е опорочен, това само ще затегне още повече решимостта на Либия. Те са ужасно чувствителни, когато им казват, че са диктаторска държава, корумпирани, и всичко от този род. Въпреки, че всеки либиец знае, че това е вярно.

– **Експерти смятат, че Кадафи се опитва да повлияе на вътрешния живот тук.**

– Не мисля, че Кадафи се опитва да повлияе на българския политически живот преди изборите. Не виждам какво би могъл да направи в тази посока. Присъдите са обжалвани и обжалването е отхвърлено. Така че според мен не е вероятно Върховният съд да промени това. По същите причини – за режима ще е много трудно да контролира общественото мнение, ако това се случи.

– **Нашият президент получи покана за визита в Либия от г-н Кадафи.**

– Да, защото тогава той ще може да представи това (посещение), като българска петиция, като признаване на превъзходството на Либия, ако щете. Ако президентът го направи, това би бил жест, с който би могъл да намери път да освободи сестрите.

– **Значи вашият съвет е президентът ни да приеме тази покана? Да му даде възможност за маневра?**

– Да. Според мен това е така. Но разбира се важно е и как ще се възприеме това в България. Представям си, че хората ще се разгневят. Може пък и президентът да чувства, че не би могъл да го направи. И дори да го направи, пак няма гаранция, че изходът ще е добър. Кадафи може да каже – много ви благодаря и да си продължи както преди. Но това, в което сте се замесили, е много дълъг и много сложен процес на пазарлъци. И важното е да намерите ключът, с който да отключите вратата и да направите пазарлъка възможен. Също както Великобритания успя да отключи кризата „Локърби“, като прие предложението на Либия за мястото на процеса. Ако си спомняте, преди 6 години имаше застои по случая „Локърби“, защото британското правителство настояваше виновните да се предадат и да се съдят в Шотландия. Те казаха, не, не можем да им гарантираме справедлив процес. И когато британското правителство през 1997 г. се съгласи те да бъдат съдени в трета страна, направиха компромис, тогава изведнъж Кадафи можеше да реагира. Това беше ключът. Кадафи знае много добре, че британците няма да освободят Ал-Меграхи. Той може да си мисли, че ще получи по 10 милиона, защото семействата от „Локърби“ получиха по 10 милиона долара, но не виждам как българското правителство ще се съгласи на това, защото би означавало да признае вината на сестрите. Така че сте в много трудна ситуация.

Арабистът Владимир Чуков: Посланията на Кадафи са към вътрешната политика у нас

Моята теза е, че делото в Либия оказва много силно вътрешнополитическо влияние в България. Това са послания на Кадафи към вътрешната политика на България. Мисля, че с речта си в Алжир той за сетен път даде знак, че той е единственият човек, който е в състояние да разреши, или да не разреши проблема с българските медици. Това за мен беше ясно изразено в това послание било в окончателния му вариант който стигна до нас, било във вариантите му със съмнения за некоректен превод.

Моето мнение е, че той ясно и категорично каза на света – аз съм човекът, който ще реши и не ме занимавайте с фактори, които се опитват да ми повлияят, защото аз съм едноличният собственик на решението. Затова ние като българи не трябва да хиперболизираме нито фондациите на неговите деца, нито помощта, която получаваме в това отношение от страна на европейските и американските ни партньори, или на каквито и да било други регионални или арабски организации. Практически решението ще дойде вследствие на диалог, на пряк диалог между България и Либия.

И мисля, че в това отношение личното предложение на Кадафи за посещение на нашия президент Георги Първанов е много сериозна и позитивна стъпка в това отношение. Това за пръв път е жест на добра воля и една протегната ръка от Триполи към София. Не бива да има посредници, а трябва да се седне на масата и то възможно на най-високо равнище за да бъде проведен най-искреният диалог. Всичко останало да догадки, спекулации, предположения, които всъщност ще затруднят СПИН делото.

Надявам се визитата да бъде осъществено в един оптимален срок, който да е съвместим с дипломатическите норми. Т.е. да не се проточи във времето, но и да не стане прибързано, да се хване гребенът на желанието на Кадафи за конкретен диалог. Това е реалната първа стъпка между двете страни.

(26.03.2005 г.)

Специалният съветник на ЦРУ е бил 7 години инспектор в екипа на ООН в Багдад

Ловецът на намеренията на Саддам

Чарлз Дюлфър се превърна в съдията, който произнесе „окончателната присъда“ за оръжията в Ирак

Анотация:

Пресата в САЩ го определя като „твърдоглав и прагматичен следовател“. Винаги е бил в лагера на ястребите, които подкрепят войната в Ирак. Но е и професионалист, който си поставя граници в манипулацията на фактите и не ги прекрива. Като вторият човек в екипа на оръжейните инспектори в ООН той служеше за „връзка с разузнавателните агенции на САЩ“, пише в „Ню Йорк таймс“.

Светът нарече неговите заключения за оръжията на Саддам „окончателната присъда“. Докладът му хвърли в паника политическата класа на България. Предизвика дипломатически скандали с Франция и Русия. Подари антивоенни козове в ръцете на кандидат-президента на демократите в САЩ Джон Кери. Но даде аргументи и на лагера на Буш, който вече твърди, че с нападението над Багдад е предотвратил чудовищните планове на режима там. Документът дори стана повод списание „Таим“ да пренапише в последния си брой психологическия портрет на Хюсеин под заглавие „Какво наистина мислеше Саддам“.

Кой е човекът, който разпали страстите сред политици и журналисти от цял свят?

Чарлз Дюлфър – човек с не особено приветлив вид на счетоводител, когото секретарката му в Ленгли нарича „Чарли“, а пресата в САЩ определя като „твърдоглав и прагматичен следовател“. 52-годишният специален съветник на ЦРУ и шеф на Групата за наблюдение на Ирак винаги е бил в лагера на ястребите, които подкрепят войната срещу Саддам. Но той е и професионалист, който си поставя граници в манипулацията на фактите и не ги прекрива.

В края на 90-те години Дюлфър бе обвинен, че е шпионирал Саддам под прикритието на ООН. През 2004-а той водеше разпитите на сваления диктатор в затвора.

Колегите му в Ленгли твърдят, че докладът от 1500 страници с таблици и графики е негов личен продукт. Според тях той винаги събира всички факти, преди да направи изводите. Според друг, вече бивш, негов колега – Скот Ритър, Дюлфър е поискал през 90-те години от ЦРУ „да подхвърли една ракета в Ирак“, за да могат инспекторите на ООН да я „открият“.

Това, което със сигурност може да се твърди за Дюлфър, е че той в никакъв случай не е едноплатов. Както, впрочем, е двойствен и докладът му за оръжията на Саддам Хюсеин.

В него Дюлфър каза две неща. Първото: в Ирак няма оръжия за масово унищожение. И второто – Саддам е имал намерения да ги произведе.

Дюлфър поема поста „главен ловец на иракски оръжия“ на 23 януари тази година. Джордж Тенет (тогава все още директор на ЦРУ) го назначава след конфуз с предишния шеф на американските инспектори – Дейвид Кей, който се връща от Багдад през декември м.г. и заявява, че повече няма да стъпи там. Кей казва още нещо – в Ирак няма оръжия за масово поразяване. Теза, която взривява обосновката на Белия дом за войната срещу Саддам. В деня, в който Кей дава скандалното си интервю за Ройтерс, вицепрезидентът на САЩ Дик Чейни казва от Давос, че „съдът все още не е приключил“.

И администрацията назначава нов съдия – Чарлз Дюлфър. Изборът му обаче предизвиква безпокойство в някои среди в Белия дом. Само две седмици преди да встъпи в длъжност в ЦРУ, Дюлфър дава интервю за телевизия Пи Би Ес, в което твърди: „Перспективата да се намерят химически или биологически оръжия е нулева на този етап.“

Тенет го назначава въпреки това. Вероятно защото в същото интервю Дюлфър формулира новата теза, която може да помогне на US администрацията да оправдае войната в Ирак. Основният въпрос сега, казва Дюлфър, е: „Какви бяха намеренията на режима?“.

Така от „ловец на оръжия“ Дюлфър сам се назначава за „ловец на намерения“.

Дюлфър поема екип от 1400 души, който работи „на терен“ в Ирак. Непосилна за всеки друг задача, но тя за него е рутинна. Той е бил вторият човек в екипа от оръжейни инспектори на ООН. Между 1993 и 2000 г. той влиза в дворците на Саддам, претърсва ги за документи, разпитва десетки учени, които трябва да разкрият тайните оръжейни програми на диктатора. През това време той си спечелва две определения: „агресивен“ и „радикален“.

„На този пост той беше най-висшият американски служител сред инспекторите на ООН и служе-

ше като връзка между екипа и разузнавателните агенции на САЩ“, пише в „Ню Йорк таймс“, като се позовава на висши служители в американското правителство. През 1998 г. Ирак обвини инспекторите в шпионаж в полза на ЦРУ. Разкритията за тайна американска операция, която под прикритието на инспекциите е трябвало да събира разузнавателни сведения за Ирак и да постави подслушващи устройства в дворците на Саддам, изостря до крайност отношенията между Вашингтон и Обединените нации.

За ролята на Дюлфър свидетелства един от бившите му колеги в ЮНСКОМ и по-късно негов непримирим враг – Скот Ритър. Веднага след публикуването на доклада „Дюлфър“, Скот Ритър написа статията „Източникът, който Дюлфър не цитира“, публикувана първо в британския „Гардиън“.

Ритър разказва за бивш офицер от разузнаването на Саддам Хюсеин, който от 1992 г. до 2003 г. ръководи отдел в иракското разузнаване, наблюдаващ работата на инспекторите на ООН. Отделът подслушва техните комуникации и вербува шпиони в редиците им в Багдад, Бахрейн, Ню Йорк и другаде.

Този офицер твърди, че е прихванал разговори на Чарлз Дюлфър в Ню Йорк и Багдад, при които е обсъждано отстраняването на Саддам Хюсеин. „Аз мога да потвърдя, че често имаше такива дискусии“, пише Ритър.

Скандалният инспектор, който отдавна твърди, че ЦРУ е искало да оглави държавен преврат в Багдад под прикритието на ООН, сега казва: „Дюлфър не е безпристрастен наблюдател по този въпрос“.

Всъщност Дюлфър не крие това. „Основният проблем с Ирак е режимът там и това не може да бъде поправено от всички оръжейни инспектори на земята“, казва той в своя статия в сп. „Foreign affairs“ през 2002 г.

„И Чарлз Дюлфър, шеф на групата за наблюдение на Ирак, и Дейвид Кей, неговия предшественик, бяха ястреби, които бяха за войната в Ирак. Но макар и да се опитваха да дадат сламки, за които администрацията да се залови, те са професионалисти. Те признават, че паяжината, за която те самите с удоволствие допринесоха, беше грешна“, написа ден след появата на доклада Ханс Бликс.

(16.10.2004 г.)

Риск за удар до Олимпиадата

Основен принцип на всеки терорист е, че една система е толкова силна, колкото е най-слабото ѝ звено. В момента България се оценява като най-слабото звено от коалицията държави, окупирали Ирак

Анотация:

Факсимиле от ислямисткия сайт Мунтада ал Ансар, на който в сряда се появи заплахата срещу България. Сайтът е известен като „пощенска кутия“ на различни терористични групи, които публикуват в него своите послания. „Предупреждаваме ви за последен път да изтеглите българските военни от Ирак. Ако не изпълните това, ще превърнем България в море от кръв“, бе заканата на Ислямска група Таухид.

Съществува риск България да стане обект на терористичен удар до Олимпиадата. Това твърдят пред „Политика“ експерти по борба с тероризма в и извън разузнавателните служби. Според тях в момента се наблюдава ескалация на събитията в тази посока.

В сряда страната бе заплашена, че ще бъде удавена в кръв от Ислямска група Таухид.

„Това е една от фракциите, които съставляват военната ухабитска групировка Ансар ал Ислам“, обясни пред „Политика“ Майкъл Рубин, политически съветник на гражданския администратор на Ирак Пол Бремър до март тази година. Има данни, че бойците на Таухид са участвали в терористични атаки като част от Ансар ал Ислам, обясни Рубин. Той обаче няма информация за техни самостоятелни акции.

Рубин е категоричен, че Таухид имат връзки с Ал Каида. „Би било напълно основателно да се смята, че те имат връзки и в Европа“, допълни той. Членове на друго крило на Ансар ал Ислам – Ансар ал Суна, бяха арестувани в Истанбул поради подготвян атентат преди срещата на НАТО.

Българското контраразузнаване установи преди време съществуването на ухабитска общност в Родопите. Гнезда на тази общност са някои от ислямските училища, финансирани от радикални ислямистки фондации. Те биха могли да бъдат естествена среда на Ал Каида в България.

Получила ли е България заплахата за удар преди Олимпиадата?

„Преки и конкретни данни до момента ние нямаме“, бе категоричен шефът на националната разузнавателна служба ген. Кирчо Киров.

„Съществува риск за България от терористична атака около Олимпиадата. При това рискът не е хипотетичен, а е напълно основателен“, каза за „Политика“ друг високопоставен източник от разузнаването.

Подобна информация не е обсъждана и в Съвета по сигурността към Министерския съвет. Оттам обаче уточниха: „Това, че нямаме такава информация, не означава, че такива сигнали не са постъпвали на оперативно равнище. Дори може да е докладвана на министъра на отбраната и на президента“.

В сряда Николай Свиначков каза, че и по-рано от Националната разузнавателна служба и от служба „Военна информация“ е имало сигнали, които да намекуват за подобни заплахи.

В държавата се усеща мобилизация срещу евентуален терористичен удар. Министерствата на здравеопазването и на транспорта разпратиха указания за повишена бдителност, засилен бе и контролът по митниците. Някои от регионалните дирекции на вътрешните работи увеличиха полицейското присъствие.

България – най-слабото място

Основен принцип на всеки терорист е, че една система е толкова силна, колкото е най-слабото ѝ звено. В момента България се оценява като най-слабото звено, поради своето равнище на вътрешна сигурност и своята агресивна външна политика, от коалицията-държави, окупирали Ирак.

„Внимателното проследяване на действията на терористите показва, че те считат България за едно от по-слабите звена в коалицията. Това ги прави по-агресивни към нея“, твърди източник на „Политика“ от спецслужбите.

Прихванати са оценки на членове на ислямски групировки, според които България е благоприятен терен за действие поради неефективни служби за сигурност тук и корумпираната полиция. Анализи на експерти вътре в разузнавателните служби потвърждават тези изводи.

Условия за един терористичен удар в страната ни има и поради междуличностните дразги и въобще войната между службите. Заплахата на Таухид беше отправена към България, Полша, Япония, Пакистан, Йордания, Турция, Иран, Арабските емирства, Индонезия и Малайзия. Българският контингент в Кербала заедно с този на Полша са най-големите от заплашените страни.

„Съществува риск за България от терористична атака около Олимпиадата. При това рискът не е хипотетичен, а е напълно основателен“, каза за „Политика“ високопоставен източник от разузнаването. „Освен това у нас ще тренират някои олимпийски отбори, което прави страната ни още по-сериозна мишена“, допълни той. Според него нашите служби не са получавали конкретни данни, немислимо е точна информация да изтече от терористичните клетки. Те обаче имат информация, че дните преди и по време на Олимпиадата са благоприятен момент за атака от терористи.

Защо България, а не Гърция?

Въпреки страховете, че по време на олимпиадата в Гърция ще бъде предизвикан атентат, вероятността това да се случи е нищожна. Гръцките власти са предприели всички възможни мерки. Съседните държави обаче са удобен прицел, твърди нашият източник. Под „всички мерки“ се подразбира и сключено временно примирие с някои терористични групи.

Таухид е позната в България

Таухид, в превод Единобожие, е позната на Националната служба за сигурност. Там за организацията има едни дебели досиета, твърдят експерти по борбата с тероризма. През 90-те години фондацията има представителство в България, регистрирано с просветителска цел. Таухид е една от многото ислямски просветителски организации, чиито представители след 1990 г. раздават религиозна литература, организират сказки, създават ислямски училища, подбират съмишленици. Както впрочем правят това в цяла Европа. Паралелно с тази дейност, кръгът от хора около Таухид се оценява и по други признаци, пресява се и така се избират хора, които биха могли да участват и в терористични действия. Те формират спящи клетки или ядра, които когато трябва се активират. Принципът на действие е като във всяка ислямистка радикална организация, независимо от името.

За никого не е тайна, че условия за съществуването на бази на „Ал Кайда“ в България има. И

това е малко да се каже. Организацията, чието име означава в превод „основа, база“, бавно и спокойно създаде своя мрежа в страната ни от началото на 90-те на същия принцип, на който прави това и в Турция – като идейно мотивира младото поколение в най-бедните райони. Истина е, че в Кърджалийско, Шуменско, Смолянско, в Лудогорието, в района на Пазарджик има цели анклавни, където не само не се чува българска реч, но и мюсюлманите там спазват всички предписания на исляма. Над 700 нови джамии са построени в България след 1990 година. Стотици ученици са изпратени в ислямски училища в Саудитска Арабия. Те се връщат като правоверни мюсюлмани, но и остават убедени симпатизанти на своите учители. Не само това – джамиите са естествени скривалища за всякакви емисари. Според източници от спецслужбите дори в Баня баши, джамията в центъра на София са пребивавали хора на „Ал Кайда“. Всеизвестно е, че Осама бен Ладен е минавал през страната ни три пъти на път за Косово и Босна. Ирония на съдбата беше, че лидерът на Партията за освобождение на Косово беше Мохамад Ал Завахири, брат на Айман Ал Завахири, военния ръководител на Осама бен Ладен. Малко преди терористичните атаки на 11 септември 2001 година Мохамад ал Завахири е искал разрешение за постоянно пребиваване в България, което му е било отказано.

„Те са засичани на Балканите“, не отрича директорът на Националната разузнавателна служба ген. Кирчо Киров пред „Политика“. Според него през региона е минавал не лично Заркауи, с името на когото беше свързана Таухид, а хора, приближени на ислямските радикали, „лица, за които има данни, че по един или друг начин са контактували, или са имали връзки с различни структури от този род“.

„Има такива данни“, повтаря ген. Киров.

Автентична ли е заплахата

Никой не може да докаже автентичността на заплахата, но тя трябва да се възприема сериозно, твърди експерт по борбата с тероризма. Появила се в дискуссионния форум на сайта ansarnet.ws/vb, тя беше опровергана същият ден: „Станала е грешка. Искаме да уведомим всички мюсюлмани и муджахидини, че (заплашителното съобщение), което се приписва на групата, предизвика у нас изненада и изумление“.

Автентичността и на второто съобщение не може да бъде доказана.

Изказват се няколко версии за призивите в интернет.

Запахата на 20 юли се появи в дискуссионен форум, а не в сайта на Ал Кайда. Това намалява степента на нейната достоверност. Но не я изключва.

Възможно е обаче съобщението да е изготвено в някоя разузнавателна централа с цел да провокира спящите ядра на организацията в някои от визираните страни. Разузнавателни централи наблюдават тези ядра, предизвикват ги със съобщението, те започват да действат, след което са неутрализирани, каквото и да означава това. Минусите на подобна операция са, че увеличават напрежението в страните под заплахата, а в стремежа си да провокират терористичен удар, с голяма сигурност може да предизвикат и човешки жертви.

Възможно е само отказът от заплахата да е манипулация, за да бъде свалено предизвиканото напрежение.

Не е възможно и двете съобщения да са автентични. Досега не е известна практика на фракция на „Ал Каида“ или на самата „Ал Каида“ да отправят заплахи, а след това да се отричат от думите си.

Показните мерки предизвикват несигурност

12 заложници са били освободени през 90-те години с помощта на българските секретни служби. 8 от тях са били на чужда територия, 4 – на българска. Едва днес с тази публикация се разбира, че е имало такива случаи.

Друг случай. В един петъчен ден на 1998 г. представителят на чуждестранна служба донася грама от своето правителство за отправени терористични заплахи срещу АЕЦ „Козлодуй“. Твърдението е, че с лодка, откъм река Дунав, ще бъде направен опит да бъде взривена централата. До един час информацията се очаква да бъде потвърдена или отхвърлена. В МВР е обявена готовност от най-висока степен. В такъв момент всеки полицаи на ръководна длъжност отваря касата си и взема от нея бял плик с инструкции как да действа. Правят го. До един час друга грама от чуждата служба отхвърля достоверността на заплахата. Никой не разбира какво се е случило. Няма паника.

В държавата се усеща мобилизация срещу евентуален терористичен удар. Министерствата на здравеопазването и на транспорта разпратиха указания за повишена бдителност, засилен бе и кон-

тролът по митниците. Някои от регионалните дирекции на вътрешните работи увеличиха полицейското присъствие.

Публичността на тези мобилизационни действия води до паника. Ескалира напрежението. В същото време полицията не показва с действията си, че е по-бдителна от преди. Все така коли паркират неправилно на всякакви места.

Една кола спира до Съдебната палата. В следващия момент се взривява. Съдебната палата, символът на съдебната власт в държавата, попада под удара на терористите. Възможен вариант. Но не единствен.

Поне 11 случая са били спрени в зародиш след 1990 година у нас.

Не е възможно да се вземат адекватни мерки срещу това. В никоя държава. Но могат да се вземат близки до адекватните.

Екзекуцията на Лазов потвърдена

Екзекуцията на българския заложник в Ирак Георги Лазов бе потвърдена в четвъртък от Външно министерството. Пръстовете отпечатъци на намереното в края на миналата седмица обезглавено тяло край река Тигър съвпадат с тези на Лазов.

Междувременно бе намерено и второ тяло в р. Тигър, а Ройтерс написа, че надеждите Ивайло Кепов да е жив са минимални.

Кои са авторите на заплахата

Ислямска група Таухид е сформирана под ръководството на Молла Абдул Гани Базази на основата на джамиите в град Ирбил, Северен Ирак. По това време градът функционира като де факто столица на кюрдската автономия, образувана под въздушната защита на САЩ и Великобритания. Нелегално крило на групата започва терористична кампания, като хвърля киселина по жени без фередже. Управляващата Кюрдска демократическа партия (ДПК) забранява групата, след което тя се премества в Халабджа (по-известен като града, обгазен през 1988 г. от Саддам).

Има сведения, че двама членове – Молла Абу Бакр Хаулери и Абу Катада – са посетили Афганистан, за да укрепят връзките с Бин Ладен. В резултат осем души са изпратени за военна подготовка. По-късно групировката се обединява с кюрдския Хамас.

През 2001 г. групата извърши атентат срещу най-високопоставения християнин в ръководството на ДПК Хаджи Умран. Убийците забягнаха в район, контролиран от Ислямското движение на Кюрдистан. Там Движението отказа да ги предаде, което доведе до сблъсък между двете светски партии ДПК и Партия за обединен Кюрдистан (ПОК), от една страна, и кюрдските ислямисти, от друга.

Из изследването на Майкъл Рубин „Ислямистката заплахата в Иракски Кюрдистан“, декември 2001 г.

(24.07.2004 г., в съавторство със Зоя Димитрова)

МАЙКЪЛ РУБИН, политически съветник на Пол Бремър:

Таухид участваше в терористични атаки

Напълно основателно е да се смята, че те имат връзки в Европа, твърди US експертът по блискоизточни въпроси

Майкъл Рубин е експерт на Вашингтонския институт за блискоизточна политика. През декември 2001 г. пише изследване за ислямистката заплахата в Иракски Кюрдистан, в което описва подробно връзките на Ислямска група Таухид с Ал Каида. Преподавал е история в Йейл и в три различни университета на Северен Ирак. Защитава дисертация за създаването на модерен Иран (1858-1909 г.). От юли 2003 г. до март 2004 г. работи за временната коалиционна власт в Ирак като политически съветник на временния граждански администратор Пол Бремър.

– Г-н Рубин, България бе заплашена с терористична атака от Ислямска група Таухид, за която у нас се твърди, че не е известна и че е умерена. Вие сте писал още през 2001 г. за нея. Бихте ли разказал за групата?

– Това е една от фракциите, които съставляват военната ухабитска групировка Ансар ал Ислам. Това, което наблюдаваме, е че Ансар ал Ислам е някаква схизма, група от фракции. Например една

от групите, която се отдели оттам, е Ансар ал Суна (Армията на сунитските партизани). При Таухид е възможно тези бойци да нямат един общ лидер. И ако сега всяка от тези групи – независимо дали е Ансар ал Суна или Таухид, прави своите атаки, или отправя своите заплахи, по определен начин това е нещо като тур за вербуване. В смисъл – всяка от тях трябва да докаже на хората, че техният лидер е този, който е способният. Така че е вероятно това да се случва в момента. Но Таухид има история вътре в Северен Ирак от поне четири години.

– **Те са свързани с кюрдите...**

– Не само с кюрдите. Когато бяха свързани с кюрдите и когато те действаша в Иракски Кюрдистан, те, първо, бяха подкрепяни от иранците в миналото и, второ, арабите участваха – араби от Мосул.

– **Те се идентифицират като Ал Каида в Европа. Имате ли някакви следи, че това е вярно?**

– Да, напълно е възможно. Таухид и този твърдолинеен ислям, от който произтичат и Ансар ал Ислам, и Ансар ал Суна, наистина имат връзки с Ал Каида и би било напълно основателно да се смята, че те имат връзки в Европа. Например що се отнася до Ансар ал Суна, те определено имат звена в Италия. Техни членове бяха арестувани в Истанбул през май, докато се опитваха да подготвят терористична атака срещу срещата на НАТО. В Европа има много хора, които подкрепят тези групи.

– **Има ли Таухид участие в някакви терористични атаки досега?**

– Вижте, не може да се начертае пряка линия между различните групи през времето. Таухид се превърна в част от Ансар ал Ислам и като част от нея, нейните бойци имаха същите командири. И – да, тя определено участваше в терористични атаки. Сега може да са се разцепили и да се опитват да продължат като самостоятелна група отново. Откакто коалицията им се е разцепила, откакто са самостоятелни като Таухид, не знам за някакви атаки, които те самите да са извършили.

– **Казвате, че нямат лидер?**

– Казвам, че когато бяха част от Ансар ал Ислам, те имаха един-единствен лидер. Но след като беше хванат Молла Крекар (арестуван през септември 2002 г. на летището в Амстердам – б.а.), след като бе хванат Хаулери, може би в момента има борба за лидерство вътре в тези свързани с Ал Каида групи. Вместо да имат един командир, който да обединява всички отделни фракции, имате? пет различни групи, всяка от които претендира да бъде основната фракция.

– **Имат ли връзки с Ас Заркауи?**

– Не знам точно.

– **Така че това не може да се отхвърли?**

– Не, не може да се отхвърли, но не мога и да го потвърдя.

– **Тяхната заплаха се появи в сайта Мунтада ал Ансар – сайта, в който се появи видеозаписът на обезглавяването на Ник Бърг.**

– Проблемът е, че понякога уебсайтовете публикуват фалшиви информации или фалшиви заплахи. Така че – появата в уебсайт е сериозна заплаха, но е само заплаха. Бих казал, че в уебсайтовете има повече заплахи, отколкото в действителност.

– **Смятате ли, че българското правителство трябва да предприеме мерки...**

– Не. Смятам, че българското правителство трябва да остане твърдо, защото ако то направи това, което направиха испанците, или филипинците, правителството ще превърне само себе си в жертва на тероризъм в бъдеще. Тероризмът не съществува заради политиката, той съществува, защото работи. И ако тези хора видят, че заплахата действа, е вероятно да получавате много повече заплахи.

– **Това, което имах предвид, са мерки за сигурност.**

– Никога не е вредно да осигурим повече гаранции.

(24.07.2004 г.)

Либия – пълен провал

Само трима в света могат да повлияят на Кадафи за българската клауза по СПИН делото, твърди Саад Джебар, експерт по Либия в Кралския институт по международни отношения в Лондон

Три души в света могат да повлияят на Кадафи за българската кауза по СПИН-делото в Либия. Тримата са: бившият президент на ЮАР Нелсън Мандела, генералният секретар на Арабската лига Амр Муса и посланикът на Саудитска Арабия във Вашингтон принц Бандар. И тримата са лични приятели

на Кадафи. Това каза Саад Джебар – адвокатът, който съветваше либийското правителство по случая „Локърби“, в телефонно интервю за „Политика“.

Джебар е експерт по Либия в Кралския институт по международни отношения в Лондон. Той е и заместник директор на Центъра за северноафрикански проучвания в университета в Кеймбридж. „Нелсън Мандела разреши проблема с „Локърби“ – не виждам защо семействата на задържаните да не му пишат“, каза Джебар.

От изречените от Джебар личности България се е обърнала към един – Амр Муса. Външно министърство е изпратило писмо до Арабската лига веднага след произнасянето на присъдите. Според арабисти обаче писмото е „твърде закъсняло“.

В понеделник в Кайро завърши срещата на външните министри на страните от Арабската лига, на която бе взето решение форумът на високо равнище да е на 22 май. Според правилата на организацията точката за българските медици може да влезе, ако е предложена от някоя от държавите. Засега такова потвърждение няма.

Контакти с Нелсън Мандела са правени по време на предишното правителство. Няма информация те да са подновени през последната година.

Липсват данни и за връзка с принц Бандар.

Лош момент за нас, добър за Кадафи

По всичко изглежда, че българските усилия по делото в Либия претърпяха пълен провал.

Петте медицински сестри, обвинени по СПИН делото, бяха осъдени на смърт и засега шансовете им да получат по-леки присъди са нищожни.

През седмицата се разбра, че други шестима наши медици имат проблеми с правосъдието на Муамар Кадафи. Пет хиляди българи, работещи в Либия, са заложници на гнева и омразата на хората там.

Присъдите в Бенгази бяха произнесени в момент, в който лидерът на Джамахирията вече си бе отворил вратите към света след 18-годишно ембарго. Президентът Буш обяви свалянето на санкциите точно две седмици преди българките да чуят, че са осъдени на разстрел.

Седмица по-рано пък Кадафи бе приет от шефа на Европейската комисия Романо Проди в Брюксел.

Впрочем либийският лидер успешно използва и СПИН делото, за да допълни имиджа си на демократичен лидер. „Кадафи, който заяви при посещението си в Брюксел, че се е намесил лично, за да гарантира справедлив процес за шестимата българи, може да се похвали сега пред европейците с независимостта на либийския съд“, коментира на 12 май катарската телевизия „Ал Джазира“.

Общите преценки са, че това отваряне на света към Либия няма да помогне на българската кауза.

В момента Кадафи има сериозни икономически затруднения. Той „изяжда“ натрупванията си отпреди. Приходната част на либийския бюджет, заложен за тази година, е само 7 млрд. долара.

Кадафи иска чуждите фирми да либерализират икономиката на страната му. Производството му на петрол е приблизително наполовина от това, което беше през 70-те години. През следващото десетилетие страната ще се нуждае от около 30 милиарда долара по изчисленията на либийското министърство на енергетиката.

На въпроса дали нуждата от западни инвестиции ще накара Кадафи да се съобрази с международните реакции в подкрепа на българите, Саад Джебар отговаря: „Не мога да преценя, защото либийците си имат техните приоритети.“

Явно е, че те искат американските компании да се върнат в националната им икономика, но винаги има политически елемент. Вие в България го разбирате, тя беше комунистическа държава и за нея политиката беше приоритет пред икономиката. Но винаги има търговски елемент“.

Според експерти в България интересите на западните компании в петрола са във вреда на каузата ни в Триполи. Въпросът, на който никой у нас не смее да даде отговор, е: кого ще предпочете лидерът на която и да е държава, ако трябва да избира между интереса на националните си петролни компании и защитата на българките?

Играта с петрола

На 25 март тази година Муамар Кадафи се срещна с британския премиер Тони Блеър, „за да възстановят хармонията между Запада и Либия“. В същия ден в Лондон Royal Dutch/Shell оповести, че е подписала договор с Либия за „дългосрочни стратегически връзки“ за експлоатация на държавните

нефтени и газови резерви на страната. Контрактът е на стойност 200 милиона долара с уговорки, че може да достигне 1 милиард долара.

Подобни преговори на Total могат да получат тласък по време на посещението на френския президент Жак Ширак в Триполи в края на юни или началото на юли, написа авторитетното сп. „Икономист“.

Преди Блеър италианският премиер Силвио Берлускони също посети шатрата на Кадафи. Там той обяви, че правителството му ще проучи възможностите да подкрепи плана на Кадафи за построяването на крайбрежна магистрала, която да свързва Египет, Либия и Тунис. Междувременно пък стана ясно, че италианската група Eni е завършила газопровод, свързващ Либия със Сицилия, който ще започне работа през септември.

Краят на санкциите срещу Либия, обявен от президента Буш, пък отпуши интересите на американските петролни компании, които се чувстват прецакани от европейските конкуренти като Agip и Total. Представители на групата „Оазис“ (ConocoPhillips, Marathon Oil и AMerada Hess) – трите петролни фирми, които до 1986 г. произвеждаха по 1 млн. барела нефт на ден в Либия, обявиха, че на 9 май се срещат с представители на страната в Триполи.

Occidental Petroleum също декларира интереса си към възстановяване на дейността си в Либия.

На 4 май шефът на Националната петролна компания на Либия оповести в Хюстън, че страната му смята да направи търг през лятото за осем проекта в областта на петрола и природния газ.

Не е известно в натиска си към международната общност сега българското правителство да е поискало да бъде възстановено ембаргото срещу Джамахирията. Но пък е очевидно, че посещението на Паси в САЩ на 6 май беше гаф.

Арабисти у нас отчитат като грешка на външния ни министър Соломон Паси самият факт, че той беше във Вашингтон в деня, в който съдът в Бенгази постанови смърт за медиците ни.

„Не можеш да чакаш присъда от Триполи във Вашингтон – присъдата се чака вкъщи. Това беше лош знак към Либия“, смятат експертите.

Според повечето специалисти е гаф и фактът, че поискахме защита от Вашингтон по либийското дело на фона на огромния скандал със затворите в Ирак. „Това, за съжаление, проектира проблема с нашите медици върху конфликта между Америка и арабския свят“, казва Боян Чуков, експерт в Центъра за регионални и професионални изследвания.

„Тихата“ дипломация на Паси във Вашингтон получи звучен шамар от зам.-министъра на външните работи на Либия. На острата реакция на САЩ срещу смъртните присъди Хасуна Шауш отговори с думите „САЩ нямат право да коментират не само човешките права в Либия, но и правата на животните. По-добре е те да се съсредоточат върху случващото се в иракския затвор „Абу Гариб“, отколкото да се занимават с присъдата срещу българите“.

Лондонският експерт Саад Джебар също определя като грешка идеята Съединените щати да се използват като страна, която да се намеси по случая. „В Америка има смъртно наказание и то е от най-лошия вид в света“, каза той пред „Политика“.

Като още по-голям гаф на Паси арабистите определят поисканата от него подкрепа от Американския еврейски комитет. Неприязната на Кадафи към Израел е пословична, а общественото мнение в Либия е убедено, че заразата със СПИН сред арабските деца е дело на ЦРУ и тайните служби на Израел – МОСАД. Версията бе официализирана от самия Муамар Кадафи.

През 1998 г. европейски дипломат в Триполи коментира СПИН процеса като класическа акция на службите на Кадафи. На въпроса защо са задържани точно българските медицински сестри, той отговори: защото България е „малка, слаба и изолирана“.

Сега България не е изолирана. Но в делото в Бенгази е „слабата страна“, по определението на бившия дипломат арабист Киряк Цонев.

„Всякакъв открит, голям, шумен натиск може да даде обратен резултат“, прогнозира той.

Специален посланик по СПИН делото

Директорът на дирекция „Близък изток и Африка“ в МВнР Петко Димитров бе определен за посланик със специални пълномощия и личен представител на външния министър Соломон Паси по СПИН делото в Либия.

Ангажиментите му ще са концентрирани основно в координация на действията с либийските власти, с европейските и американските партньори.

Председателят на Народното събрание Огнян Герджиков привика спешно министрите на правосъдието и на външните работи Антон Станков и Соломон Паси, за да докладват пред шефовете на парламентарни групи за действията предприети след смъртните присъди в Либия. „Очаквам на втора инстанция либийският съд да се съобрази с доказателствата, които оневиняват българските медици“, заяви министър Станков след срещата.

Асо в ръкава

Скрито асо в ръкава държи българската държава за защитата на нашите medici в Либия пред втората съдебна инстанция. Козът е заложен в юридическия термин „противоречиви интереси“. Това означава, че един и същ адвокат е защитавал и шестимата наши обвиняеми, макар че чисто процедурно това е било нарушение, което либийският съд е допуснал.

Самопризнанията на 2 от българските сестри са изтръгнати с мъчения и те са свидетелствали срещу някои от останалите обвиняеми. Другите 4 медицински сестри са издържали на мъченията и не са признали нищо, нито са набедили някого. При това положение те не могат да бъдат защитавани от един и същ адвокат, тъй като интересите им като обвиняеми влизат в противоречие, твърдят юристите. Инквизираните трябва да доказват, че казаното от тях е плод на мъченията, а останалите – че никога не са имали нищо общо с повдигнатите обвинения на базата на самопризнанията на сънародничките им.

Втората инстанция на съда в Бенгази всъщност може само да установи дали има или няма процедурни нарушения по делото. Тя не може да се произнесе по същество по присъдата. Ако има обаче процедурни нарушения, втората инстанция може да отмени присъдите на първата.

Българските власти обмислят и съвместни ходове с ЕС, които да дадат знак на либийската страна, че може да изпадне в международна изолация. Обмисляло се е извикването на българския посланик в Либия у нас „на консултации“. В превод от дипломатическия език на жестовете и ходовете, когато един посланик е привикан при правителството си за разговор, това означава, че цялата дипломатическа мисия може да се изтегли от съответната страна. Подобни ходове са били обсъждани и с всички дипломатически мисии на страните-членки на ЕС в Либия. Засега обаче е решено да бъде извикан само посланика на председателстваща ЕС страна. В момента това е Ирландия, но тъй като тя няма мисия в Либия, тази функция изпълнява холандският посланик. Той най-вероятно ще бъде извикан „на консултации“ в Холандия и този акт би трябвало да прозвучи като красноречив намек за изостряне на отношението на ЕС към Либия, което би могло да има и по-сериозни последствия.

(15.05.2004 г.)

Хронология от близкото минало

4 въпроса 25 след скандала с компромата „Белене“

През седмицата в „Монитор“ припомни един добре забравен факт от преди две години. Вестникът цитира съобщение от 29 април 2002 г., което гласи: „На връщане от Канада външният министър Соломон Паси каза, че канадските компании са готови да инвестират в АЕЦ „Белене“. „Интерес проявяват енергийната корпорация АЕСЛ и най-голямата канадска строителна компания СНС Лавалин, но първо трябва да подпишем междуправителствено споразумение за сътрудничество, ако искаме да стигнем до етапа на преговорите“, каза Паси.

Вероятно е добре забравен и още един факт – ненадейното петдневно посещение в Канада на Милко Ковачев и Веселин Близнаков в началото на 2003 г.

Визитата бе осъществена преди да бъде обявено, че ще се набират оферти за нови реактори в Белене. Тогава също не се размина без скандал. От руската „Атомстройекспорт“ поискаха обяснения от Ковачев, след като той обяви, че канадците предлагат да доставят в Белене тежководни реактори CANDU-6 с по 728 мегавата мощност.

След като стана ясно, че сред експертите надделява мнението, че втората атомна централа трябва да е с водо-водни реактори, каквито „Атомик енерджи ъф Канада“ не произвежда, през януари тази година у нас пристигна президентът на компанията Робърт ван Адел. Тогава вече се знаеше, че има още седем оферти, коя от коя по-добри от канадската.

Адел веднага бе приет не само от енергийния министър Милко Ковачев, но и от премиера Симеон

Саксбурготски. Случайно или не, честта да обсъдят проекта в Белене не бе оказана на нито един от останалите кандидати.

След срещата си с премиера Робър ван Адел предложи изграждането на АЕЦ „Белене“ да започне на чисто, без да се използва сега изградената площадка.

Мощен скандал с анонимка помрачи настроението на премиера Саксбурготски и министрите му в дните преди Гергьовден. Часове, след като той обяви тържествено в Белене, че е решено АЕЦ „Белене“ да бъде доизградена, името му, както и това на сестра му Мария Луиза, бе замесено в далавера с подкупи за между 40 и 80 млн. долара. Според писмото чрез рушвета канадската компания „Атомик енерджи ъф Канада“ (AECL) се е опитала да спечели наддаването за доставка на реактори тип CANDU за втората ни атомна централа.

На 29 април, канадският в. „Глоуб енд мейл“ публикува информация за доноса, споменавайки само „висши представители на българското правителство“. Същинската бомба гръмна във вторник, когато писмото бе разпространено в София. То съдържа имена на дузина българи и канадци, за които се твърди, че са замесени в корупционната схема. Сред тях, освен премиерът и сестра му, са министърът на енергетиката Милко Ковачев, председателят на парламентарната енергийна комисия Веселин Близнаков и шефът на „Риск инженеринг“ Богомил Манчев.

Всички замесени веднага отрекоха категорично да са искали или да им е предлаган подкуп. Двама вицепремиери – Лидия Шулева и Пламен Панайотов, нарекоха анонимката грандиозен компромат. И действително, твърде широката схема на скандала създава впечатление за несъстоятелност на твърденията.

Най-логичната хипотеза е да става дума за яростна борба на две лобита у нас – на руските и на канадските предложения.

Но в реакциите тук останаха недоизяснени няколко въпроса.

Първият – защо не се прави разследване

Веднага след като гръмна скандалът, правителственият говорител Димитър Цонев съобщи, че според експертиза на „лингвисти“ доносът е писан в София. Потвърждава го и Дейвид Мартин, директор на канадската гражданска коалиция за затваряне на реакторите тип CANDU, с когото „Политика“ разговаря по телефона. И според него авторът е човек, „чийто английски не е матерен“, въпреки че пощенското клеймо на писмото е от Торонто.

Никой у нас обаче няма да прави разследване на случая.

Защо българските власти не се опитат да издирят автора на грандиозния компромат, след като той е насочен срещу най-голямата инвестиция на България и след като се твърди, че е писан у нас? Не е ли в интерес на самото правителство да се установи кой е пуснал анонимката и да се изчисти окаляния имидж на кабинета?

Полицията в Канада разследва случая, въпреки че AECL също отрича категорично да е замесена в корупция. Органите на реда са сезирани от самата AECL и от министъра на природните ресурси Джон Ефорд, който е получил писмото от офиса на канадския депутат Джо Комартин.

Аргументите, че българската страна не е получила официално писмото, не са състоятелни.

От офиса на Комартин съобщи на „Политика“, че с тях се е свързало българското посолство в Отава и писмото им е било изпратено. Нещо повече – Иван Дончев от посолството ще се срещне с депутатата Комартин през идващата седмица.

Вторият въпрос – с каква репутация е AECL

Нито от офиса на Комартин, нито Дейвид Мартин се ангажираха с теза дали фактите, изнесени в писмото, са достоверни. Но, казват оттам, случаят се нуждае от разследване заради корупционните практики на AECL от миналото.

„Доказано е със съдебни присъди, че AECL са давали големи подкупи, за да си осигурят покупки за реактори в Аржентина и в Южна Корея“, каза Дейвид Мартин. „През последните години AECL се опитваше да продаде реактори на Турция. В този случай също имаше обвинения за подкупи, макар че там нищо не бе доказано“, твърди той.

Въпрос трети – кой е агентът на компанията

Механизмът на даване на подкуп при AECL обикновено минава през агенти, разказва Мартин.

„Рушветът се изпира най-често през комисионната на агента. Така че един от основните въпроси е – кои са агентите на AECL в България? И колко им е платено до този момент?“

Според неговите собствени твърдения консултант на канадската фирма у нас е Петър Клисаров, чието име фигурира сред основните играчи в писмото. Говорителят на AECL Иън Доуви обаче твърди, че не познава такова лице и че дори не е чувал да имат агент в България.

Заради корупционните скандали в Аржентина и Южна Корея през 1976 г. канадската Сметна палата приема изисквания държавните компании да посочват в годишните си отчети агентите си, техните организации и размера на комисионните. През април 1995 изискванията са облекчени, но AECL продължава да посочва агентите си. През 1999 г. обаче за първи път от 22 години фирмата прекратява тази практика. Тя обяснява, че като оставя анонимни агентите и техните такси, предотвратява подкупването на тези агенти от нейни конкуренти.

За 22 години от 1976 г. до 1998 г. агентските такси на AECL възлизат на \$68.7 милиона. За периода 1997–1998 г. общата сума за агентски такси е \$5.5 млн. – с 1,6 млн. над сумата в предишния годишен отчет.

Въпрос четвърти – класацията на реакторите тип CANDU

В доклада за оценка на въздействието на околната среда за АЕЦ „Белене“, изготвен от „Риск инженеринг“, проектът на канадската компания се оценява като най-неизгоден за България. Това бе и един от основните аргументи на шефа на фирмата Богомил Манчев в подкрепа на тезата, че доносът е несъстоятелен.

„На този етап AECL каза ясно, че смятат да продължат участието си в конкурса“, оспорва задочно Дейвид Мартин.

Офертите на фирмите-кандидати за АЕЦ „Белене“ са разгледани от междуведомствената комисиция с шеф Красимир Николов. Официално класиране не е правено, защото офертите не са окончателни, препоръчва се те да бъдат подобрени.

До края на май Милко Ковачев трябва да внесе доклад в правителството каква технология да бъде избрана и какви да са критериите по избора на офертите.

Президентът дискретно се обяви срещу CANDU

За коя технология са подготвени българските специалисти? Този въпрос е задал президентът Първанов на среща с енергетиците ни в АЕЦ „Белене“ на 22 април.

Въпросът е бил достатъчно директен, за да стане ясно, че България освен всичко трябва да загуби и 60 млн. долара, ако приеме канадските реактори CANDU. 60 млн. долара е цената на един от най-добрите ситуативни центрове, по думите на шефа на Агенцията за ядрено регулиране Вапирев.

„Ситуацията е унижителна, защото нашите специалисти трябва да се обучават в Румъния и Канада. А те са отлично подготвени за работа с френско-немския-руския тип реактори“, уточни съветник на президента.

Държавният глава се е обявил и за използването на трети и четвърти блок на АЕЦ „Козлодуй“ до 2012 г.

Едва ли президентът ще коментира вече тази тема, защото на няколко пъти е призовавал институциите да излязат с обща позиция за енергийната ни стратегия, съобщиха от „Дондуков“ 2. Досега само Огнян Герджиков подкрепи Първанов.

Симеон Сакскобургготски замълча.

В Президентството обаче не свързват това мълчание с компромата, който уличи близки на премиера в получаване на подкупи от канадската атомна централа AECL. Там смятат, че анонимното писмо може да е и руска разработка.

(08.05.2004 г., в съавторство с Тодор Йонков)

ПРИЛОЖЕНИЕ 4

ФИЛМИТЕ

„Последният лов“

(2009 г., 93 минути)

Продуцент: Радостина Константинова

Сценарист: Тодор Пройчев

Режисьор: Огнян Ангелов

Оператори: Константин Хаджиев, Огнян Ангелов

Монтаж и постпродукция: Зомби студио – Кирил Божилов, Яна Славчева

Музика и звук: Петко Дренников, Студио 1+1

Консултант: Ралф Петров

Премиера: 10.11.2011 г., bTV

Сензационния документален филм привлече близо 1,4 милиона зрители. Излъчен е по bTV на 10 ноември 2011 г. в праймтайм по повод 22 години от настъпването на демократичните промени у нас. Делът на аудиторията в слота на излъчването на „Последният лов“ от 20 до 22 ч. е над 50%, посочва телевизията на сайта си.

Филмът разказва за опита на Тодор Живков да извади България от Варшавския договор – бившата военна организация на социалистическите държави, и да я ориентира към Западна Европа.

„Идеята дойде покрай честването през 2008 г. на 20 години от смъртта на Франц Йозеф Щраус, министър-председател на Бавария“, разказва Тодор Пройчев. Около тази годишнина в немската преса се появили много статии, но неговото внимание било привлечено от една публикация във в. „Зюддойче цайтунг“.

В нея се описва среща на Щраус с Тодор Живков, който по онова време ръководи и управляващата партия БКП, и държавата. Живков поискал от баварския политик съдействие, за да може България да се откъсне от Източния блок и да се приобщи към икономическия съюз на Западна Европа, който години по-късно прераства в Европейски съюз.

Пройчев споделя с Радостина Константинова идеята си да се направи филм за тази среща и двамата решават, че темата е интересна. Радостина стана моторът при работата ни над „Последният лов“ и тя го финансира, казва Тодор Пройчев.

Заглавието идва от факта, че това е последният лов в живота на германския политик, който починал от инфаркт няколко дни по-късно. За Тодор Живков ловът е последен в метафоричен смисъл, тъй като след 13 месеца пада от власт. Дватама се срещат в ловната резиденция във Воден по време на икономически форум във Варна между представители на Източна и Западна Европа през месец септември 1988 година.

Щраус изпитвал симпатия към Живков, защото имали сходни нагласи – увлечението по лова и привързаността към семейството. Дватама са се виждали на четири очи няколко пъти, но сензационният разговор се състоял именно във Воден.

В първия момент Щраус не повярва на това, което чу, и помисли, че е грешка при превода, разказва във филма прекият свидетел Фридрих-Вилхелм Ротенпилер, близък сътрудник на баварския премиер и автор на публикацията в „Зюддойче цайтунг“. Живков обаче потвърдил, че има намерение за радикална промяна на политическата система на България.

В залеза на политическата си кариера българският ръководител прави сензационно предложение на баварския премиер. „Живков търсеше някой, който да му отвори вратите към Европа. Той ясно ни го каза: „Искам да напусна Варшавския договор! Ще напусна СИВ“. Живков изрази тогава една

ясна позиция, че иска да се отправи по пътя към Европа“, разказва Фридрих-Вилхелм Ротенпилер. Д-р Ротенпилер е сред близките сътрудници на премиера Щраус, а години по-късно става и министър на науката, изследванията и изкуството в баварското правителство“, пише „Аргументи. бг“.

„Не става ясно дали Тодор Живков е бил искрен в предложението си да търси сътрудничество със Запада – разказва Проичев, – или е действал под принудата на смяната на управленското поколение в Москва и ясно изразеното от Горбачов нежелание да работи с Живков в ролята на български лидер. Когато разказахме на Евгения Живкова за този разговор, тя въобще не се изненада – дядо ѝ нерядко споделял идеята си, че България трябва да се отваря към Запада. Очевидно Живков в навечерието на ноември 1989 г. е бил достатъчно витален политически, за да търси варианти за оцеляване на режима и на себе си.“

Така филмът повдига завесата около тайните дипломатически ходове на Тодор Живков. Мнозина виждат в това един от неговите прословути „маньоври“. Той търси подкрепа, за да запази позициите си в държавата, като срещу това обещава тя да излезе от Варшавския договор и Съвета за икономическа взаимопомощ (СИВ), да премине от другата страна на „желязната завеса“.

Наред с политическата сензация, която би имала историческо значение за България, ако се беше осъществила, филмът вади наяве и чисто човешкия облик на двамата лидери, които стават приятели, въпреки противоположните си идеологически възгледи и държавнически интереси. Единият е водач на най-консервативната десница в Западна Германия, другият – крайно ляв комунистически ръководител. Но двамата търсят път за сближаване по време на Студената война. Историята на тяхното приятелство е друг прочит на отношенията между Източна и Западна Европа в онзи период.

Във филма са включени интервюта с най-близките сътрудници на двамата лидери: Ротенпилер, който е присъствал на тайните разговори на Щраус в резиденция Воден; Костадин Чакъров, съветник на Живков по политическите въпроси; дългогодишния преводач от немски език Тошко Тошков; внучката на Живков – Евгения. В лентата има архивни кадри и изказвания на Живков, Щраус, Горбачов, Хелмут Кол, на американските президенти Труман, Айзенхауер и Рейгън. Използвани са материали от Българската национална филмотека, Българската национална телевизия, Пресфотото БТА, Independent Television News Limited, European Commission – Audiovisual service, NATO Channel TV, Miller Center of Public Affairs – University of Virginia, Newsmarket – Bayerischen Wirtschaftsministerium. Ролята на безпристрастния наблюдател е поверена на историка от Софийския университет „Свети Климент Охридски“ доц. Искра Баева.

„Тайната история на плана „Подкова“

(2008 г., 47 минути)

Продуцент: Радостина Константинова

Автор: Тодор Проичев

Режисьор: Огнян Ангелов

Оператори: Константин Хаджиев, Алекс Самунджи

Монтаж: Яна Славчева, Кирил Божилов

Постпродукция: Зомби студио

Звук и музика: Петко Дренников

Премиера: 07.01.2012 г., bTV

Поредица от три филма на Радостина Константинова излъчи bTV през месец януари 2012 година: „Тайната история на плана „Подкова“, „Джефри Уайганд – Бътрешният човек“ и „Бъз Олдрин – Близки срещи с втория на Луната“.

Първият от тях бе „Тайната история на операция „Подкова“, който разкрива една от най-големите манипулации с разузнавателна информация в края на ХХ век.

През 1999 г. мистериозен план, наречен „Подкова“, легитимира военните удари на НАТО срещу режима на Слободан Милошевич в бивша Югославия. Непотвърдени данни за такъв план изплуват за първи път в шпионските доклади на българското военно разузнаване. По-късно данните са предадени от външния министър Надежда Михайлова на германския ѝ колега Йошка Фишер. Така започва воен-

на операция, която можеше да има тежки последствия както за България, така и за целия Балкански полуостров.

Филмът описва ключов момент от войната в бивша Югославия – повода за военновъздушните удари на НАТО по войските на Милошевич през пролетта на 1999 година. Целта е да се предотврати етническото прочистване на Косово, предвидено в тайния план „Подкова“. Командването на НАТО научава за него от българското военно разузнаване. Появяват се обаче съмнения, че планът „Подкова“ е манипулация, използвана като основание за военните удари срещу бивша Югославия.

Основен източник на информация във филма е полк. о.р. Иван Пенков, бивш зам.-началник на служба „Военна информация“ на Министерството на отбраната. Той разказва как българското военно разузнаване е научило за плана „Подкова“, но подчертава, че тази информация е дадена на правителството „само за сведение“. Макар и непроверена, информацията веднага е предадена на Германия. Това дава основание на автора на филма да смята, че българското разузнаване е използвано като почтенска кутия, от която планът да попадне в щабквартирата на НАТО. Големият въпрос е дали наистина е съществувал такъв план, или е бил измислен, за да се оправдаят бойните действия на НАТО в бивша Югославия. Във филма са представени двете гледни точки. Според едната планът „Подкова“ е манипулация, а България активно участва в нея. Според другата, официалната, наистина е имало етническо прочистване в Косово и НАТО се намесва, за да го спре.

Филмът предизвиква обществени дебати и силен отзвук в медиите, тъй като осветлява тайни на българската дипломация във време на изключително сложна международна обстановка и действия на тогавашния външен министър Надежда Михайлова в ситуация, която би могла да засегне страната.

Ето една от многото публикации по темата, даваща повече подробности за филма и за събитията, които той визира:

Тайният план „Подкова“ и ударите на НАТО в Югославия

Мистериозен план под кодовото име „Подкова“ легитимира ударите на НАТО в бивша Югославия през 1999 г. Българското военно разузнаване първо получава информация за готвен от режима на Милошевич план за военни операции в Косово и по-късно България предава тази информация на Германия. За тези събития разказва филмът „Тайната история на плана „Подкова“, излъчен преди дни от Би Ти Ви.

В него о.р. полк. Иван Пенков, през 1999 г. шеф на „Секретни операции“ на военното разузнаване, потвърждава, че през януари 1999 г. резидентурата в Белград на военното ни разузнаване докладва за подготвения план за военни операции в Косово. Беше получено от наш източник в Белград, който ценим и няхаме основание да се съмняваме, разказа полк. Пенков. Разузнаването полага усилия да потвърди тази информация и от друг източник, но това не се случва.

Постъпваха откъслечни сведения, че Югославия ще се опита да се възползва от ситуацията и да прогони албанците, допълни полк. Пенков. ...

Полк. Пенков подчерта, че и до днес не е потвърдено съществуването на плана „Подкова“, но той е убеден, че югославското политическо ръководство е имало ясна идея за прогонване или редуциране на албанците в Косово.

По-нататък във филма Надежда Нейнски, която бе външен министър на България в периода 1997 – 2001 г. (тогава тя беше с фамилията на първия си съпруг – Михайлова) посочва, че тя е предоставила на германския външен министър Йошка Фишер доклад за плана „Подкова“.

„Аз предоставих на германския външен министър, респективно на НАТО, един доклад, с който разполагаше българското правителство, от който става видно, че има подготвен, много добре обсъден план „Подкова“ – план, подготвен от специалните служби на Сърбия и от тогавашния ръководител Милошевич, който си поставя две цели. Едната – да унищожи АОК (Армията за освобождение на Косово), и втората – да прочисти от албанци Косово. Този план по същество включва депортирането и изселването на големи маси албанци от Косово. И той беше стартиран в края на месец февруари 1999 г.“, разказва Надежда Нейнски.

Тя си спомня за опасенията на българското правителство тогава от палестинизация на конфликта.

„В последствие тези хора (прогонените албанци от Косово) лесно, за съжаление, на Балканите могат да се сдобият с оръжие и да започнат да правят набези през границата, с което да въвлекат съседните държави в конфликта и по същество да запалят Балканите.

Така че този въпрос пряко кореспондира с още един въпрос, който много пъти е бил коментиран и тогава, и днес – дали България направи грешка, че не прие косовски бежанци. И тогава, и днес аз смятам, че това беше ключово за запазване стабилността на България“, коментира Нейнски, като припомня натиска върху България да приеме бежанци.

Тя разказва още, че въпреки предупрежденията на българското военно разузнаване, че информацията за плана „Подкова“ е недостатъчно потвърдена, е предала тази информация на германския външен министър Йошка Фишер в изпълнение на решение на българското правителство. ... По думите ѝ Йошка Фишер е подхождал изключително сериозно към това, което тя му е съобщила.

„Този план събуди много страсти, тъй като по същество легитимира войната в Косово – а именно даде обяснение на един въпрос, който мнозина си задаваха – дали големите потоци бежанци са предизвикани от бомбардировките или бяха в следствие на нещо друго. Отговорът е, че те бяха в следствие на нещо друго и това друго беше планът на сръбските служби „Подкова“, подчертава Нейнски. (Vesti.bg, 11 януари 2012 г., със съкращения)

Филмът, продуциран от Радостина Константинова, е своеобразно продължение на поредица от разработки по темата, публикувани във в. „Политика“ през 2007 година. Първата от тях е посветена именно на плана „Подкова“.

Документалната лента продължава разследването за истината около един от най-драматичните моменти в история на Балканите от края на XX век, като го подкрепя с още факти и доказателства. Използвани са материали от: European Commission – Audiovisual Service, NATO TV, Associated Press Television News, Miller Center of Public Affairs – University of Virginia, Luftwaffe, Българската национална телевизия и личния архив на автора.

„Джефри Уайганд – Вътрешният човек“

(2009 г., 43 минути)

Автор и продуцент: Радостина Константинова

Режисьор и оператор: Огнян Ангелов

Монтаж: Радослав Кръстев, Кирил Божилов, Яна Славчева

Постпродукция: Зомби студио

Звук: Петко Дренников

Премиера: 14.01.2012, bTV

Филмът разказва за съдбата на учения Джефри Уайганд, който успя да докаже как тютюневите концерни в САЩ крият данни за вредата от цигарите и добавят съставки, водещи до пристрастяване към никотина. Неговите показания принудиха компаниите да сключат споразумения за 368 милиарда долара и след този съкрушителен финансов удар той стана „смъртен враг“ на тютюневата индустрия. Уайнганд обаче плати изключително висока цена за своята честна позиция – личният му живот беше съсипан. По неговата история бе създаден игралният филм „Вътрешен човек“ с участието на Ръсел Кроу и Ал Пачино.

Радостина успя да открие Джефри Уайганд и да го накара отново да застане пред камерата, въпреки тормоза, които бе преживял, за да извади истината на показ. Разказа историята на един човек, който не се бе поддал на натиска, но без да го митологизира и да спестява нормалните преживявания като страх, огорчение, усещане за празнота и самота.

Макар историята да е позната от нашумелия игрален филм, в документалната лента тя е представена по доста по-различен начин. Първо, базира се на думите на самия Уайганд без фикциите, характерни за киноизкуството, и по правилата на журналистиката. Второ, показва механизмите, позволили на тютюневите компании да прикриват информация, засягаща здравето и живота на милиони хора, в името на печалбата. Трето, продължава игралния филм с разказ за съдбата на Уайганд, който отново преживява своята битка, намира вътрешна хармония и лично щастие с новата си съпруга.

Използвани са материали от: фотоархива на Асошиейтед прес, филма „Вътрешен човек“ (1999, режисьор Майкъл Ман), „Secret Trought the smoke“ (режисьор Джеръми Лондон).

Лентата започва и завършва с думи на самия Уайганд – откровения, изречени пред камерата на

първата българска журналистка, която се среща с него. Те маркират отправната и финалната точка на неговата битка, започнала в името на почитеността, минала през заплахи и сътресения в личния живот, стигнала до осмислянето на историческа ѝ значимост.

Интродукцията е малко дълга от кинематографична гледна точка, но „бавното“ начало е мотивирано от необходимостта зрителят да се запознае с обстановката, в която се развива един от най-грандиозните съдебни процеси на 20. век, и да разбере мащаба на това, което направи д-р Уайганд. Въвеждащите думи на автора звучат на фона на кадри от филма „Вътрешен човек“, документални откъси от разследването на Конгреса и съдебното дело – решение, добавящо необходимата доза динамика.

След това се редуват части от интервюто с Уайганд, направено от Радостина, и нейни разяснения, базирани на фактологията около случая. Така се реконструира картината на събитието и се показват вътрешните преживявания на главния участник в него.

Пълният текст, който следва, дава ясна представа за журналистическия похват, използван от авторката на филма.

– Бях ли следен? Да. Получих ли куршум в пощенската си кутия? Да. Имах ли бодигардове? Да. Измислица ли е? Не.

Джефри Уайганд – вътрешният човек. Това е Джефри Уайганд – ученият, който през 90-те години бе обявен от тютюневата индустрия за неин смъртен враг и за когото бе създаден филмът „Вътрешен човек“ с Ръсел Кроу и Ал Пачино.

След показанията, които д-р Уайганд дава пред съда, нищо вече не е същото. Неговите свидетелства обръщат хода на процеса срещу цигарените гиганти в САЩ. Нещо повече, те завинаги променят отношението към тютюнопушенето.

През 1994 г. в Съединените щати започва най-голямото в историята разследване срещу тютюневия бизнес. В Конгреса комисията „Уаксман“ прави опит да регулира индустрията. Кулминацията на серията изслушвания е на 14 април. В този ден шефовете на седемте цигарени гиганти се заклеват пред Конгреса, че никотинът не създава зависимост.

Месец по-късно главният прокурор на щата Мисисипи Майкъл Мур започва първия съдебен процес срещу тютюневата индустрия. Искът е за 940 милиона долара – парите, които щатът е дал, за да лекува болести, свързани с пушенето. В следващите три години към иска се присъединяват още 45 щата.

Ключов свидетел в съдебния процес е Джефри Уайганд. До скоро той е бил вицепрезидент по научноизследователската дейност на „Браун и Уилямсън“. Това е третата по големина цигарена компания в САЩ. Д-р Уайганд е най-високопоставеният служител на тютюневата индустрия, който се осмелява да застане на свидетелската скамейка. Благодарение на неговите показания се стига до споразумение според което цигарените гиганти трябва да платят 368 и половина милиарда долара. Но преди да се стигне до там, „Браун и Уилямсън“ започва безпрецедентна кампания за неговото унищожаване.

Днес д-р Уайганд за пръв път проговаря пред българската публика., за да разкаже тази невероятна съвременна история за Давид и Голиат, за преследването и заплахите, за истината и за честта.

Намираме го в дома му в Монтплезънт, малко университетско градче почти в средата на щата Мичигън. В наши дни д-р Уайганд обикаля света, за да обучава деца за вредата от цигарите, съветва държави как да забранят пушенето, свидетелства в съдебни дела срещу тютюневи компании.

Изминали са 15 години от деня, в който той за пръв път е подложен на натиск. Но и до днес, когато му позвъниш, телефонът му дава сигнал, че е изключен. Д-р Уайганд все още получава заплахи.

– Това не е спряло.

– **Броил ли сте колко са заплахите?**

– Първите дойдоха през април 1994 г., когато бях помолен от конгреса да свидетелствам в комисията на Хенри Уаксман. Те бяха по телефона, бяха две, не бяха срещу мен лично, а срещу двете ми деца. За мен бе ясно, макар да не можех да го докажа, че има пряка връзка между заплахите и това което казах на фирмата, аз буквално започнах да нося оръжие. Имам разрешително, защото не исках никой да нарани децата ми, те бяха съвсем малки момиченца. От този ден аз никога не казах на фирмата какво искам да правя.

Бил е нает да разработи така наречената безопасна цигара, но разбира че науката се използва за камуфлаж. Скоро проектът е спрял, но ученият става прекалено любопитен и се превръща в потенциална заплаха. Той пише до шефа и настоява да се спре производството за лула с комарин, вещество което предизвиква рак. Той иска количествата тютюн да се изтеглят. Отговорът е, че е уволнен. Макар

че има право на обезщетение и осигуровки, компанията ги спира, за да го принуди да подпише ново споразумение.

– Трябваше да ги предупреждавам какво искам да правя и да говоря само в присъствие на техен адвокат или ако ме призоват. Поставиха въпроса, че ако подпиша, ще ми възстановят здравните осигуровки.

Този договор е на практика омерта. Ученият с докторат по биохимия и с блестящ японски, става учител в местната гимназия, доходите му спадат от 300 хил. на 30 хил. долара годишно, а по-малката му дъщеря е с тежка вродена болест и той подписва втория договор.

– Заради достъпа до скъпи здравни услуги и заради дъщеря ми.

Запазва мълчание, но тайно помага на конгреса, на телевизия Ей Би Си. И все повече го измъчват въпроси.

– Наистина ли съм готов да действам, наистина ли заслужавам доверие, почтен ли съм, дали принципите ми са подплатени с действия?

Моментът да наруши омертата е дошъл и проговаря в едно от най-гледаните предавания на Си Би Ес – „60 минути“.

– Няма договор, който да ти попречи да предотвратиш незаконни или неетични действия, нещо което е в интерес на здравето и безопасността на обществото, така че наруших договора на 5 август 1995 г. в „60 минути“, направих го съзнателно,

Сега той си припомня, че чашата е преляла, след като шефовете на седемте гиганта свидетелстват пред конгреса, че никотинът не създава зависимост.

– Основното бе измамата, лъжата, съзнателното и целенасоченото скриване на факта, че никотинът създава зависимост и че цигарите са вредни.

Хенри Уаксман, конгресмен: „Тази сутрин във вашите показания сравнихте цигарите с кафе, чай, бонбони, захар, топло мляко, сирене, впечатлен съм от това, което е калкулиран опит да се подцени опустошителното влияние на вашия продукт върху здравето“. От индустрията отговарят, че никотинът и цигарите не създават класическата зависимост.

– Да, гледаш тази непочтеност и си казваш: Аз правя същото, не съм ли същият?

Пред Си Би Ес Джефри Уайганд обвинява бившия си шеф в лъжесвидетелстване – много добре знае, че никотинът води до пристрастяване, нещо повече – обвинява фирмата, че съзнателно манипулира данни, за да не може истината да излезе на бял свят.

– Те не извадиха на показ меморандума на Адисън Йемън от „Браун и Уилямсън“, че ние сме в прикрит фармацевтичен бизнес, че никотинът е нашата дрога и че води до пристрастяване. Това си е техен документ, вътре във фирмата това се знаеше, извън нея естествено в частни разговори, пред обществото – не. Цигарата е елегантно изработено средство за доставяне на никотин, който е наркотик. Това е научно доказано.

До днес не е ясно как изтича информация от предаването, преди то да бъде излъчено. Тогава започва адът. Фирмата стартира съдебен процес срещу бившия си служител, нарушил договора за конфиденциалност. Изпраща хора да го следят, използва черна ПР кампания, но и това е малко. От „Браун и Уилямсън“ искат главата му и той намира куршум в пощенската си кутия.

– **Пазите ли все още куршума?**

– Куршумът, който получих през януари 1996 г., бе предаден на ФБР дали има отпечатьци, това беше уникален куршум, израелски брониран куршум, който не е често срещан в САЩ.

– **Разбра ли се кой ви го изпрати?**

– Не.

– **Мислите ли, че е липсвало желание?**

– Ясно е, че индустрията имаше силни връзки в местната полиция и ФБР, местният агент на ФБР бе негодник и свързан с промишлеността, днес той работи за тях като охрана. Така че това е много кръвосмесително отношение, което съществува между индустрията и обществото – те имат пипала в различни органи, включително и в полицията.

Куршумът идва в момент, когато бивши агенти на „Сикрет сървис“ охраняват семейството, посланието на пратката е недвусмислено:

– Ако те искат, ще те хванат.

Градът, който се изхранва от цигарената промишленост, настръхва срещу него.

– В Луивил никога не знаех дали се приближава приятел, или враг, дали човекът ще ме нападне,

или ще ме потупа по рамото. Веднъж например купувах писалки за училище и в магазина за офис техника някой започна да ми крещи в лицето. Или пък отиваш на вечеря навън и някой ти крещи.

– Защо останахте в Луивил?

– Децата ходеха на училище и отказах да им разреша да ме контролират.

Решава да го проговори пред „60 минути“, защото смята, че публичността ще го предпази от по-нататъшния ад, но телевизията решава да не излъчи интервюто. Фирмата е заплашила да ги съди за неправомерна намеса с аргумента, че се намесват в чужди договорни отношения. В това време телевизията е в процес на продажба.

– Имаше много хора в изпълнителното ръководство, което наричат Черната скала – не „60 минути“, които щяха да получат значителни бонуси, ако не се заведе дело. Майк Уолъс ми се обади да ми каже, че спират интервюто по заповед отгоре.

– Кои са тези отгоре?

– Всички тези мениджъри, които се опитваха да си запазят парите, вместо да опазят това, за което бяха там – свободата на словото. Тя не би трябвало да е за продан. И това само по себе си беше толкова лошо, аз губех възможността да говоря. Но в крайна сметка съм доволен, това бе добре, защото направи огъня по-голям.

Дали се е чувствал предаден от двамата водещи журналисти на предаването – продуцента и водещия Майк Уолъс?

– Аз бях разстроен, защото бях поставил семейството си и себе си в опасност, за да го направя, а те не изпълниха ангажимента си, заплашени бяха и се огънаха. Но сега разбирам – идеята за сплъшване е да промени това, което правиш, да промени пътеката, така че да спреш, а аз бях решил твърдо да не спирам.

Когато процесът започва, цигарените компании изсипват на разследващите кашони с документи, но материалите се пълни с кодови думи. Сега в срещите си с млади хора Уайганд обяснява какво означават тези думи.

– Но в тези документи виждаме думи като „зефир“. Какво е зефир? Това е лек бриз. Няма никаква връзка с това, което всъщност означава – рак. Индустрията продължава да използва кодови думи в документите си. Имаше навигатор, който да ги преведе през документите – това е, което аз направих. И аз бях пряк наблюдател, плюс че бях високо образован. Поради това трябваше да ме вземат на сериозно.

Тютюневата индустрия го взима насериозно. Тя прави всичко възможно, за да осуети явяването му в залата, но не успява, и той дава показания в Мисисипи.

– През ноември 1995 г. аз свидетелствах точно това, което казах на Си Би Ес месеци по-рано през август, но вече под клетва и под заплаха, че мога да отида в затвора. Това бе труден ден и заради идеята, мисълта, че ако кажеш истината, отиваш в затвора. Изплаши ме самата идея за това. Мисля, че филмът успя да го пресъздаде донякъде – но не изцяло.

Уайганд е с главния прокурор на щата Мисисипи Майкъл Мур, с водещия адвокат по процеса и хора от Министерство на правосъдието.

– Те ми казаха, че има заповед на съда, според която, ако свидетелствам следобед, ще бъда арестуван, като се върна в Кентъки. И аз казах – какво имате предвид – че ще отида в затвора, ако кажа истината? И аз наистина... Това ме разтърси. Не исках да отида в затвора затова, че казвам истината. Не и в затвор в Кентъки. И мисля, че това колебание бе хванато във филма – казах, че искам да помисля – това е голяма промяна на събитията, какво да правя. И накрая си казах: първо, аз вече бях платил цената, и второ, ако не продължа сега, вероятно няма да продължа никога, защото те ще ме размотават в съда за векове. И си казах – сега е времето да го направя. И го направих.

И мисля, че те са хванали същността във филма. Този ден беше много враждебен. Имаше сто-тици адвокати на тютюневата индустрия в залата. Аз няхах адвокат. Те се опитваха да ме заплашват отново и отново да не продължавам. Аз продължавах.

– Вие бяхте начело на научната дейност в „Браун и Уилямсън“ и затова показанията ви са толкова значими, ключови за развитието на процеса „Мисисипи“. Какви бяха основните ви обвинения срещу тютюневата индустрия?

– Обвиненията? Първо, те обработват никотина, за да усилят ефекта му, за да създава повече зависимост, като използват химикали от рода на амоняка. И това е отразено в тяхната собствена документация и в тяхното помагало, наречено „Основи на технологията“. Второ – тяхното убеждение, че децата са техния пазар. „Ако ги хванеш млади, ги хващаш за цял живот, стават зависими.“ Те не раз-

криха допълнителни съставки, някои от които горят, стават по-токсични, но правят цигарата по-вкусна. И това, че няма връзка между пушенето и смъртта – ами техните собствени документи показваха това. А и цялата наука, създадена от държавни и научни институции показваше, че тютюнът, никотинът е директно свързан със смъртта на десетки милиони хора.

После получих закрила от Министерство на правосъдието и чрез прокурора Майкъл Мур, за да не ме арестуват, летях на обратно с частен самолет. Кацнах на място, различно от местното летище на Луивил, прибрах се вкъщи. Не ме арестуваха. Мисля че от ПР гледна точка щеше да е кошмар за тях да ме арестуват.

Към она момент обаче кошмарът е изцяло за сметка на д-р Уайганд.

– Целият ми живот някак си се преобърна.

Един от най-високоплатените пиари в САЩ води платена пресконференция на адвокати на тютюневите компании. „Браун и Уилямсън“ са го наели, за да дирижира черната ПР кампания срещу Уайганд. Мощна детективска компания е направила пълна дисекция на живота на учения. Тютюневият гигант е хвърлил 20 млн. долара, за да дискредитира д-р Уайганд. В съда и извън него. Започва една от най-грозните кампании за очерняне на свидетел.

– Тяхната атака означаваше, че в някаква степен те се страхуваха от мен – от човек добре образован, красноречив и с познания, които директно противоречаха на свидетелските показания, дадени от седемте изпълнителни директори под клетва в съда. Така че аз бях сериозна заплаха за тях.

И тази заплаха трябва да бъде спряна. Преди д-р Уайганд, цялата научна общност, която работи за тютюневата промишленост, твърди едно и също: никотинът не създава зависимост.

Никой от колегите на д-р Уайганд не го подкрепя. Той е в изолация. „По онова време аз бях радиоактивен, никой не смееше да ме доближи“, пише той в една статия, но не го повтаря пред камера.

– Бих казал, че всичко, което научих за тютюневата промишленост, дойде не само от това, което четях, от познанията ми, но и от хората, които бяха вътре във фирмата. Но те се страхуват да говорят. На времето мислех, че ако аз проговоря, много други ще видят смисъл да го направят – да се пречистят. За съжаление в началото никой не искаше да ме подкрепи. Смятаха ме за парий. Смятаха, че съм нечестен, че съм нелоялен към фирмата. А не бях такъв.

„Браун и Уилямсън“ поръчват досие под заглавие „Неправомерното поведение на Джефри С. Уайганд според обществените регистри“. В него е събрана съдебна и друга публична информация, но също и лична кореспонденция, факти, полуистини и откровени лъжи са разпределени в раздели „Незаконно поведение“, „Лъжите в автобиографиите на Уайганд“, „Лъжите на Уайганд под клетва“, „Душевна болест“, и т.н. 500 страници с ужасяващо големи и дребни обвинения. От това, че се е развел с първата си жена, когато тя заболява от множествена склероза, до това, че е върнал на производителя кухненски нож, който май не е бил повреден.

– И после, по средата на всичко това, започна един много враждебен, грозен развод. Той и до днес е най-дълбокото предателство, за което мога да се сетя.

Джефри Уайганд получава призовката за развод точно в деня, в който се навършват 10 години от сватбата му.

– И в бракоразводното дело бе намесена тютюневата промишленост – тя нае адвокати на тютюневата промишленост.

– Наистина?

– Да. Това беше трудната част. Януари 1996 г. не беше добро време за мен. Първо, през януари беше делото за развода. Второ, куршумът в пощенската ми кутия. Кампанията за очернянето ми, много неща се случваха. Бодигардове, много заплахи. Медите стояха пред вратата ми, аз не можех да изляза. Не беше спокойно време. После майка ми почина през февруари 1996 г., което те поставя в емоционален, психологически водовъртеж.

Близки на Уайганд свидетелстват, че по това време той се изолира от всички, един ден се затваря в стаята и 16 часа отказва да излезе от нея.

– Мислех си, че е много трудно да запазиш разума си здрав в такава ситуация, да се запазиш цял ...

– Дали това е параноя? Не знам. Не мисля, че бях душевно болен по това време, никога не съм мислил за самоубийство. Никога не съм мислил да се откажа от битката. Всъщност те засилиха моето убеждение, че има нужда истината да излезе най-е по-силно. Така че по онова време – да, бих казал, че не беше върхова точка в моя живот. Отказах ли се? Не. Отдръпнах ли се вътре в себе си, за да

получа вътрешна сила? Да. На какво разчиташ? На баща ми, на братята ми, на моите 153 ученици, на които преподавах всеки ден, на моите стари приятели от медицинската промишленост. Те бяха моята всекидневна подкрепа.

– До каква степен гневът ви мотивираше? Брат ви казва пред списание „Венити феър“, че гневът по някакъв начин изгражда ...

– Брат ми?

– Да.

– О, Джеймс? Можете да кажете гняв, разочарование, недоверие. А гняв? Не мога да ви дам пропорцията на всички части. Отмъщение? Не. Почти напълно съм сигурен, че не беше отмъщение. Имаше ли гняв? Вероятно. Имаше ли разочарование? Да. Имаше ли вяра в истината? Да. Ако трябваше да създам алгоритъма или формулата, на кое щях да придам най-голяма тежест? Вероятно това беше, че исках да си върна моралния компас и моята почтеност. А онези хора бяха препятствие по пътя ми. Понякога трябва да преодолееш някое препятствие. Да победиш с това, което имаш подръка. Силата на истината е огромна. Тя надделява над много неща.

В края на януари 1996 г. „Уолстрийт джърнъл“ се осмелява да публикува засекретените показания на д-р Уайганд, дадени в процеса „Мисисипи“. Седмица след това същият вестник от първа страница съобщава за клеветническата кампания, организирана от „Браун и Уилямсън“. Заглавието е „Лично отношение“. В статията се твърди: „Независимото проучване на вестника установи, че много от сериозните обвинения срещу г-н Уайганд са подкрепени от оскъдни или противоречиви доказателства, някои от обвиненията са очевидно неверни. По-късно „Уолстрийт джърнъл“ получава най-престижната журналистическа награда в САЩ – „Пулицър“, за разкритията си. Новите собственици на Си Би Ес променят позицията и излъчват интервюто. На следващата година е подписано извънсъдебно споразумение за 368,5 млрд. долара (с тютюневата промишленост – бел. ред.). Прокурорът на „Мисисипи“ Майкъл Мур казва, че показанията на д-р Уайганд са били унищожителни за тютюневата индустрия. Толкова унищожителни, че се е страхувал за живота му. Победата над бизнеса с цигари вече изглежда необратима.

– Но това беше световна новина. Това беше пробивът в системата.

– Да. 20 юни 1997 г. беше денят, в който системата се пропука. Пробивите в нея вече не можеха да се запушат. Тогава индустрията развя бялото знаме. Защото всички документи бяха на показ. И когато тези документи започнаха да изтичат от съдебния процес, индустрията вече не можеше да предотврати случващото се. Защото журналистите имаха достъп и общественото имаше достъп. И адвокатите имаха достъп. И това се натрупваше и натрупваше. И накрая експлодира.

– Помните ли какво направихте в деня на споразумението?

– О, да спомням си точно какво правех в този ден. Бях във Вашингтон в един хотел на „Дюпон съркъл“ и чаках да излезе съобщението, че са постигнали споразумение.

Имаше битка до края, защото „Браун и Уилямсън“ не искаха да спрат делото срещу мен. И трябва да кажа, че главните прокурори на 39 щата казаха: „Ако не свалите обвиненията срещу Уайганд, ние ще продължим да ви съдим във всеки щат“. И в последния момент бе съобщено, че съм свободен. Това беше един много емоционален ден. Беше прекрасен ден. Защото това бе реабилитация на истината.

Всъщност споразумението, което е подписано в този ден, никога не е изпълнено, то трябва да бъде одобрено от конгреса. Сенаторът Джон Маккейн създава специален законопроект.

– Но тютюневата индустрия хвърли десетки милиони долари, за да спре приемането на този законопроект. Пипалата на тютюневата промишленост проникват дълбоко в политическата система. Те контролират голяма сила, тъй като плащат за избирането и преизбирането на много хора, така че могат да дърпат конците. Така законопроектът умря. Делата продължиха в Мисисипи, Флорида, Тексас и Минесота и те всички постигнаха споразумения. После, през ноември 1998 г., тютюневата индустрия се споразумя с останалите щати за 246 млрд. долара, които трябва да се изплатят за 25 години. Това е реалното число.

Но има и възмездие. Тютюнът отмъщава и на тези, които го произвеждат.

– Моят бивш шеф – г-н Сандефър, който почина от апластична анемия, беше пушач. Знам, че Джонстън от „Рейнолдс“ бе пушач и неговата къща в Северна Каролина изгоря от пожар, причинен от цигара. Уилям Кембъл, който свидетелстваше в полза на „Филип Морис“, бе пушач. Да, като цяло те всички пушат.

– Но и вие сте пушил.

– Да, аз започнах да пуша, докато бях в индустрията, защото беше безплатно. И престанах само защото си дадох сметка, че дъщерите ми започнаха да се разболяват по-често от ушни инфекции и настинки. И аз спрях. Но за мен беше лесно. Не съм започнал да пуша като дете. Трябва да разберете – ако започнеш като дете, много от биосистемите не са доразвити и затова е по-лесно да станеш зависим. 80% до 90% от всички възрастни пушачи са започнали да пушат преди 18-годишна възраст.

През 1999 г. историята на д-р Уайганд е филмирана от режисьора Майкъл Ман. За главната роля избира Ръсел Кроу. Ман, който по-рано е работил с Ал Пачино в „Жега“, му поверява да изиграе журналиста Лоуел Бъргман.

Майкъл Ман: „Това е такава поредица от тежки изпитания, разбити семейства... Толкова кафкианско време и живот, изпълнен с чувство за заплахата за Джефри Уайганд, и много бурен разрив в професионалните и личните отношения за Лоуел Бъргман. Той е много драматичен, много емоционален, имал е своите спадове и върхове“.

За д-р Уайганд филмът „Вътрешен човек“ е нещо като окончателна реабилитация, но не и забавление.

– Той е биографичен и затова ме връща към спомени, които са неприятни. Така че не ми доставя удоволствие да го гледам. Няма да видите тук копия, които мога да си гледам вечер.

– От филма „Вътрешен човек“ оставам с впечатлението, че Лоуъл Бъргман е човекът, който ви е накарал, почти ви е притиснал да дадете това интервю. Вярно ли е?

– До известна степен – да. Но това беше мое решение. Изцяло мое лично решение с подкрепата на семейството ми по онова време. Лоуъл Бъргман със сигурност бе подбудител на този процес, но аз никога нямаше да отида в „60 минути“ или където и да е, ако не бях взел лично решението да поема този риск. Той не пое риск – той просто ми осигури средата да направя правилното нещо.

– Дали филмът отразява достоверно историята?

– Смятам, че филмът отразява истината, смятам, че е много завладяващ разказ. Такава е силата на истината. Има разлики в хронологията между реалния живот и филма. Във филма част от хронологията е променена заради драматичния ефект. Дали е измислица? Не. Той се основава на статията в сп. „Венити феър“ – „Човекът, който знаеше твърде много“, и я следва доста точно. Те свеждат 5-6 инцидента до един, но посланието е същото. Бях ли следен? Да. Получих ли куршум в пощенската си кутия? Да. Имах ли бодигардове? Да. Знаем какво ми се случи и за мен филмът е философски, емоционално и психологически точен и верен.

Уайганд почти не е работил с Кроу, за да го подготви за ролята.

– Аз прекарах с него може би 4 часа в един ден. Защото имаше разпореждане на съда, което ми забраняваше да обсъждам въпроси на тютюневия бизнес. За съжаление хората, които правиха филма, бяха заплашвани от тютюневата индустрия, от „Браун и Уилямсън“. Те спряха да го рекламират.

– Казахте, че авторите на филма са били заплашени от „Браун и Уилямсън“.

– Да.

– Как?

– Заплашиха ги със съдебни процеси, със съдебно разпореждане преди церемонията за Оскарите, заплашиха ги, че ще ги съдят за клеветата. О, да. Бившата ми жена ги заплаши със съд, тъй като не била правдоподобно описана – чрез адвокати от тютюневата промишленост.

– Може би не са получили награди, но доколкото си спомням, те имаха седем номинации, нали...

– Да, седем номинации, но не получиха нито една награда.

– Може би това е заради...

– Не знам. Смятам, че филмът – а аз контактувах с Майкъл Ман и много малко с Ръсел Кроу и другите – бе направен с достойнство и почтеност. И това беше задължението, което авторите поеха пред мен. Аз не съм получил пари от този филм. Нямам нищо общо със сценария, освен че поисках във филма да не се пуши, да се сменят имената на децата ми и да се промени характерът на заболяването на дъщеря ми. Тя има астма във филма. Това не е вярно. Но аз не исках тя да се почувства неудобно от истинската си болест. По-голямата част от филма е заснета в Луивил, Кентъки. Ал Пачино се среща с Ръсел Кроу в реалната хотелска стая, в която аз се видях с Бъргман. Моята класна стая в училището, в което преподавах, е същото място, където Ръсел Кроу е с учениците. Аз помогнах да се уреди. За жалост формулите на черната дъска са грешни, но ... Когато отидох да свидетелствам в Австралия, видях Ръсел Кроу и родителите му, въпреки че той е новозеландец. Миналия петък бях в едно радио шоу с

Деби Мазар, която играе Деби Де Лука във филма. С кого още... Чувам се с режисьора Майкъл Ман – обикновено по това време, защото получавам от него пуйка или шунка, или друго, каквото ми праща.

В английския език има една дума wisleblower, която на български няма точен превод. Буквално означава „човекът, който надува свирката“. В по-широк смисъл се употребява за хора, които изобличават фирмата, за която работят. Д-р Уайганд мрази тази дума.

– Не харесвам тази дума. Вие знаете. Защото е обидно определение. Не съм клюкар, не съм неполянен, не съм доносник, не съм фалшив и разни други такива определения, които хората свързват с това понятие. Аз направих правилното нещо. И моята съвест се освободи от бремето. Така че съм човек на съвестта.

– Но ако се върнете назад във времето, бихте ли го направил пак?

– О, да. Да. Това е въпрос, при който трябва да скоча и да извикам: „Да, да, да“. Това беше правилното нещо. Дали бих го направил пак? Да. Дали бих направил по различен начин някои неща? Ами ретроспектоскопът... Ако можеше да се върнеш, би ли променил някои неща? Вероятно ...

– Ако трябва да отправите кратко послание към света, какво ще бъде то?

– Кратко послание? Не прави зло на другите.

В началото на това десетилетие правителството на Холандия започна процес, който принуждава компаниите да разкрият какво слагат в цигарите.

– Аз бях директен участник в този процес, помагах да бъдат изработени доводите срещу научните щитове, които тютюневата индустрия си беше създала, че определени проблеми не съществуват. Направих пълен, директен, обективен анализ и го публикувах. Хората могат да го прочетат. Същото правих и за Световната здравна организация, за Центъра за контрол върху заболяванията.

И до момента д-р Уайганд изнася лекции пред млади хора. През 2002 г. съветва кмета на Ню Йорк Майкъл Блумбърг как да забрани пушенето в града. Консултира правителствата на Канада, Малта, Италия по този въпрос. Непрекъснато свидетелства в съдебни дела по целия свят.

– И продължавам да го правя, защото мисля, че когато даваш възможност на хората да решават сами, даваш им възможност да упражняват свободната си воля, даваш им познание.

Джефри Уайганд най-накрая е намерил вътрешно спокойствие, отглежда орхидеи, цепи сам дървата за камината, ходи на лов с двата уелски спрингершпаньола, непрекъснато чете. Личност с невероятна широта на интересите – има черен пояс по джудо, играе прекрасно голф. Повлиян е от Кант. На няколко пъти в разговора се позовава на неговия категоричен морален императив. Дори поканата за сватба е с мисъл от философа. Може би защото третата му съпруга – Хоуп, е преподавател по философия в университета на Централен Мичиган. На 18 октомври 2008 г. двамата са се оженили в родния му град – Ню Йорк.

– Ожених се в мястото, което първо ми даде признанието, че казвам истината, че съм човек на съвестта – Нюйоркското общество за култура на етиката. Ожени ни жена в гражданска церемония с нетрадиционни вричания, сред семейството и приятелите. Намерих ново щастие.

– А историята?

– Мисля, че историята ще се отнесе добре с мен.

„Бъз Олдрин – Близки срещи с втория на Луната“

(2009 г., 46 минути)

Автор и продуцент: Радостина Константинова

Режисьор и оператор: Огнян Ангелов

Премиера: 21.01.2012 г., bTV

Филмът разказва за първия полет до Луната, но не през погледа на първия земен жител стъпил там – Нийл Армстронг, станал известен в цял свят с думите си: „Това е една малка стъпка за човека, но огромен скок за човечеството“. Лентата показва това епохално събитие през очите на втория човек, докоснал се до повърхността на Луната. Това е Бъз Олдрин, който сякаш остава в сянката на Армстронг.

Като основа са използвани уникални кадри и разсекретени материали от архивите на НАСА за мисията, осъществена от 16 до 24 юли 1969 година. Автентичните факти са вплетени в пространно ин-

тервью с Олдрин, което разкрива и неговата лична история, борбата със собствените му демони, идеите му за полет до Марс.

В един много добър кинематографичен ритъм се разгръща разказ за поривите на човечеството и за съдбата на онези, които ги осъществяват. Пътят към общите блянове е очертан през личната история на Бъз Олдрин. Спестен е наивният възторг, за да се навлезе в психологията на астронавта пионер и да се извадят наяве нови подробности за полета до Луната.

Някои го наричат „най-гигантската конспирация“, други се съмняват, че кацането изобщо е било осъществено, трети са убедени, че „някой“ е посрещнал земляните там, горе, но тази среща се пази в тайна. Филмът опитва да намери отговори на тези въпроси сред документите на НАСА и в интервюта с един от преките участници в грандиозното събитие. Не е пропуснат и друг важен проблем, създаващ поредния интересен пласт – как се чувства човек, когато дръзките цели са постигнати.

Интервюто с Бъз Олдрин е обогатено с различни фрагменти, реконструирани един пиков момент в световната историята и начина, по който го преживяват както главните участници в него, така и цялото човечество.

Бляновете за опознаване на Вселената започват още в древността, когато Аристарх създава хелиоцентричната теория. На него е кръстен един от кратерите на Луната, където екипажът на Аполо-11 вижда странна луминисцентна светлина, излъчвана от дълбините му.

Векове наред хората мечтаят да стигнат до спътника на Земята. 500 милиона души наблюдават старта на първата експедиция на 16 юли 1969 година. Само два часа и половина продължава първата лунна разходка, но зад нея стоят усилията на хиляди хора. „За този полет са работили 300 000 души – в промишлеността, в университетите, в правителството. 20 милиарда долара са вложени в програмата Сатурн-2. Неин автор е човекът, който създаде за Хитлер ракетите „Фау“, а после застана начело на ракетната програма на НАСА“, се припомня във филма. „А целта на нашата мисия наистина щеше да е успешна, ако ние просто бяхме кацнали и се бяхме огледали наоколо“, споделя Олдрин пред камерата.

Тези и още много други любопитни факти, впечатляващи откровения и завладяваща атмосфера изпълват документалната творба.

Важни детайли за нея разкрива журналистката Таня Митова, колежка и приятелка на Радостина, в един свой пост във Фейсбук, където коментира съобщение за „Близки срещи с втория на Луната“: „Като една от темите във филма Радостина подробно разпитваше астронавта за срещата с извънземните по пътя към Луната. Специално за българските зрители Олдрин разказваше за това, което са видели и за което в публичното пространство се знаеше малко към онзи момент. Радостина имаше тази информация и много умело водеше разговора по темата. ... Ако филмът беше излъчен в Америка или в Западна Европа още тогава, Радостина щеше да е огромната българска звезда сред световното журналистическо съсловие. ... Олдрин преди 5 години за първи път проговори по темата, и то пред българска камера.“ (28 юли 2014 г.)

Откъси от изявления на екипажа на Аполо-11 и от секретния доклад за неговата мисия разплитат мистерията със странните светлини, които са видели астронавтите, и догадките за среща с извънземни. Бъз Олдрин предпочита да даде „по-земно“ обяснение на загадката и не е склонен да търси „космическа“ намеса, личи от неговите изявления във филма.

– А изпитвахте ли желание да се срещнете с извънземни?

– Вероятно и аз съм толкова заинтересован, както и всички останали, да открием дали има някакъв извънземен живот. По времето, когато съм се родил, ние не знаехме дали звездите имат планети. Но сега знаем със сигурност, че има стотици и стотици, вероятно и милиони планетарни системи. Повече от възможно е някои от тях да са подобни на Земята – в смисъл на уникалността, която вероятно е зародила живота тук, на Земята.

– Как бихте коментирали твърденията на ваши колеги и астронавти, че има НЛО и извънземни? Така твърди Едгар Мичел например. Бихте ли коментирали?

– Не мисля, че е нужно. Аз не вярвам, че каквото и да е било от Космоса е било тук на Земята. Изобщо. Смятам, че нещата, които някои хора разказват, че са виждали, не са нищо друго освен някакви необичайни явления, които не можем да обясним. Когато видя малко зелено човече с ей такива очи да влиза през вратата, може би ще започна да вярвам в това.

Доста по-подробно и конкретно астронавтът говори за полета, който на два пъти е бил на ръба на катастрофата. „Ние не бяхме сигурни дали сме близо до мястото, където трябваше да кацнем, или сме далеч. Оказа се, че сме доста далеч от него“, спомня си той. След кризисната ситуация пилотираният

от него модул „Ийгъл“ каца на лунната повърхност, Нийл Армстронг слиза и произнася прочутата си фраза, която зрителите на филма могат да чуят от автентичния запис на НАСА. След векове на блянове и пророчества човекът е на Луната, обобщава авторката.

Ето какво разказва за онзи момент Бъз Олдрин в интервюта с Радостина:

– **Вие се приземихте в Морето на спокойствието, нали?**

– Да.

– **Спокойствие ли е думата, която най-точно описва Луната?**

– Не.

– **Коя е думата?**

– Когато Нийл и аз излязохме навън и можехме да видим отпечатъците от ботушите си и когато погледнахме към хоризонта, сравнението, което ми дойде на ум, за да опиша тази ситуация, бе „величествена пустош“. То, разбира се, се позовава на величието на човешките същества. Но когато погледнах към безвъздушната, много тиха Луна ... Въпреки че имахме слушалки, можехме да усетим самата тишина, самата безжизненост. Нямаше нищо, което да се види, и тази дума „пустош“ ми дойде наум като по-описателна. Така че това не бе спокойно пространство, това беше тихо, неподвижно, ясно и нереално място.

– **Какво беше първото нещо, което видяхте на Луната?**

– Първото нещо, което видях наистина през прозорците, бе хоризонтът, който бе съвсем ясен. Дори през стъклото, което бе боядисано, и през визьора на скафандрите можехме да видим черното небе и ... определеността на това, което можехме да видим на терена, докато той изчезна. И дори от височината, на която бяхме в модула, се създаде впечатлението, че се огъва навън.

– **Кое беше първото нещо, което направихте на Луната?**

– Преди да излезем навън, искахме да сме сигурни, че всичко в костюмите ни е подготвено в най-висока степен, така че изпразнихме торбичките за урина. Така че след като слязох по стълбата и преди да започнем инспекция на кораба, моята съвсем естествена нужда бе да уринирам. Разбирам, че това е малко необичайна ситуация.

Когато бяхме на повърхността на Луната, Слънцето светеше толкова ярко, че дори не можехме да доловим някаква светлина, идваща от звезди. То беше един вид кадифено сияние на фона, бих казал озарено, но все пак черно. И Земята бе много малка. Земята, разбира се, е четири пъти по-голяма от Луната, но това е домът ни. И наистина изглеждаше, че сме много далеч от дома.

– **А какъв е цветът на Луната?**

– Цветът на Луната наистина зависи от посоката, в която слънчевата светлина идва до Луната и дали има сенки там долу, които – освен ако не са много близо – са много черни вътре в себе си. (Според Олдрин на снимки, донесени от предишни полети, Луната е жълто-кафеникава – бележка на автора на филма). В действителност тя е в сенки на сиво – и когато се доближиш много до нея, тя е като въглен, като цвят на барут. Да, това е някакъв сив цвят, средно сив. Но ако Слънцето е точно зад теб, отражението, което се връща към очите ти, го прави много по-бял, много по-светло сив. Така че като гледаш сянката си и като гледаш сянката на главата, има нещо като сияние около нея.

Това не е нещо, което се случва на Земята, ние не виждаме такива неща тук. Когато стъпиш, прахът се вдига целият изведнъж и се спуска като полукръг също целият изведнъж. Това не се случва тук, на Земята, също.

Следват кадри от кацането, описание на задачите, изпълнявани от астронавтите, и телефонно обаждане от президента на САЩ Ричард Никсън, което той самият определя като „най-историческия телефонен разговор изобщо правен някога“. Тук филмът напомня за малко известния факт, че президентът е имал и още една реч в случай, че мисията се провали и астронавтите не се завърнат.

Това сякаш е лоша прокоба – лунният модул се поврежда и не може да излети обратно. „Погледнах надолу и по края, по който имаше малко лунен прах, видях отчупения накрайник на един превключвател. Оказа се, че той е за включване на двигателя“, спомня си Бъз Олдрин, който успява да отстрани повредата. А във филма описва как е преживял кризисната ситуация:

– **Вие сте действали много хладнокръвно. Хладнокръвен човек ли сте?**

– Не мисля, че някой от нас беше наистина хладнокръвен. Ние имаме нашите емоционални изблици – може би по различни начини. Мисля, че пилотите, които летят в рискови ситуации или в битка, както бях аз по време на войната в Корея ... Ние се научихме, че има рискове, които са създадени от други хора, които се опитват да те унищожат, има рискове, породени от инциденти, от проблеми с

двигателя. Най-важното за един пилот е да бъде с хладен ум и нащрек. На дълги космически мисии е трудно да си през цялото време нащрек и готов всичко да се случи. Но на дълги космически мисии се опитваме да бъдем възможно най-спокойни и готови да не реагираме прибързано. Повечето пъти искаш да не избързваш и да направиш нещо, защото често можеш да усложниш ситуацията или да я компрометиращ, а със сигурност не би искал да направиш това.

– Добре, а не изпитвахте ли някакъв страх?

– Много хора питат за страха, а аз мисля, че страхът е същото нещо като ... да се притесняваш за нещо. Ако се страхуваш от нещо, то вероятно е защото не разбираш достатъчно какво да направиш, ако нещо се обърка, какво се случва, какво стои зад това. И може би има малко загриженост и несигурност. И затова ние тренираме толкова много – отново и отново, така че нещата да не ни изненадват, когато се случват нормално, и за да сме способни по-лесно да разберем, ако нещо не изглежда наред.

Астронавтите се завръщат на Земята на 24 юли, когато се приводняват в Тихия океан. Ричард Никсън ги посреща на борда на самолетоносача „Хорнет“. Този грандиозен момент е показан с автентични кадри от архивите на НАСА, но не е пропусната и „тъмната страна“, към която филмът се завръща години по-късно. Припомнят се споровете кой да бъде първият, който ще стъпи на Луната, и се описва съдбата на втория.

– Какво е усещането да си втори? Вие бяхте първите две човешки същества на Луната, но Нийл Армстронг стъпи първи. Изпитахте ли горчивина от това? Тогава?

– Не, не. Мога да кажа всичко и хората могат да ми повярват или не. Но нека да кажа това. В първата си автобиография написах, че когато ни съобщиха, че сме първият екипаж, който може би ще кацне на Луната, аз казах на първата ми жена, че се надявам да нямаме толкова много внимание и да мога да съм на по-късни мисии, където вероятно ще правят по-интересни неща, отколкото просто да съм навън за кратък период от време.

Всичко, което трябва да направя, е да се поставя хипотетично в положението на други много консуриращи се военноморски пилоти изпитатели, които кацат на самолетоносач. Те са много агресивни хора. Как биха разсъждавали? Те щяха много да се постараят да си гарантират възможността да бъдат първи. Дори те да не са командирът.

И сега – в ретроспекция – дали бих искал наистина да получа цялото допълнително внимание от това, че съм бил първи? Не, не мисля. Много съм щастлив, че г-н Армстронг беше първи.

Можех да съм трети, четвърти, пети и това пак щеше да е о'кей. Щях да съм направил някакви други неща и нямаше да трябва да произнасям толкова много речи, да правя всички онези неща, които наистина за мен бяха може би по-голямо предизвикателство, отколкото за другите.

През 1971 г. Олдрин напуска НАСА, връща се във ВВС, започва да пие, изпада в тежка депресия. „Имам фамилна история на депресии – майка ми се самоуби една година, преди да полетя към Луната. Семейството ми имаше история на алкохолизъм и аз трябваше да се справям с тези неща, след като напуснах НАСА и се върнах във ВВС“, откровен е Бъз пред камерата.

„Проблемите му идват от стремежа към самодоказване, принудата да отговори на амбициите на баща си и от стреса да се приспособи към живота след Луната. Стрес, породен от това, че внезапно е загубил цел в живота“, обобщава Радостина. А Олдрин добавя: „Нещата просто не бяха толкова привлекателни – ритъмът и структурата на живота бяха съвсем различни, и аз трябваше да се справя с тези условия“.

Проучвания на психолози, цитирани във филма, потвърждават, че мнозина астронавти минават през подобни състояния. Част от него е посветена именно на промените в мирогледа, показани през разказа на Бъз Олдрин, който на Луната тайно взима участие.

– Какво отношение към вътрешния мир има външният свят?

– Вътрешният мир на хората наистина се вълнува от осъзнаването на Космоса и огромните размери на Вселената, част от която сме и ние и която е била зародена преди 13 милиарда години от някакъв интелект. И е била създадена по начин, който според мен се самоизчерпва, ако няма фино настройване или промяна. Хората схващат много по-лесно, че този интелект, който е задвижил всичко, не е като човешко същество. Хората не са като Бог, а Бог не е като хората.

Моето мислене може би се доближава до някои, може би не до всички, но до някои от идеите на Айнщайн за религията и духовността, науката и физическия свят, който е около нас.

– Вярвате ли, че има висш дух, който е над нас?

– Разбира се, аз мисля, че ние сме сътворени от нещо, от някакъв интелект, който едва сега

започваме да разбираме. Защо някои от отношенията се обуславят от определено число и ако това число беше малко по-различно, светът нямаше да работи по този начин. Не съм сигурен, че някога ще разберем как точно стоят нещата ...

Има закони, които носят имената на истина, доброта, мъдрост. И наистина смятам, че като живи същества на тази планета, ние сме много инфантилни в разбирането на духовните закони. Ние може да си мислим, че знаем много за физическите закони, които управляват малките неща, може би това е по-лесното. По-трудно е да схванеш защо хората се държат по този начин, по който се държат. Не сме напреднали много в осъзнаването какво принадлежи на други хора – тук на Земята, и какво принадлежи на други хора – там в Космоса.

После лентата се връща 40 години назад – към едно изречение, казано на връщане от Луната: „Като обсъждахме събитията от последните два-три дни тук, на борда на космическия ни кораб, стигнахме до извода, че това е нещо много повече от пътешествие на трима мъже до Луната. Повече от усилията на екипа, създаден от правителството и индустрията. Повече дори от усилията на една нация. Ние го усещаме като символ на неутолимото любопитството на цялото човечество да изследва непознатото“.

„Вярвам в мисията“

(2014 г., 54 минути)

Сценарий и режисура: Радостина Константинова, Станислава Калчева

Продуценти: Иван Тонев – ARSDigitalStudio, Фондация „Радостина Константинова“, Р. К. К. ЕООД, БНТ

Оператори: Ваньо Георгиев, Огнян Ангелов, Дмитрий Берлин, Иван Тонев

Звук: Благомир Алексиев, монтаж – Милена Павлова

Премиера: 11 юни 2015 г., Дома на киното, София

Филмът е посветен на световноизвестната пианистка и музикална педагожка Павлина Доковска, която живее и преподава в Ню Йорк. Желанието на Радостина бе да популяризира таланта на българите отвъд океана, спомня си режисьорката Станислава Калчева. Първите интервюта са заснети през 2008-2009 г., но през 2010 г. снимките спират. След две години приятели решават да продължат проекта, защото „Основната фокусна точка е, че енергията се предава – от човек на човек, от ръка на ръка“, както споделя Станислава Калчева. Филмът е завършен през 2014 година.

Идеята за заглавието идва от откровението на Павлина Доковска: „Вярвам в хуманитарната мисия, в човешката мисия, в това, че човек, независимо каква професия упражнява, трябва да остави нещо след себе си“.

Радостина не успява да довърши този филм и все пак той е показателен за стила на работа, проличаващ и в другите ленти.

Ето как го представя във в. „Култура“ Геновева Димитрова:

Мисията и отстояването ѝ

„В препълнения Дом на киното гледахме особен филм. Обрамчен е с мисли на журналистката Радостина Константинова (1961 – 2010), светла ѝ памет, която го е започнала преди години. В началото четем: „Заставах зад кауза. Журналистиката е кауза“, а на финала – „Една от мечтите ми е да видя небето от дъното на морето през пластове вода“. А после виждаме самата Радостина Константинова в салона на роялите Steinway, на които, както се знае, свирят най-големите пианисти.

И това е уместна интродукция към същностната част на филма – портрет на прославената пианистка Павлина Доковска. С Радостина са свързани и приятелски, и през мисията, която всяка отстоява. И заглавието кристално извежда внушението.

„Вярвам в мисията“ е мъчително създаден филм – Радостина Константинова е направила всички интервюта в Ню Йорк и наблюденията в клас, заснети от Ваньо Георгиев. След смъртта ѝ е продължен и завършен от режисьорката Станислава Калчева и продуцента оператор Иван Тонев – работят по него от 2012, улавяйки парчета време с Павлина Доковска тук. И не само във визията и ритъма, а и в цялост-

ната художествена атмосфера на филма се усеща майсторството, проникновението и деликатността на известния ни документалистки тандем. А и, както знаем от класиците, филмът истински се ражда на монтажа.

Зрителят е въвлечен в поток от гледни точки към Павлина Доковска – професор и ръководител на клавирната катедра в едно от най-елитните училища за музика в САЩ – Mannes College of Music. Пристигнала в Ню Йорк през 1978 с Фулбрайтова стипендия за специализация в „Джулиард скул“, днес тя е не само бляскав изпълнител, а и вдъхновяващ педагог, и енергиен двигател на музикални инициативи, свързани с популяризирането на учениците ѝ и на България: артистичен директор на целогодишните фестивали на Mannes College of Music в Ню Йорк, на Фестивала на изкуствата в Югозападна Вирджиния, от 20 години организира ежегодните концерти „Музикални съкровища на България“ в Уайл Хол – Карнеги хол (съвместно с фондация „Св. Св. Кирил и Методий“), преди 11 години учредява стипендия за пианисти от НМУ „Любомир Пипков“ на името на покойната ѝ учителка Лидия Кутева... Възхитителна мисия!

За Павлина Доковска в кадър говорят колеги – и това не са дежурните хвалебствия, характерни за подобни случаи – видим е респектът, с който се ползва тя, някъде дори се прокрадва благородна завист... За Павлина Доковска говорят въодушевено нейни ученици – и големи, и малки. Филмът ни прави свидетели и на очарователния ѝ маниер на работа с тях. Виждаме Павлина Доковска на пианото – например концерта ѝ в софийската зала „България“ през 2010 с музика на Шуман и Шопен (заснет от Огнян Ангелов), посветения на 150-годишнината на Дебюси през 2012 или онзи с участието на актьора Валентин Ганев в НДК през 2013. Наблюдаваме я да пръска лъчистост сред динамиката на Ню Йорк (екстериорите са заснети от приятеля ѝ Дмитрий Берлин)... Виждаме Павлина Доковска и в родния ѝ Русе – в бащината къща, днес ресторант. На екрана се редят архивни фотоси – с родителите и сестра ѝ Даниела Доковска, с Николай Гяуров и Мирела Френи, с покойния ѝ съпруг Чандлър Коулс... Миксът от кадри, музика и думи за/на Павлина Доковска е пъстър, съкровен, вълнуващ.

„Вярвам в мисията“ е интересен портрет на талантива българка, съумяла да имплантира неспокойния си дух в космополитните измерения на избора. Незабравими са думите на проф. Джоуел Лестър от Mannes College of Music: „Ако всички българи бяха като Павлина, те не само щяха да владеят света, щяха да владеят вселената“. Отдавна не съм изпитвала национална гордост, както гледайки „Вярвам в мисията“.

(03.06.2015 г.)

Радостина Константинова
ПРОСТО ЖУРНАЛИСТ

*Сборник с разследвания,
репортажи и интервюта
от три десетилетия*

Жанр: публицистика

Българска, първо издание
Формат 60x84/8
Печатни коли 24
Тираж 300

Издател: Фондация „Радостина Константинова“

Адрес: 1124 София, Район „Средец“, ул. „Крали Марко“ № 2

Тел.: 088 855 4116

E-mail: konvan9@yahoo.com, valeriytdorov@gmail.com,

email@radostinakonstantinova.org

www.radostinakonstantinova.org

Предпечатна подготовка: MG Design Studio

Адрес: София, ул. „Опълченска“ бл. 53

Тел.: 0888 23 60 83

E-mail: mg_design1@abv.bg

Печатница: „Ропринт“

Адрес: София 1528, район „Искър“, ул. 5007 № 1

Тел.: (02) 973 22 54, (02) 973 25 42, (02) 973 23 50, (02) 973 25 80

Факс: (02) 419 37 21

E-mail: office@roprint.bg